

I O A N N I S
R E N O D Æ I M E D.

PARIS. DE MATERIA MEDICA, COM-
POSITIONIBVS IN PHARMACOPOLIO PA-
randis & seruandis necessaria,

LIBRI TRES.

LIBER PRIMVS.

De plantis.

P R Æ F A T I O .

VNIVERSI compendium homo, viuentium perfectissi-
mus, diuinum animal, & corporū omnium μετεωρις natu-
ræ lege, seuissimis ac innumeris morbis, & το τ ενεδουτων, μικροβι-
& απο τ ενεδουτων, lacessitur; Ex principiis enim generationis σμος.
humane connascitur infausta quædã labe, ex qua mor-
borum seges immensa sobolescit; nã seminalis hæredi-
tas non ex omni parte beata, sed iniuriis permultis, quæ
ad interitū necessario fatalē iter parant, obnoxia. Ex qualitatū siquidem
oppositarū, quibus cōstat corpus, dissidio, ex perenni, ac triplici ipsius ef-
fluuiō, excrementorū prouentu, prauo rerū non naturalium vsu, animi pa-
thematis, humidi primigenii iactura, & caloris extinctione natiui, qui
virtutis est finitæ, atq; vt agēs physicū repatiē agēdo, quotidie morimur.
Summus tamē Opifex, optimus rerū & cōditor & cōseruator, hominē vt
foueret, ac tueretur, totū repleuit terrarū orbē omni genere auxiliorū, ex
quib. ille nō modo victū & vestitū habet, sed adhuc auxilia multa, vt me-
dicamenta saluberrima, quorū grauitō fauore & virtute eximia suæ sani-
tati prospicit, & morbos futuros præpedit, vel iã factos felicissime pellit.

Auxilia illa sūnt stirpes, mineralia, animātia, ex quib. medica materies
sumitur, quā his trib. libris examinamus, nō quidē totā; laboris enim esset
immēsi, & forsā inutilis, sed eam tantū, quæ singulas cōpositiones in no-
stra Officina, seu Antidotario descriptas ingreditur. Qui integrā plantarū
historiā desiderauit, præter eruditissimā Dioscoridis lectionē, Ruellii, Ma-
thioli,

*Moriendi
necessitas.*

*Ex quibus
sumitur
materia
medica.*

thioli, Dodonei, Lobelii, Dalecampii & Clusu laboriosissimos commentarios poterit consulere. Qui de mineralibus & metallis prolixiorum textum postulat, adeat Georgium Agricolam; qui animalium historiam, legat *libros 9. Arist. de animal.* Conrad Gesnerum, & Edoard. Vuottonum, qui de ea materia doctissime scripserunt. Quæ enim breuiter nunc & dilucide sumus explicaturi, tum instituendo Pharmacopœo, tum instituendo Pharmacopolio sat esse putamus, cum ex his omnia medicamenta vsitatiora & præstantiora tam in rem præsentem, quam futuros vsus soleant parari.

Prioris libri dispositio.

In prima autem primi libri sectione, multa simul congeſſi adeo vulgaria, vt non solum in pharmacopoliis, sed singulorum ciuium ædibus ex parte maxima reperiantur, quorum tamen vsus in medicina tam frequens est, & necessarius, vt sine illis, vix medicinam aliquis faciat, aut medicamenta quædam recte paret, & feliciter exhibeat. Quid enim in communi medicamentorum vsu vsitatus aqua, vino, aceto, saccharo, melle, manna & floribus cordialibus? Quid frequentius celebratur quatuor emollientibus, quinque capillaribus, quinque radicibus aperitiuis, quatuor seminibus frigidis, totidem calidis, tam maioribus, quam minoribus: & aliis quibusdam in huius libri fronte descriptis.

Hæc igitur omnia in reliquorum classes minus apte referenda putauimus, cum ex vsu sint quotidiano, & illorum portio in area, alia in vestibulo pharmacopolorum profert, alia in cella vinaria, alia in popina, aut taberna posteriore conferuetur. In abaci vero capsulis anterioribus semina frigida, calidaque reponi solent, vt præsto sint perpetuo, eaque, dum vsus postulat, mox Pharmacopœus habeat præ manibus. Sic duximus æquum, de stirpibus aliquot, aut earum partibus inter se qualitatibus valde oppositis, sectione simul eadem, methodice tamen agere.

Ab aqua autem auspicari visum est, vt quæ sit non modo communissima, sed utilissima, qua sine nec sumus, nec viuimus sani, aut ægroti cõualeſcimus. Ex ea, tanquã vulgarissima, vt obiter dicã, Christus imbecillitatis nostræ memor primum instituit sacramentum, quo lauit nos à protoparētis crimine, aliaque multa miracula fecit, quæ qui tantum physicus est, minime capit. Qualitates vero naturales & eximias, dum accurate perquirat, dignoscit, experitur, in omnibus diuinum cogitur mirari Conditoris opificium.

C A P. I.

De aqua.

AQUA diuersa ratione & elementum & alimentum dicta, non solum commune sobolis humanæ solacium est, sed animantium & vegetantium omnium subsidium,

quo nullum viuens carere potest. *Aristoteles c. 2. lib. 4. de gen. animal.* Degunt enim animantia multa absque ignis vsu, sine aqua nullum, & quæ sola virginem Hispanam diu vitales anas traxisse viri grauissimi produunt. [*Gal. Rhod. cap. 23. lib. 13.*] Melancholi-

Historia.

Alia historia.

Cholicum quendam vidit Albertus, qui septem hebdomadas ab omni pabulo abstulit, solo aque haustu diebus alternis sumpto, recreatus. Animalia multa non solum ex aqua generantur & nutriuntur, sed & plâte sine huius benigno appulſu nec fruticant, nec floſcunt, sed exucae & aride cito tabeſcunt, vt contra, *lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum*, ait Propheta, *fructum ſuum dabit in tempore opportuno*: vnde forſan prodit Heſiodi opinio, aquam omnibus elementis antiquiorem aſſerentis; cui aſſentitur Thales, eam rerum principiu conſtituens vnicum: in quoru ſententiam deſcendit Empedocles, qui omnia ex aqua fieri credit, & Hippon quidam apud Ariſt *ca 2. lib. 1. de anima*, animam vocauit aquam, vt Hippocrates principia vite aquam & ignem; ſed per aquam ille ſemen, hic humidum radicale intellexit.

Psalm. 1.

*Aqua eſt i-
gnis vita
principia.
Aqua diſſe-
rentia.
Aqua fon-
tana melior.*

Aqua porro, de qua nunc loquimur, vſibus humanis maxime neceſſaria, ſeu ad ſitim extinguentiam, ſeu ad alimēta & medicamenta coquenda & paranda, elementata eſt frigida; nomine ſapientius designata. Ea; vel fontana, vel fluuiatilis, vel putealis, aut pluuiâ & cysteriâ; *fontana*, quia e terra ſu- ditur, dicta, vt ſalubrior preferatur omnib⁹. Nonnullę tamē improbantur, quod viſcera terre eluētes, ſecū alienas qualitates adferunt; nam pro locoru varietate, per quę tranſeunt, variū odorem, ſaporemq; mutantur. Sic quædam viſa ſunt, per loca ſulphure plena traiecta; adeo calentes, vt nō poſſint eſſe vſui. Alia; ob anfractus aluminofos & vitriolatos, quos abluunt, tam acidę ſunt & ingrata; vt quiuis ſticuloſus auerſetur. In Germania trans Rhenum, maritimo tractu, fons erat aqua; dulcis, qua bibita, dentes intra biennium deciderent.

*Pucenſes a-
qua, medi-
cinalis.*

In multis Gallia; regionibus alieni & ſolitati inſuaui ſq; ſaporis aque ſcaturiūt medicata, vt Pucenſes, quas ſingulis annis, ægroci innumeri aduunt, & redeūt feliciter. Sed de his agere noſtri nūc nō eſt inſtituti, ſat eſt, ſi oſtēdero, quib. qualitatib. debeat inſigniri aqua potabilis, ac medicamentis

in pharmacopolio conſiciendis neceſſaria.

Ea autē, inquit Ariſt. *lib. de ſenſu & ſenſibil. in ſeiſſa omnium ſaporū genera permixta, vel materia, qua tanquā ſaporum ſeminariū ſit, habere debet*, vel, vt loquitur Galenus *c. 15. lib. 1. & c. 2. lib. 2. de alim. animos*, id eſt, inſipida, ſeu omnis qualitatis expers eſſe debet, atq; leuiſſima, ſed non pondere, vt multi putant, nam aqua ex niue leuis eſt, tamen inſalubris, ſed *qua tenuiſſi ſit partiu, celeriterq; caleſcat*, vt vult Hippocr. & cito refrigeretur, qualis ſotana aut fluuiialis modo pura ſit, cuius deſectū, pluuiâ ex Galen. *lib. de priſſumatur*, preferim ad hydromelitis cōfectionē. Cysterinas aquas ſchola

*Quid perle-
uitatem a-
qua intelli-
gendum.*

*Cisterna a-
qua cur in-
ſalubres.*

Parieſiſi. iudicauit inſalubriores: ſūt enim velut mortuæ, quæ ab aere, à quo decidūt, à tectis, quæ abluunt, à ſouea, in qua conſiſtunt, quā nonnulli cauediū, quaſi cauum ædium vocant, vitium quoddā contrahūt. Aeris enim inquinamēti aut peſtilentis, aliæ putri qualitate infecti, vix nō poſſent imber particeps fieri, qui lateres ædii proluens, quofdā ſæpe feles mortuos, & alias ſordes ſecū rapit, quibus facile inſicitur, cū cateat motu, qui *velut aqua anima eſt*. Et licet cum multo ſabulo ſtabuletur aqua in cisterna, illuc tamen cū fiat iugis aqua; impuræ delapſus, tandem ſabulum ſordescit, inquinaturque. hinc aque poſtea eſt cisterna effluentis peſſimus odor, ſapor, vſus. Auger corruptelam pluuię conditio, quę aeris lenitate reſerta citiſſime corrūpitur: Et per imbres, piſces multos deterius habere, vt Capitonem & Ceſtræum, ſeu mugilem, viri grauiſſimi ſcripſerunt; nam oculi eorum albeſcunt, & per id temporis macilentu capiuntur. Aqua igitur optima eſt

*Motum eſſe
animam a-
qua.*

*Aqua opti-
ma qua.*

fontana, aut fluuiatilis & putealis modo non limoſa, nec fertida, ſed inſipida, quæ ſcilicet nullam habet ſaporis manifeſtam qualitatem, nec alienas qualitates permixtas, *ſals, nitri, ſulphuris, bituminis, aliorumq;* id genus. *Gal. comm. ad part. 10.*

lib. 4. epid.

CAP.

Qui primus
aquam vino
miscuerit.

num, Ruellinum, Argentolianum; quæ omnia generosa sunt, indigentque Amphistione, qui primus aquâ vino commiscuit. Vt vero in conuiuio semper vinum præstantissimum expetitur; sic etiam in pharmacopoliis, tum ad medicamêta, quæ per os sumuntur, paranda, vt *theriacam*, & *mithridaticum*; tum ad ea, quæ extrinsecus adhibentur, vt unguenta multa & emplastra. Ex illo quoque destillato, aqua quædam habetur, ardorem & flammam cito concipiens, & ad multos vsus celebrata, quam æquam vitæ nominant. In summa, nihil est in vino, quod non sit eximium, odor, sapor, spiritus; ex quibus non solum homo recreatur, alitur, fouetur, sed etiam ex illo mortuo & in acetum mutato, nec non ex illius fœcibus, quas chymiatræ tartari nomine designant, & medicamenta & alia adiumenta multa mutatur.

CAP. III.

De aceto.

ACETVM ἄξος Græcis dictum, est vel acce vinum, vel potius, vt multis placet, vinum mortuum. Ex vino enim vapidum, propriis spiritibus, & infito calore destituto producit, atque vt *omphacium* eleganter vinum crescens, sic acetum vinum decrescens dicitur; nam inter vtrumque est vinum. Sed vtroque acetum tenuius, acutius & liquidius; ob id non concreuit, nec gelu cõtrahitur, præcipue quod fit è vino, quod præstantius est salubriusque: Nam quod è zytho putrescente in quibusdam regionibus parari solet, vt ingratum, sic minime sanum, debetque à pharmacopolio ablegari; & cum absolute acetum ponitur, semper id ipsum, quod ex vino laudabili, vetustate, aut artificio, non maleficio, seu malignæ cuiusdam rei mixtura, tale euasit, sumendum est, quod ob vires eximias trahitur, & in culinam ad acetaria & condimêta, & in pharmacopolium ad *oxyerati*, *symplicis acetosi simplicis*, *oxymelici*, *unguenti Ægyptiaci* & de *lythargyri*, *arguginis* & *ceruse* præparationem.

Acetum autem omne vim habet attenuandi, incidendi, discutendi simul & reprimendi, nec non refrigerandi, & aliquantum calefaciendi. *Galen. cap. 10. lib. 2. comp. med. loc.* Nam caloris in se quædam semina retinere etiam agnouit Homerus: vnde mistæ qualitatis esse *Galenus* scripsit, *cap. 19. lib. 1. de simplic. med.* nam vt lac vniuersum non est homœomeres & simile, neque vnde quaque sibi idem; sic nec acetum, quod multi calidum, alii frigidum nominant. At maiori parte frigidius, quam calidius his liquido constat, qui vere eius facultatem expenderint. *cap. 20. eiusdem lib.* Atque longe ab illorum coniecturis recedendum, qui cauterii instar calidum putant: nam sensu constat ad motum valde accere, & principio refrigerare, sublatum tamen calorem quendam relinquere, qui acrimoniam ratione, & per accidens spatio temporis sic fit, tamen non vbique, nec in omnibus corporibus. *cap. 21. eiusdem lib.*

Hinc colligitur, acetum quidem frigidum esse, sed accidentarium habere calorem, vel vt loquitur *Galenus*, *cap. 23. eiusdem lib.* nec esse summe frigidum, nec summe calidum, sed neutrius extremorum particeps. Multa enim ex pugnantium facultatum mixtura nascuntur, & pleraque ad sensum simplicia sunt, quæ ex pugnantibus qualitatibus constant, & de his cum ambigitur, sint neutra, necesse est, vt acetum, quod ingenitam perdidit qualitatem, & alienam ex putredine adeptum est. Cuius sententiæ est *Theophrastus* & *Aristoteles*; nam vinosa vini partes dum in acetum transeunt, refrigerantur, & aqueum recrementum putrescens, adscititiam caliditatem obtinet, velut cætera omnia, quæ putrescunt. *cap. 2. lib. 4. simplic.* Fitque acetum quiddam ex contrariis facultatis partibus compositum, partim refrigerantibus, partim calidis, sicut vstorum lignorum cineres. Miras autem præbet acetum mortalibus utilitates, sed multi frequentius eo, quam *Pharmacopœi* vtuntur.

tur.

CAP.

Aceti qualitates.

CAP. IV.

De omphacio.

Omphacium
quid.

OMPHACIUM est *vua acerba, ac nondū maturescens*, quæ Græcis *ουφαζ*, in officinis *agresta* dicitur, *succus*, non Solis calore in Rob mutatus; cuiusmodi erat olim Dioscoridis omphacium: Nunc enim instar vini exprimitur in torculari, colatur, in dolis reponitur, & parum salis permiscetur. Ex visus autem magnitudinem, sed nondum maturitatem adeptis, vt sit progressus ad vini expectationem, sic ex vino regressus ad acetum, quod virib. omphacio in multis conuenit: vtriq; enim vis inest refrigeratoria, sed in omphacio imbecillior, in aceto vero tanto est validior, quanto tenuior, cui & acrimonia quædam inest aliquantum excalefaciens ex putrido calore orta. Proinde Aristoteles recte scripsit, acetum proprio vini calore frigidū esse, calidum aduentitio: ista tamen caliditas istis esse non potest ad superandam aciditatem prouenientem frigiditatem. At vero omphacium, ne minimum quidem habet caliditatis, nec ita tenue est, nec ita expedit meatus corporis permeat: acidū quippe non modo est, sed acerbum, teste Gal. ca. 11. libr. 4. de simpl. med. ob id ad hypochondria ardentia præstantius est, quam acetum, quod non tantam habeat violentiam, ac ferientem frigiditatem, nec eam mordaci admistam caliditati. Debent enim, qui tali caloris excessu laborant, sine violentia mitigari, nec foris vllam admittere caliditatem aut acrimoniam mordacem. Hinc est, quod summe ardoribus omphacium proficit, inquit Galenus, cap. lib. 4. de simpl. siue ori ventris impositum, siue aliis partibus, quas refrigerare lubet.

Omphacium
quib. proficit.

Frequentius autem per os sumitur, tam alimentis ad voluptatem, quam medicamentis ad sanitatem mixtum. Eo enim alterata ius-ula faucibus & palato gratissima sunt, eo acidulata condimenta appetitum reuocant: atque eius vsu iccoris feruor extinguitur, sanguinis æstus tempera-

tur, venter alimenta non aueratur: hæc autem omnia rite præstat syrupus ex eo paratus, quem officinæ de *agresta* vocant.

Licet autem ex *vua* qualibet immatura omphacium possit haberi optimū, in Gallia tamen ex ea tantum sub finem æstatis, & ante vindemiarum tempus exprimitur, quam vitis alba promit, in hortis culta, cuius palmites longiores, crassioresq; ad topiariorum pergulas & fornices deduci solent; quæque racemos profert oliuarum fere magnitudine, succo multo turgido, ex quibus vel etiam maturis cum vix bonum possit vinum haberi, ex iisdem nondum maturis optimum habetur omphacium: à cuius saporis affinitate, oleum ex oliuis immaturis expressum, acidulumque, omphacium dicitur.

CAP. V.

De sacharo.

SACHARVM antiquioribus incognitum, nunc tam frequens est, vt Ironia quadam, *pharmacopola sine sacharo*, vocetur, cuius officina eo non luxuriat. Non à celo deciduum est, roris instar, nec ex plantarum foliis colligitur, vt putarunt hi, qui tantum nomine tenus, id ipsum vestigarunt, sed ex arundinacea planta, quæ non solum in India, sed in multis aliis Asia & Aphricæ locis, vberissime fruticat. Nunc in quibusdam Galliæ hortis prouenit, sed vix hyemis sæuitiam aufugit secura.

Est igitur arundo planta hæc sacharifera, *Planta sa-*
septem, octo pedes longa crassissima, *charifera.*
geniculata, foliis vtrinque multis, longis, angustis, striatis obuallata, fungosa, medullosa, & intus dulcissimi succi vbertate referta, qui vel inciso trunco, instar lacrymæ cuiusdam ex arbore stillat; vel medulla à cannis apertis, incisisque secreta, & ignis vi tādū elixa, donec totus liquor in sacharum, salis modo in fundo vasis, concreuerit. Radices promit cannæ nostratis æmulas, sed minus lignosas, magis succu-

succulentas & dulciores, à quibus germina quaedam erumpunt, quæ auulla & legitimo transplantata tempore virent & adolefcunt. Comosos flores gerit, vt arundines, inter quas numerari recte, vel eius sola facies suadet.

Succus ex ea tractus, vnica coctione im perfecte elaboratus, adhuc ruber, & sacharum rubrum nonnulli, alii spumam sachari nominant. Quando coctione longiore & elaboratiore magis defæcatur, albicatq; plurimum, sacharum absolute vocatur. Ex Madarenfi & Canariensi regione albissimum quoddam defertur, quod vt candore, sic dulcedine & suauitate alio quouis sacharo præfertur, quod officinæ sacharum Madarense nuncupant. Sæpe tamen quoddam minus album insitiores aduehunt, illo non minus bonum. Multi enim, vt Madarense sacharum ementiantur, commune cum lixiuio quoddam eluunt, excoquunt, & portionem nigriorem abstergunt; hocque pacto albissimum quidem reddunt, sed minus dulce, minus gratum, magis rancidum.

Sacharum Madarense.

Sacharum qui albescent.

Sacharum Candum quomodo fiat.

Ex sacharo commune Candum fit hoc modo: liquatur sacharum cum pauca aqua, & elixatur, vt crassus syrupus, qui in ollam fictilem inieitur, in qua bacilli lignei cancellatim, decussatimq; aptati fuerint. Reponitur olla super assem in loco calido, relinquiturque quindecim aut viginti dies; tum syrupus non concretus effunditur, & pauca aqua calida affunditur ad eluendam syrupi pinguedinem, qua denuo effusa reponitur vas in loco calido, & die sequenti frangitur, inueniunturque bacilli sacharo cando, in *Mar salis fossilis*, aut *crystalli*, colucente onusti.

Est quoddam sacharum minus album, minusque crassum, partim pulueratum, partim in grumos crassiores redactum, quod vulgus *Cassonadam* & *Cassonadam* nominat, cuius non modo in popinis, sed officinis est frequens vsus.

Cassonada.

Quod ex longinquis regionibus aduehitur, in metas turbinatas pyramidū amu-

las coactum (vulgus panes sachari vocat) vt cando minus coctum, minusq; durum, sic minus calidum, magisque ad condimenta, obsonia, & alimentorum sapes dulcorandos & suauiores reddendos admittitur. Acris siquidem lenit, acida retundit, austera palato gratiora efficit, & saporibus omnibus gratiam affert maiorem. Vnde non tantum *Seplasiari*, sed *pistores* & *coci* sacharum frequenter habent in vsu: nam ad gulæ delicias fere nihil mensis apponitur, quod aliquid sachari non receperit. Aqua enim, vinum, fructus, caro, pisces, & reliqua edulia, porulentaque si displiceant, sacharum permisceas, & venter postea nullus auerfabitur.

Est autem sacharum omne calidum, sed moderate, & linguæ scabritie, pectoris asperitati, tussi & spuro mouendo conducit, sed dentibus officit: eos enim nigros reddidit, & mobiles, & rubigine inficit.

C A P. VI.

De melle.

SCRIBIT Athenæus, *Cyrinos* *Corficæ* *Sincolas* ideo longæuos esse, quoniam melle vtantur assidue: Et interrogatus *Democritus*, quoniam pacta sanus quis posset diu viuere? *Si interiora*, respondit, *melle rigaris, oleo exteriora*. [*Galen. cap. 11. lib. de at- ten. vict. rat.*] Mel enim cum sit dulcissimum, succum gignit tenuissimum, & in [*cap. 8. lib. 2. de facult. nat.*] senibus sanguinem optimum; in iuuenib. tamen & biliosis facile vertitur in bilem: nam quod in melle dulce est, ait *Actuarius cap. 8. lib. de spirit. anim. mot.* in biliosum humorem mutetur, necesse est.

Est vero facilis hæc mutatio, quia, *reste Paul. 4. cap. lib. 1. de Synops. & Oribas. lib. 5. collect.* calefacit & exsiccat ordine secundo, adiunctamq; habet dulcedini acrimoniâ.

Præstantissimum siquidem est mel, quod hæc duobus excellit, hoc est, quod dulcissimum est, simulque & acerrimum ex *Galen. no cap. 17. lib. de Antidot.* Mustum vero ex vis dulcibus expressum, & ad dimidias tertias-

Vires.

Mel præstantissimum quod. Mustum quid.

ve coctum, licet mellidulcedine non ubique cedat, vt aqua, tamen obrufum est, nec sensum vellicat.

Solum autem mel quasi [cap. 177. lib. de simplic. Gal.] compositionem in se habet, quia ex multarum herbarum succo vel flore colligitur, & omnibus valetudinibus prodesse potest maxime tamen senibus, temperamento frigidis, & hyemis tempore: nam vbi [cap. 16. lib. 4. simplic.] calorem nactum fuerit, bilem procreat.

Historia
notanda.

Hinc duorum concertationem irridet Galenus c. 5. lib. 1. de alim. facult. quorum alter melsalubre, alter insalubre affirmabat, vterque ex illato sibi à melle affectu coniectans: Sed neuter intelligebat, homines non vnum ab initio temperamentum habuisse; neque si habuissent, immutabile ipsum ætatis decursu tueri potuissent. Alter enim erat senex & pituitosus; alter vero inuenis & biliosus.

Mel quid.

Est vero mel secundum Galen. c. 177. lib. de simpl. med. succus roris cœlestis, ab apibus collectus: nam cum omne alimentum vel ab animalibus, vel plantis desumatur, mel ab vtroque est secretum. Oritur enim in plantarum foliis, aut floribus, neque est earum succus, neque fructus, neque pars, sed eiusdem cum [cap. 38. lib. 3. de alimon. facult.] rore generis, nec tamen assidue, nec copiose, vt ille, prouenit.

Vnde fiat.

Ad illius autem bonitatē vel malignitatem aliquid accedit ex [cap. 62. lib. 2. collect. Oribas.] plantis, ex quibus colligitur, vnde venenatum dicitur illud, quod in aconitis ex apibus excerpitur, vt [cap. 52. lib. Paul. Ægin.] Heraclienſe; & amarum est, quod ex Ponto aduechitur, vbi absynthiorum proventus luxuriat.

Mel venenatum.

Debet autem mel colore pallidum esse; consistentia, neque crassum, neque valde concretum, neque dilutum, sed vnitum omni ex parte. Optimum est, quod præter dulcedinem, thymi acrimoniam præ sefert, sed tamen odorem eius non reddit, ex Oribasio cap. 62. collect.

Porro vt mel longiore coctione amarescit,

sic quoque asseruatione longiore; nam pater Galeni [cap. 11. lib. de antiid.] mel quoddam habuit ita amarum, ac si in Ponto natum foret, eo in tractu, vbi ex absynthio apes mel colligunt, idiplum tamen & Atheniensis & optimum fuisse dicebat. Verum temporis diuturnitate amarum euasisse. De melle fusius differere, superuacaneum esset, cum de eo iam abunde in cap. 3. lib. 3. Institut. locuti fuerimus.

CAP. VII.

DE MANNA.

PRÆSTANTISSIMUM naturæ donum & miræ diuinitatis plenum est manna, nō modo, quæ præter naturæ leges, Israeliticis alendis è cœlo pluit, sed quæ nobis quotidie medicandis mellei aut sacharei roris modo, è Iouis nubibus, super frondes exudat. Non minus enim, vt illi suas olim gradines sachareas, nunc nostrates agricolæ vulgarem & granatam mannâ mirantur, dum exultantes canunt; Iupiter melle pluit: hinc aereomeli, Arabice Teremiabin, & à sacris paginis mutuato nomine, manna dicitur, cui solum nomine tenus conuenit manna, vel potius manna thuris, quæ velut pollen thuris est, ex magnis fasciculis concussu elisis, proueniens: fragmenta enim exigua & micæ congeruntur, colligunturque pro manna thuris. Est alia quædam manna Larigna dicta, ex effraetis laricis ramis collecta. Vtraque tamen licentiose nimis manne nomen assumit. Nam manna proprie & secundum Medicos usurpata (de Manhu enim seu Manna Hebræorum non loquor) est velut ros cœlestis, dulcis & gratus, qui ex aere sudoris instar exudans, sublucanis hortis, super frondes & ramos arborum, herbarumque, delabitur, & breui concreſcit, ac gummi modo concreſcit.

Aeromeli.

Manna thuris.

Manna Larigna.

Manhu.
Manna quid.

Quæ ex frondibus colligitur, præstantior est, vocaturque vulgo manna de folio; vt pessima est, quæ de terra nominatur. Præstantissima vero censetur Calabriensis, & maxime quæ ex Oenotriæ quodam

Manna de folio.

Manna Calabriensis.

V loco

loco defertur, in quem singulis æstatibus descendit, & ab omnibus excerpitur. *Brassauol. in exam. simpl.*

Historia.

Hunc autem locum reges Neapolitani olim occluserunt, inquit Brassauolus, ne quis sine vectigali assumeret. Occluso loco defuit manna, nec descendit. Eo recluso & vectigali remoto, iterum descendere cepit. Sed rursum clauso loco & recluso, & postea clauso cessauit, ita vt reges postea liberum locum reliquerint, & omnibus colligere permiserint. Idem scribitur de Tragæto sale in Epiro, cui cum vectigali iniunxisset Lysimachus, euanuit, mox dempto, succreuit. *cap. 12. lib. 9. Rhod. cal.*

Sed ne longius à proposito discedam, frequens est in Gallia quædam manna *Briansonensis* dicta, quæ Calabriensis inopia medicum aliquando venit in vsum, licet multo minus idoneum.

Briansonensis manna.

Manna mastichina.

Est & alia quædam, *mastichina* dicta, rotunda: quæ è ramis & foliis arborum, ventorum impetu in terram delabitur, grandinis modo, nec à cælo aut aere decedit: verum improprie manna vocatur, cum verius sit lachryma, & veluti salua arborum concreta.

Manna qualitates.

Manna temperata est, aut paulo calidior, guttur, asperam arteriam & thoracem lenit, aluum blande mouet, & serofos humores purgat, maxime vero id præstat manna granata, vt Calabria, non Tereniabin, quod mannam quandam instar mellis liquidam esse, Arabes scripserunt, quo non vtimur, quia cæremus.

Tereniabin.

C A P. VIII.

De floribus cordialibus, & primum de violis.

VIOLA *ἰός* Græcis dicta, in opacis & asperis locis ad murorū basim, & hortorum margines nascitur, & aliquando in pratibus. Viret toto anno; floret sæpe Februario; sæpius Martio, vnde viola Martis dicitur, interdum quoque autumnò, si cultus adhibeatur, folia gerit hederæ non multum dissimilia, sed minora, tenuioraq;

cauliculis, vel potius pedunculis statim à radice prodit, cuius extremo flos ex cæruleo purpurascens trini odoris amulus adnascitur. Semen minutum in rotundis folliculis extrema fere æstate producit.

Est autem viola martia multiplex, ac colorum variorum; quædam enim alba est, alia violacea, alia inter vtrumq; media. Datur & alia, quæ surrectis & duriusculis cauliculis sese erigit, quibus flosculi purpurascens emergunt. Est & alia tricolor, in locis secioribus nascens, foliis angustioribus, longioribus & lasciuiosis, caulibus quadratis tenellis, succulentis, brachiatis & reptantibus. Ab eius trino colore quidam ex recentioribus herbam trinitatis nominant: alii violam flammæam, vulgus Gallorum minutam pensæam.

Violarum differencia.

Minuta pensæa.

Aliæ quædam parux admodum stirpes violarū nomine donantur, quæ quod nunquam vel rarissime ad medicos adhibentur vsus, vt viola mariana & matronalis, omittuntur. Martia vero tota vsurpatur; nam flores, quod vim habeant cor exhilarandi, medicamentis cardiacis fere semper commiscentur: semen & folia, quod malactica sint, enematum decoctionem & cataplasmatum confectiorem sæpius ingrediuntur. Floribus autem violarum vim inesse refrigerandi, omnes assueverunt, ac simonia tamen, quam in ore, dum mastlicantur, relinquunt, cuiusdam caloris esse participes, denunciat. Sed quia fugax est iste calor, qui ab exuperante frigiditate vincitur, frigidus Medici credunt.

Vires.

C A P. IX.

De flore buglossi.

BVGLOSSVM, à bubulæ linguæ figura, quam nō inepte refert, sic dictū, quod vi magna polleat ad hilaritatem inducendam ex Dioscor. & Plinio *ἰοψόγιον* nominatur: folia gerit longa, lata, aspera, symphiti similia, sed angustiora, breuioraque, nec ita obscure virentia. Cauliculos gerit bicubitales, brachiatos, hispido, flores stellatos, cæruleos, nitentes, quod semen conse-

Descriptio.

conse-

consequitur oblongum, obscurum, medullosum. Radice fulcitur longa, crassa, exterius nigricante, intus alba, succulenta, dulci. Nascitur tum in hortis, tum in sabulosis & campestribus locis.

Hortensis siue naturā, siue effigiem spectemus, nullæ sunt varietates, nisi in florū colore, qui in quodam albus, in alio purpureus, ut in quodam Italico, in vulgari cœruleus. Verum sylvestris multæ diuersitates agnoscuntur: aliud enim perpetuo virens dicitur, quod nullo cœli statu marcescat: aliud asperū & Echioides, cuius folia bullis prominulis, cum rigida sint admodum horrent, perperamq; à nonnullis pro Anchusā sumitur, à cruore, quo radix eius inficit, sic nominata.

Buglossum calidæ & humidæ, vel potius medię est temperaturę: vnde inter plantas exhilarantes numeratur, quod etiā Galenum cap. 80. lib. 6. de simpl. med. agnouisse certum est, qui buglossum vino immersum lætitię & hilaritatis causā esse scripsit.

CAP. X.

De flore borraginis.

Differentia
inter buglos-
sum & bor-
raginem.

BORRAGO cuius notissima, buglossum non parum foliis & viribus affinis est: vtriusque enim folia longa sunt, ad bouinę linguę figuram accedentia, sed borago eadē breuiora & latiora gerit, & adueniente hyemis rigore cito marcescit, ac commoritur; buglossum vero stat vegetum, nec segniter frigus perfert, præsertimque eius radix, ut & folia, quæ non longe à terra recedunt. Flores patulos edit caruleos, & interdum albos, atque ampliores, quam buglossum, in quorum medio velut centro, coronis quædam fulca, extremo acuminata quasi defixa est.

Nascitur in fundo quouis, sed altius viret in humidore & pingui. Floret tota æstate, atque etiam autumnō. dum tardius seritur. Semen nigrum profert, in reliquis idem cum buglossō.

Vires.

Folia in iusculis sumpta peculiarē dant gratiā, & aliu subducunt; atq; in vinū con-

iecta, potantibus animi lætitiā & voluptatem adferre viri graues scripserunt, iuxta illud; *Ego Borrago gaudia semper ago.* Flores in acetariis oculis & fauces recreat, & in medicamentis virtutē cardiacā auget.

Huic valde cognata est alia stirps frigoris patientissima, quæ modo buglossum, modo borrago semper virens nominatur: vtriusque enim effigiem & naturam præ se fert, & viribus iisdem pollere creditur. Nascitur in locis campestribus multis, & ab his, qui simplicium varietate delectantur, in hortis seritur, & colitur.

CAP. XI.

De communibus quatuor emollientibus,
& primum, de malua.

QUATUOR sunt emollientes herbæ cōmunes, malua, althea, viola nigra, & acanthus, seu branca vrsina, quib. adhuc alia quatuor minoris famæ adiunguntur, mercurialis nempe, parietaria, sicla, vulgo beta, & atriplex. Omnium siquidem vix æque celebratur decoctis enematum, & cataplasmatum emollientium parandis.

Est autem malua, sic ob præcipuā molliendi vim dicta, vel hortensis, quæ cultu & mangonio aliquādo arborefcit, & in altissimā assurgit proceritatem: vel sylvestris, quæ cuiq; nota est; vbiq; enim foliis quam plurimis luxuriat, crassiusculis, circinatis, angulosis. Flores tota æstate promit, ex purpureo pallidos: Radices pusillas, longas, lignosas; semen paruū, planū, ac orbiculatū.

Multæ autem maluarum agnoscuntur differentia. Prima nomē generis retinet, quæ vbiq; viarum & arearum prope vrbes importuna sæpe germinat. Secunda, minus copiosa, pusilla magis, ramulis repit minoribus, prope rudera & inculta pagorū loca, flosculis purpureis albicantibus.

Tertia dicitur *arborefcens*, quæ instar fruticis assurgit, senum & octonū cubitorū. Quarta à multiplici, qua poller facultate, dicitur *Althea*, à Latinis *Bismalua*, & *Ibiscus*; Maluacea .n. habet folia, lenia, ob-

Malua vn-
de sic dicta.

Maluarum
differentia
multa.

Arborefcens.

Althea.

longa, incana, flores albidiores, & semina cæteris maluis sylvestribus similia.

Radices proferunt crassas, longas, rotundas, in multos furculos diuicatas, ac plurima mucagine prægnantes. Thirsi eius surrecti folia proferunt maluacea, oblonga, incana, & aliquantum tomentacea; flores subalbidos, & semen paruum, planum, ac orbiculatum, vt cæteræ maluarum species. Calefacit gradu primo, facultatemq; habet digerendi, laxandi, & pus coquendi.

Alcea.

Quinta dicitur *Alcea*, quæ facie maluæ prodit, ortu & cauliculis, sed altius incisus: Ex radice prodeit numerosa virgulta, sesquicubitalia, floribus rubellis ornata; quibus defluxis, semen emergit rotundum, compressum reliquarum maluarum modo.

Transmarina.

Sexta vocatur *transmarina* & *rosacea*, à floribus rosei elegantia & similitudine. Cuiuslibet generis notissima est, cum in hortis sata & culta multos annos perduret, radice denovo primo vere sese propagante.

Althea varietates.

Ad maluarum familiam referuntur Ibisci quædam species, videlicet *althea arborea*, *althea palustris*, *althea Theophrasti floribus luteis*. Totidem adhuc alceæ inueniuntur differentie, vulgaris, exotica & fruticosior, quæ est folio pentaphyli.

Vires.

Malua omnis vim habet emolliendi, vnde nomen; eiusque folia decocta tritaque profunt sacris ignibus & ambustis. Valet & contra venena imposita, & dolores ab icibus apum & vesparum excitatos leuat.

CAP. XII.

De acantho seu branca vrsina.

ACANTHI vox non solum ad spinosas plantas, vt carduos, sed alias multas hortenses nullis aculeis horridas refertur, vt ad cyuaram, seu scholimum, & ad brancam vrsinam, officinis acanthum dictam, quam nonnulli *marmorariam* vocarunt, quod olim in columnarum epistillis eius folia insculpta viderentur.

Descriptio.

Nascitur in hortis & locis humentibus,

ait Dioscorides: folia promit longa, lata, pingua, læuia, nigricantia, incisuris erucæ modo dimisa: caulem bicubitalem edit, læuem, digiti crassitudine, à medio ad verticem ex interuallis exornatum foliis quibusdam oblongis, velut nucamentis parum acuminatis, sed non spinosis, è quibus flos candicans erumpit: semen illi oblongum est & luteum: caput thirsi specie.

Subsunt radices mucosæ, longæ, rubentes, glutinosæ, quarum nullus aut rarus in medicina vsus, etsi vsus & luxatis illitæ profunt, potæ moueant vrinam, & tabidis conferant: folia enim tantum vsurpari solent ad enematum decocta, cui soli duntaxat vsui tota planta destinatur, & à Pharmacopœis feritur, & seruatur in hortis: syluestrem enim apud nos reperire, per rarum.

Brancam vrsinam nonnulli vocari contendunt, quod eius folia pedes vrsæ anteriores referant Inuenimus & Pæderotam *Pæderota*, & melamphyllum nuncupari.

De viola, quæ inter quatuor emollientes præcipuas numeratur, abunde supra locuti sumus.

CAP. XIII.

De aliis emollientibus, & primum de Mercuriali.

MERCVRIALIS à Mercurio nomen habet, à quo inueta perhibetur, vnde Græcis ἰππεύ βοτάνιον sæpe, sæpius tamē *Linozosis* vocatur. Eius duæ sunt differentie: prima dicitur mas; secunda femina, vtrique sureuli rotundi, leues, geniculis aliquot asperi, cubitales, brachiati, folia circa hos multa sunt, oblonga, mucronata, ambitu ferræ modo incisa, ozimi foliis affinia. Semina masculæ bina simul iuncta, pediculis cohærentia, è foliorum sinu prodeunt, aparines ritu: feminae vero exigue, spicæ erumpunt cum flosculis muscosis, racematim cohærentibus, quo tabescentes semen nullum consequitur.

Æstate

Linozosis.
Differentia.

Vires.

Æstate integra vires, hyeme perit, vere redit. Eius vires maxime se produunt, & expectuntur ad aluum exonerandam; eiusque succo conficitur mel, mercuriale dictum, ad sopitam vim expultricem ciendam, & aluum detergendam, eluendamque aptissimum.

Est & tertia mercurialis *Cynocrambe* dicta, seu mas syluestris, quæ passim secus vias, & in locis vdis nascitur, quæ quod mari multum affinis sit, placuit eius nomine, cum viris literatis insignire.

CAP. XIV.

De parietaria.

PARIETARIÆ plantæ vulgaris & ancillis ipsis notissima multiplex appellatio effecit, ut quid ea ipsa esset, & quo nomine insignita legitime, viri docti dubitarint. Frequentius autem in arte pharmaceutica *helxine* nuncupatur, quia tamen voce plâta gemina à Dioscoride describitur: Prima cognominatur *Cissampelos*, estque conuoluuuli species, quæ nascitur in sepibus, vicinâsq; sitpes amplectitur: Altera in parietibus & maceris, vnde *parietaria*, & *herba muralis* dicitur, ut etiam *helxine*, quod vestib. hæreat, flosculos emittit herbidos, palentes, musculos, & folia admodum hirsuta, quæ quod detergendis vitreis calicibus aptissima sunt, à nonnullis *vitreola* nuncupatur. A quibusdam quoque herbam venti nominari comperio, sed id nominis æquius sibi vindicatum emone, ut suo loco dicitur. Cum autem parietaria vulgaris sit notitia, longiori descriptione non eget.

Muralis herba.

Vires.

Vim habet refrigerandi & detergendi, & illitu condylomata & inflammationes sanat. Cum oleo vel butyro frixa, & regioni renum admota nephritico dolori prodest, & meatus referando calculi exclusionem mouet & accelerat. Ob id recte syrûpi de althea confectioem, ex *Fernelii* statuto ingredi-

CAP. XV.

De beta & atriplice.

BETAVEL rubra est, vulgo nigra dicta, vel candida, vel flauescens: tot enim colorum varietates in his reperiuntur. Rubra adhuc est duplex; vna vulgaris, ab aliis, radice, foliis, colore minime distincta, sed colore tantum; alia Romana, quæ magis nigricat, radicem crassissimam habens rapi modo, vnde & *beta-rapa*; à multis satis proprie *beta erythrorisofos*; à Fuchfio, *rapum rubrum*, sed improprie nuncupatur.

Beta-rapa.

Candida inter cibos magis recipitur. Eius tamen succus potius vsurpatur ad errhina: sua enim facultate nitrofa pituitam è cerebro deducit: hinc colligitur, betam non adeo fatuam seu inspidam esse, ut putauit Martialis, stomachum enim læcessit & grauat parumque nutrit, vnde mensis tantum rusticorum & pauperum apponitur, nisi quis prima menta ad ciendam aluum illa velit uti; maxime vero candida, quæ ut potius ventrem, sic rubra vesicam proritat & exonerat. Optime igitur ad confectioem *diacassia* accedit.

Atriplex quoque vulgo *arrochia*, Græcis *Atropis* dicta, inter herbas emollientes optimo iure numeratur. Inter enim olera vix datur vnum, quod facilius & efficacius aluum subducit.

Atriplex.

Refrigerat enim primo recessu, humectat secundo, estque qualitatis omnis expecters, hoc est, fatua & insipida, atque aquaticam & vliginosam habet naturam; ob id citissime subit inferiora, & aluum aperit.

Vires.

CAP. XVI.

De quinque capillaribus, & primum de vero capillo veneris.

QVINQUE affines herbe, capillares in Officinis appellantur. Capillus veneris verus, seu *adiantum verum* *adiantum commune*, *asplenium*, seu *scolopendrium*, *Ceterach*, vulgo dictum *Polytrichum*, seu *trichomanes*, & *salvia vita*, seu *ruta muraria*. Sunt qui *epithymum* & *culcutam* verius capilla-

V 3

*Herba capil-
lares vnde
habent no-
men.*

*Adiantum
verum.*

*Descriptio
capilli vene-
ris veri.*

Vires.

capillares dici existimant, quod crines & capillamenta melius referant: proinde nō tam à forma, quam facultate, qua pollent ad tingendos capillos & amissos refarciendos, quinque herbe prius enumeratæ capillares dici videntur.

Capillus autem veneris verus nullibi frequentius inuenitur, quam in tractu Narbonensi: raro in reliquis Gallie partibus præsertim frigidioribus prouenit, & qui Lutetie anno præterito late viresebat in horto Ioan. Gonerii Pharmacopœi meritissimi, præ rigiditate hyemis anno 1608. periit.

Herbula est sine caule, flore, semine nascens in locis verrucosis, petrosis, umbrosis, vdis, & in fontium asperginibus. Pro caule cincinnos habet pluculos, capillosos, fuscos, quibus adhærent paruula folia, ac tenella, coriandri foliis non multum dissimilia, vnde à Mesueo *coriandrum putæi* vocatur. Nomen autem adianti datum fuit, quod aqua perfusum, vt etiam cæteræ species, & *diastrai*, hoc est, minime madet, asserente Theophrasto *cap. 13. lib. 7. de hist. plantar.* quod tamen asserendum non est de longiore maceratione, nam si diutius aquæ fuerit immersum, perinde ac aliæ plantæ madescit.

Adiantū in caliditate & frigiditate symmetrum est, ex Galen. *lib. 6. de simplic. med.* verū desiccatur, extenuatur, digeritur, alopecias capillis vestit, strumas & abscessus discutit, lapides frangit epotum, & mirum in modū thoracis, hepatis, renum & lienis affectibus opitulatur. Vires illius profuse à Mesueo *cap. 20. de simplic.* describuntur.

C A P. XVII.

De adianto vulgari.

PRÆTER adiantum verum, quod absolute dictum capillum veneris verum portendit, Theophrastus *cap. 13. lib. 7.* duas adhuc eiusdem nominis plantas humiles notat, Adiantum videlicet album & nigrum: vtrique tamen ramuli nigro colore nitent; folia similia, crispa nempe, densa &

punctulis rubiginosis altera parte conspersa, atque profusè eadem vires: sed eum alterum cauliculos, nerulosque proferat nigriores, & obscuro virore magis saturatos, nigrum vocatur. Misero ægrorum damno hallucinantur, qui pro vitroque dryopteridem vsurpant.

Miraculo quidam nimis creduli tribuunt, quod aqua perfusum non madeat, vt dictū est, aut aquam ita respuat, vt siccum semper videatur: sicq; ab euentu nomen adianti detortum. Verum longior eius in aqua demersio, infusione contrariū docet: nonnulli putant, sic iustius nominari, q̄ à pluuia descendente non cito madeat, pennarum annatum riuu; vel aquarū margines, ac puteorum parietes circumuestiens, æquam tamen quasi fugiens non attingat; perinde ac hyrundines, quæ in hominum ædibus delectantur & nidificant, ab hominibus tamen contrectari & cicurari nusquam patiuntur.

Adiantum porro ex radice pusilla, filamentis pluribus compacta & nigra exiles sureulos emittit, iunceos, rectos, sesquipedales, & aliquando longiores, ex herbido nunc pallentes, nunc nigricantes, foliis mollibus vtrinque vestitos, filicis maris diuisura, situ, & ritu, sed multo tenuioribus & minoribus, altera facie magis, altera minus virentibus, & punctis aliquot maculatis. Locorum opacitate gaudet, perpetuo viret, folia non amittit, sed nec florem vllum, nec semen edit.

Vires adianti ad multa commendantur. Capillorum enim defluuium prohibet, vel eosdem fluxos reparat: Asthmaticis & suspiriosis prodest, menses mouet, strumas discutit, atque eosdem plane effectus præstat, quos capillus veneris verus.

C A P. XVIII.

De Polytricho.

VT adianti nomine tres plantæ comprehenduntur, sic vnica sub triplici designatur. *Trichomanes* enim *polytrichum* & *callitrichum* ex herbariæ rei peritis, idē: nam

*Adiantum
cui dictum.*

Vires.

nam Trichomanes Romanis dicitur capillaribus, quod fluentem capillum expleat; Polytrichum, quod capillos multos ac defos efficiat; & callitrichum, quasi pulchricomum, quod eosdem pulchriores reddat.

Ruel. cap. 133. li. 3.

Sunt, qui pinnulam adhuc, alii filiculam, & nonnulli adiantum vocant.

Descriptio.

Nascitur in parietibus & locis opacis, & umbrosis, & iuxta specus ac fontium aspergines, ut adiantum. Radix ei pusilla, nigra, ex qua velut capillamenta, nitida, rigida, fusca, breuiter rumpunt; utrinque folia parua, optimo disposita ordine, & aduersos inter se pediculos habentia lentis magnitudine & effigie, sed tenuiora, & subter maculis ferrugineis signata.

Nec flores, nec semen gerit, ut adianta, quibus in facultatum conditione conuenit.

CAP. XIX.

De Ceterach.

TOTAPharmacopolarum turba in hoc diu stetit errore, Scolopendrium & hemionitidem, vulgo linguam ceruinam nihil inter se discriminis habere, & vnicam plantam esse: sed Medicorum vel nudis verbis, vel libris peritiores facti, nunc agnoscunt, asplenium seu splenium, vulgari ac barbara voce Ceterach dictum, verum scolopendrium esse, cuius folia parua sunt, polypodii modo diuisa, subter flauescencia, hirsuta, angusta, corrugata, viridia, pediculo vix palmum longo & nigricante adhaerescencia, aduersa serie disposita, ita tamen, ut alia non directe aliis, ut in polytricho, sed aliorum interstitiis, ut in polypodio quodam opponantur.

In petris inuenitur, & opacis parietibus, atque quibusdam aliis locis saxosis & umbrosis. Nullo caule, sed pediculo tenui fulcitur, nullo flore coronatur, nullo semine grauidatur.

Vires.

Vim habet eximiam ad lienem minuendum, calculos atterendos & pellen dos, urinam mouendam, singultum sedandum, & ieterum sanandum.

CAP. XX.

De Saluia-vita.

VIRIBVS & effigie proxima est capillaribus alia planta, quae a similitudine foliorum ruta, cui perbesse conuenit, & a loco natali, in quo sponte & late viret, ruta muraria, in officinis Saluia vita vocatur. Petras opacas, manantia saxa, aedificia vetusta & specus amat. Et velut saxa diuidens e mediis eorum incisure erumpit, tenuibus, breuibus, & inuicis furculis, & velut filamentis adianthi valde similibus, quibus foliola adhaerescunt parua, crassa tamen, incisa, ex albedo colore virentia, & adrutam accedentia.

Tota planta vix palmum aequat, flore & semine vidua, perpetuoque viret, unde frequens est eius vsus per hyemem, cum scilicet aliae stirpes desunt, vel aridae non satis conueniunt.

Vim habet meatus referandi, obstru-
ctiones liberandi, excrementa mouendi, Vires.
humiditates serosas exsiccandi: propterea icoris, lienis & mesenterii infarctibus expediendis conducit, menses & urinam ciet, calculos pellit, hydropi medetur, & vitiiis, quae intra sunt thoracem, opitulatur. Faluntur, qui paronichiam esse putant.

CAP. XXI.

De quibusdam aliis capillaribus, minus proprie dictis, & primum de Hemionitide.

A Virium efficacia, quibus ad splenem aminuendum pollet hemionitis, a Pharmacopolis vocatur nunc asplenium, nunc scolopendrium, ut ceterach, quod ea in re caeteris omnibus medicamentis antecellit: reuera tamen hemionitis scolopendrium non est, aut asplenium, seu ceterach vulgare, sed alia quaedam herba caulibus, floribus & seminis expers, & foliis tantum extra terram prodiens, unde Phyllitis saepius, Phyllitis.
quasi foliosa herba dicitur. E radice enim multis capillamentis fibrosa & nigricante folia multa exeunt, crassa, rigida, longa, ceruorum

uorum linguæ modo, hinc ceruina lingua multis dicta, superne læuia, inferne multis lineis transuersis ferrugineis asperula, Gaza herbam mulam nominat.

Herbamula.
Virss.

Multi est ad lienem vsus, cuius non modo obstructionem tollit, duritiem & tumorem minuit, sed etiam hepatis affectus multos feliciter sanat.

C A P. XXII.

Decuscuta, & epithymo.

Descriptio.

CUSCUTA, seu cassitha herbosis frutibus adnascitur, epithymi modo, nullaque radice nixa, sed velut ab alarum sinu prodiens cirrhis, capillamentisve longissimis repit, inquit Matthiolus. Eius autem vberior esse solet proventus in segete linaria, crebriusque volutionibus lini fastigia scandit, vnde podagram lini officinæ appellitant.

Fuchsius non sine ratione credit, Cassitham primum radiculis niti, quæ tum arefcunt, quando cirrhi, seu capillamenta plâtam inuoluunt, à qua sugunt alimentum: proinde temperamentum mutat & qualitatem, pro varia plantarum, quibus innascitur, natura, putantq; multi, epithymum & cuscutam non differre, nisi quod hæc lino, illud thymo innascatur.

Differentia
inter cuscutam & epithymum.

Matthiolus tamen refragatur, & effigiem vtriusque non parum dissimilem tradit, nec non qualitates, etiam Galeni testimonio. *Epithymum* enim calefacit ordine tertio, & *cuscuta* tantum secundo, ita, vt verisimile sit epithymum suas vires à thymo, cuscutam à lino mutuari. Perperam igitur faciunt, qui podagram aliarum plantarum assument pro vero epithymo, aut cuscuta.

Vtrique nulla sunt folia, sed cirrhi tantum & velut tenues, ac subrubræ testudinum fides, quibus flores paruuli, quasi stellulæ albicantes dehiscunt, pusillo semine grauidati, quod syrui de cichorio laxatiui rhabbaro ingreditur compositio-

Vires.

Vim habet abstergerendi & roborandi.

Iecoris & lienis obstructiones tollit, vrinam mouet, i&tero succurrit, & affectibus ab humore bilioso & melancholico ortis prodest.

C A P. XXIII.

De quinque radicibus aperientibus, & primum de apio.

RADICES aperientes multæ sunt, quarum quinque cæteris dignitate quadam præferuntur, ex quibus tres hortenses sunt, *petroselinis*, *asparagi*, *feniculis*; aliaæ agrestes, quæ scil. in locis incultis nascuntur, *apii* & *rufci*.

Apium autem Latinis, & *ἀπιον* Græcis multum inter se dissentiunt, vt & Persilium vulgo dictum, & petroselinum verum.

Nam apios ex Dioscor. *cap. 17. lib. 4.* folio constat rutaceo, breui, caulibus ternis, aut quaternis, humi prostratis, radice exterius nigra, intus alba, pyri effigie, & corpus susque, deque mouet, licet non ita vehementer. Atque aliquando apios pro forma pyri, aliquando pro sapore fatuo aut vix perceptibili sumitur.

Apium vero sic vulgo dictum, seu Selinon, vel potius eleoselinum, vt Dioscorides *cap. 75. lib. 3.* nominat, apio satiuo, persilio, vulgo dicto, simile, sed grandius; Ad eadæque efficax, sed propter ingratum saporem & odorem, inter oleramina locum habet.

Nascitur in locis, vt plurimum incultis, vdis ac riguis, vnde Paludapium non improprie nominatur, & apium rusticum.

Calidum est secundo gradu, siccum tertio. [*Galen. lib. 8. simpl.*] menses & vrinas mouet: status quoque discutit, & magis semen, quam ipsa herba, valetq; ad araneorum morsus, ait Plinius. Radix vero sapissime vsurpatur ad diducendos meatus, & obstructiones liberandas, folia comesta pulmonibus conferre putantur.

C A P. XXIV.

De Petroselino.

QUOD veteres apium hortense, seu satiuum

Apium.

Apior.

Vires.

tiuum vocarunt, nos petroselinum no-
stras, ac vulgare persilium, hortis omnibus
frequentissimum, & iusculis, ac cibis con-
diendis familiarissimum vocamus, quod
non nisi in hortis lætum ac copiosum vi-
ret, in quibus ad gratiam, quam cibariis
admixtum cōcedit, sedulo feritur; & in lo-
cis tam calidis, quam frigidis vberime
provenit, modo pinguibus, ad sitque iugis
humor, cuius rigatu facile animetur; vnde
nullum cœlum & solum respuit, modo
cultum. Semen autem illius omnium tar-
dissime germinat, nimirum quadragesi-
mo die à satu, & nonnunquam quinquage-
simo.

Folia fert coriandro similia, crispata,
radices longas & capillatas, esui gratissimas,
medicinæ utilissimas.

Vires.

Dantur vtiliter calculosis, ictericis, & iis
mulieribus, quibus statim menses non pro-
cedunt, nec non his, qui vrinæ difficultati-
bus laborant.

CAP. XXV.

De asparago.

Vnde aspa-
rago nomen.

ASPARAGI dicuntur sic, quod in vir-
gultis asperis nascantur. Eorum enim
scapi asperilunt, non læues, vel quia sua
sponte sine satu profiliant; Ex arietis quip-
pe tuis & defossis cornibus prodire viri
grauissimi scripserunt: Olerum tamen &
aliarum plantarum recentissimi turiones,
ac ténella germina, priusquam in folia ex-
plicentur, ex veterum placitis asparagi
nuncupantur.

Corru-
da.

Est vero asparagus vel syluestris, *corru-
da* dictus; vel hortensis, seu satiuus; & vter-
que vulgaris notitiæ, inquit Dioscorides c.
152. lib. 2. multis ramis & foliolis longis,
tenuibus & numerosis se arrigit, quæ in-
star sceniculi in capillamenta abeunt.

Hoc olus siccitate lætatur, & rigatio-
nem auerfatur frequentem, ingruente
tamen Autumno, dum irrigantur, thyrsu-
los edunt teneriores & magis succulentos.

Vires.

Subsunt radices rotundæ & numerosæ,
quæ vim habent aperiendi, meatus didu-

cendi, iecur & renes obstructionibus libe-
randi, felle suffulos sanandi, menses & vri-
nam mouendi.

CAP. XXVI.

De sceniculo.

FOENICVLVM ad varios vsus totum
celebratur: nam coma tenella acetariis
mixta suauitatem addit; Semen cum *fenna*
decoctum ab ea flatu & tormina excitari
solita discutit, aliaque innumera, vel per
se, vel aliis commixtum, beneficia præstat;
Radices obstructionibus expediendis vni-
ce commendantur.

Planta est ferulacei generis, hominis
interdum proceritatem superans, caule
geniculato: fungosa intus medulla, cortice
exterius læui, & herbaceo, folio peucedani,
tenui, longo, molli, capillaceo, grato o-
dori, muscario rotundo, patulo, lato, sublu-
teo, in orbem circinato, ex quo semen
nudum, oblongum, ex pallido flauescens
dependet: radice longa, crassa, alba, o-
dorata.

Sunt vero duæ sceniculi species; prima
Græcis dicitur *marathrum*, cuius adhuc
duæ agnoscuntur differentia: vnum dulce
est, in Italia frequentissimum: Alterum
vulgare, cuius semen est acrius & mi-
nutius.

Marathrum.

Secunda species dicitur *erraticum*, seu
Hippomarathron, à magnitudine sic appel-
larum, satiuo enim grandius ac procerius
est, & in Mauritania nonnunquam duode-
cim cubitis a surgit, crassitudine quatuor
palmorum, semine miliaceo, radice alba
& odorata.

Fœniculum calefacit tantum gradu se-
cundo, aut in principio tertii.

Vires.

Contra serpentum ictus in vino potum
confert, menses & vrinas mouet, lac gene-
rat, suffulis medetur.

Hippomarathrum vero ad omnia sceni-
culo efficacius: Potenter enim menses
pellit & vrinas, calculos euicit, regium
morbum purgat, & contra serpentum
morsus nihil æque conducit.

X

Elapho-

Elaphoboscum.

Elaphoboscum nonnulli inter fœniculorum genera recentent, quod ei fœniculaceus sit caulis, vt & muscarius, folia tamen valde dissimilia, vt & color, odor, sapor, virtus & facies. A quibusdam ocellus ceruæ, ab aliis gratia Dei vocatur.

C A P. XXVII.

De Rusco.

Ruscus, & Officinis Bruscus, videtur esse myrthacantha, seu ruscus syluestris: Exurgit enim facie & foliis myrtheis, sed rigidioribus, durioribus, mucronatis & inodoris. Virgultis adhærescunt bacæ prærubræ, magnitudine cerasorum, quibus nuclei bini, terniue includuntur ossei, ac tritura vix puluerabiles.

Hypoglossum.

Huic affinis est alia planta, *Hypoglossum*, & *laurus Alexandrina* dicta, sed folia gerit molliora & maiora, è quorum media ac superna parte foliola, velut ligula supernascuntur.

Rives.

In asperis & incultis locis ruscus nascitur; cuiusq; radicis decoctio menstrua ciet, calculos arterit & pellit, stranguriæ medetur & ictero.

C A P. XXVIII.

De quatuor seminibus frigidis maioribus.

QUATUOR semina frigida maiora sunt semina *cucurbita*, *cucumeris*, *melonum* & *citrulli*: sub quibus alii fructus multi oleracei comprehenduntur, ab antiquis nomine *oixus* designati. Est vero inter eos affinitas tanta, vt fere sit indistincta & indeterminata cuiusque nomenclatura: Nam multi sub cucumeribus melones & pepones complectuntur; Sub cucurbitis citrullus & melopepones.

Cucurbitarum varietates.

Singulorum autem multæ sunt varietates, cultura præsertim & mangonio sic effictæ. Nam cucurbitarum differentie quatuor notantur, maior, minor, seu lagenaria, anguina, seu oblonga & indica, præter *colocynthida*, quæ *cucurbita syluestris* nuncupatur.

Cucumer vero aut syluestris est, & nuncupatur *aspinus*, ex cuius succo conficitur *elaterium*; aut satius, cuius multæ quoq; differentie comperiuntur: Alii enim longifunt, recti & flauescetes; Alii breuiiores, virides & incurui; Nonnulli compressi, lati, rotundi; Alii clypeiformes, & vulgo pepones nominantur.

Melones Galli sæpe vocant, quos Itali *Melones*. pepones, Dioscorides Melo pepones, & antiquorum nonnulli cucumeres domesticos: sed vitata nominum confusione, præstat eos fructus è Sicya fatiua prouenientes, (sic enim vocatam plantã, ex qua melones leguntur, obseruauimus) & instar mali citionii, aut pomorum, redolentium fragrantis, melones, quasi fructus pomosos nominare; quorum, vt prædictorum multæ varietates notantur: Alii enim propter odoris & saporis suauitatem dicuntur *Moschellini*, alii *sacharini*; Alii à solo & regione, vbi nascuntur, aliam habent denominationem.

Citrulli magnitudine dictos omnes fructus superant, locupletantque hortos rusticorum: quorum etiam permultæ traduntur varietates, tam in colore & figura, quam in magnitudine atque etiam sapore. Nonnulli enim breuiiores sunt, alii longiores; Alii plani, alii rotundi, & velut fulcati; Alii ex rubro & viridi flauescetes, qui dulcedine cæteris præstant.

Vt autem quatuor hæc plantæ effigie sunt valde affines, sic & viribus, & semina ex illis collecta pro quatuor seminibus frigidis seruantur maioribus, quorum frequentissimus est in Medicina vsus.

C A P. XXIX.

De quatuor seminibus frigidis minoribus, & primum de Lactuca, & eius semine.

LACTUCA à lactei succi, quem fundit, dum abrupitur, vbertate, dicta primas inter olera tenet: vt enim gratissima est in acetariis & iusculis, sic in medicis vibus sa-

*Cucumers.**Melones.**Citrullis.**Lactuca unde dicitur.*

Vires.

bus salutaris. Nam præter quod sanguinem generat satis laudabilem, feruorem etiam sanguinis & viscerum extinguit, somnum conciliat, & hefticis prodest, ex Galeno, cap. 40. libr. 2. de aliment. & cap. 13. lib. de Maraf. estque familiare medicamentum alimentosum, iuuenibus & biliosis naturis tutissimum.

Toto anno feri potest, & si terram pinguem, probe subactam & soli expositam nacta fuerit, late vires, & in latum lese diffundit. Dum adhuc tenella est, si euellatur & alio fundo probe stercorato plantetur, pluribus foliis in globum conuolutis extuberat, & capitata vulgo pomata euadit.

Lactuca pomata.
Differentia.

Lactuca autem vt nullum olus præstantius, sic notius nullū, nec frequentius, cuius tres præcipue varietates in hortis videntur. *Rugosa* & vulgaris non capitata; *Sessilis*, seu pomata ac capitata, & Romano nigro semine, & *Scariola folio*. Addunt nonnulli alias duas, *Cecilianam* & *Cypriam*, seu *Gracam*: Præter quas in locis incultis alia nascitur, quæ à lacte & semine potius, quam effigie, lactuca dicitur, à Galeno *Thridacine*. Nonnulli à colorum varietate varias enumerant, albas, rubentes, nigras, purpureas.

Vires.

Omnis autem lactuca, vt & semen eius refrigerat, & somnum conciliat. Eoque remedio feliciter vsus est Galenus ad vigilias immoderatas, quæ illi acciderant ob studia longiora & raro intermissa.

Semen vero, quod inter refrigerantia minora sumitur, ad multa vsurpatur: valet enim ad gonorrhœam virulentam, ad vrinæ ardorem, ad humectandum, refrigerandum, leniendum, sitim extinguendam, & somnum conciliandum.

CAP. XXX.

De portulaca, eiusque semine.

PORTULACA semen etiam numeratur inter semina refrigerantia minora. Est vero portulaca vna ex hortensibus, quæ omnium maxime in iusculis & acetariis expetitur, sæpeque pauperum & diuitum

mensas inchoat, & apud multos aceto & sale condita ad hyemem integram feruatur.

Duo autem portulacæ discrimina traduntur: Est enim vna syluestris, quæ passim in vineis multis sponte nascitur, multisque furculis in terram reptantibus, ex viridi rubentibus luxuriat. Altera domestica seu hortensis, quæ studiosissime excolitur. Folia emittit ampliora, magis carnosæ & succulenta: furculos magis erectos & minus duos. Vtriusque effigies parum dissimilis, sed vires aliquantum variæ. Satiuum enim refrigerare omnes asserunt, syluestrem calefacere nonnulli contendunt.

Alterutrius folia tusa & clauis pedum adhibita secure medentur; Ignibus sacris etiam auxiliantur: capitis dolores in solatu contractos, cum oleo rosaceo sedat. Commaducata dentes mobiles firmat, oris & tonsillarum vlcera sanat.

Est & portulaca quædam marina & aquatica, sed istarum nulla medicamentorum compositiones in Officina nostra descriptas ingreditur.

CAP. XXXI.

De aliis seminibus frigidis minoribus, ac obiter de cichoraceis.

DVO alia semina frigida minora desumuntur ex cichoraceis, ad quæ stirpes multæ referuntur: vt *Chondrilla*, *Hieracia*, *Sonchi*, *Scariola*, *lactuca syluestres* & *intyba* *omnia*: sed cum absolute cichorium ponitur, semper erraticum & syluestre intelligendum est, cuius scilicet frequentior est in medicina vsus: estque genus ad alias intybaeorum, tam satiuorum, quam sylstrium differentias.

Satiuum autem cichoriū, seu intybum, Græcis dici solet *seris*, quia feritur; cuius duæ sunt species, vnum latifolium, quod à nonnullis *endiuia hortensis*; alterū angustifolium, quod *seris*, seu *Seriola* & *Scariola*, & Syluio *intybus* dicitur. Vtramque intubolanum, *Intybum Seris*, *Scariola*, *Endiuia chanum*.

hortensis.
Intybo-
chanum.

chanum, quasi cichorium olus vocat Galenus, quod inter olera tam ad altera iufcula, quam acetaria conficienda reponatur.

Taraxacū.
Dens leonis.
Hedipnois.

Ad fylueſtre refertur *taraxacum*, ſeu *cichorium luteum*, *Dens leonis*, & *Hedipnois*, quaſi ſomnum concilians dictum. A Rondeletio *Chondrilla* Dioſcoridis nuncupatur. A quibuſdam *capus monachi*, ab aliis *vrinaria* quoque dicitur.

Cicerbita.

Cicerbita, ſeu *Sonchus*, Gallice *laiteron*, quod eius ſit lacteus ſuccus, dicta, ex endiuarum familia eſt, paſſim que in locis cultis & incultis prouenit, eiusque tres differentia à Dioſcoride ſtatuuntur, aſpera, læuis, & arboreſcens. Prima *roſtrum porci* à multis nūcupatur. Cluſius agnouit quinque inter ſe diſcrepantes, duas vulgares, læuem & læuiorem, duas Auſtriacas læuem & læuiorem, & Pannonicam.

Roſtrum porci.

Chondrilla.

Ad fylueſtre quoque cichorium referuntur omnes *Chondrilla* ſpecies, quas alii duas tantum, alii quatuor agnoſcunt, præter zacintham, ſeu cichorium verracarium, & perdicum, ſeu perdition, quod nonnulli *chondrillam marinam*, alii *bulboſam* nominant. Sicque in vniuerſum *chondrillarum* erunt ſex varietates, quæ magis viribus, quam facie cichoraceis reſpondent.

Hieracia.

Quod ſi ex qualitatum affinitate conforme genus inferre liceat, hieracia inter cichoreacia, aut vt alii volunt, inter ſonchos, cum quibus magnam habent ſimilitudinem, reponere nihil vetat. Sunt vero hieraciorum varietates multæ, nempe maius, latifolium, anguſtifolium præmorſa radice, longius radicatam, villoſum, montanum, folio hedipnoidis, foliis & facie *Chondrilla*, & Narbonenſe falcatum. De quibus conſule recentiores rei herbariæ ſcriptores.

Cichorij varia nomina.

Cichorii autem varia nomina, vt ad inſtitutum redeam, cichoraceis obſcuritatē attrulerunt. Genus enim pro ſpecie, ſpecies pro genere, & vna ſpecies pro altera ſæpe ponitur, & eodē nomine designatur. Nam cichorio ſæpe hæc nomina dantur, *Am-*

bubeia, *Picris*, *Intybum*, *Seris*, *Endiuia*, *Scariola*, *Scariola*, *Intybolochanum*; atque omnes hieracii, cicerbitæ, ſeu ſonchi, *chondrilla* & lactucæ fylueſtris ſpecies cichorii nomine ſæpius donantur.

Lactuca fylueſtris partim affinis eſt cichoraceorum generi, folia enim ſcariolæ *hortenſis* gerit, & partim naturæ papauerum, cum opii odorem vtcunque eructet ſoporiferum & viroſum.

Semina autem cichorii fylueſtris & endiuie ſumuntur pro ſeminibus frigidis minoribus, quorum qualitates appellatio ſatis indicat.

Lactuca fylueſtris.

Semina frigida minoris.

C A P. XXXII.

De ſeminibus quatuor calidis maioribus, & primum de anifo.

SEMINA quatuor calida maiora deſumuntur ex *anifo*, *ſceniculo*, *cumino* & *caruo*. Quid ſit ſceniculum, ſupra diximus, quid anifum, ipſæ etiam mulierculæ dicere queunt, cum eius ſemine ſæpius vtantur ſacharo inerullato. Et quæ inter eas opere piſtorio delectantur, panificii quoddam genus conficiunt (biſcoctum nominant) cui ſemen anifi permilcent, quod odorem, ſaporemque conciliat pergratum. Idipſum multis adhuc condimentis addiunt ad gratiam maiorem. Oris enim halitum commendat, vrinam ciet, hydropticis prodeſt, & nullum ex oleraceis ſeminibus ventriculo magis amicum; *Dioſcorid. Vires. cap. 63. lib. 3.* Calefacit & ſiccit ordine tertio ex Galeno, *lib. 5. ſimpl.* guſtus tamen nondum percepit tantum caloris exceſſum. Latinis & Græcis *anifum* vocatur, eſtque nomen ſeminiſ & plante, quam à nonnullis *anicetum* vocari comperio.

Planta nec apio ſimilis eſt, vt ſcribit Fuchſius, nec etiam ſceniculo, vt aſſeruit Ruellius, ſed inter vtramque media. folia enim nec ita lata, vt apio, nec ita tenuia & capillacea, vt ſceniculo. Sed cum vulgaris ſit no-

Anicetum.

fit notitia, in describenda illius historia non diutius immorabor.

Carminatiua vnde dicta.
Non est tamen prætereundum, illa semina calida & Pharmacopœis Carminatiua, hoc est, status discutitiæ, vt interpretatur, vocitari, etymo non satis noto, nisi forsân à verbo Græco *καταριζω*, id est, discerpo & in minutas partes diuido, vel potius à carmino, id est, pectore, vnde apud Arabes *Carmos* ad capillos veneris refertur, & carminare est pilos seu lanam pectere, idque non affatim, sed paulatim, perinde ac status sensum discutuntur. Non tamen mihi satis constat vera carminatiui vox & origo, licet vsu iamdiu admissio comprobetur.

CAP. XXXIII.

Decumino.

CYMINVM, seu Cuminum, & seminis, & plantæ cuiusdam sceniculo similis nomen est; cuius duo genera perhibentur, vnum satiuum, ac domesticum, aliud syluestre. Satiuum regium Hippocrati dictum, morbis mulierum multis ab eodem commendatissimum à Dioscoride Æthiopicum, à quibusdam Ægyptium & Asiaticum nuncupatur.

Id fere vnicaule, raro cubitale, sæpe pedem tantummodo altum, interdumq; humilius, frequentibus ramulis brachiatum: folia in tenues particulas secantur ad sceniculum accedentia, sed breuiora, minoraque: In virgularum fastigiis exeruntur umbellæ, primum flosculis ornata, postea seminibus onusta, nudis, angustis & canaliculatis: Radix subest aliquantum tenuis & odora, quæ seminibus maturis tabescit. Seritur & vberè provenit in Hispania, Italia, & quibusdam Gallia regionibus calidis, modo semen in pingue solum iniicitur. Inter olera maxime fructicat, atque eo magis, si cum probris & maledictis feratur, vt idiotæ putant, quos irridendos magis, quam probandos puto.

Cuminum Syluestre cuminum gingidii folia pro-

fert, cauliculos exiles, scandicis seu pectinis veneri ritu: in cacumine capitula quina aut sena, rotunda, villosa, in quibus semen est acetosum. *Dioscor. cap. 60. lib. 3.*

Est alterum satiuo valde simile, quod à floribus singulis cornicula promit in sublime exerta, in quibus semen est melanchio simile, ait Dioscor. hocque videtur ea esse planta, quam Officinæ pedem alaudæ & consolidam regiam dicunt.

Cuminum calefacit & siccatur tertio recessu attenuat, digerit, resoluit: Sumptum & adhibitum status discutit, frigidos humores incidit, tumores pituitosos dissipat, venenis aduersatur: contra colicum dolorem & Tympaniam prospere vsurpatur.

CAP. XXXIV.

De caro.

TOTVS aromatariorum chorus Caron, siue Careum, vno consensu Carui vocitat, Athenæus Pastinacam maiorem, cui viribus & vultu apprime respondet. Caule assurgit cubitali, & sæpe altiore, quadrangulari, geniculis quibusdã intercepto, intus cauo, foliis pastinacæ agrestis, vel dauci nigri, quem vulgus carottam nominat. Radix ei carnosâ, gracilis tamen, oblonga, candida, interdum flauescens, sapore pastinacæ. Semen sceniculi modo in sureculorum summitatibus multum, subnigricans & angulosum. Ab Arabibus vocatur Cardumeni, quod pro Cardamomo vsurpat Syluius, sed eum deceptum credunt Arabicæ linguæ peritiores.

Caruum tertio quodam modo recessu calefacit & siccatur, vnam mouet, menstrua pellit, status discutit, stomachum roborat, coctionem iuvat, vtiliter miscetur antidotis, & anisi vicem gerit. Eius radix cocta, pastinacæ modo manditur ex Dioscoride *cap. 66. lib. 3.*

CAP. XXXV.

De aliis quatuor seminibus calidis minoribus, & primum de Ammi.

AMMI Cumino tam affine est, vt quod

X 3 in

Consolidam regiam.
Vires.

Vires.

in Æthiopia nascitur, pro Cumino habetur. Semen notum est, inquit Dioscorides, & minutulum, multoque minus cumino. Quod videtur indicare ipsius appellatio; *ἄμωμοι*, siquidem perpusillum & quasi arenaceum semen portendit; qua voce & tota planta designatur.

Duplici autem discrimine Ammi notatur: Vnum dicitur *Æthiopicum*, quod maius est & vulgare, foliisque constat latioribus.

Alterum minus, *tenuifolium*, nec adeo frequens. Prius caule sese erigit herbaceo, rotundoque, surculis multis & exiguis; folio oblongo, angusto, pluribus incisuris in ambitu diuiso; mucarto aneti proximo, paruulis florib. coronato, seminulis multis origanum spirantibus, cum acrimonia amaricantibus referto.

Ammi minori culmus brevis est, multis ramulis diremptus, folia oblonga, capillacea, sursum versus magis attenuata; flores vt priori, paruuli, albi, in umbellas coacti: semen oblongum, paruulum, & acre. A quibusdam pro Sifone usurpatur: nã cum Sifon, seu Sinon, secundum Dioscor. semen sit exiguum, in Syria natum, apio simile, nigrum, feruens, oblongum, ac ammi paruo simile, pro eo si non sumi, certe substitui potest.

Ammi gustu acre ac subamarum est; incidit, tenuat, calefacit, secat, & digerit: vrinam & menses mouet; in flationes & tormina discutit.

Creduntur mulieres, facilius concipere, si post coitum ammi halitum odorentur.

CAP. XXXVI.

De amomo.

NON modo inter exoticas stirpes, sed prorsus incognitas, Amomum numeratur: Nullus enim antiquorum illius effigiem, aut accuratam descriptionem dedit; & inter recentiores Clusius rei herbariæ studiosissimus, & amomi perquirendi dignoscendique avidissimus triplicem quidem illius iconem exhibuit, sed vix proba-

bili coniectura sciri potest, quænam illarum amomo vero respondeat: forsã nulla. Priorico, vt ipse scribit, est ramuli cuiusdam arboris odore & suauitate ei affinis, quæ caryophillos gerit, fructibus tamen & foliis rotundioribus & minoribus. Secunda surculos Tithymali parali non male refert. Tertia ramum breuem, granis cardamomo vtunque similibus racematim onustum refert. Verum vt fatetur vir nobilis, difficile est statuere, quid sit verum amomum.

Ipsius quidem viribus, à Dioscoride, recensitis, optime respondet minutulum quoddam semen & oblongum, aromaticum, gustu suaue & calefactorium, quod in officinis seruatur. *Amomum Creticum* nuncupatum; verum ex quam planta natum, non dicitur. Hoc vt & alia multa simplicia

*Amomum
Dioscoridei.*

*Amomum
Creticum.*

rara in Pharmacopolio Pasch. Bazoini, viri pietate & doctrina probatissimi sæpe vidi & gustavi, maxime vero amomum vulgare, quod verum si minime teneatur, illius tamen optimum est succedaneum, non Amomum Plinii fulgoris impatientissimum, quod Lucetia in vasis figulinis alitur, surculis rectis, copiosis, viridi cortice vestitis, foliis myrtheis, sed longioribus, floribus candidis, stellatis, quos sequuntur fructus alkekengi, modo teretes, crassi, ex rubro flauescentes, multo succo & semine turgidi. Galenus Amomo substituit acorum, licet illius nomenclatura Cardamomo magis cognatum portendat.

*Amomum
Plinii.*

Vim habet amomum calefaciendi, astringendi, & exsiccandi. Eius decoctum iecori & renibus conuenit, atque eos iuuat, quos scorpius percussit.

Vires.

CAP. XXXVII.

De dauco.

DAUCVS tres sub se nominis eiusdem plantas differetes complectitur. Prima generis nomen retinens, absolute dicitur *daucus*, qui de Cretico intelligendus est; quique secundum Dioscoridem foliis

*Species.
1.*

sceni-

Vires.

feniculo similis est, caule dodentrali, umbella coriandri, flore albo, semine oblongo vt cumini, languine quadam albescente hirsuto, suaui odoris in mandendo, cuius potissimum celebratur vsus in *syrupo de Arthemissa*; aliis quoque medicamentis multis vtiliter permiscetur.

Daucus hic non in sola Creta fruticat, sed in multis aliis regionibus, vt in Germania & Italia; & qui nunc emitur Venetiis, solum nomine tenus Cretensis est; nã ex alpbibus & Genuensium tractu adfertur, nec tamen Cretico vlla in re cedit.

2. Secunda dauci differentia apio similis est, sed acrimoniam quandam habet, halitum maiorem, saporemque feruidiorem.

3. Tertia foliis est coriandri, floribus albis, coma & semine anethi, sed oblongiore & acri. Aliæ quædam stirpes daucis affines, pro daucis nonnunquam habentur: Sic Carotta à Theophrasto daucus appellatur; sic & pastinaca syluestris & Caucalis illius nomenclationem sæpe mutantur.

Vires. Dauci semen medicis vsibus frequentissimum calefacit, siccit, aperit, incidit, vrinam & menstrua mouet, & status discutit.

De apio, cuius semen numeratur inter calida minora, *superius* egimus.

CAP. XXXVIII.

De eximis aliquot floribus, ex quibus aqua & olea trahuntur efficacissima, & primum de Rosis.

Rosarum varietates. ROSA vix potest non esse omnibus nota, cum mire sit ferax, & in dumetis ac sepibus sponte nascatur. Eius duo constituuntur genera, syluestris vna, quæ *Cynorrhodon*, seu *rosa canina* vocatur, & altera hortensis, quæ absolute rosa dicitur. Cuius multæ sunt differentia, rubra, alba, pallida, seu ex albo rufescens, incarnata, lutea, cœrulea, quæ in multis Italiæ locis nascitur, & moschata, quæ omnium vltima, nempe autumno floret.

Ex his mangonio & arte immutatis, multæ videntur aliæ varietates suboriri, sed trium præsertim vsus in medicina expetitur, albarum, rubrarum, pallidarum. Ex albis aquæ distillantur: Ex rubris, mel rosarum, conferua, oleum rosaceum, & tyrrupus de rosis siccis parantur: Ex pallidis syrupus rosarum laxatiuus.

In rosis multæ partes distinguuntur, flos, *Rosarum partes.* vnguis, capillamenta, granula, flosculi, calix, semen, lanugo. Flosculos capillamentis appensos, *Antheram* male nonnulli vocant, *Anthera quid.* cum Anthera non sit medicamentum simplex, sed compositum, & ad oris affectus vsurpatum, vt constat ex *Aëtuarii cap. 7. lib. 6. meth. med. Celsi cap. 11. lib. 6.* Oribasio & Marcello.

Vires. Rosæ autem non omnes eandem habent facultatem: laxant enim pallidæ, astringunt rubræ, roborant ambæ, vt & albæ communes & moschatæ: nam suauius omnium odor partes eas, quæ principatû tenent, vt & spiritus omnes, maxime vitales & animales recreat & reficit.

CAP. XXXIX.

De nymphaea.

Nymphaea. NYMPHEA, quam à Nymphæzelotypia stimulo erga Herculem, mortua natam Poetæ fabulantur, inter plantas aquarum alumnas maxime ad medicos vsus commendatur. Eius duæ in officinis *Species.* agnoscentur differentia; vna maior, quæ flores gerit candidos; altera minor, quæ luteos. Vtræque nascitur in stagnantibus aquis & plaudibus.

Maior folia fert ampla, orbiculata, herbacea, caules graciles, longos, læues, & rotundos; flores candidos, lilio candore & magnitudine similes, in medio quid croceum continent; radicem nigram, nodosam, longamque. A quibusdam *lilium aquaticum* vocatur, ab aliis *nenuphar*, à nonnullis *heracles*.

Minor è limoso & aquoso etiam fundo prodit, iunceis pediculis, triû sæpe cubitorum,

rum, quibus adnascitur flos luteus ac nitens, rosæ similitudine. Radix subest alba, nodosa, aspera, subdulcis.

Vires.

Nymphaea insigniter refrigerat, Venenis in omnia compefcit, semen immodice fluens retinet, id ipsum extinguit potum & illitum, somnum conciliat, gonorrhœæ multum prodest, & Venerem in totum adimit, si diutius sumatur eius decoctum vel conferua, aut syrupus ex floribus paratus.

C A P. XL.

De lilio.

LILIVM à Græcorum nonnullis *κεϊβον*, Labaliis, qui ex Iunonis lacte natum credunt, *Iunonia rosæ* dictum, in coronamentis rosæ proximum est: Illius enim candor eximius, odor suavissimus, & elegantia formæ nobilitatem illustrant.

Planta est bulbosa, fecundissima, quæ ex vna radice quinquagenos sæpe profert, & alie bulbos. Simplici caule sæpius assurgit bicubitali, & interdum tricubitali, comoso, foliis Satyrii, sed longioribus, foris striatis, ex herbaceo nitentibus, vt coronæ Imperiali, dictæ, quæ liliū quoddam est: flore calathi effigie, resupinis per ambitū labris ex calicis fundo emicantib. aliquot apicibus, & velut staminibus luteis in extremitate tuberosis.

Flos ille patulus, latus & elegantissimus pedunculo tenui, languidoque adhærens, hic vero surculo crasso & rigido, foliis vndiquaque cincto, qui circa finem æstatis marcescit, & adueniente autumno radices eius denuo pullulascunt.

Species.

Sunt autem liliorum genera multa; nā præter candidum & commune, quod sic absolute dicitur, aliud est candidum Byzantinum, à loco, vbi nascitur, non nihil discriminis muruatum; aliud cruentum quoddam luteum; aliud puniceum. Est & paruulum quoddam conuallium, seu liliū vernum dictum. Est & magnum liliū Persicum, vulgo *corona Imperialis*, *Tusai* Barbaris nominatum: quibus adiungun-

tur *hemerocallis Chalcædonica*, *Byzantina* & *martaga* multa, de quibus omnibus agere nostri non est nunc instituti.

Radix lili candidi malactica est & anodyna, & vsus plurimi ad enematum decocta, & cataplasmata emollientia, & pus mouentia conficienda. Ex floribus infusus paratur oleum ad eisdem vsus commendatum. Ex iisdem adhuc destillatis habetur aqua ad facies mulierum erugandas, & niueo candore illustrandas summe expetita.

C A P. XLI.

De croco.

IN ordinem florum eximiorum referimus plantæ cuiusdam bulbosæ florem, aureo cruore nitentem, quem Medici *Crocum*, Galli Mauritanorum idioma secuti *Safranum* nominant. Est autem bulbosa stirps, viuax & carnosæ, folio angusto & gramineo, flore hermodactyli prætensis, purpureo & cruore aureo nitentibus filamentis, odoris intensi cum quadam acutie. Iuxta fontes & semitas læte fructicat, gaudetque calcari & atteri pedibus, pereundoque, inquit, melius prouenit.

In *Coryeo* tamen *Cilicia* monte omnium præstantissimus nascitur. Frangantius enim spirat, & colore plus aureo est. Vere virescit, tota æstate sese in latum diducit, autumno flores leguntur, qui non tantum in medicos & culinarios trahuntur vsus, sed alios quoque multos, in quibus aureus color desideratur.

Est vero crocus vel domesticus, cuius *Species*. Dioscorides multas enumerat species; vel syluestris, cuius Dodonæus adhuc plures describit, quas omnes breuitatis causa desero.

Calefacit ordine secundo, primo siccat: eiusque moderatus vsus cerebro prodest, sensus vegetiores reddit, somnum & torporem excitat, cor recreando lætitiæ gignit, humores ad coctionem perducit, multisque commodis beat illum, qui eo ipso prudentia-

Vires.

Crocus præstantissimus vbi nascitur

Vires.

prudenter uti scit. Ex eo parat oleum Mel. quod emplastri confectioem de ranis ingreditur. Ad alias quoque compositiones accedit, ut syrupum regis Saboris, & emplastr. Oxycroceum, quibus non modo colorē, sed etiā vires largitur eximias.

SECTIO II.
DE SIMPLICI-
BUS PURGAN-
TIBUS.

PRÆFATIO.

Absoluta libri huius prima sectione, in qua vulgaria quedam simplicia, que velut preparantia sunt, & passim in medicina facienda, medicamentis que componendis occurrunt, breuiter, perspicue tamen explicauimus. Secundam nunc aggredimur, in qua multa cathartica, seu humores aluum subducendo purgantia describuntur, qua aliquando vel per se sola exhibentur, vel aliis compositionibus in Officina nostra descriptis permiscentur. Ea autem magna ex parte peregrina sunt, & à regionibus barbaris mutuata, qua ob id non nisi arida, aut saccharo condita, ut siliqua Cassia teneriores, ad nos deuehuntur. Eorum tamen ad nos aliquando semen delatum, & in solopingu, aprico, & soli exposito satum, germinat. Sed ob huiusmodi rigiditatem planta hinc nata raro adolefcit, aut adulta sobolefcit, & vix unquam primigeniam retinet naturam. Medica igitur ditionis augenda, & salcius hominum sanitatis conseruanda gratia, ab Indis & Arabibus multa mutuamur simplicia, quibus presentissima morbis infinitis auxilia adferimus. Non tamen est adeo nostra ingrata tellus, quin optima quoque purgantia liberali manu suggerat, ut ex hac sectione demonstramus.

CAP. I.

De Rhabarbaro.

ATATIS præteritæ multi Rhapsodicum & Rhabarbarum idem esse putarunt, nec centaurium maius & Rhapsodicum inter se dissentire: sicque de diuersis tribus plantis vnicam effecerunt. Rhabarbarum autem nostrum vulgare, non esse Rhapsodicum, manifeste conuincit eius descriptio, à Dioscoride tradita; ut neque etiam Rhapsodicum ipsum esse centaurium maius, author ipse docet, qui diuersis capitibus de utroque agit, diuersamque faciem & virtutem agnoscit.

Est vero Rhabarbarum vulgare sic dictum, quod sit insignis radix populi Barbari, seu Indici, vel provincie cuiusdam Barbaræ dictæ, ut Troglodytice: forsan & à Rhasuuii Ponti nomē habet, ut de Rhapsodico probabiliter describitur. Sed cum Rhas peregrino idiomate radicē designet, antonomasia quadam rhabarbarum, seu Rhas, quasi optima radix, ab Arabibus Raued, à Chinesibus Rauam, apud quos frequentissima est, optimaque sæpius sine additione denotatur.

Maxime autem laudatur Rheum, quod ex Sinarum regione, vbi duntaxat vberissime, ac fere sponte prouenit, adfertur in Indiam, in Ormus, in Persiam, Arabiam, & Alexandriam: ex quibus regionibus, dum ad nos postea aduehitur, Indicum, Arabicum, Antiochenum, Turcicum quoque nuncupatur.

Est vero rhabarbarum Hippolapathi rotundi ac nostratis facie admodum simile. Radix est crassissima, rotunda, colore exterius subnigro ac rufescente, & interius ex rubro flauescente, & adnucis moschatæ colorem internum accedente: & præterea cum maceratur, vel masticator, croceo inficit colore.

Medicamentum est cholagogum, benignum, ac iecoris & ventriculi roboratiuum: Affectui dysenterico, cholericō, &

Rhabarbarum nostrum vulgare non esse rhapsodicum, nec hoc censariū maius. Rhabarbarum unde dictum.

Rhabarbarum optimum ubi nascatur.

Descriptio.

Vires.

X
aliis

aliis ab hepatis imbecillitate natis conuenit confertque plurimum.

CAP. II.

Decassia.

TRIPLEX cassiæ nomine stirps designatur; *cassia odorata*, quæ Theophrasto *encoron*, & forsân Virgilio *lauendula* dicitur; *cassia lignea*, seu *canella*; & *cassia nigra*, seu *fistula*, aut siliquosa, quæ arbor procera est instar iuglandis, folia habens ei valde similia, ex pluribus composita. Ligni materies valde compacta, duraque est; cortex non valde crassus, & aliquantum flavescens.

Fructus siliquæ sunt, longæ, rotundæ, nigra, exterius lignosæ, intus medulla multa, nigra, & multis seminibus rotundis & planis, quæ à se inuicem membranis ligneis ac transuersis diuiduntur, prægnantes.

Antiquiores hanc vel non norunt, vel ignaue neglexerunt. Arabes omnium primi, cum illius salubrem usum essent experti, valde commendarunt.

Cassia vires. Medulla cassiæ plurimum humectat, calorem immoderatum temperat, aluum lubricat, lenit, subducit, & clementer sine torminibus feces educit. Vtiliter datur pueris, senibus, & grauidis.

CAP. III.

De Tamarindis.

TAMAR Arabum est idioma, quod dactylum seu palmulam notat, nō quod arbor, in qua fructus hic nascitur, palmulæ sit congener, cum valde sit illi dissimilis; sed quod vulgato nomini & improprie usurpato aliud aptius dare Barbari non curarunt, à quibus *Tamarindi*, hoc est, *dactyli India* vocantur.

Propter eorum aciditatem Græci ἀξυφοίρα, id est, acidas palmulas nominant, aliquando & dactylos, sed minus recte, quod nullū ex digitis satis eleganter referat.

Arbor, in qua nascuntur Tamarindi, procera est, iuglandis, aut fraxini modo

dura, compacta, multis cincta ramis, & foliis armata minutim incis, palmi magnitudine. Fructus hi virent immaturi, & acidi sunt; maturi subcineritii, eorumque tunc aciditas suauitate non caret.

Male vero putat Mesue, Garcie iudicio, tamarindos esse fructus palmæ syluestris Indiæ, cum in tota India palmæ non reperiantur, sed ex Arabia in Indiam aduehantur: Excerptunturque ex arbore aspectu pulcherrima, ramis brachiata multis, foliis vmbata pluribus, speciosis. Silitis cuiusdā feminæ, Hispanis *helecho* dictæ similibus, floribus coronata pulchellis, odoratis, candidantibus: post quorum occasum fructus emergunt initio virescentes, qui noctu sese foliis inuoluunt, frigoris vitandi causa, interdiu vero explicantur: Illa tamen foliorum inflexio singulis noctibus etiam per inopiam fructuum adesse solet, tuncque arboris rami foliis inuoluuntur.

In Malauar tamarindi vocantur *puli*, in Guzarate *ambili*, in Canarin *chincha*, in aliis regionibus aliam sæpe sumunt denominationē. Valent ad aluum blandè subducendam, humores adustus leniendos, contemperandos, promouendos: tertio recessu refrigerant, siccant secundo.

CAP. IV.

De Myrobalanis.

SI nomina rebus potius iuxta, quam vltra naturam ipsarum debeant imponi, hi fructus Syriaci, Arabice uel nulla ratione *myrobalani*, seu *myrobalana*, dicendi sunt, cum nec glandium ideam referant, nec vnguenti aut odoramenti fragrantiam redoleant, vt nominis etymon pollicetur.

Quod si Galenus & Dioscorides fractui cuiuspiam iuxta naturam eius myrobalani nomen dederunt, tantum is à myrobalanis vulgaribus differt, quantum res in odoratā fragrantē, aut à glandibus pruna.

Recepta tamen potius longo vsu, quam ratione myrobalanorum nomenclatura dicimus, eos omnes prunorum quædam genera esse, qui à tot diuersis arboribus

EXCE-

*Helecho.**Nomina. Vires.**Myrobalani quid.*

excerptantur, quod cognominibus distinguuntur. Singulorum enim diuersa effigies & facultas illorum errorem demonstrant, qui in eadem arbore nasci, sed diuersis temporibus colligi contendunt.

Species.

Sunt vero quinque numero, *flaui, Indici seu nigri, Bellirici, Chebuli, & Emblici*, quorum magna pars in regno Cambayæ inuenitur, & ab incolis singulorum nomina Garcias ab horto deprompsit, & paucis arbores & fructus singulos delineauit.

*Citrini.
Indici.
Bellirici.*

Arara, inquit, seu myrobalanus *citrinus* rotundus est, & folia forbi profert: *Rez anuale* seu niger, aut Indicus, octogonus est, & folia salicis habet: *Gorim* seu Belliricus, foliis est lauri, sed pallidioribus & subcineritiis: *Aretca*, seu *Chebuli* myrobalani magni sunt & rotundi, oblongiores tamen, cum perfectum incrementum nacti sunt, folia persicis similia habent: *Anuale*, hoc est, *emblici* folia habent minutim incisa, & palmum longa.

Emblici.

Sunt arbores singulæ magnitudine pruni; omnes syluestres, sponte nascentes, & nulpnam domesticæ. Auicenna myrobalanos vocat *Delegi*; peculiariter vero flauos *azfar*; Indicos *afuat*; Belliricos *heleragi*; Chebulos *quebulgi*; Emblicos *Embelgi* vocant Arabes.

Vires.

Singuli myrobalani peculiare habent dotes: Nam citrini seu flaui cholagogi sunt: Indi seu nigri melancholiam ducunt & exhilarant: Chebuli & Emblici i phlegmagogi. Omnes autem clementer purgant astringendo, & ventriculum, cor & iecur roborant.

CAP. V.

De Aloe.

ALOES nomine quædam herba percelebris, vt & succus eius medicis vsibus multum commendatus appellatur. Per os enim seu sumatur, seu adhibeatur exterius, salutare præstat effectus. Est vero aloë planta vix, aut parum scyllæ similis, vt quidam crediderunt; folia enim crassiora sunt, pinguiora, longiora, latiora, vtrinque aspe-

ra, crenata, retrouersum repanda, spinulis aliquot retufis aculeata, lento tenacique succo turgida, foliorum sedis maioris modo: Caulem erigit pedalem: flores multos, candidos, & semen vt asphodeli. Radix singularis ac crassa, cuiusdam pali in terram adacti effigie.

Copiosissima prouenit apud Indos, vnde succus eius defertur, vt etiam ex Arabia & multis aliis regionibus calidis.

Vbi plurimū nascatur.

Hæc sæpe biennium, & aliquando diutius penfills in tabulatis, suo tenaci lentore viuit, incrementum capit, & noua folia promittit; at solo demissa marcescit. Ob viuacem eius naturam (perpetuo enim viret) *semperuiuum marinum* à quibusdam vocatur: nisi tamen à frigore, cuius est impatientissima, studiose conseruetur, cito tabescit.

Semperuiuum marinum.

Porro tota aloës planta grauis est odoris, & saporis amarissimi, præsertimque; succus eius, qui à quauis ipsius parte extractus bonus est, & in medicina faciendâ vtilissimus.

Eius autem concretu liquoris duæ differentie ad nos aduehuntur; vna arenosa & fordibus conspurcata, quæ veterinariis, seu equis medicandis dicata est, & *caballina* vocatur; alia hepatis modo coacta, vnde *hepatica*, vel *Succotrina*, quasi succo-citrina, quod eius puluis citrinus sit, dicitur; aut, vt quidam volunt, *Socotorina*, quod ex Socotorina insula deferatur præstantissima. Laudatur ruffa, pinguis nitida, friabilis, iecoris modo coacta, facile liquefcens: improbaturnigra, dura, arenosa, & impura.

Aloë caballina.

Succotrina.

Aloë calida est ordine primo, sicca tertio. Ad mota densat, stringit, exsiccat, vulnera glutinat: sumpta aperit, meatus referat, menses & hæmorrhoidas stimulat ac mouet, ventriculum roborat, aluum subducit, humores biliosos ac pituitosos purgat, ventris tineas ac lumbricos enecat: & expellit, infarctus tollit, putredinem arceat, & cadauera diu absque corruptela conseruat.

Aloë vis.

Aloës descriptio.

CAP. VI.

De *senna*.

VT omnia Medicinæ præcepta statim in artem redacta non fuerunt; sic nec omnia medicamenta cognita, aut in vsum adhibita: nam prioris seculi Medicis ignota fuit *senna*, Persis *Abalzemer* dicta, qua nullum medicamentum purgans frequentius, vltitius, vtilius. Est vero plâta siliquosa, è regionibus orientalibus ad nos primum aduecta, colluxæ a diuodum similis, cuius tamen folia ad myrrhi maioris effigiem accedunt. Flores ex alarum sinu erumpunt lutei, tenuibus pediculis appensi, quibus succedunt folliculi oblongi, plani, compressi, incurui, seminibus paruis, fuscis, compressis, gygartis similibus, grauidati.

Radices eius medicis vsibus inutiles sunt, longæ ac tenues, idque plus minus pro stirpis ætate; quæ cum sic frigoris impatiens, in plagis septentrionalibus vix quadrimestre viuunt, atque etiam in Italia raro vltra autumnum perdurat.

Huius duæ statuuntur differentie; vna dicitur syluestris, cuius folia minora sunt, rotundiora, ac minus vtilia; altera domestica, cuius ea ipsa maiora sunt, acutiora & meliora.

Non autem *senna* adeo calefacit, vt plerique autumant, cum vix gradum caloris primum excedat, & circa finem secundi siccat, aut initio tertii. Purgat vero blande pituitosos humores, vt crassos & melancholicos, simulque terget, digerit, & à cerebro, pulmone, liene, hepate, ventriculo & mesenterio lentos humores, nec non bilem vltam expurgat. Proinde morbis dictarum partium ab eiusmodi succis proficiscentibus medetur.

Datur & in forma pulueris, cum scilicet electuariis admiscetur, vt electuario *diabalzemer* & *catholiconi*, & infusa ac decocta, vt cum ex ea syrupus de pomis fit purgatorius, vel apozemata quædam solutiua parantur: quia vero flatus & tormina solet

excitare, dum coquitur, simul *anisum*, aut *coriandrum*, vel *fœniculum* ad discutandos flatus permiscetur.

CAP. VII.

De radice *mechoacan*.

EX prouincia *Mechoacan* radix quædam eiusdem nominis, crassa, per taleolas secta & exsiccata, ad nos ab hinc paucis annis adferri cepit. Radix, inquam, peregrina, purgatoria, ex pallido candidans, & valde crassa, eâ quarum multi, longi, imbecilli, qui nisi quodam nitantur fulcro, in terram sparguntur. Ad perticas vero accedentes scandunt, & multiplices eas nexu amplexantur, bryoniæ ritu, cui valde est vultu similis, sed viribus dissidens; nam *bryonia* acris est & calida multum, *Mechoacan* fere insipida, nec vltius acrimoniæ particeps. *Bryoniæ* folia lata sunt quinquangularia, & ad vitium similitudinem diuina, sed æspiora, hirsutiora, & albiora; flores parui, candidi, racemosi, & vuarum ritu congregati. *Mechoacanæ* vero folia ampla quidem sunt, sed tenuia, atro virentia, & altera tantum parte mucronata, non vt *bryoniæ* angulosa: fructus multi, racematim coherentes, coriandri magnitudine, autumno maturescentes. Deligenda radix albicans, ac recens.

A nonnullis *rhabarbarum album* vocatur, ab aliis *scammonium Americanum*, in officinis radix *mechoacana*, quæ valde candida, aut nigra, aut cariiosa improbat. *Quanam mechoacana improbetur.*

Calefacit tantum primo gradu, siccat secundo. Pituitam ac serofos humores sine molestia purgat, nec partes vt reliqua purgantia debilitat, sed roborat. Cum vino melius, quam cum alio liquore soluitur, daturque tuto senibus & pueris: tussi veteri, colico dolori & venereæ lvi plurimum conuenit.

CAP. VIII.

De *Agarico*.

FVNGI vel terreni sunt, *boleti*, & *Campiniones* vulgo dicti, proxime & affatim è terra.

Abalzemer.

Descriptio.

Species.

Vires.

Differentia inter bryoniam & Mechoacam.

Quanam mechoacana improbetur.

Vires.

ē terra exeuntes; vel arborei, truncis nempe arborum adnati: vix enim vlla fenescens arbor datur, cui non adnascatur fungus, vel rugosus & nigricans, vt in quercubus & iuglandibus; vel crassus, durus & albus, vt in betula; vel albus, plenus, mollis & friabilis, vt *agaricum*, quod præstantissimum ex larice excerpitur. Hæc enim arbor triplici excremento nobilitatur, resina Larigna, quæ omnibus aliis humidior est, omnique expers acrimoniæ, & male pro terebinthina à quibusdam venditur, *Manna* quadam laxatiua, quæ ex effractis illius furculis colligitur, & *agarico*, trunco illius arboris iam antiquæ adnato.

Agaricum.
Resina.
Larigna.
Manna.
Laricea.

Larix. Est vero larix arbor conifera, eximia proceritatis, caudice assurgens recto, cortice crasso, in frequentes rimas dehiscente, foliis circa ramulos multis, ab vno tuberculo numerosis, simul coherentibus, breuioribus, mollioribus & tenuioribus, quam pini, nec aculeatis, sed retusis. Coni admodum parui sunt, cupressinis fere similes.

Agaricum optimum quod. Laudatur autem *agaricum*, quod ex larice decerpitur, cuius est velut apostema: præstantissimum vero album, rarum, friabile, primo gustatu dulce, mox amarum & stypticum. A Democrito *medicamentum familia* vocatur.

Vbi nascatur. Nascitur in Galacia & Cilicia, sed præstantissimum in Agaria Sarmatiæ regione, à qua nomen. Nunc habemus optimum ex Delphinatu Galliæ provincia, & multis Italianæ regionibus, in quibus larices proceræ ac copiose proneniunt, quarum truncis *agaricum* adnascitur; vnde radicem esse minime credendum est, vt apud Dioscoridem & Galenum comperio.

Vires. Calefacit primo gradu, siccatur secundo: pituitam purgat, obstructa liberat, attenuat, terget, flatus dissipat, & omnibus morbis ab humoribus crassis, lentis, & frigidis opitulatur.

CAP. IX.

De Polypodio.

POLYPODIUM sic dicitur, quod eius radice prodeant nodi multi, & cirrhipolyporum piscium ritu. Vocatur & *Dendropteris*, seu arborum filix, quod arboribus incresecat, & aliquando lapidibus vmbrosis, muscosis, & muris quibusdam humidioribus.

Herba est sine caule, flore, semine, radiceque tota constat, & foliis tantum filicis maris similibus, sed minoribus, parte a uersa fuluis maculis conspersa. Radix illi longa & hirsuta est, minimi digiti crassitudine, per obliquum repens, & multis quasi verrucis exasperata, intus porracea & virescens, vt pistacium. Sapor admodum dulcis est, subamarus, austerus, & aliquantum aromaticus, sed linguam ignaue ferrens.

Neutiquam vero tertio recessu calefacit, vt asseruit Mesue, sensus indicat, siccare secundo credibile est. Præterea humores crassos, lentos, & viscidos terget, digerit, & siccatur: bilem atram & pituitam lentam educit, etiam ab articulis, si largiore copia sumatur. Longissimam coctionem sustinet, & raro solum datur, sed aliis commistum purgantibus, quæ illius purgatoriam vim, alioquin multam imbecillam augent. Si ius galli veteris, aut decoctum *beta*, vel *malua* illius vim summo opere iuuat. Admotum quoque quibusdam affectibus prodest, vt Dioscorides *cap. 188. lib. 4.* scribit.

CAP. X.

De carthamo.

VT *carthami* nomenclatura quid purgatorium, sic *eni* quid spinosum dicit. Est enim carthamus planta, & ventris subductoria & carduorum cognata, caule bicubitali & sæpe altiore assurgens, recto, duro, admodum lignoso & superne ramoso. Ob-

Descriptio.

fo. Oblonga ei folia sunt, in medio & prope surculos lata, in fastigio acuminata, in ambitu aculeata.

| E surculorum extremitatibus erumpunt, capitula rotunda, oliuæ magnitudine, & sepe maiora, multis squamulis spinosis obuallata, è quibus staminei ac crocei flores exeunt, adeo crocum referentes, vt non nisi à perspicacissimis discernantur: hinc venia quadam plebecula digna, quæ crocum syluestrem appellat.

Succedunt semina oblonga, læuia, alba, angulosa splendens, seminum floris Solis Peruuiani effigie quorum cortex admodum durus, medulla candida, pinguis, subdulcis. Carthamus à Seplastiariis sepe *crocus syluestris*, à Medicis *enicum* sapius nominatur: cuius duo agnoscentur genera; satium vnum, quod carthamus vulgaris est; alterum syluestre, cuius adhuc duas Theophrastus differentias tradit, *cap. 4. lib. 6.* vnam recto caule, quo prisca mulieres pro colu vrebantur, & Rullio *cap. 155. lib. 3.* attractilis est, & carthamus syluestris, alteram humiliorem, torosorem, hirsutior, humi pene serpentem, quæ in officinis cardus benedictus est, de quo postea.

Species.
Enicum.

Vires.

Semen carthami inter medicamenta purgantia locum habet; eius enim medulla plegmagoga & perse sumpta, vel aliis mixta medicamentis humores frigidos & lentos expurgat; non vero calefacere tertio recessu sensus iudicat contra Galenū.

C A P. XI.

De Ebulo.

EBULVS adeo sambuco, foliis, muscario, flore & fructu similis, vt magnitudine sola differre videantur: vnde Dioscorides vtrumque sambuci nomine indigitat, vñ sambucum maiorem, seu arborem, alterū sambucum minorem, seu *chamaætem* nominans.

Sambucus.

Sambucus in arborem assurgit sepe proceram, virgis arundinum ritu cauis, medullofis, rotundis, primum viridibus, de-

inde cineritiis, lignosis & duris folio inglandis, sed graueolente, & pluribus incisuris per ambitum serrato, floribus multis, paruulis, albis in vmbellam elegantem dispositis, quos bacca consequuntur sanguineo cruore turgentis: sambucus syluestrium prima germinat, & nouissima foliis nudatur.

Chamaæte vero seu Ebulus herbosior est, & humilior, vt cuius caudex lignosus non est, nec perpetuus, sed quotannistabescit & foliis comoritur. Vberime fruticat in locis vdis, & pinguibus, præsertim incultis: foliis per interualla binis, amplis ex pluribus compactis, per ambitum serratis: stoculis in vmbella numerosis, candidis, odoratis, nec fetidis: postea fructibus, vt sambuci, paruis, rotundis, nigris, succo multo & granulis prægnantibus. Radices ei crassæ, longæ, carnosæ. Ex fructibus autumno maturis secernuntur acinuli seu parua semina, & in officinis seruantur.

Ebuli radices, vt & seminula, vim habent hydragogam, eamque validam & aperientem, ob id non tantum hydriopi, sed aliis quoque morbis ab humore seroso natis vtilem.

Vires.

C A P. XII.

De Esula.

INTER herbas lactarias Tithymalorum genera septem numerantur, quibus esulæ inultum sunt congeneres, & veluti species. Omnes enim planta lactariæ sunt, & moleste ac torminose pituitam purgant. Esula tamen multorum rusticorum consuetum est, & familiare rhabarbarum, cuius vsu nonnulli sepe conualescunt, & intereunt multi.

Dicitur vero *Esula*, vel *caula*, Arabibus *Alsebran*, Dioscoridi *peplus*, in officinis *esula rotunda*, quod orbiculata constet coma. Nascitur in vinetis, sepium marginibus, & pluribus locis incultis.

Alsebran.

Pepto seu esulæ cognata est alia planta, *peplus* & *peplisum* à Dioscoride, & à nonnullis *plantago aquatica* dicta, quæ vires habet

bet

bet eandem; potius tamen venit in vsum pepulæ, seu esula, præsertim rotunda & minor; nam maior, quæ foliis & floribus est Tithymali, raro vsurpatur.

Esula calida est, acris, vlceraans, & cum violentia humorem pituitosum educens. Substantia enim tenui constat ignea, acri, incidente, tenuante, fundente, aperiente & siccante. Præter pituitam & aquas trahit atram bilem etiam à iuncturis.

Vires.

Castigatur illius feritas infusione in aceto facta, vt in officina *cap. 8. lib. 2.* docuimus, vel cardiacorum & roborantium admistione.

CAP. XIII.

De Hermodactylis.

Differentia
inter ephemerum
colchicum &
hermodacty-
lum.

HERMODACTYLUS & ephemerum colchicum, bulbosæ sunt plantæ vultu affines, sed viribus dissimiles: nam ephemerum dicitur strangulatorium, quod vna die suffocatu interficiat, nec multum purgando alium ducat; hermodactylus nullum assumentis periculum adferat, & pituitam rite etiam à iuncturis expurget.

Ephemerum nostras.

Est aliud ephemerum nostras, quod nonnulli bulbum agrestem & crocum prætersem nominant, cui folia terna aut quaterna sunt, oblonga, vtcumque lata, læuia, pinguis: flores colore & forma croco similes, eodemque tempore, nempe Autumnno exeuntes: radix bulbo similis. In pratis nascitur, & locis humidioribus. Magno errore à quibusdam ignaris pro hermodactylo vsurpatur: is enim exsiccatus flaccidus est, vietus, & minime purgatorius, nec perniciosus, vt colchicus, qui vnà strangulat. At vero hermodactylus officinarum peregrinus est, non flaccidus, vt nostras, sed durus, compactus, & qui leui contusione in farinaceum puluerem abit, sumptuosque humorem è partibus remotis, vt iuncturis educit. Est ergo ephemerum quoddam lethale & strangulatorium, vt colchicum; aliud non strangulatorium, vt nostras, & tertium purgatorium, idque tutum, vt Sy-

Ephemerum triplex.

riacum, quod in pharmacopoliis hermodactyli nomen habet.

Hermodactylus calefacit, siccaturque initio secundi ordinis, cum humiditate tamè quadam excrementitia, flatulenta, nau-

seabunda, qua ventriculo aduersatur, maxime dum humores à medicamento commoti, in illum confluunt. Pituitam lentam, ac alios humores viscidos etiam ab articulis efficaciter trahit: ob id chiragræ, podagræ, & omnibus iuncturarum doloribus ab eodem humore natis conducit.

CAP. XIV.

De Turpeto.

NULLA est tam anceps & controuersa, atque ea, quæ de Turbith fertur, enarratio: Mesue lactariam, ferulaceamque herbam nominat: Serapio radicem Tripolii existimat: Actuarius modo piryusæ radicem esse purat, modo Alypum Dioscotidis, præsertim cum albicat. Nonnulli credunt esse radicem Tapssiæ; alii Scammonia Antiochenæ; sed Garcias ab horto plantam ab his diuersam mordicus tenet: Nam planta est, inquit, radice neque magna, neque longa, caule hederæ modo per terram extenso, digiti crassitie, & aliquando crassiore, duos palmos & aliquando plures longo. Folia gerit althea, vt etiam flores, eosque candidos, & nonnunquam rubentes, nec colorem ter in die mutant, sicut tripolium, vt ridicule multi crediderunt.

De Turbith
varia opinio.

Non est vero totum Turbith gummosum, sed pars caulis tantum radici proxima, eaq; vtilior: reliqua pars gracilior est, ac comosior, quam vt esse possit vtilis.

Pituitam duntaxat purgat, non atram bilem, vt Alypum, quod à quibusdam herbæ terribilis vocatur: eius enim folia, flores, semina purgationes terribiles commouent. Ob similem vim agendi, aut paulo mitiorem, fortassis Turbith, quasi turbatorium dictum est, & Arabibus Terbeth, qua voce phlegmagoga valentiora nominant.

Turpethi
descriptio.Herba terri-
bilis.

Terbeth.

Turbith

Turbith igitur Garcia, nec radix est Alypi, nec Tripofii, nec Scammonia, nec Tapsia, vt neque planta lactaria, aut ferulacea; nec si gummosa, optima, nec domestica, vt asserit Mesue. Vtur sit, nulla est officina, in qua Turbith optimum, & his notis insignitum, quas illi tribuit Mesue, non inueniatur; cuius viribus & illud respondet, quod aliis lineis à Garcia depingitur, Arab. *Caritamion* dictum.

Quodnam Turbith optimum.

Quid autem sit verum Turbith, adhuc ambigitur. Laudatur, quod subalbum est, aut cineritium, fractu facile, ac recens, nam verus imbecillum est, & viscera conturbans.

Vires.

Calidum est ordine tertio: purgat trahendo mediocriter: correctum pituitam crassam, lentam, & putrem à ventriculo, thorace & remotis partibus, etiam iunctoris educit.

C A P. XV.

De Scammonio.

Scammonia planta.

SCAMMONII nomine succus plantæ cuiusdam concretus, & planta ipsa intelligitur; quibusdam tamen magis proprie hæc *Scammonia*, ille *Scammonium* dici videtur. Est vero planta lactaria, voluulosa, scanforia, læuis, simlacis modo, cui foliis, flore, facie, valde similis est, sed radice non parum dissimilis, quæ in similace tenuis est, in Scammonio crassa, prælonga, intus candida, odore grauis & multo succo prægnans; ex eaque tenues & viticulosi furculi prodeunt, qui vicinos frutices confcedunt, amplexantur, & se implicant: folia ei lata & acuminata sunt instar arisari, sed minora: flores albi concavi, calathi figura. Nasceitur vberius in pingui solo, præsertim in Antiochia & Syria.

Scammonia succus quomodo extrahendus.

Ex ipsius radice, Scammonium vulgo dictum, seu liquor colligitur pluribus modis; primo resecatur caput radice, dein cultro excavaatur, vt in spatium concameratum succus confluat, qui postea vasis idoneis excipitur. *Secundo*, terra foditur iu-

xta radicem, vt concamerato sinu serobs relinquatur, in quam, subiectis iuglandium foliis, profunditur succus, qui concretus extrahitur. *Tertio*, radix omnino euulsa inciditur, lac inde profluens siccatur, & in offas quasdam formatur, & seruatur.

Quarto, ex foliis & caulibus tritis succus extrahitur, siccatur, cogitur, & seruatur; sed nigrum est, aut ex nigro virescens eductum hoc modo postremo Scammonium & omnium pessimum. Præstantissimum, quod ex incisa radice superna exudat, & maxime quod ex Antiochia defertur, de in Armenium; Europeum omnino prauum.

Scammonium Antiochenum optimum.

Vt vero sit optimum, debet esse nitidum, splendidum, clarum gummi modo, subalbum, rarum, fungosum, tenuissimis fistulis spongiosum, cito liquefcens, tenerum, friabile, non valde ponderosum, nec odoris tetri, licet non suavis, sed proprii, & taurino glutini simillimum. Ab his notis, quod longe recedit, pessimum.

Quibus notis dignoscatur Scammonium optimum.

Scammonium omne valenter, cum labore atque molestia mouet aluum: bilem fluam & serosos humores, tenues & acres purgat, & si paulo largiore copia sumatur, intestina abradit, viscera lædit, venarum ora aperit, erodit, sanguinem sæpe per inferiora ducit, dysenteriam excitat, cor, hepares, & reliqua viscera conturbat, & ventriculum subuertit. Calidum & siccum est tertio recessu.

Vires.

Illius effera vis castigatur admixta aloë: Melius vero si in malo citionio excavaato, vti veteres docuerunt, clibano, aut prunis decoquatur, pasta vndique circumlita, præsertim additis quibusdam seminibus, vt *apii*, *feniculi*, *dauci*; vtiatior tamen correctio fit ex solo citionio, vel succo rosarum.

Scammonium correctio.

Castigatum, vt decet, Scammonium, *Dacrydium*, quasi lacrymula dicitur, & in Officinis, corrupto vocabulo *diagyridium*. Nimis recësserum est, antiquatum imbecillum & torminosum; mouet enim, non promouet; Bimum bonum.

Cur Dacrydium dicitur.

CAP. XVI.

De Elleboro.

Species albi. **E**LLEBORVS, seu helleborus albus est, aut niger. Albi duæ sunt differentiæ, maior & minor. Maior folia gerit plâtaginis, vel potius gentianæ similia, sed maiora, magisque venosa, striata, & velut plicas habentia. Caulis ei rectus & longus, plures species proferens, è quibus stoculi candidi emergunt: Radix ceposa, crassa & candida, cui multæ fibræ adhærescunt. Calefacit & siccatur tertio gradu: varios humores, sed maxime pituitosos ducit, idq; cum molestia: vomitum excitat sumptus, & eius pulvis naribus ad motus sternutamentum mouet. Est & *elleborine*, seu *elleborus humilis albus*, ei vultu multum similis, quem Officinæ non seruant.

Species nigri. Niger vero quadruplex est, vnus dicitur *verus*; alius *pseudoelleborus*, seu *elleborus niger falsus* hortenstis; Tertius est *elleborus Dioscoridis*, seu *Consligo*; Quartus est *elleborus falsus syluestris*. Adduntur à nonnullis *elleborus niger ferulaceus*, & *elleboraster* maximus.

Elleborus niger verus. Prior folia edit lata, plana, ex pluribus combinata, læuia, duriuscula, veluti lauri, per ambitum serrata: flores à cespite prodeunt lati, patuli, primum albi, postea aliquantum purpurascens, è quorum decidendum meditullio enascuntur filiquæ breues, exiguo semine prægnantes. Radix subest multiplex, in fibras, seu radículas plures nigras determinata. Floret circa solstitium hybernum, & in mediis niuius.

Elleborus hic præ omnibus aliis in vsum medicum venit, semperque vsurpandus, cum absolute & simpliciter *ellebori* vox designatur, Latinis *verarum*, Arabibus

Cherbachē. *cherbachen* nominatur. Purgat humorem melancholicum: Prodest insanientibus, maniacis, hypochondriacis, lienosis, epilepticis, elephantiacis, quartanariis, & omnibus morbis, quos atra

bilis, vel humor melancholicus procreat, periculosus est autem sanis, pueris, & imbecillioribus.

CAP. XVII.

De Colocynthide.

COLOCYNTHIS cucurbita quadam syluestris est, sic Græcis & Latinis dicta, Arabibus *Landhel*, ac *plantarum nex*, *Landhel*. Persis *fel terra*, vt quæ suo amarore reliquas stirpes superet & sua vicinia veneni modo, inquit Mesue, inficiat. Repit autem per terram cucurbitæ satiuæ ritu, & foliis multum similibus, amplis, lanuginosis, sarmentis longis, humi serpentibus; floribus ex luteo pallescentibus, cucumeri similibus, ex quibus nonnulli cito marcescunt, nec vllius fructus prodromi; alii poma supeditant rotunda, mediocri pilæ forma, conglomerata, vehementer amara, fungosa, medulla intus candida, & seminibus cucumerinis similia, grauidata, primum colore herbacea, & vbi ad perfectam magnitudinem & Autumum peruenerunt pallida; semper vero amarissima & stirpibus insensibilissima, quæ tantum ob eius viciniam intereunt, sed & terra vicina afficitur, & quasi adusta videtur, Mesue referente, qui de Colocynthide multa scribit, quæ tanquam parum momentanea minime referenda putauit.

Calefacit & siccatur ordine tertio: pituitam & alios humores crassos ab omnibus partibus etiam remotis, vt cerebro, nervis, musculis & articulis attrahit. Bilem quoque purgat, & summopere colico dolori, apoplexiæ, vertigini, epilepsiæ, asthmatis, & aliis affectibus multis, quibus clementiora medicamenta nihil profuerunt, sæpe medetur felicissime, qui plura volet, legat Mesuem *cap. 4. lib. 2. de simplic. medic. purgant.*

Est alius cucumer syluestris, seu erraticus in Officinis, modo *asininus*, modo *anguinus* dictus, foliis, surculis, floribus à superiore

periore non multum discrepans, sed fructu longe alienus. Non enim poma, ut ille, rotunda profert spongiosa & alba, sed glandes oblongas è glauco virentes, quæ magnitudinem adeptæ perfectam, digitorum leui contractatu, leuiter, citoque subliunt.

Elaeterium. Ex his succus elicitus & coactus elaterium est, de quo alibi.

CAP. XVIII.

De Mezereon & Chamelæa.

Ositanter nimis multi Mezereon, Thymelean, Chamelæam, & chameleonem nigrum confundunt. *Thymelæa* quidem & *Chamelæa* cognata sunt natura & effigie stirpes, dissident tamen inter se & ab utraq; *Chamelæon niger*: Illæ enim frutices sunt, & surculos edunt tenues, rigidos, ligneos, folia admodum parua, ut mali granata: hic vero ex carduorum censu est, foliaque gerit scolymi, sed minora, tenuiora & spinosa, eiusque radici venenatam qualitatem tribuit Galenus.

Mezereon. Est vero Mezereon planta quoque venenata, sic Arabibus, quasi viduifera, seu viduas faciens, aut vitam rapiens, aut leo terra dicta, cuius stipes eleuatur super terram circiter cubitos duos, inquit Mesue, & folia eius sunt similia foliis oliuæ, sed maiora, granaque profert myrrii similia.

Quenam autem sit hæc planta, ab his, qui commentarios in Mesuem ediderunt, ignoratur: videtur tamen Chamelææ quædam esse species, atque eaportissimum, que *Tricoccus*, quæ scilicet tria grana simul coherentia gerit, appellatur.

Nam ut in multis plantarum generibus, quædam amicæ satis & familiares nostræ sunt naturæ, aliæ perniciosæ, sic in Chamelæarum societate, quarum vna effera est, & maligna cuiusdam qualitatis participes, Mezereon, seu Almezerion nuncupata, alia melior & minus formidolosa, quæ tuto sæpe medicum venit in usum.

Chamelæa. Dicitur vero Chamelæa, quasi parua
Oliuæ. olea, quod sit oleæ non multum dissimilis:

Estque frutex furculosus, ramis tenuibus, & cubitalibus & sæpe longioribus, foliis oliuæ, sed minoribus, amaris, acerbis, mordacibusque, linguam ferientibus & vicerantibus. Fructus ei paruus, rotundus, *Vires.* initio viridis, post rubens. Tota planta acris est & vrentis facultatis. Folia ex Dioscoride, pituitam, bilemque detrahunt, præsertim in catapotis sumpta: Sic enim vtilius vsurpantur.

CAP. XIX.

De Thymelæa.

THYMELÆA, à nonnullis *Cneorum* *Thymelæa*, & *Cnestron* male dicta, frutex est, in quo nascitur *coccum gnidium*, ramos emittens speciosos, tenues, bicubitales, foliis chamelææ, sed angustioribus, & admodum glutinosos, ac pinguibus: floribus in virgarum summitatibus albidis, & interdum rubentibus, pusillis, frequentibus, quos consequuntur grana quædam parua, quæ *gnidia* vocant, primum viridia, dein ex flavo rubentia, rotunda, baccarum ritu, nucleis exterius nigris, intus albidis.

Thymelæa tota, & maxime folia & fructus vim habent acrem, calefactoriam & vrentem: quare cum aceto optime præparantur. Folia circa canem colligenda, in umbra siccanda, in usum seruanda; ea, ut & fructus, pituitam purgant, aqueos & serosos humores.

CAP. XX.

De laureola.

IN syluis multis nascitur sponte sylvestris alia planta, tribus his nuper descriptis minus facie, quam facultate cognata, quæ in mulatorum hortis alitur, & à foliorum pulchritudine *eupatalon*, ab eorundem cum lauro similitudine laureola, & *Laureola*, *chamedaphne* vocatur.

Nascitur in locis nemorosis, incultis, montosis & asperis, ut in multis Galliæ locis opacis & umbrosis.

Ab radice multos surculos profert; crassiusculos, obsequiosos, crasso cortice vestitos.

vestitos; folia oblonga, lata, carnosâ, leuia, ex viridi nigricantia, splendentia, lamina similia, sed minora & molliora, & plurima circa surculorum fastigia; strobilos oblongos, canos, è virore candicantes, sub foliis adnatos, fructus tandem seu baccas nigras nucleo duro pregnantes.

Vires.

Laureago seu laureola pituitam ac ferrosos humores per inferiora ducit: Ob id capitis delori ab iisdem succis nato, hydropi & omnibus affectibus conducit, qui à seroso humore proficiscuntur, non temere tamen sumenda, nisi, vt decet, præparata, & à docto Medico præscripta; effera enim qualitate habet, qua viscera & partes internas lædit.

CAP. XXI.

De Ricino.

RICINVS sic dicitur à similitudine parui ac foedi cuiusdam animalis, bovino generi infestissimi, quod illius semen refert. *Cici* quoque *croton*, *lupa*, *myrasola*, *kerua*, *palma Christi*, & Arabice *Albemesuch* vocatur.

Nomina.

Herba est arborem figura & facie representans; nam eius folia platani vel ficus æmula sunt, ampla, ac lata, diuisa, angulosa; caudicem ac ramos arundinum modo concauos: flores muscosos & pallentes: fructus capitulis triquetris & racematim coherentes & maculosos, exterius cortice aspero & echinato vestitos; medulla plenos candida & pingui; ex qua rufa & torculari commissa oleum exprimitur, non tantum lucernis, sed aliis vibus expectitum. Nam alium purgare, & alui lumbricos enecare asseruit Dioscorides. Valet quoque scabiei, capitis vlceribus & vteri suffocationibus curandis.

Vires.

Ricinum calefacere & siccare secundo recessu, & vim purgatoriam habere, certum est. Eius grana viginti, aut plus, minusve, pro sumentis ætate & vigore, mundata, trita & pota, bilem & aquas per alium deiciunt.

CAP. XXII.

De Brassica marina, seu Soldanella.

BRASSICA marina, Officinis Soldanella *Species*.
dicta, duas sub se plantas multum inter se differentes complectitur, quarum prior vulgari satis est similis effigie, sed per difolia, & quotannis germinans, noua profert folia: vocatur Brassica multiflora & monospermos.

1.

Alia multum dissimilis, quæ ex conuolulorum familia creditur, ob vultum congenerem: eaque semen profert mucagineum, nigrum, duriusculum, angulosum, quod vim habet hydragogam, & sumptum hydropicis multum adfert vtilitatis, licet stomacho inimicum, Dioscor. Opportune tamen datum, & aliis mixtum, quæ interanea roborant, sine violentia aquas ducit, vtiliterque admiscetur Hydragogo eximio à nobis descripto.

2.

Vires.

Alia multa simplicia purgatoria facilitate nobilitata tellus nostra promit, vt frâgulam & rhamnium, spinam cerui dictam, quæ huc congerere nolui, quod vel raro vsurpentur, vel nostras compositiones minime ingredientur.

SECTIO III.

DE CALEFACIENTIBVS EXOTICIS.

India medicamentis, quam Medicis beatior, multas mirandæ virtutis stirpes occultat, quas politioris vita & peritioris licentia Medici mendicant, vt his felicibus medentur morbis, qui herbarum nostratum vires aspernantur. Ex diuersis autem eius Orientalis, Occidentalisve partibus diuersa eruuntur planta aromatica, cardiaca & calefacientes. Ex quibus eas tantum explicandas suscipio, qua compositiones in Officina nostra descri-

Z 2 ptas

pias ingrediuntur. Ab his autem, qua cum excessu calefaciunt, initium duco, dein quæ minus, postea qua inter calefacientia & refrigerantia ita ambigunt, ut positus temporata, & à quibusdam calefacientia, ab aliis refrigerantia dicantur. paucis describo.

C A P. I.

De Zinzibere.

Zinziber optimū vnde ad nos deferatur.

ZINZIBER seu gingiber planta est à Barbaris mutuata, & sic nominata, iridi aquaticæ similis, sed foliis magis nigricantibus. Radix illius repit geniculatis internodiis, folia arundinacea proferēs, quæ bis, terve in anno reuireseunt. Nascitur in multis India regionibus, semine, aut radice satum. Optimum censetur, quod ex Malauar defertur, vbi frequentissimum est, & cura multa colitur, alioquin minime bonum.

Cum eruitur, internodium radicis in serobe defosso relinqui solet ad plantæ perennitatem; Terra namque opertum anno sequenti germinat, & radices alias, ac folia noua profert. Tenella radix in taleolas secta, cum aceto, oleo & sale in acetariis suauiter editur; Ad nos tamen non nisi sicca aduehitur, aut sacharo condita; nulla enim arte potest in nostro solo cicurari. Quid vero sit discriminis inter zinziber, zedoariam & zerumbet, mox aperietur.

Calefacit zinziber ordine tertio. Coctionem iuuat, & ventriculum roborat imbecillum: eius tamen vsus solito nunc est infrequentior, nec ita condimentis admiscetur, fereque tantum ad quorundam medicamentorum castigationem vsurpatur.

C A P. II.

De Zerumbet.

ZERUMBET, siue Zurumbet, zedoaria & zinziber, plantæ sunt peregrinæ & cognatæ, sed vix cognitæ omnibus o-

mnes. Nam ex Arabibus Serapio cap. 172. libr. de simpl. ex auctoritate Isaac, zerumbet zedoariam esse scribit: deinde ex auctoritate sua asserit, zerumbet radices esse rotundas, aristolochiæ similes, colore & sapore zinziberis. Et alibi cap. 271. eiusd. libr. scribit, arborem esse magnam in montibus Indiarum Orientalium.

Auicenna lib. 2. traç. 2. cap. 247. ait, Zerumbet esse lignum cypero simile. Nonnulli putant, esse Arnabo, cuius meminit Paulus Aegin. cap. 3. lib. 6. falluntur tamen, nam Arnabo multorum opinione, arbor *Arnabo* procera est, suauissime fragrans, vel, ut a *quid.* liis placet, plantâ quædam nuncillo nomine incognita.

Zerumbet vero graminacea stirps est, *Quid zerumbet, quomodo à zinzibere differat.* quæ partim seritur in prouincia Maluar, partim sponte prouenit in locis quibusdam syluosis huiusce regionis, ibique zinziber syluestre vocatur. *Garcias.* Eius siquidem vultus, vt & radices, cum zinzibere magnâ habent affinitatem: in zurumbet tamen omnia maiora; nam folia longiora sunt, & latiora, & radices crassiores; quæ erutæ conciduntur & siccantur, deinde in Persiam & Arabiam deuehuntur, vnde post in Europam.

Zerumber inopia, zedoaria rotundâ poni recte potest, nam vtraque planta vt nominis, sic virtutis, & forsan generis eiusdem non male putatur, non lecus, quam cyperus longus & rotundus.

Commendatur plurimum zerumbet *Vires.* aduersus venena, & ad cor exhilarandum, atque ad partes interiores roborandas, & conseruandas.

C A P. III.

De Zedoaria.

NOMINE Zador, zeduar, geiduar & *Differentia inter zedoaria & zinziber.* zadura, vulgaris officinarum zedoaria intelligenda est, quam Mesue radicem rotundam esse scribit, quæque zinziberis faciem refert: odorator tamen est, vt cumque amara, nec adeo, vt zinziber, acris & calida.

Deuchi-

Deuehitur è Sinarum regione, & ab extremis Indiae finibus. Affinis est zerumbetho, sed vulgatiore & notiore; verum vtraque planta Europæis integra fere inuisa.

Cypero zedoariam similem esse scripsit Auicennas, alii costo, de quo postea: omnia vero aromatica, & viribus, quam vultu similia.

Vires.

Calefacit, siccaturque zedoaria ordine secundo, status discutit, animalium venenatorum morsibus medetur, colicis doloribus opitulatur, alui tineas enecat, & antidotis optime miscetur.

CAP. IV.

De Galanga.

Species.

Galangæ duæ agnoscuntur differentia, maior & minor; vtraque in eodè solo proueniens: sed minor, quæ odoratior est, lætius & vberius in Sinarum regione fructicat. Maior in *Tanar* & *Malabar*: Estque duorum cubitorum alta, & sæpe amplior, præsertim in pingui solo nata.

1.
Maior.

Folia ei longa sunt duorum fere cubitorum, superne multum, inferne minus virentia. Caulis ex eorundem inuolucris vestitur, vt in Orchidum generibus videtur: flos candidus & inodorus: semen paruum: radix iuxta caput crassa, bulbosa & arundinis modo nodosa. In reliquis partibus zinziberi admodum similis, similiterque propagatur, radice nempe, non semine; sataque mirum in modum luxuriat, ac sobolescit: Iridi tamen videtur similior, non modo radice, sed foliis & facie.

2.
Minor.

Minor galanga palmos tantum duos alta est, foliis myrtheis, radice nodosa & vltro sæpius nascens. Male nonnulli calamum aromaticum, & acorum cum galanga confundunt. Chynenses & Malabarenses frequentes vtuntur galanga in cibis & medicamentis.

Vires.

Calefacit & siccatur ordine tertio: ventriculum roborat, colicos dolores sanat, status discutit, & frigidis omnibus mor-

bis succurrit. Seligenda vero minor, vt præstantior.

CAP. V.

De Acoro.

ACORVS radix est odora, geniculata, aridi multum similis, sed foliis longioribus & angustioribus, nec non caule tenuiore & longiore. Ipsius quoque radices tenuiores sunt, oblique iuxta terræ superficiem proserpentes, foris & intus albicantes, & gustu acres cum quadam amaritudine.

Turpiter errant, qui Galangam vtramque, zinziber & acorum non discrepare contendunt; nec excusandi, qui calamum aromaticum & acorum indistincte vsurpant, & ambas stirpes vnicam esse credunt: non parum enim inter se distant, vt ex singularum descriptione patet. Adde, quod Europa tantum acorum profert, nunquam aut raro, & quasi inuisa calamum aromaticum; India calamum aromaticum nunquam, aut ægre acorum.

Reponitur acorus, ex mente Galeni, *Vires*, inter ea quæ tertio recessu calefaciunt & siccant.

CAP. VI.

De Calamo aromatico.

CALAMVS aromaticus planta est Indica, & arundinacea, cuius scilicet caulis instar calami aut rubi cauus est, assulatum fractu facilis, nam percussu cito in assulas dissilit.

Ab acoro non parum distat, nec similiter inter radices connumeratur, sed potius inter surculos ligneos, concauos, geniculatos, arundinis modo intus albidos, exterius fuluos, odore fragrantissimo, sapore cum acrimonia non exigua amaro, & in mandendo admodum glutinoso.

Ex India sola deuehitur, & pro eo radix quædam, & rei alterius, quam calami veri & aromatici, quem Hippoc. myrpsicum, hoc est, vnguentarium ab odoris suavitate nominat, in Officinis multis venditur, quæ rei.

Z 3 rei.

rei herbaria: peritiores *calamum Officinarum*, nonnulli *Cyperum Babylonicum* nominant, qui nunc alitur, vt & alia plantæ rarissima in hortu celeberrima scholæ Medicorū Pariesiens. Ioan. Robini Regii Botanici industria & labore; antiquorum tamen calamus aromaticus & verus non est, hic enim acrior & caldior perhibetur, & folia habet strictiora, magis iuncea, & admodū triangula, vulgaris latiora, & fere iriina. Sed cū facie & facultate alter alteri non parum sit affinis, pro exotico nostras, seu pro raro vulgaris recte substituetur.

Vires.

Calefacit & siccatur ordine secundo, leniter astringit, parum acer est, & partium quarundam tenuitate meatus aperit, mens mouet, spiritus recreat, & colorem iuuat natiuum.

CAP. VII.

De Costo.

COSTVS planta peregrina est, à veteribus quidem celebrata, sed suis lineamentis non satis accurate signata, ac descripta: vnde vera illius dignotio perfecte nondum recentioribus patuit. Omnes quidem vno ore radicem esse pronunciant, sed ex quam stirpe, & an ex vnica tantum, vel diuersis, nullus adhuc indubitanter asseruit.

Quod si antiquis fides non denegetur (vt certe in his potissimum, quæ probe norunt, celebrarunt, & longo comprobantur vsu, non nisi denegabitur iniuste) tria costi genera agnoscemus, *Arabicum*, *Indicum* & *Syriacum*.

Species.

Arabicus candidus est, leuis, & odoris suauitate cæteris præstans, recens abunde plenus, densus non cariosus.

Costus amarum & dulcis.

Indicus leuis quidē, sed niger & amaricans. *Syriacus* flauescens, tuberosus, gustu acer, odoratus, ac suauiter fragrans. Arabes vero tantum eius duo genera cōstituūt, amarū & dulce: credit tamen Clusius, genus costi duntaxat vnicū esse, nec nisi collatione quadā cum amariore, vel acriore costo dulcem nominari: quam saporis diuersita-

tem in plantis omnib. agnosimus quotidie, quæ recentes dulciores sunt ac suauiores; vetustiores, teredinib. erosa & corrupta, acriores, amariore, & insuauiores.

COSTUS autem vsibus medicis nunc creptus & vulgaris, radix est fere zinziberis effigie, intus albida, læuis, parum grauis, exterius è pallido flauescens, subamara suauissime fragrans, ac sæpe tam odorata, maxime cum adhuc recens est, vt importune caput feriat. Nascitur in multis Indiæ tractibus, vt in Guzarate, & circa Amadabar, vitem istius regionis percelebrem, Græci & Latini Arabum nomenclaturam retinuerunt, omnesque vno ore *Cost*, aut *Costum* efferunt.

Costus vulgaris.

In Pharmacopoliis nonnulli pro costo radicē quandam aromaticam plantæ nunc vulgaris vsurpant, quæ è *Seselin* genere deprompta videtur: ad *Æthiopicum* enim Matthiolo dictū proxime accedit, radice, foliis, caule, magnitudine, facie, viribus. A quibusdam *pseudocostus*, ab aliis *Costus Belgarum*, ab aliis *Costus officinarum* solet appellari. Qui hunc pro vero substituere verberitur, angelicam illi sumere licebit.

Costus cum subamarus sit, modice astringit; & quia acer, calefacit insigniter, suaque odoris eximii gratia, cor & spiritus reficit & exhilarat.

Vires.

CAP. VIII.

De Been vtroque.

BEN vel Been, ex *Rhas. par. 135. de nomin. Arab.* vox est Arabica, arborem quādam in *Æthiopia* nascentem, & tamarisci similem designans, cuius granum dicitur *Abelban*, ex quo oleum manat, *Muscillinum* dictum; Qua voce ipsa etiam planta insignitur: nam Been secundum *Rhasm capite 145. lib. 21.* & Arabes *Muscillinum* dicitur. Quænam vero sit illa planta, dilucidius non explicat, vt nec etiam *Auicenna*, qui dum *cap. 85 tract. 1. libr. 2.* quærit, quid sit Ben, respondet ipse, frustra lignea, aut radices esse contractas, ex siccitate habentes rugas, seu lineationes, ac duplici sub specie

Abelban. Oleum Muscillinum.

Opinio Auicenna de Been.

specie contentas, quarum vna alba est, altera rubra; vtraque calida & sicca in gradu secundo. Alibi tamen *tract. 2. lib. de medic. cord.* vtrumque Ben siccum primo recessu scripsit, & rubeum albo calidius esse: Contrarium tamen videmus in istis duabus radicibus, in officinis Ben nomine celebratis; nā quæ albicat, calidissima est, & acriter fauces & linguam ferit: rubra id solummodo præstat languide & ignaue.

Opinio Serapionis.

Serapio plantam vtramque non clarius depingit: Ben, ait, species sunt duæ, & ambæ magnitudine radicis pastinacæ parvæ, & quadam tortuosa. Deferuntur ab Armenia: Odo earum bonus: & ambæ viscidæ, calidæ, humidæ.

Cum igitur Arabes antiqui de planta indigena solū nomine tenus cōueniant, quid si nostrates in ea describenda, aut obmutescant, aut pauca quædā & probabilia tantum enuntient? Nullis sane Pharmacopolis nō cognita: sunt duæ radices, quæ passim Been nomine albi & rubri celebrantur: Illa tamen dignotio penes tantum superficiem est, nec dum veram quis ipsius effigiem dedit.

Vires.

Ex Arabum autem sententia Ben corroborat, corpus impinguat, semen auget, cōfert tremori; & alia multa commoda præstat, quæ vix in nostro vulgari albo agnoscuntur. Ob id Syluius radicem Eryngii substituit, ego angelicam nostratam vel Hispanicam prætulim, vt magis cardiacam, aut tormentillam.

Substitutū.

Polemoniū.

Sunt, qui polemonium opinentur Ben album esse, & bistortam, rubrum, sed leuiori coniectura, quam vt pluribus sit opus improbare.

C A P. IX.

De Secacachul.

Nomina.

SECACACHUL varie nominari ab Arabibus, compario, vt *lochachium, lichimū*, habet, *alithinum*, apud quos illius semen, seu potius granum *Culcul* dicitur, & folium, inquit, est simile folio *Albena*, seu *Iulben*. Hæc siquidem vocabula apud Se-

rapionem & authorem Pandectarum videntur confundi, & pro *Secacachul* usurpari, secundum quos planta est, breuicaulis, venosæ & nodosæ radice, & cuius singulis geniculis folia emergunt balsami, Serapio dicit *basai*, similia.

In illius summitate circa veris initium flores erumpunt violacei, violis tamē maiores, nec similes, quorum occasum sequuntur grana nigra ciceris magnitudine, humiditate dulci satura, quæ grana *Culcul* *Culcul*, barbaræ gens nominat. Rhafis tamen suo idiomate *Kiskil* mauult appellare, cuius *Kiskil*, qualitates recenset *lib. 23.* calidumq; & humidum secundo recessu tenet: Serapio in vtraque qualitate tantum primo. Ambo *Vires*, autem plurimum valere ad rem veneream excitandam scribunt; auget enim semen, erectionem veretri facit, & ad congressum pigros alacres reddit. Nascitur *Secacachul*, seu *Secacul*, in locis vmbrosis, atque iuxta radices arborum.

Neq; autem radices, neque grana *Secacul* ad nos deferuntur: Et cū è planta profusus exotica & herbariis recentioribus incognita defumantur, à formulis remediiorū debent expungi. Absurdum enim est à Barbaris ea medicare, quibus facile carere possumus, vel forsā ipsi carent, cum illorum nullus adhuc *Secacul* accurate descripsit, aut ad nos mitti curarit, vel saltem venale in suis emporiis, perinde ac reliqua simplicita rariora ostenderit.

Cum rebus Venereis inseruiat, quoties *Vires*, dicta planta opuserit, vel *saryrium* prescribendum, aut iam prescriptum augendum, aut *pistacia*, aut *nuclei pinei*, aut *ornithoglossum*, aut alia illius, quæ ludibria mouent, substituenda.

C A P. X.

De Cinnamomo.

QVId sit cinnamomum, vix scitur ex antiquis, qui de eo multa somniarunt: necdum ex recentioribus innotuisset, nisi illius natale solum peragrassent, vt *Garcias* ab horto, qui id ipsum vidit in multis *India*

Indiæ orientalis regionibus, vt in Zeilan, vbi laudatissimum prouenit & in Malabar.

Illius autem dignotioni magnam attulit obscuritatem multiplex, qua designatur, apud nos & barbaram gentem, appellatio: Nam in Malayo *Caus Manis*, hoc est, dulce lignum vocatur: In Ormus *Darchini*; quo nomine etiam à Persis & Arabibus enuntiat. Apud nos vero modo *Cassia* & *Cynamomū*. *Cassia*, modo *canella*, modo *cynamomum*, quasi Chynæ amomum, vel potius *amomū* ex Chyna delatum vocatur; vnde tot diuersæ plantæ, quor nomenclaturæ sunt reputatæ.

Caus Mai.
Darchini.

Cassia
Cynamomū.

Cassiam &
Cynamomū
esse idem.
Cynamomi
species.

Canella.
Salihacha.

Reuera tamen, si Garciae fides adhibenda, vt certe tanquam testi oculato & fidissimo narratori debetur, *Cassia*, *cynamomū* & *canella*, vnum & idem sunt medicamentum: Nec cinnamomi genera plura sunt duobus; vnum, quod in Zeilan; alterum, quod in *Malabar* & *Iaca* nascitur. Pro bonitatis quidem gradu quinque eius diuersitates ab authoribus recensentur, sed genere tantum duplici distinctæ.

Canella autem crassior, xylocassia est, seu cassia lignea durior & crassior; Arabibus, Persis, & Indis *Salihacha* dicta. Quæ magis odorata est, fragrantior, & tenuior, cynamomum est verum, quod lignum odoratum portendit, ex eodemque arbuto habetur atque *canella*, sed hæc ex trunco, cuius cortex crassissimus est, illud ex ramis excerpitur. Quod videtur innuere Theophrastus, dum cynamomū in multas partes discerpit, quarum, quæ radici propinquæ sunt, deteriores & minus odoratæ, quæ in supremo sunt arbuto, odoratissimæ & præstantissimæ, quæ in medio mediæ.

Matthiolsus
negat esse idem

Displicet tamen Matthiolo hæc Theophrasti & aliorum opinio, qui cassiam & cynamomum idem esse scripserunt, fateatur quidem cassiam & canellam non differre, sed ab vtraque cynamomum non tantum distingui, sed nec inueniri. Et si inueniatur, non illius corticem, sed lignum

solummodo odoratissimum, & in vsum venire medicum.

Bona tamen illius venia, cinnamomum nunc habemus præstantissimum; nec differt à canella, seu cassia odorata, nisi quodam accidente, vt gradu bonitatis. Atque eo modo accipiendæ sunt cinnamomi varietates, à Dioscoride enumeratæ. Estque eorum optima ratio, qui asserunt, canellam seu xylocassiam esse crassissimum & extimum corticem, cinnamomum interiorē, tenuiorem, odoratiorem, præstantiorem, & ad vsum multo commodiorem.

Tempore Galeni cinnamomum adeo rarum erat, vt soli Imperatores haberent, & curiose seruant in seriniis, sed huius aromatis præstantia effecit, vt ad nos è regionibus peregrinis adueheretur copiosissimum & præstantissimum.

Est autem canellæ seu cinnamomi arbor syluestris, ac sponte nascens, magnitudine oleæ, ramis multis, ac rectis foliis citri colore, iauri effigie, floribus candidis, fructu nigro & rotundo, oliuarum paruarum magnitudine.

Eius eximia virtus in cortice est; excaléficit, concoquit, menses & partum accelerat, & mire cor recreat.

Est altera *canella Peruana*, illi vultu similis, cuius odor, sapor, & virtus non in cortice, vt in Indica orientali, sed in fructu tantum deprehenduntur, vt ex Nicolao Monardo refert Clusius *cap. 25. lib. simpl.*

C A P. XI.

De nuce moschata, maci & macere.

EX India defertur eximia quædam nux aromatica, quæ ab odoris suauitate Moschocaryon, Moschocarydion, caryon aromaticum, & nux myristica seu vnguetaria & moschata vocatur. Excerpitur ex arbore peregrina pyri magnitudine, foliis persicæ sed breuioribus, roseo flore, odore peramæno.

Moschocaryon.

Arbos

Quomodo differant.

Arbor anella.

Vires.

Arbor nucis moschata.

Arbores hæc veteribus, præsertim Græcis, fuit incognita. Nascitur in insula *Banda*, ubi *Palla*, & *Macis Bunnapalla* nominantur.

Huius autem arboris fructus, propter odoris suauitatem, moschatus dicitur, etiam si moschum non oleat, duplici putamine vestitur; altero externo & crassissimo, quod per maturitatem dehiscit, ut in iuglandibus; altero tenuiore, quod nucleum, seu nucem proxime ambit, quodque rubescens, ac eleganti facie se dat in conspectum, ubi cortex exterior dehiscit, & parvulus remanet.

Macis.

Istud vero tenuius inuolucrum & rubrum macis est, quod etiam exsiccata nucem dehiscit, & per calorem immutato tandem rubore, colorem quodammodo aureum acquirit. Est ergo macis membrana tenuis ex rubro flauescens, qua nucem aromatitatem, seu moschatam contegit & amplectitur.

Macis quid.

Est ergo macis membrana tenuis ex rubro flauescens, qua nucem aromatitatem, seu moschatam contegit & amplectitur.

Macer quid.

Porro macis & macer inter se discrepant, nam macis est inuolutum nucis aromaticis, ut dictum est; macer vero ligni cuiusdam cortex crassus, flauescens, seu cum Plinio rubens, ex Barbaria allatus, gustu valde amarus & astringens. Ex qua autem arbore, neque ex veterum, neque ex recentiorum lectione certo scitur: unde macis quoque cognitionem incertam credimus.

Nucis moschata optima nota.

Nux moschata probatur recens, grauis, pinguis, & quæ acu puncta succum mox reddit oleosum.

Vires.

Eius vires, ut etiam macis roborando ventriculo, & coctioni iuuandæ plurimum commendantur.

C A P. XII.

De Piperibus.

Species.

MVLTA plantæ multum inter se dissimiles piperis nomine donantur, ut piper album, nigrum, longum, Calcutianum, seu Capsicum, & piper aquaticum seu Perficaria. Nec defuerunt, qui viticem seu agnum castum & Ribes nigrum piper

agrestæ vocarunt. Sed cum absolute piper ponitur, Garcias rogat Pharmacopœos, ut album tanquam præstantius seligant, nostrates tamen forsitan albi penuria nigrum sumunt.

Planta autem, quæ piper fert album, ab ea, quæ nigrum, tam parum dissidet, ut eadem esse dicatur. Vtraque scansilis est, atque adeo imbecillis & caduca, ut nisi fulcro quodam nitatur, ad terram illius framenta flexilia & lenta delabuntur, lupuli vel periclymeni modo. Propterea vel periclymenis fulcitur, vel seritur ad radices arboris, ad cuius fastigium sese conuoluendo scandit. Folia eius rara sunt, Afiyriæ mali effigie, sed minora: radix pusilla: fructus parui rotundi, & simul multi ac racematim coherentes.

Piper omne potenter calefacit, atque potentius album nigro, & odoratius. Sed ut planta rarissima est, sic rarissimus fructus. Est & piper quoddam caudatum, de quo suo loco.

Piper longum.

Planta vero, quæ longum piper edit, non minus effigie quam qualitate ei, quæ nigrum, conuenit, referente Clusio, contra Garciam, qui stirpes valde dissidentes asseruit; nam folia vtriusque magnitudine æqualia, hederacea nempe, sed neruosiora & pediculo breuiore subnixa. Huius plantæ fructus lulos Coryli perbelle referunt, ex plantæ singulis internodiis prodeunt, atque ex opposita pediculi foliorum parte, ut in aliis piperibus: fructus illi ex multis granulis constanti, elegant serie secundum pediculi longitudinem cõgestis. Virides autem sunt, quia ante maturitatem collecti, & nunc longiores, nunc breuiiores, aut crassiores, ut in aliis fructibus contingit, perfectum incrementum non assecutus.

Piper longum.

Piperis longi descriptio.

Macropiper seu piper longum vehementer mordet, ait Dioscorides cap. 129. lib. 2. & quia ante maturitatem decerptum est, subamarum relinquitur. Antidotis & Theriacis medicaminibus expetitur.

Macropiperis vires.

Aa

C A P.

CAP. XIII.

De Caryophyllis.

CARYOPHYLLA, seu caryophylli grana quædam sunt, seu fructus arboris exoticae eiusdem nominis, quæ nascitur in insulis Moluccis, lauri forma & magnitudine, foliis persicæ, vel magis salicis, aliquantum angustis; surculis multis; flore copioso, primum albo, dein virescente, tum rufescente; qui ubi solis estu induruit, nigricat, & rudimentum quoddam fructus, seu imperfectum fructum & exsiccatum refert, tanquam clauum, quatuor velut exertis apicibus in extremo exasperatum.

Fructus hic adhuc vires suauitate omnes alios superat: erumpit in extremis surculis, clauo modo, vnde vulgus clauum gyrofleum vocitat. Rectius enim clauiculae refert effigiem, quam nucis aut nucifolii, vt recepta videtur notare nomenclatio. Nam caryophyllum dicere, nucifolium dicere est.

Vires.

Calefacit & siccatur ultra secundum ordinem. Plurimus est eius ad esculenta condienda, & ad medicamina vsus.

Cordi & cerebro benefacit: iccori & stomacho auxiliatur: oris fetorem emendat, & halitum grauiorem reddit: coctionem iuuat: oculorum aufert caligines, & visum acuit, Venerem stimulat, & obstructions tollit.

CAP. XIV.

De Cardamomis.

CARDAMVM, cordumeni, & cardamomum stirpes sunt nomine quidem parum, sed re ipsa multum dissidentes. Nam *cardamum* seu *cardamine* nasturtium quoddam est, folio & semine calidissimum, & pene adurens vt sinapi. *Cordumeni* non cardamomum est, vt putauit Sylius, sed carui Romanum.

Cardamomum.

Cardamomum peregrina planta est, a momo, si non effigie, saltem facultate co-

gnata, vt nominis affinitas præterdit, atque in India nascens: cuius duo traduntur genera; maius vnum, quod Arabes *Cacolaë quebir*, & *Cacula quebir*: minus alterum, quod *hayl* seu *Kakolabil* appellant. Vtrumque ex planta cubitali & siliquosa nascens, non ex arbore procera, vt quidam aurtumarunt.

Leguminosa vero est illa, & ubi adoleuit, siliquas multas profert, & singulae siliquæ multa grana, *Cacolaë* barbaris nominata, quibusdam grana paradisi, alia tamen huius nominis dignitate insignita circumferuntur, malageta à prouincia Melegueta, vnde aduehantur, dicta.

Cardamomum nunc notissimum est & vulgare, licet peregrinum, atque medicis vsibus vtrumque optatissimum: Sed minus, vt odoratius est, sic præstantius, & magis expetitur; maius, minus.

Vtrumque cardamomum calefacit, partes, quæ principatum tenent, recreat, calorem natium roborat, flatum discutit, & coctionem iuuat.

CAP. XV.

De Cubebis.

VISI sunt antiquiores Arabibus tantum tribuere, vt quicquid ex eorum ore vel properanter effluerit, pro certa lege debeat haberi. Sed non tam displicet in sermone barbaries, quam in re eorum diffidium, qui vix de stirpibus in propriis nascentibus hortis conueniunt: vnde minus mirum, si de his, quæ nullo cultu ruri nascuntur, dissentiant, vt in Cubebarum descriptione manifestum est, quas Auicenna Carpesium, Serapio myrtum syluestrem nominat. Indi vero ex istis nullam, sed aliam longe diuersam plantam, quæ cubebas profert, agnoscunt, quas eorum nonnulli *Cubab Simi*, alii *Cumuc*, alii *Quabeb* & *Cubebe* nuncupant.

Planta autem, ex qua colliguntur, syluestris est, ac sponte nascens, imbecilla & fruticibus similacis, aut piperis modo adhærescens foliis myrtheis, fructibus racematis.

vim congeſtis, ſed ſingulis granis coherentibus pediculis longioribus.

Fructuſhic in *Laos*, & aliis regionibus, in quibus prouenit, tantifit, vt ab incolis decoquatur, antequam venalis detur inſtitutoribus: Verentur enim, ne alieno in ſolo fatas radices agat & luxuriet.

Turpiter errant, qui cubebas, viticis ſemen, aut ruſci fructum eſſe contendunt, cū inter ſtirpes has omnes nihil ſit cognationis & ſimilitudinis. A Quariuſ magis tolerandus, qui Auicennam ſecutus, combebas; ſic enim loquitur, *carpeſium affirmat eſſe; nā aromatica & calefactoria eſt in ambobus qualitas*: verum effigies diuerſa; nam *carpeſia* ex Galeno, feſtucæ ſunt tenues, ſurculis *cinnamomi*, facultate & odore ſimiles, vocati *Phu*, ſed validiore, & nonnihil aromatico, quem guſtus percipit: quia tamen ſunt tenuiora, viſcerum obſtructiones expeditius tollunt, & vrinam mouent, calculumque pellunt. Non tamen adeo tenuia ſunt, vt *cinnamomum*.

Cubebæ admodum raræ ſunt; ventriculum calefaciunt & roborant, hepar inſarctum liberant, ſtatus diſcutiunt, intemperiam veri frigidam emendant, & Veneris ſopitam vim excitant.

CAP. XVI.

De Carpopoſamo, & cateris baſſami partibus.

Arbor baſſami.

BALSAMVM arbuſcula eſt peregrina, olim in Iudæa, Ægypto, & in valle Syriæ, ac maxime in Hiericho naſcens, aſpectu non valde grata, colore cinericea, ramis tenuibus, foliis ſampſuchi, quæ quotannis Decembri labuntur, medio vere reſpullulant; floribus ad paruum laſminum luteum accedentibus, quos paruum conſequitur ſemen, aromaticum, ſuaſcens, plenum, guſtu mordax, & acre, atque modice opoſalamum redolens, quod carpopoſalamum nominatur.

Planta hæc ad radicem uſq; ſarmentosa, cuius ſurculi tenues admodum ſunt ſului,

odorati, frequentibus nodis aſperati, baſſamelæum nonnihil ſpirantes.

Vbi adoleuerunt, ſarmenta præſcinduntur, emunturque ab inſtitutoribus, qui in aduenas regiones deferunt, quaſtus magni gratia; vbique enim expetuntur, & magno ſemper vaneunt, ob inſignes, quibus pollent, facultates; xylobaſſamum Medici nominant.

Nonnunquam fruticis huius abſcinduntur ſurculi, quibus appenduntur lagenulæ cera oblitæ, in quas guttatim oleoſus exmixtae fragrantia liquor ſtillat. Sæpius tamē ineunte autūno cultellis vitreis, aut oſſeis, vt eburneis truncus, aut rami craſſiores vulnerantur; nam ægerrime ferrum ferūt, è quorum ſcarificatu ſuccus craſſior oleo perquam ſimilis, & ſuauius ſpirans emanat, qui Baſſamelaon & Opoſalamum nominatur.

Inter olea que ſis & baſſama omnia laudatiſſimum hoc eſt, præſantiſſimum & toto orbe maxime celebratum, vt quod vires habeat abigendis morbis nulli medicamento ſecundas, ſiue interius aſſumatur, vt aliquando, ſiue exterius adhibeatur, vt ſæpe fit, vel alius commiſceatur medicamenti.

Laudatur Syriacum, tenue & perſpicuū, Baſſamum quale in vaſis aqua pleni fundum delabi ac ſubſidere ſolet, quod omnibus baſſamis legitimum commune eſt, atque ei maxime, quod ex horto celebri Turcarum Imperatoris habetur, in quo magna ſedulitate paruula dicta arbor colitur & cuſtoditur, ex qua nempe tres partes excerptur, ad multorum morborum expugnationem vriles, lignum, liquor, ſemen; xylobaſſamū, opoſalamum, & carpopoſalamū propriis & vſitatis vocibus Medici designat; quæ quod rariffima ſint, & in paucis regionibus læte proueniētia, à regibus tantū, vel ſolis magnatibus poſſidētur: Nam vulgare carpopoſalamum legitimum non eſt, tanquā viribus ignauum; fere in odorum, viciū, rancidum, exoletum, nec ſuauius ſpirans Idē dicendum de ligno, quod xylobaſſamum

Λα 2 nomi-

Xylobaſſamum.

Opoſalamum.

Baſſamum
optimum
quod.

Carpobalſamum.

nominant; nam surculi sunt lentisci, ple-
rumque carioli, aut ita vetusti, vt & insipi-
di sint, in odori & inefficaces.

Succedanea. His tribus Medici succedanea analogi,
prout materiae medicae concedit vbertas,
adinuenerunt, vt carpobalsamo cubebas,
xylobalsamo lentiscum recentem, opo-
balsamo oleum caryophyllorum & nucis
moschatae, vt etiam lacrymam limpidissi-
mam terebinthi instar olei tenuem. Nam
*Terebinthi-
na mater
balsamoru.* terebinthina ipsa balsamum est, & omnium
balsamorum artificialium veluti mater,
cuius omnes partes optime respondent
vero & naturali balsamo.

*Balsamum
Peruuanu.* Alia nunc duo Balsama incipiunt cir-
cumferri: vnum *Peruuanum*, quod ex no-
uo orbe aduehitur ex fructu quodam me-
diocri magnitudinis in Peru nascente e-
licitum, cuius meminit Clusius: alterum à
*Balsamum
de Tolu.* regione quadam Indica *balsamum de Tolu*
vocatur. Stillat hoc ex arbore fauciata pu-
millis pinis simili: vtrumque vires habet
eximias, & in Syriaci locum poterit opti-
me substitui.

C A P. XVII.

De Kermes.

STIRPES multae in regionibus tantum
Meridionalibus, aliae septemtrionali-
bus virent: Nonnullae in his & illis viuaces
sunt, & late fructificant, vt *granum Kermes*
Mauritanis vocatum; cuius vocis vsurpa-
tio, plantam magis exoticam esse, & in A-
sia, Armenia, Sicilia, vt vult Dioscorides,
& in Arabia, copiosiore, satis indicat. Ad
duos enim vsus insignes dum accedit, eius
Arabica nomenclatio retinetur, ad sole-
mnem videlicet confectionem Alkermes
dictam, & ad pannos Kermesio colore, o-
mnium opratissimo inficiendos.

*Kermes seu
Karmas
quid.*

Est autem *kermes*, seu *karmas*, vt ali-
quando legitur Serapio, nomen suffrutici
ex ilicium genere, & grani cuiusdam ei
adnascentis, quod *Coccus baphica*, seu *gra-
num insectorium* vulgo nominatur.

Nascitur tum in dictis regionibus pere-
grinis, tum in multis Gallo-provinciae A-

relatensis & Italiae locis calidioribus, atq;
his maxime, quae ad mediterraneum ma-
re vergunt, reponiturque inter aculeatas
ilices. Multiplex enim agnoscitur ilicum
varietas; aliae siquidem glandiferae sunt,
quae in proceras arbores adolescunt; aliae
coccigerae perpetuo humiles; quaedam
bacciferae inter ambas mediae, vt *Aquifo-
lia*, in septemtrionali solo frequens & vi-
uax. Nonnulli tamen ab ilicum excludunt
numero, licet duae priores tantam non ha-
beant inter se aefinitatem, quanta poste-
riori cum illis intercedit similitudo.

Est ergo planta, cui adnascitur *kermes*,
pusilla quaedam ilex, plures saepe furculos,
praeduros à radice proferens, foliis obtene-
bratis perpetuo virentibus, oblongis, in
ambitu crenatis, densis, sinuosis, angulo-
sis, spinosis, aculeatis, horridis; quae ima sui
parte, vere primo granum quoddam, tan-
quam ouum paruulum concipiunt, & su-
perne reflexis spinis obuallant; quod po-
stea augetur, ex albedo cinereum, tan-
dem maturescens purpureum, ac perele-
gantem colorem acquirit. Totum enim
granum id satur ac praegans est sangui-
neo cruore, qui post maturitatem perfe-
ctam diutius in membranula coactus in
vermiculos abit, vesicula renui vacua pe-
ne relicta; qui ubi adoleuerint, nonnun-
quam sunt alati, & volatu aufugiunt. Ante
tamen ipsorum procreationem studiose
liquor dictus elici solet, ad syrapi de ker-
mes apparatus, vel sericum tingendum,
antequam accedat ad nobilem huius no-
minis confectionem.

Impeditur dictorum animalculorum
generatio, vel interitus cito citatur, sola
aceti aspergine, qua exanimata cadaueru-
la colliguntur, in massam miniatam co-
guntur. Scoletium dictam, Plinius Cuscu-
lium dicit, ad tincturam purpurei coloris,
quem vulgus *Scarlatum* nominat.

Non est *Coccus*, seu granum illud Ker-
mes fructus ilicis, sed porius excremen-
tum, & tanquam salua rubens & lucida in
parua Kisti conclusa, quae circa foliorum
exortum.

exortum nascitur; hæc enim ilex pumila non tantum coccigera, sed glandigera quoque est, in cuius nempe, præsertim vetustæ, surculis, glandes quæræ longiores & nigriores adnascuntur. Verum tunc desinit coccum eructare; propterea eius præscinduntur surculi, vt ex nouorum regeneratione noua fiat coccorum productio.

Vires.

Kermes vim habet eximiam, cor & facultates omnes roborandi. Neruis quoque præcis vitlter adhibetur, vt & vulneribus, quibus coalescendis sua via strictoria prodest.

C A P. XVIII.

De Schœnantho.

SCHŒNANTHVM quasi flos iunci, vel potius ob eius fragrantiam iuncus odoratus, ex Arabia, vbi magnus est eius proventus, per fasciculos defertur in alias regiones, in quibus nulla arte potest cicurari.

Planta iuncea est, ac graminea, ex radice exigua, arida, duriuscula, nodosa, multos calamulos, præduros, sparfos, rotundos, plenos, non concauos, nitidos, pedem altos, & in summo graciles profereas: folia rigida, sesquipalmum longa, mucronata, pallida surculos gramineos amplexantur.

Eorum fastigia ornat gemina series flosculorum, ex pallido rubentium & papposorum. Nonnulli vocant paleam de *Mecha*; alii pastum Camelorum, quod eorum summitatibus vescantur & delectentur Aphricani cameli. Raro cum floribus aduehitur, licet ab eis denominationem habeat.

Vires.

Schœnanthum moderate & calefacit, & astringit. Et quia tenuium quoque partium est, mediocriter digerit, & repellit: radix cæteris plantæ partibus astringentior; flos calidior, vrinas & menstrua

satis potenter promouens.

C A P. XIX.

De folio, seu Malabathro.

EX India folium quoddam eximium.

Arabibus *Cadegi Indi*, hoc est, folium Indum ad nos defertur, quod illius incolæ *Tamalapatra*, officinæ vero natiui nominis alteratione *malabathrum* vocitant. Est vero folium Indicum mali Medicæ folio simile, colore ex pallido virescens, tribus per longitudinem excurrentibus costis, odoratum, ac caryophyllos aliquantum spirans.

Tamalapatra.

Malabathrum.

Non aquis innatat, nec in paludibus Indicis prouenit, neque sine radice est, vt Dioscorides putauit, sed ex arbore desumitur procera, procul ab aquis, & in aridis locis fruticante.

Est autem malabathrum calidum gra-
du secundo, odoratum, vrinam mouet, halitum oris commendat, vestes à tineis tuetur, & in aliis qualitatibus nardo conuenit, quæ illius penuria substitui potest.

Vires.

C A P. XX.

De spica Indica, & nardis.

VO scribit Dioscorides *cap. 6. lib. 1. esse* Nardi genera; vnum *Indicum*; alterum *Syriacum*: vtrumque eodem in monte proueniens, sed altera parte, quæ ad Indos fleçit, *Indicum*; altera, quæ ad Syrios, *Syriacum*. Adiungit tamen adhuc postea *Celticum*, quod in Liguriæ alpidibus nascitur, *Saliunca* patrio nomine appellatur, & montanum, quod in Cilicia & Syria vi-
ret, *Thylacitis* & *Niris* aliquando dictum.

Species.

Celticæ nardi duas adhuc differentias agnoscit Lobelius; vnam gentianæ cruciatæ foliis, & radice valerianæ maioris; alteram *hirculum* dictam, cuius meminit Clusius, eam interspicæ Celticæ fasciculos nactus.

Species nardi.

Celtica.

Præter exoticam nardum & eius relatas species, spicæ quædam nostrates celebrantur, *nardi* nominibus insignitæ, vt

Lauendula maior.

Aa 3 lauen-

Pseudonardus Aspica.

lauendula maior alba, Gallico & vulgari idiomate, *aspic*, & à multis pseudonardus nominata, ex qua oleum artificio thymico educitur, & cum additione literæ a, vulgo oleum de *Aspica* nominatur: vt etiam alia lauendula maior, cærulea, seu Italica; atque adhuc alia minor eiusdem coloris, odoris, & faciei. Ad easdem, si nominis e-tymon spectetur, stæchas, quæ vere spicata est, potest referri.

Cum autem sine adiuncto spica, seu nardus effertur, de Indica semper intelligenda est, cuius radice exili spicata comæ nascuntur, & confertæ glomerationes, quasi per cirrhos ac torulos discriminatæ, è quarum spatiis mediis folia quædam iuncea exurgunt.

Vires.

Spica nardi, hoc est, nardus Indica, docente Galeno *lib. 3. simpl.* excalfacit primo gradu, & desiccatur secundo: iecori & ventriculo prodest, vrinam mouet, stomachi morsus sanat, & melenterii humiditates exciccatur. Omnium vero maximus Indica seu nigra nardus corporis affectibus sanandis confert.

CAP. XXI.

De Agallocho seu ligno aloë.

LIGNVM aloë, Græcis *Xylon aloë*, & *Agallochum* dicitur. Arbor est oleæ instar, interdum maior, non cute, vt scribit Dioscorides, sed cortice crasso vestita. Lignū eiusdem odoratum est, nigricans cinereis venis discurrentibus, & velut punctis maculatum, ponderosum, crassum, compactum, succulentum, igni adhibitum, & accensum (ægre autem flagrat) liquoris plurimum exudans.

Eius autem odor non per vniuersam ligni materiam diffusus percipitur, sed in medutillio fragrantior est & vegetior; atque in sicciore, quam in virescente, aut recens secto.

Cur agallochum rarissimum

Rarissima est arbor, in India sola nascens, & maxime in his regionibus & pro-

montoriis, in quibus Tigres & ferocissime belluæ visitantur, & commemorantur: vnde non nisi summo cum periculo arbor grandiuacula cædi potest, aut iunior euelli; & sine vitæ discrimine transportari. Hinc antiquioris ætatis simplicissima gens inepte credit, eam in solo terrestri paradiso nasci.

Eius plura genera recenset Serapio, quæ nec vidit ipse, neque nouit: forsan alia ligna odorata, quæ multa sunt, ad Agallochum refert. Sic quod in promontorio Comorin nascitur, odoratum, à quibusdam lignum aloës vocatur, cum tamen non sit, inquit Garcia.

Agallochum, seu lignum aloës, Auicennæ *Agalugen* dictum, calefacit & siccat ordine secundo, & ad cordis affectus plurimum valet.

Vires. Agalugen.

CAP. XXII.

De Santalis.

ARBORIS cuiusdam peregrinæ & proceræ iuglandis ritu lignum ad nos defertur, quod in insula *Tymor*, vbi frequens est, *Chandama*, in Arabia *Sandal*; in Europa *Santalum* vocatur: Cuius tria dignoscuntur genera, album, pallidum, vtrumque; in insula dicta vberissime luxurians; & rubrum, quod alibi, nempe in insula *Tanassarim* prouenit, vt ex Garcia ab horto narratur, qui tantam affinitatem esse scribit inter arbores santalorum, vt vix pallida à cædida queat discerni, nisi forte ab ipsis incolis, qui eas arbores cædunt; cæfas mercatoribus vendunt. Facies enim vtriusque similis, folia eadem, admodum virentia, lentisci æmula, flores ex cæruleo nigricantes, fructus cærasorum magnitudine, primum virides, tum nigri, fere inspidi & facile decedentes.

Pallida seu citrina santalorum arbor, in locis apricis lætior prouenit, odoratior & præstantior, eiusque lignum albo, album rubro longe præstat. Rubrum vero inodorum est, brasilio valde simile, sed non dulce

Species.

Santalum optimum quod.

dulce est, nec inficit, vt brasiliium, nec ita durum ac ponderosum.

Vires.

Vires autem eximias veteres fantalis dedere: Cor enim & partes vitales exhilarant & roborant, ait Auicenna; Calidis morbis, vt febris aduerfantur, obstructions liberant, & hepar valde recreant.

CAP. XXIII.

De Sassafras.

NASCITUR in Florida arbor quædam prægrandis, Indis *Paccame*. Hispanis *Sassafras* dicta, caudice procero, cortice cinereo, ac tenui vestito: ramis in cacumine expansis: foliis ficulneis, in tres angulos diremptis: radicibus nunc crassis, nunc tenuibus, pro arboris ætate, per summos terræ cespites expansis, aliquantum aromaticis, & fœniculum spirantibus.

Arbor hæc læta fructicat in locis maritimis & temperatis. Radix eius omnibus aliis partibus præfertur, præsertimque eius cortex, qui calidus & siccus est initio tertii ordinis.

Cæteræ eius partes gradu tantum secundo qualitatem vtramque sortiuntur. Præter qualitates istas elementares aliæ quædam peculiare agnoscuntur ad multa perutilis & appetitæ. Sed ob raritatem circulatorum interdum buxi scobem & fœniculi semen simul terunt, & pro puluere sassafras vendunt: Sat enim esse putant fallendæ plebeculæ, si pro vero sassafras, quod fuluo colore & fœniculi odore commendatur, puluerem flavescentem & fœniculum exhalantem exhibeant.

Vires.

Decoctum sassafras, inquit Clusius, commendatur in omni morborum genere, præsertim in obstructionibus tollendis, partibus internis roborandis, morbis mulierum multis, & venereæ luis curanda.

CAP. XXIV.

De Guaiaco.

Medicamentum
speculiaria
ad luum ve-
neream.

MÉDICAMENTA sex simplicia valde commendantur ad luis Indicæ curationem, sassafras, guaiacum, sarzaparilla, & venereæ luis curanda.

rilla, Chyna, Mercurius, & Cynabaris. De sassafras capite superiore, de aliis postea. Guaiacum sic à guaiacam voce, Indis germana, dictum, Latinis sæpe lignum sanctum, ex insulis occidentalibus Boriquen, Cuenca, Nagrande, & Nicaragua deferuntur.

Arbor est procera ad ilicis, aut fraxini magnitudinem & faciem multum accedens, ramosa, medullio nigricante, ac præduro, cortice crasso & pingui, foliis exiguis, & duris: flore luteo, ac purgatorio, quem Indi condunt & sumunt ad corpus purgandum.

Flores contemuntur fructus magnitudine castanæ, ac forma duorum lupinorum simul iunctorum.

Est & alia species Guaiaci minoris, præstantioris tamen, quod *Palus sanctus*, & caliquando *Lignum sanctum* nominatur. Arbuscula est colore, viribus, magnitudine & vultu guaiaco non parum dissimilis: Nam materia ligni illius alba est, & concolor, multumque fibrosa, sapor acrior, odor fragrantior, qualitates efficaciores. Sed quia raro aduehitur, eius penuria, guaiacum usurpatur, quod quidem vires habet eadem, sed infirmiores.

Vtrumque autem plurimum valet ad luis Indicæ curationem: nam calefacit, incidit, attenuat, meatus aperit, sudores mouet, putredinem ardet, & proprietate speciali virus venereum extinguit.

CAP. XXV.

De Sarzaparilla.

EX insulis occiduis, & maxime ex *Perni*, & prouincia Honduras, radix quædam prælonga & vniformis deferuntur, quæ nunc *Sarzaparilla*, nunc *Salsaparilla*, & *Sarzapariglia* vocatur, quam Mathiolus & Dodonæus putant esse eandem cum Smilace nostrati. Dissident tamen inter se multum, *Differentia* nam smilacis asperæ radix nodosa est, & inter *Sarzaparillam* & *Smilacem*. Enodis vero est sarzaparilla radix, nullis geniculis asperata, dura, fibro-

Guaiaci descriptio.

Palus sanctus.

Palma sancta.

Vires.

Differentia

parillam &

Smilacem.

fibro-

fibrosa, rugosa, medullosa, & aliquando viginti pedes longa, atque viminis instar facile fissiditur. Ceteræ eius partes smilaci similes sunt, & simili modo frutices vicinos scandunt & amplexantur.

Sarsaparilla vires.

Sarsaparilla primis qualitatibus calefacit, sed moderate, calidis aperit, & sudore prolicet, tertius venereum virus extinguit.

Eius cremore vtuntur Indi ad venereæ luis, quæ illis vernacula & endemialis est, curationem.

C A P. XXVI.

De Chyna radice.

NEc prætereunda est alia Indicæ luis Antidotus, radix nempe quædam insignis, quæ, vt & tota planta, à Chyna nomen retinens, *Lampatan* vocatur. Nascitur in Chynarum vastissima regione, Indiæ Orientalis Scythiæ contermina, nec in montibus & fundo sicciorè, vt arbitrari sunt quidam, sed locis vdis, palustribus & aquosis, arundinum more, vt iuxta maris litus, & cuiusdam Lybiæ fluiui oras.

Radix ei crassa est & nodosa, vt arundinibus, dura & tuberosa, vt rubo, rubea & tortuosa, vt bistortæ. E radice tenues cauliculi erumpunt & imbecilli, foliis admodum raris cincti, qui licet humiles, vt rectius stent, fulcro indigent, quo nitantur.

Vulgaris nunc est ista radix, quam antiquior ætas aut non vidit, aut oscitanter prætermisit. Nunc vero lippis & tonforibus, notissima, neque datur tyrunculus vllus, qui de Chyna radice non garriat; qua tanquam medicamento polychresto vtuntur Indi ad omnium morborum, atque eorū maxime, qui alia remedia illis consueta temnunt, curationem.

Vires.

Valet autem plurimum Chyna ad luis venereæ curationem. Vertigini quoque prodest, stomachi dolorem sanat, hydropi conuenit ex Cardano, colicis doloribus & affectionibus vteri prodest, obstructions tollit, meatus aperit, vrinam mouet, sudo-

res elicit, conuulsioni & paralyfi confect, & articularum dolores leuat. Carolus enim Imperator huius nominis quintus, ab aliis medicamentis nullum, à Chyna maximum leuamen, aduersus arthritidē, quæ sæpe eum male exercebat, perceperit. Sunt, qui tabidis prodesse contendunt, calidiorē tamen puto, quam vt atrophiam tollere, intemperiem sicciorē emendare & habitum optimum resarcire possit.

Garcias enim ob eius vsū in tantos ardores hepatis incidit, vt totum pene corpus inflammatione obsessum fuerit; & re vera nunc rarior solito eius incipit esse vsus.

SECTIO IV.

DE CALEFACIENTIBVS INDI-
GENIS.

Multas quoque calefacientes plantas habemus, quæ peregrinis in re nulla cedunt, de quibus seorsim in hac sectione disceptaturus, eas primum describam, quæ seu vltro ruri, seu in hortis nostris cultura proueniant, cum excessu magno calefaciunt, dein eas attingā, quæ remisse suas vires calefaciendo exerunt; tandem quæ segniter sese dant in conspectum, nec nisi à perspicacissimis earum qualitates accurate dignoscuntur. De his igitur quæ ignea quadam qualitate insigniuntur, prior erit sermo, vt:

C A P. I.

De Pyrethro.

PYRETHRVM ab igneæ qualitatis impressione, quam radix eius mansa in gustatorio organo relinquit, dictum, vulgus pedem *Alexandrinum*, Latini à saluæ copia

copia, quam in ore detenta elicit, *herbam salianrem* nominant.

Herba est cubitalis, & saepe altior, caulem & folia dauci sylvestris, aut carotæ vulgaris æmula gerens, multipliciter diuisa, sectaque in capillamenta tenuia, fœniculi modo, florem pulchellum in surculorum summitatibus eructat, latum ac patulum & chrysanthemo, aut helenio forma similem, sed maiorem, medio orbe subluteum, foliolis eius ambitum circumdantibus angustis, oblongis, parte superna albicantibus, prona aliquantum purpurascens. In medio eius orbe, atque inter stamina semen gignitur tenue, oblongum & odoratum.

Radix subest crassa, longa, è subrufo colore nigricans.

Nascitur in Italiæ & Hispaniæ locis multis: & in hortis Belgii satum viret, adolefcit, floret, & saepe semen perficit: vberius tamen & lætius in regionibus calidis, vt Orientalibus prouenit, inter plantas tamen indigenas & Europeas retulimus, quod in Septentrionalibus etiam copiosum alatur.

Parmica.

Alia planta suo acri odore sternutamentum mouens, *ptarmica*, seu *sternutatoria*, ob id dicta, in Officinis saepe *Pyrethrum sylvestre* vocatur, quod suo sapore vellicæte gustum Pyrethri modo feriat, & saliuam promoueat. Nascitur non modo in montosis & incultis locis, sed etiam in pratis, & circa margines agrorum.

Vires.

Radix pyrethri feruidissima est, & ad quartum caloris excessum ascendens. Pituitam in ore detenta prolicet copiosam: proinde dentium dolori, à causa frigida prodest, diuturno capitis dolori, apoplexiæ, morbo comitali, neruorum resolutioni, atque omnibus affectibus, qui à pituita in capite congesta proficiuntur.

CAP. II.

De Sinapi.

SYNAPI vix alimentum est, nonnisiquam medicamentum, saepe condimē-

tum: Dapibus enim viscidis & glutinosis, præsertim hyeme, conuenientissime admiscetur, vt earum lentor incidatur & corrigatur, ventriculusque roboretur: nam quibus palatum torpescit, aut cibi ingruit fastidium, mirum in modum prodest id condimentum; sed quia acerrimum est, gustumque ferit importune, non modo teritur cum aceto ad eius mitigandum feruorem, sed saepe ad dulcedinem & suauitatem maiorem mustum commiscetur; sicque gratissimum condimentum, vulgo *Mustarda* nominatum, quasi à musto & ardore paratum habetur, cui nobilitatem non paruam inter condimenta multi tribuunt.

Est autem Sinapi vel satiuum, vel agreste. Satiuum duplici agnosceitur discrimine: Prius folia rapo effigie similia gerit, sed paulo minora, & multo asperiora; surculum teretem, hispidum, asperum, bicubitalem, & saepe altiorem, ramulis multis brachiatum, circa quos flosculi lutei, optima serie dispositi erumpunt, quibus siliqua succedunt oblongæ, tenues & asperæ, in quibus semen paruam; rotundum, ex albo fluescens, gustu mordax & acre includitur.

Sinapi domesticum alterum superiori adeo vultu est simile, vt solo feminis colore dissentire videatur, quod in priore velut luteum est, in hoc è nigro subrufo, folia tamen ad Erucam magis accedunt. Cætera omnia fere eadem.

Vtrumque in agris, hortisque feritur, terramque diligit aratam, & maxime congestitiam: quamuis vbicunque nascatur, & nullo plerumque cultu germinet.

Sylvestre vbique sponte nascitur in locis aridis, quandoque etiam humetibus, & iuxta margines & rudera. Reliquis minus est, foliaque gerit minora, laciniosa, burse pastoris non parum similia, sed acutiora: flosculos emittit luteos, quadrifolios: semen in siliquis postea dat, quod aliquando euariat, & interdum album, interdum rufum conspicitur.

Bb

Sinapi

Sinapi nomē dedit nobili medicamen-
to, *Sinapisimum* vocant, cuius vsus ad mul-
ta valde celebratur, vt ad vetustos capitis
dolores, comitiales affectus, vertigines,
orthopnœam, tusses antiquas, destillatio-
nes, & arthriticos dolores.

Vires.

Sinapi calidum & siccum est quarto re-
cessu: incidit, attenuat, extrahit, pituitam
in ore detentum elicit: Tritum & naribus
ad motum sternutamentum mouet, fœ-
minas hysterico pathemate suffocatas ex-
citat: sed qui caliginosos habent oculos
& imbecillos, eius vsuū profus vitare
debent.

C A P. III.

De *Thlaspi*.

R E C T E quidem & apposite sinapi &
Thlaspi eadem serie describuntur, am-
bo enim si non effigie, saltem qualitatibus
multum conueniunt, passimque *thlaspi*,
sinapi rusticum vocatur. Sunt vero *thla-*
speos, seu *thlaspidii*, vt cum Dioscoride lo-
quitur Plinius, multa genera, inter quæ
tria præcipua notantur; maius vnum, mi-
nus aliud, & quoddam medium, ad quæ a-
lia hoc nomine donata referuntur.

Species.

Thlaspi pri-
imum.

Primum vberime in agris cultis, in-
cultisq; prouenit, foliis latioribus, oblon-
gis, parum crenatis, in acutum sensim de-
sinentibus, ramulos è caule sesquipedali
prodeuntes, ambientibus, floribus primū
albidis, sub ætatem frequentibus, pasto-
riæ burfæ parum dissimilibus, in duas glu-
mas, & tanquam valuulas subrotundas
hiantibus, ex quibus semen nigricans, fer-
uens, & acre, sapore sinapi, aut nasturtii
emergit.

Thlaspi se-
quendum.

Secundum caulem similiter ramosum
edit, pedem altum, folia minora, angusta,
acuminata, in terram versa, flores albidos,
semen paruum, acre & feruens, nasturtio
cognatum.

Thlaspi ter-
tium.

Tertium & minus *thlaspi*, herbula est
angustis foliis, digitum longis, in terram
se conuertentibus, in extremo parum in-

cisis, flosculis albicantibus, caule tenui, ac
ramoso, pedem alto, cui elegantissime
vulvæ multæ, parvæ, planæ, breui pediculo
nixæ, ac ligularum, seu lenticulæ effigiem
experiments, adnascuntur, in quibus se-
men coarctatur paruum, gustus acerrimi
& sinapi, ac nasturtii modo, dum mandit-
tur, os linguam feriens.

Nascitur in locis incultis, saxosis, mon-
tosis, soli expositis, calidis, siccis, vt in mul-
tis parietibus & testis, vnde & Nastur-
tium tectorium sepe ab herbariis vocatur,
& aliquando sinapi rusticum. Huius semen
vsurari solet in officinis ad Antidota, nec
tamen errabit, qui eius defectu aliorum
semina vsurpabit.

Multi multas adhuc alias stirpes semen
teruens & acre ferentes ad *thlaspidia* refe-
runt sed cum effigie multum distideant,
alii malunt ad eas, quæ vultu magis sunt
affines, reducere. *Thlaspi* enim *Cratœæ*,
quod esse videtur, viola latifolia, vulgo
bolbonac, vt etiam *Draba* quibusdam *thla-*
spi dicta, nihil aut parum cum reliquis
thlaspidiis habet affinitatis.

Thlaspi
Cratœæ.

Thlaspi semen calidum & siccum est
quarto recessu: Internos abscessus rumpit,
mensescit, fœtus enecat, Ischiadibus
prodest: per sedem infusum sanguinolent-
ta euacuat, & alia multa commoda pol-
licetur, dum rite & opportune vsurpatur.
Admiscetur vero antidotis quibusdam, vt
theriacæ, &c.

Thlaspi
vires.

C A P. IV.

De *eruca*.

R V C A, quam vulgus Roquetam.
Græci Euzomon vocant, in hortis co-
litur condimentorum gratia; acetariis e-
nim vt iusculis commixta simul & suauiter,
& vtiliter estur ab his, quibus languet
calor internus, ignauusque est libidinis sti-
mulus: Venerem namque reuocat *Eruca*
morantem, & tardos ad congressum ma-
ritos, celeres facit, vnde à poetis *herba sa-*
lax vocatur.

Herba sa-
lax.

Proceritate cubitali assurgit, folio ad-
modum

modum longo & angusto, vtrinque profundis incisuris, sed raris laciniato, floribus pallefcenribus, & aliquando luteis ac quadrifoliis: Semine in siliquis napi modo, radice candida & dura. Nascitur aliquando sponte inter rudera, & in locis asperis & incultis.

Eruca sylvestris.

Est alia erraticac sylvestris, quæ squalido solo, & secus vias & pomceria gignitur, foliis ad taraxacum accedentibus, sed tenuioribus, ac minoribus, floribus luteis & brassicæ æmulis, media ætate erumpentibus.

Erysimum quibusdam *Irio*, aliis *torrela* dictum, vultu & gustu sylvestrem Erucam tam bene refert, vt ipsius nomine à multis donetur; Cum tamen *Erysimum* inter cerealia à Galeno reponatur, vix inter Erucas repono.

Est vero etiam *Eruca* cuiusdam insecti putidi, brassicæ & oleribus aliis infestissimi nomen, quod Græcis *νεβηλη* vocatur, cuius multæ varietates in colore & magnitudine dignoscuntur, de quibus agere nunc nec volumus, nec debemus, sed de his tantum simplicibus, quæ compositiones pharmacopolo necessarias ingrediuntur.

Eruca vires.

Eruca calefacit & siccat ordine tertio: lienem extenuat, graue virus alarum tollit, moribus muris aranei medetur, venem excitat, vrinas mouet, cicatrices nigras delet cum felle bubulo illita, & lenigines emaculat.

CAP. V.
De *Vrtica*.

Species.

VRTICARVM duæ generalestraduntur differentia; vna foliorum improba mordacitate, & surculorum lanugine quadam pungente lædit contrectantium manus, vel aliam partem corporis nudam, altera innoxie, ac sine molestia contrectatur. Illa Græcis modo *Acalyphe*, quod iniucundo sit tactu, modo *Cnide*, quod moleste pungat, vulgo *vrtica viua* & *griaca* dicitur. Hæc vero *lamium*, & *anonium*, & *vrtica alba*, & *mortua*, ac *iners* nūcupatur.

Vrentium species.

Vrentium porro vrticarū tres notantur

varietates, nempe maiores duæ, & minor vna: omnes vero sylvestres & vbiq; fere sponte prouenientes. Sunt tamen, qui specialius quasdam sylvestres & feminas vocant, alias vero inares, vt quæ reliquas proceritate superant.

Omnium prima Romanis dicitur *mas*, quæ teretes surculos emittit sesquicubitales, & aliquando longiores, canos & vacuos: folia lata, mucronata, fimbriata, ambitu serrata, vndiquaq; aspera & mordaci lanugine obsita, quæ pustulas & vredinæ etiã leui contractu excitat, & cutim rubefacit. Semine in paruis velut pilulis includitur, rotundis, hispidis, quæ è foliorum alis prodeunt.

1.
Vrtica mas.

Secunda vrtica *fœmina* est, eaque non globulorū modo semen profert, sed tanquam vvas racemosas, longas, mercurialis fœminæ ritu, secundum surculos & alas exeuntes: caulem erigit altiozem, ramosioremq; & folia latiora; omnia vero mordaci pube multum importuna.

2.
Vrtica fœmina.

Tertia omnium minima, ramosissima, mordacissima, & odore grauissima est, racematimq; semen producit, sed non prædictorum modo: nam è foliorum alis granula multa simul erumpunt, sed singula singulis pediculis breuib; è surculo natis prodeuntia vrticæ maris ritu. Tertia hæc vrtica *canis* solet appellari, & omnibus mordacior percipitur.

3.
Canis.

Nascuntur vrticæ locis incultis, & iuxta sepes, dumos, & vetustos parietes: nonnunquam & in hortis, & in solo pingui.

Vrtica omnis siccat insigniter, sed non item calefacit, nã licet ab vrendo dicatur, vredo tamen ab eius contactu excitata, nō tam calori, quã illius lanugini aculeorum instar pungenti tribuenda: nam vt scribit *Macer. cap. 2. lib. 2.* trita aut decocta vrtica ignaue calida est. Orthopnoeis, mensib; & vrinæ mouendis conducit: semine vero vernerem stimulat, & cicuta veneno præsentissimum est alexiterium. Valet etiam ad malignam hyosciamis, fungorum, & argenti viui qualitatem; necnon ad serpentum & virulentarum bestiarū morsus. Maris autē

Vrtica vires.

Rb 2 vrticæ

verticæ semen ceteris præstantius creditur. Non est omittendum ad dolorem & pustulas ab vertica excitatas oleum plurimum conferre, vt & sambuci folia trita & appofita; Proprietate enim hæc affectionem tollunt.

Inter verticæ reponantur totidem aliæ plantæ, quæ nunc lamia, nunc verticæ mortuæ & inertes vocantur; Ad quas etiam refertur multorum iudicio, alba stirps, Romanis vertica *labeo* dicta, quam putat multi Agripalinam, seu Cardiacam esse, alii Galeopsum & Galeobdolon.

Lanium.

Verticarum mortuarum prima cubitali proceritate affurgit, foliis verticæ, in ambitu ferratis mollibus, aliquantum hispida, nec mordacibus; floribus aliquando albis, aliquando purpurascens cassides referentibus.

Altera superiori valde similis, sed minus ramosa, flores edit multos hormini affines, sed purpureos ex furculorum geniculis verticillatim prodeuntes.

Tertia minor est, imbecillior, fœtidior & foliis rotundioribus: vix eius in facienda medicina celebratur vsus. Ex aliarum autem floribus recentiores syrupum parant, quem vocant *de Lamio* ad vitia pulmonum & thoracis, quem tamen parum commendabilem effectus indicat.

Syrupus de Lamio.

CAP. VI.

De Iride.

A Floris variegato colore illius æmulo, qui arcus instar in opaca nube soli opposita pingitur, lilium quoddam Iris vocatur. Cuius viginti duas varietates sæpe distinximus, quas omnes nunc recensere, nostrum commentariolum non finit.

Dux autem præ cæteris species in usum veniunt medicum, nostras nempe, quæ flore est cæruleo & suavissimo odore, cuius radix potenter aquas educit, dein Tusca, seu Florétiana, cuius radix candida est, sed multo candidior flos, atque suavissime utraque fragrans; Ideoque reliquis omnibus præferri solet & debet, nisi cum ex al-

vo serofos humores ducere consilium est.

Folia fert iris omnis longa, instar gladii, vnde *gladiolus* sæpe dicta, radices nodosas paucis exceptis, quæ easdem bulbosas habent, flores valde patulos, lilioformes, sed foliolis magis reflexis, quorum tria minor sunt, inter alias reliquorum trium sita, ac velut ansulas constituenta, quibus marcidis siliquæ se produnt dux tresve, crassæ, triangulares, in quibus semina angulosa coarctantur.

Iris cærulea, *lilium cæleste* multis dicta in Pharmacopoliis multum expetitur. Næ eius radix hydragoga est, & hydropicis vtiliter datur. Ex floribus autem paratur oleum, ad multa quoque commendatum. Florentiana vero omnibus præstat: vim enim habet cephalicam, aromaticam, cardiacam, incidentem & aperientem. In vniuersum omnes irides calefaciendi, extenuandique vim habent, torminibus medentur, menles pellunt, & magni, inquit Dioscorides *cap. i. lib. i. ad omnia vsus.*

CAP. VII.

De Helenio.

HELENIVM, siue *Inula*, & Officinis *Enula campana* mox à radice folia promittit, longa, lata, aspera, mucronata, numerosa, tenui lanugine hispida: caudicem durum, tricubitalem, & sæpe longiorem: flores aureos stellatos, buphthalmi, aut Coniæ mediæ æmulos, qui in scappos abeunt, remanente semine carduino non multum dissimili.

Radix ei magna est, crassa, lōga, ex rufo flauescens, odorata, ac suaviter spirans. Nascitur in locis pinguibus, & humentibus. In insula Helena laudatissimum, vbi lacrymis Helenæ natum poeta fabulantur, vnde nomen. Alii tradunt, potius ab Helena satum fuisse, ad serpentum interfectionem. Valet enim mirum in modum ad venena, non modo quæ corpus inficiunt humanum, sed & reliquorum animantium, præsertim quadrupedum. Datum enim ouibus, cum vino aut aceto, eas seruat

Vires.

Vires.

uat & sanat à peste quadam, cui sunt obnoxia, quam vulgus Clauelatum vocat.

Pro radicibus behen vix cognitis, nonnulli credunt, radices helenii sumi debere, quibus libèter assentior: Helenium enim, si behenium non est, ei sane optimum est substitutum.

Radix helenii manifeste calefacit, vrinam & menstrua mouet, commanducata dentes firmat, condita tussim emendat, *Dioscor. ca. 27. libr. 1.* Potum radicis decoctum, conuulsis, orthopnoicis, pesti & serpentum moribus medetur.

CAP. VIII.

De Cypero.

CYPERUS iuncus est triangulus, in riguis & palustribus locis emicans, cubitali, & sæpe altiore proceritate, ab imo candicans, fastigio niger. Folia promit longa, gracilia, arundinacea, dura, cultellata, paniculas in cacumine dependentes, inter quas semen occultatur. Subsunt radices rotundæ, nodosæ, longæ, sibi implicitæ graminis modo serpentes, foris nigricantes, intus ex subluteo albicantes, odoræ, suauis, amaræ: hæc solæ inter plantæ partes magno sunt vsui, reliquæ fere inutilis.

Vires.

Excalfacit Cyperiradix citra mordacitatem: Proinde vlcera validius exsiccando, citius ad cicatricem perducit, & propter vim quandam astrictoriam vlceribus oris valde conuenit; vrinam quoque mouet; menses restitantes excitat; & ad calculum & aquam subter cutem vtilissime bibitur.

Cyperus rotundus.

Est aliud cyperi genus, vultu illi simile, sed radice magis nodosa & rotunda, vnde cyperus rotundus nominatur.

Cyperus Indicus.

Meminit & cyperi Indici Dioscorides, zinziberis effigie, qui masticatus croceum succum reddit, gustu amarus, sentitur & aceri: Illi vim psylotri habet.

CAP. IX.

De Angelica.

MIRVM est, antiquos eam stirpem nobilem, quam propter raras dotes, *Angelicam* recentiores nominant, non nouisse, vel subtriciuisse, qua vix tota Europa promit fragrantiore & suauiore. Est vero planta bicubitalis, & interdum altior, caule geniculato, striato, pallescente, cano & ferulaceo. Folia edit amplissima, hipposelini æmula, mollia, virescentia, ex pluribus coherentia, serrata: flosculos albicantes in umbellis: semina subflaua, plana, lata, membranosa. Radix ei valde crassa & longa, plures in ramos aliquando dirempta, odoratissima, ac a roma suauissimum spirans, ex qua liquor sæpe oleosus exudat, pinguis, odoris eiusdem, quem & folia ipsa & surculi exhalant.

Tres autem Angelicarum agnoscuntur *Species.* differentia: duæ nempe hortenses, & vna syluestris. Ex hortensibus vna maior est, *Angelica* supra nempe descripta, quæ videtur esse *minor.* Laserpitii quædam species; alia minor, ei o. *Angelica* dore facie, viribus, similis, ac sola magnitudine discrepans. *syluestris.*

Ipsis cognata est alia syluestris, radice, caule, foliis, umbellis, odore, flore, gustu, multum similis, minus tamen suauiter spirat & sapit. Frigidis locis delectatur, vdis & pratensib. Ea videtur esse, quæ à Dodonæo & Clusio *Archangelica* vocatur. Id tamen nominis, si cuiquam stirpi conueniat, *Angelicæ* veræ melius conuenit.

Angelica calefacit & siccatur ordine secundo, aperit, attenuat, digerit; humores crassos incidit & discutit: venenis aduersatur; pestilentibus morbis conuenit, menses promouet, cor & facultates recreat.

CAP. X.

De Libistico, seu Ligustico.

SIMPLICIUM multorum affinis vultus in *Libistico* discernenda specie magnâ adfert ambiguitatem. Quid enim sit Laserpitii, qui

Bb 3 distiu-

distinguatur à libistico, qui vtrumque ab angelica, Imperatoria & Smyrnio, vix ex doctorum lectione colligi potest.

Ligusticum
Leusticum. Quantum vero coniecturis & rationibus assequi valeo, *Ligusticum*, Officinis *Leusticum*, planta est altitudine frutices multos æquans, caule geniculato, intus concauo, foliis paludapio similibus, sed maioribus, laciniosis, ac velut in partes plures distinctis & incisis, atque ex pallido viridatibus & nitentibus. Umbellis comatur, flosculis paruis ac sublateis, hinc in demicantibus, quorum senio semen oblongum, rotundum, striatum succedit, fœniculo proximum, gustanti acre & aroma olens. *Dioscor. cap. 51. lib. 3.*

Panacea. Radix ei candida est odorata, Panacis Heracleoticæ similis, vnde & Panacea quibusdam dicta.

Smyrniolum.
Silphium. Falluntur, qui Smyrniolum aut Hippofelinum vocant; atque grauius errant, qui non modo Silphium, seu Laserpitium esse contendunt, sed succum ex eo educum, Belzoinum nominant: Ex arbore enim procerâ hoc aroma exiit; ex laserpitio, quod ferulacea planta est, succus Syrenai-cus; ex Libistico vel nullus educitur succus, vel educus minime seruatur. An succus Syrenaicus sit Asa dulcis, vel Belzoinum, suo dicitur loco.

Belzoinum. Ligusticum in Liguria copiosum nascitur, ac in Apennino monte; ibique Panacea vocatur, quod radice, caule & viribus Heracleoticum panaces referat. Quadruplici vero discrimine Panaces agnoscitur, *Syrium*, *Heracleum*, *Chironium* & *Centauryum*, quibusdam *Pharnaceum* dictum. Sed hæc relinquo exactius discutienda his, qui vniuersam simplicium historiam describendam suscipiunt; Redeo ad propositum.

Vires. Radicibus & seminibus ligustici vis inest calefactoria, ob id coctionem iuuat, ventriculum roborat, flatu dissipat, vrinam & menstrua mouet, strangulatus vteri tollit, & serpentum moribus medetur.

CAP. XI.

De Sefeli.

PLANTÆ multæ effigie plurimum dissidentes Seseleos nomine donantur, vt *Massiliense*, *Æthiopicum* herba, *Æthiopicum frutex*, *Creticum* sive *Thordylum*, *Peloponnense Pratense* & *Herbaceum*, seu quod facie Cicuta est. *Massiliense*, cuius frequentior est vsus, caulis est ferulaceus, bicubitalis, geniculatus, durus: folia veluti fœniculi, sed ampliora, latiora, crassiora: flosculi in umbellis albicantes: semina oblonga, vt fœniculi, admodum acris, non tamen ingrata, quæ sæpe medicis vsibus inferuiunt.

Æthiopicum
frutex. *Æthiopicum* furculi lignosi sunt rigidi, subrubei, & cubitales; folia oblonga, mediocriter lata, læuia, ex albo virentia: flosculi in umbellis flauescetes: semina oblonga, vt Libistici.

Æthiopicum
herba. Aliud Sefeli *Æthiopicum* herbaceum furculos ferulaceos habet, bicubitales; folia lata ex pluribus coherentia, Paludapio similia: umbellas flosculis albicantibus refertas; semen membranofum, latum, planum, palaceum, odoratum & gratum.

Peloponnense Sefelli *Peloponnense* geniculatus ac ferulaceus caulis est; folia lata varie dissecta; umbellæ parulæ; flosculi sublutei; semen latum, oblongum, planum; radix crassa, exterius subnigra, interius albida, acris & amara, & stomacho grauis.

Thordylum. Cretico furculi humilis est, & obsequiosus; folia incisa, & in margine crenata; flores parui in umbellis albi; semen paruum, latum, planum, odoratum, & acre. In Pharmacopoliis raro vsurpatur.

Omnium Seseleon semen calefacit & *Vires.* siccatur ordine secundo, vrinam pellit, menses & foetum trahit, & vrinam à renibus & vesica trahit, & educit: *Massiliense* autem semen alius præfertur.

*
*
*

CAP. XII.

De Gentiana.

GENTIANA non immerito à Genticio Illyriorum rege nomen habet, & miris laudibus effertur: est n. solenne pestifugum, putredinis exitium, & veneni alexiterium. Folia gerit plantagini, aut potius elleboro albo similia, ex viridi aliquantum rubentia, venosa, pedem longa, sapore perquam amara. Caulis ei cubitalis est, sæpe altior, è cuius singulis geniculis flores exeunt, verticillatum dispositi foliolis sex, angustis, stellæ radiantis instar explicati; quibus succedunt femina lata, ac tenuia, calicibus oblongis, è quibus flosculi emerferunt inclusa.

Vbiq; nascitur, sed delectatur magis in locis montosis, opacis tamen, atq; præstantissima in Illyrico, vnde sibi regium inuentoris nomen arrogauit. Vfus eius in radice est præcipuus, & à Medicis magis laudatus.

Vires.

Tanta vis inest Gentianæ præsertim radici, vt non solum homines, sed etiam bruta aduersus venena tueatur. Stomachum corroborat ex aqua pota, lumbricos necat, putredinem arect, virus pestilens domat, & venenatorum animalium ictibus secure medetur.

Cruciata.

Gentianella.

A similitudine quædam aliæ plantæ Gentianæ vocantur, vt Cruciatâ minor, & Gentianella, sed quod earum vires, aut nihil, aut parum ad veram Gentianam accedant, vix in antidotorum veniunt compositionem.

CAP. XIII.

De Tormentilla.

Vnde dicta.

TORMENTILLA, quod tormentum, cruciatumve dentium leniat, dicta, à septena foliorum partitione, *Sepsifolium*, Græcis *Heptaphylon* nominatur. Nascitur in locis vmbrosis, nemorosis, ac opacis: furculos edit complures, tenues, imbecillos, humi procumbentes; folia singulis inter-

nodis septena, inter se inæqualia: flosculos luteos; radicem crassam, tuberosam breuem, foris nigricantem, intrus rubentem, cuius magnus & eximius est ad morborum pestilentium curationem vsus.

Radix tormentillæ moderate calefacit, insigniter siccatur, tertio nempe recessu, medioeriter astringit, putredini mirum in modum reluctatur, sudores mouet, pesti, & morbis venenatis efficaciter succurrit.

CAP. XIV.

De Peonia.

PÆONIA herba est insignis nomine, flore, viribus, multos stolonos edens, pedum sæpe duorum altitudine, in summitatibus flores pulcherrimos eructans, vel rubros, vel ex albo rubentes, multiplices, amplos, & rosarum æmulos, vnde rosæ D. Mariæ quibusdam vocantur.

Eius tres sunt differentiæ: Prima dicitur *mas*, quæ folia iuglandis nucis similia, sed ambitu minora & crassiora obtinet.

Secunda Smyrni modo folia diuisa & superiore minora gerit, ex obscuro virentia, surculos breuiore atque omnia minora.

Tertia videtur quasi neutra, vel potius promiscua, quæ scilicet vtriusque ideam gerit & effigiem, neque plane rubra, neque candida, sed veluti pallida est.

Quædam nunc in multorum hortis cernitur prorsus alba & pulcherrima; omnium tamen elegantissima est multiflora, cuius scilicet flos non reliquarum more simplex, sed polyanthos, ac multiplex datur.

Omnes tuberosas radices habet & multifidas; quædam tamen magis glandulosas; caules oblongos; folia diuisa; flores valde patulos; in summo caule siliquas amygdalis similes, in quibus dehiscenibus, multa grana, parua, prærubra, cocci colore, splendens, acinis granatorum cõformia inueniuntur, & in medio quædam nigra, lucida, medullosa, sapore medicato, acri, subastrin gente.

Speciosi.

gente, cum nonnulla amaritudine. Hæc omnia breuiter describo, ne in maiorem opus accrescat molem. Multa autem superstitiosa de pœoniis narrantur, quæ tanquam literis indigna, lubens omitto.

*Pœoniavum
vires.*

Radices pœoniarum maxime laudantur ad neruorum & cerebri robur, ad epilepsiam arcendam, sanandamque, & totum caput roborandum.

C A P. XV.

De Rubia.

Vnde dicta.

RUBIA à rubedine Latinis, & *Erythrodanum* Græcis dicta, ramulis à terra prodit quadrangulis, asperis, geniculatis: foliis angustis, oblongis, subasperis, ac ordine circum genicula in stellæ modum digestis. Flores in ramulorum summitatibus parui, ac dilute lutei hiant, post quos semen paruum ac rotundum emergit, primum viride, dein rubens, postea nigricans.

Radices prolixissimæ sunt, numerosæ, flexibus multis humisparæ, foris, intusque rubentes, quibus lanæ & coria inficiuntur: officinis *rubia tinctorum*, vulgo *garensa* nominatur Sponte nascitur in locis umbrosis & opacis, omnique regiones fere sciant ipsa radice gustu amara & anchusæ modo rubicunda, pellibus tingendis & inficiendis velleribus commoda, ob id à nostris infectoribus expetita.

Vires.

Rubiæ radix vrinam & menstrua mouet, icterum sanat: Semen potum ex aceto lienem absumit: radix imposta menses, secundas, & partum trahit, & lichenas ex aceto illita curat.

C A P. XVI.

De Oinone.

*Restabouis.
Remora aratri.*

ONONIS, vel potius *Oinone* sic dicitur à vini colore, quem illius flos representat: A Barbaris *arresta* & *restabouis*; à Romanis *remora aratri*, quod inter aradû,

radices illius longissimæ & fibrosæ, boues aratrumque remouent: dicitur & *Acutella*, à duris & acutis spinis, quibus transeuntes, qui eam attingunt, pungere solet. Planta notissima est, in mediis agris & sæpius iuxta eorum margines nascens, & maxime in solo pingui & glutinoso, viuaque supra modum; nam cum fundum lætè inuenit, sese multum propagat, singulis annis nouos furculos eructans, qui in terram vicinam vagantur modo cultam & pinguem. Surculos emittit breues, rigidos, spinosos, quos folia rutæ admodum similia, sed maiora & molliora in ferti modum coronant. Capitula exerit circinata, folia parum hirsuta, gratum halitum spirantia, florem pisi, sed minorem, & viticolorem & purpurascenscentem.

Radix excafactoria & extenuatoria *Vires.* est, vrinam mouet, calculos comminuit & pellit, obstructions tollit, menstruum quoque sanguinem pellit, & ictero prodest.

C A P. XVII.

De Eryngio.

ERYNGIVM & corrupte *Iringium* vel *Emarinum* est, ad loca nempe mari vicina late germinans, foliis latis, angulosis, spinis durioribus circumseptis, vel *campafire* seu *vulgare*, cuius plures dantur varietates: quoddam enim dicitur planum, aliud pumilum, & à regione quoddam dicitur *Hispanicum*, *Pannonicum*, *Alpinum*, præter alia quædam spuria.

Folia vulgaris in varias secantur particulas, acuminatas ac spinosas. Caulis cubitalis est, ac ramosus, in cuius summitatibus capitella in globum coacta, muricato spiculorum vallo, in stellæ modum radiantur. Ex mediis capitulorum spinis horridis exeunt stoculi cærulei, & interdum flauescens, radix crassa longaque est, exterius nigra, interius alba succulenta, dulcis, odorata.

Aca-

Acapitulorum indefinito numero multum centum capita vocant, rustici *carduum lepusculum, carduum volutaem*. Planta enim integra marcescens, vi ventorum euellit, & per medios agros dum volutatur, currentem lepusculum eminus dices. Falluntur, qui eryngium seacacul esse credunt, vt ex Serapione liquet, qui de vtroque, diuersis capitibus agit, & diuersam vtriusque tradit descriptionem. Dicitur vero *eryngium* Arabice *Astaraticon*, non *Seacacul* aut *Seekakul*, vires tamen habere pares, ex doctorum lectione constat; quam ob causam seacacul nobis incogniti defectu, eryngium vulgare substitui potest.

Radix eringii vim habet calefaciendi, meatus diducendi, vrinas & menses mouendi, arenulas ex renibus & vesica pellendis, & Veneris languores proritandi.

CAP. XVIII.

De gramine vulgari.

Cum gramen ambitu suo plantam vniuersam, quæ folia & ideam segetum profert, amplexetur, non ita mirum, si eius 46. differentia à rei herbariæ peritis quibusdam enumerentur: Istud tamen solum, quod *Canarium* vocatur, medicatum est, & à Pharmacopœis seligitur; reliqua omnia terram operiunt, vt pedes potius alant, quam hominibus medeantur.

Est autem *Canarium*, seu *caninum* gramen agricolis vt maxime cognitum, sic insensum, qui manibus & rastris segetes eo repurgant, alioquin mire cum sitferax, pabulum tritico, vicinisque plantis surripit: Proserpit enim radiculis pluribus, geniculatis, viuacibus, quæ ad se totam terræ pinguedinem attrahunt.

Folia ei dura sunt, vt arundinis paruulæ lata, tenuia & acuminata, vnde *gramen acuminatum* & *dentem canis* muliercula vocant.

Laudatur gramen ad renem, aliorumque viscerum farctus liberandos, tum & ad lumbricos intestinorum enecandos. Ra-

dix vero ea potius præstat, quam reliquæ plantæ partes.

CAP. XIX.

De Glycyrrhiza.

ADULCEDINE radicis, tota planta *Glycyrrhiza*, hoc est, *dulcis radix*, & à pharmacopœis *liquiritia* dicitur. Nonnulli *Mas* appellant, quod in ore secenta sitim sedet atque arceat.

Radix est fruticosa, longa, numerosa, humisparsa, ex qua caules assurgunt altitrium sæpe cubitorum, foliis lentiscinis, densis, pinguibus, glutinosis tactu, ac gummosis, fraxinellæ similibus, floribus, purpureis, & interdum albicantibus.

Mense Iulio, & aliquando citius fert filiquas paruas cicercule magnitudine. *Glycyrrhiza* à Theophrasto cap. 13. lib. 9. *Scythica* dici videtur, qua scilicet Scythiæ contenti sola vndecim & duodecim dies sitim tolerant. Eandem pueri habent in delitiis frustatim sectam & aquæ demersam vitreis ampullis pro siti sedanda: mox enim vt aquam ex infusa *glycyrrhiza* flavescentem ebiberunt, aliam in lagenulam affundunt, agitant, iterandæ potionis causa. Ex *glycyrrhizæ* radicibus succus expressus, & in pastillos condensatus ad nos singulis annis ex Cappadocia & Hispania, vbi frequens est, aduehitur.

In omnibus qualitatibus temperata dicitur, ad calorem tamen magis accedit: Asperitates lenit arteriæ & vesicæ scabræ, tussi conuenit, expectoratum mouet, & ad pulmonum & thoracis omnia vitia utilis.

CAP. XX.

De Cyclamine.

CYCLAMINIS varia multa que nomenclatio: Barbaris enim *Arthanita*, officinis *panis porcini*, quibusdam *Tuber terra*, aliis *malum seu pomum terra*, nonnullis *Cissophyllon* dicitur.

Nascitur in locis vmbrosis sub arboribus, in veprib. & syluis multis. Circa initium autûni floret: folia habet hedere, angulosa,

Cc ambitu

Vires.

Species graminis quot.

Succus glycyrrhizæ.

Vires.

Arthanita.
Panis porcini.
Tuber terra
Cissophyllon
Pomum terra.

Vires.

Species. ambitu leuiter ferrata, ex viridi purpurascencia, in quibus & supra infraque maculae plures albicant.

Est altera cyclaminis species, cui lata quidem folia sunt, sed fere nihil angulosa, & quasi rotunda, nec nisi obscure maculata.

Tertia agnoscitur, radice minore, flores magis purpureo & odore suauiore: eamque nonnulli putant esse, quam Plinius Chamæcisson vocauit.

Cyclaminis qualitates.

Vires multas, insignesque cyclamen obtinet: namque potenter incidit, aperit, menses mouet, foetus etiam mortuos expellit, ictero prodest, calculos expellit, contra steatomata efficax, maculas omnes emendat, venenis aduersatur, menstrua & foetus potu & appositu trahit. Aiunt, si pregnans mulier radicem cyclaminis transgrediatur, abortum fieri. Sed leuis coniectura saepe credulos fallit.

Aliae adhuc duae a recentioribus traduntur, à superioribus foliorum forma & magnitudine, florum & colore, & inuersione differentes. Præterea quaedam vere tantum florent, aliae autumno, nonnullae medio inter vtrumque tempore.

CAP. XXI.

De Scilla.

SCILLA, quod capaceo generico cognata sit, & locis calidis, arenosis, mari propinquis delectetur, vel etiam sponte proueniat, *capamarinam* iam diu cepit appellari. Qui enim intus, & in cute scillae & capae anatomiam fecit, vtriusque eadem interanea, eademque segmina nouit. Multum tamen dissimilia, folia, flores, semina.

Scillae foliis marcescentibus caudex affurgit cubitalis, è cuius medio, flores albi di fragariae similes, in spicam circa fastigium desinentes, pullulant: hos sequuntur filiquae breues, triangulares ac compressae, semine nigricante, pleno, ac paleaceo grauidatae.

Diutissime autem culmus floridus praestat, pro triplici florum exortu: Primo e-

nim tempore flores bulbo propiores, tempus multum visuntur expansi; deinde, qui medium tertium occupant; tandem, qui extremum. Mirum vero est, caudicem & folia simul viuere & virefcere non deprehendi: nam caule tantum inarescente folia erumpunt; his tantum marcidis caudex affurgit, contra reliquarum stirpium naturam, quae primum folia emittunt, deinde caulem proferunt; in scilla caulis prior erumpit, quam vllum folium.

Scilla vires.

Scilla calefacit ordine secundo, & admodum incidentem facultatem obtinet. Praestat vero assam aut elixam sumere, ait Galenus: sic enim qualitas eius vehementior castigatur. Commendatur ad cerebri & neruorum frigidos affectus, vt decet, parata; quo modo eam repurgatam, minutim sectam & in meliterio reconditam, ac quadraginta dies insolatam praeparauit Galenus pro puero epileptico.

CAP. XXII.

De Bulbis.

BVLBVS vel coronarius est, vel medicamentarius, vel esculentus: inter coronarios recententur narcissorum, lilionarcissorum, seu Tulipparum & hyacinthorum pene innumeræ varietates: Inter medicamentarios *scilla*, *hermodactylus*, *Panacratium*, *bulbus vomitorius*: inter esculentos, qui etiam ad medicos, eosque eximios trahuntur vsus saepe, *porrum*, *ascalonium*, & hi, qui antonomasia quadam regii dicuntur, omnibus praestantiores, & ad Venerem stimulantem vtilis, qui quae veteribus in frequentissimo fuerunt ciborum vsu, pro quibus nunc capis & ascaloniis tantum vtimur, quae veri nobis bulbi sunt, eosque pollicentur & praestant effectus, quos veterum bulbi, similiterque describuntur, adeo, vt in antidotis dum bulbi semen expetitur, *caparum* vel *ascaloniorum*, *escallotas* vulgus nominat, semen vsurpari potest.

Species.

Bulbus autem dicitur *radix quadam scapis corticosa, breuis, rotunda, membranæ quid.* Bulbus pluri-

pluribus tunicata, quarum exterior omnium maxima, extra terram sepius frodescit, omnesque simul coeuntes, capillamenta multa, seu radicales tenues producunt, quæ succum è terra conuenientem alliciunt in totius bulbi nutricarum.

Frontes ei caparum ritu teretes, angustæ, inanes in mucronem desinentes: cauliculi dodrantes, in quorum fastigio flosculi emicant purpurascens, quibus deciduis semen succedit exterius nigrum, album interius.

Vires.

Bulbi omnes acrimoniam habent, inquit Dioscorides *cap. 200. lib. 2.* excalfaciunt, Venerem stimulant, multum alimenti suppeditant, inflationem pariunt, ob id veretritentiginem excitant. Sed copia eorum largior in cibo vitanda, quoniam nervos tentant. Præ omnibus autem bulbis, libenter crederem, *Satyrium* stimulantem Veneri conferre, alios ignauius, nec nisi quia flatuosi sunt, ipsius ludibriis inservire.

CAP. XXIII.

De Satyrio.

ARADICVM effigie plantæ quædam *testiculi* dicuntur, ab effectu *Satyria*, quod pronos ad Venerem reddant, Satyarum ritu. Inter bulbosas radices numerantur, quarum, quæ vnico bulbo radica-
Species. tur, proprie *satyrium*; quæ duobus, *Cynosorchis*, seu *testiculus canis*, quæ tribus, *triorchis* nominatur: cuiusque vero multæ differentię statuuntur, à forma bulbi, foliorum numero, florum colore & serie disposita sumptæ: Omnes tamen viribus affines & Veneris amicæ. Verum præ cæteris cõmendatur id, cuius radix vnica est, rotunda, mali magnitudine, exterius fulua, intus candida, ac multa carne turgida, gustanti dulcis & ori non ingrata. Ex ea trita folia emergunt, vnde *trifolium* aliqui nominant, ad terram depressa, lili figura & colore similia, sed minora. Caulem pedalem erigit, flores paruos & candidos, huius ra-

dices præ aliis sunt eligendæ ad condituram, & pro vero satyrio credendæ.

Satyria condita analeptica sunt, & vtiliter dantur tabidis, atque his, qui res venereas frequenter exercent. Tanta enim *Vires.* vi radix satyrii ad congressus excitandos pollere creditur, vt sola manu detenta Venerem stimulet. Vnde Græci plantas pene cunctas libidinem irritantes, *satyrii* nomenclatione designant.

CAP. XXIV.

De Porris.

PORRYM studiosissime seritur in hortis culinæ dicaris: Planta enim vesca magis est, quam medica, vt olitores & cocci satis agnoscunt: eius tamen succus interdum pharmaceuticis remediis vsurpatur, vt pulveribus *pilularum foetidarum* excipiendis, & interdum empyreumati extinguendo, vel potius educendo: licet enim calidus sit, mira vi, impressum caloris vestigium ad se alliciens, aufert.

Est vero porrum vel hortense, vel agreste, atque vtrumque duum generum: hortense prius, dicitur *capitatum*, alterum *setinum*; illud, quod radice constat caparum modo rotunda, hoc quod longiore & frequenter secetur.

Ex syluestribus vnum dicitur *schano-prasum*, quod folia gerit, tenuia iunci ritu; alterum *ampeloprasum*, quod in vineis & aliis multis locis sponte nascitur.

Vnius nempe capitati meminit Dioscorides, cuius scilicet caput, vel verius radix in latum excrescit, & sese dilatat, quod vt facerent antiqui, tegulam, aut silicem superponebant, atque ita crassescere comperiebant. Alii multitraduntur modi, quibus incrementum porris conciliatur quasi prodigiosum, sed hæc omnia rei hortensis cultoribus & scriptoribus relinquenda.

Porrum omne calefacit insigniter, resiccatur, extenuatur, aperit, incidit, resoluit, serpentum moribus & vitionibus auxiliatur, *Vires.*

Cc 2

Eius

Eius semen tritum & ex passio, aut vino albo bibitum, vrinæ difficultates soluit, & meatus vrinæ dicatos, diducit. Nonnulli scribunt, porrum comestum Venerem stimulare, & ebrietatem discutere, frequens tamen eius esus tumultuosos somnos facit, visui officit, & bilem æruginosam gignit.

CAP. XXV.

De Raphano & rapo, seu Buniade.

MAGNA est affinitas inter raphanum, rapum, & rapistrum: *Raphanus* notior est, quam vt longa verborum serie explicari debeat; nam infima plebecula eo admodum delectatur, & sese cum pane & paucio sale sustinet, atque omnibus fere gentibus non parum in cibatu placere video.

Raphani
species.

Triplici vero discrimine notatur: alius enim raphanus dicitur maior, viribus valde inimicus; alius minor, seu *raphanus*, & aliquando *radicula sativa minor*; tertius *raphanus niger* dicitur, quem nonnulli *raphanidem syluestrem*, hortulanæ Resorum vocitant.

Rapum un-
de dicitur
buniad.

Rapum à tumente figura, *Buniad*, à rotunda *gonzylon*, vel potius *strongylon*, vulgo *napus* dictū, ex radice valde crassa, carnosâ, tuberosâ, alba, vix capillata, folia edit oblonga, aspera, viridia, profundis in eis furis vrinque dissecta: caules bicubitales & ramosos: flosculos luteos, quibus siliquæ succedunt, seminibus brassicæ similibus, sed minoribus prægnâtes, quæ ad *Mithridati* confecturam accedunt, cuius vis ad venenatorum morborum expugnationem summopere commendatur.

Suspiciantur vero nonnulli, buniadem à napo vulgari distare, illiusque, non huius semen ingredi *mithridati* compositionem: alterutrius tamen defectu hoc vel illud substitui post.

Raporum
species.

Tria porro raporum seu raporum dantur discrimina, à figura radicum sumpta: Primum *orbiculatum*, seu *turbinatum* & breue est: secundū crassum & oblongum:

tertium minus & vulgare, quod vulgus absolute napum nominat.

A soli & cœli conditione, vt magnitudinem, sic bonitatem acquirunt napi: qui in agro Cadomensis fructificant, tam suauis & grati sunt, vt omnibus aliis præferantur.

Rapistrum syluestre quoddam rapum esse videtur non bulbosum, quod passim in aruis germinat, foliis latis, virentibus, laciniatis, floribus luteis, cuius semen muliercula *nauetam* vocant.

Rapistrum.

Alia est eius differentia foliis erysimi, *lampisana* dicta; vt & tertia quædam erucæ folia gerens & flores candidos: omnia vero semina, parua, nigra, rotunda, siliquis inclusa proferunt.

Raphani cruditi tantum mensis apponuntur & esitantur, napi non nisi cocti; omnibus inest calefaciendi, aperiendi, & vrinas mouendi facultas.

Vires.

CAP. XXVI.

De Anemone.

Alter pars.

SVpra de calefacientibus tantum Segimus, quorum radices magis celebrantur, paucis aliquot exceptis, propter exceedentem calorem in huius sectionis initio descriptis, quorum inutilis radicis qualitas perhibetur; nunc de his, quorum alia potius partes veniunt in vsum, differemus, initium que ducemus ab *anemone*, deinde cætera persequemur. Dicitur autem *anemone* aliquando *herba venti*, quod eius flos non nisi vento flante sese diducat & aperiat. Poetarum fabellæ ex Adonidis cruore natam asserunt, vnde & *flos Adonis* quibusdam dicitur. Eius duæ generales differentia traduntur, hortensis vna, & altera syluestris; atque vtriusque præsertim hortensis adhuc multæ varietates agnoscuntur, florum colore & multiplicitate tantum distinctæ: quædam enim florem habent candidum, alia rubrum, alia caruleum, nonnullæ phœniceum, alia rubellum, alia violaceum, alia:

Herba venti.

Flos Adonis.
Species.

aliæ ex herbaceo cruentum : quæ omnes ob florum præstantiam & pulchritudinem *croonis* tantum dicantur: Syluestres vero pauciores sunt, & ad medicos vsus magis requisitæ, vt ad confectionem *unguenti Martiati* del. Myrepsi, in quo *syluestris anemone*, præsertim ea, quæ vulgo *herba venti*, & *pulsatilla* vocatur, debet vsurpari. Earum autem omnium varietates, cum eleganter pictæ & descriptæ dentur, à celeberrimis viris D. D. Dod. & Cluf. in illis longius describendis non immerabor.

Vires.

Qualitatem omnes anemone acrem habent, aperientem, incidentem, detergentem, & exsiccantem.

CAP. XXVII.

De Keiri.

KEIRI Mauritana vox est, *leucoion luteum* designans, perpetuo virens & frigoris patientissimum, contra reliquorum leucoiorum naturam, quæ adueniente hyemis rigiditate cito marcescunt, nec nisi nouo semine fato renascuntur; violas excipio pumilas, tam hortenses, quam incultas, quæ quotannis repullulascunt; in hoc herbariorum distinctionem secutus, qui de vocum natura parum solliciti, leucoia à violis albis distinguunt, licet leucoion proferentes, albam violam enuncient.

Species.

Vt autem violarum multæ sunt differentiæ, vt *supra* ostendimus, sic & leucoiorum, inter quæ, quod luteum florem gerit, nempe Keiri, vsibus maxime medicis commendatur. Vbiq; fere nascitur & in maceris, muris & disciorum, vetustis rudibus, aliisque saxosis & aridis locis. Seritur quoque & læte viret in hortis iuxta muros ac parietes. Caules ei ramosi sunt, multi, rigidi, tenues; folia oblonga, angusta, ex glauco virentia, aliis cuiusuis leucoii foliis minorâ, rigidioraque. Flores lutei, odorati, suaves, filiquæ oblongæ, tenues, in quibus semen paruum planumq; coarctatur.

Vires.

Ex floribus per infusionem paratur oleum

humoribus resolvendis, frigidis doloribus sedandis, & neruis roborandis idoneum. Semen ʒij. pondere ex vino datum, aut cum melle subditum, menstrua, serus lochia, & secundas educit. Idem efficit intestus ex florum decocto institutus.

CAP. XXVIII.

De Thymo.

THYMVM omnibus notum, inquit Dioscor. planta parua est, surculosa, exilibus & angustis foliis, quam plurimis vestita capitulis, in fastigio flosculis albescentibus refertis. Eius duo sunt genera; primum dicitur *Cephaloton*, stœchadi multum simile; alterum ab eo distat, quod durius sit, perpusilla habeat folia & flores, non in capitulis aut spicis, sed iuxta folia. Datur & aliud exoticum, *Peruvianum* dictum, quod minus surculosum & foliosum est, sapore minus acre, odore magis suauis, in reliquis aliis simile.

Species.
*Cephaloton.**Peruvianum.*

Thymum calefacit, siccaturque tertio gradu, incidit, attenuat, menses mouet, fortum trudit, viscera expurgat, & à pulmonibus educit: Oculorum claritati multum prodesse creditur.

Vires.

Sæpius vero in genere condimentario reponitur; nam culinæ eo quotidie & viridi & sicco vtuntur.

CAP. XXIX.

De Serpillo.

SERPILLI duo generatraduntur, vnum *Shortense*, quod maius est, magisq; succulentum, cultu & solo pingui gaudens; alterum *agreste*, quod locis petrosis, squallidis, siccis, sterilibus, & aruorum marginibus & colibus delectatur. Vtriq; fere thymi facies, odor & sapor, & à serpendo nomen: humi namque serpunt ramuli, & inibi radices figunt, vbi terram attingunt. Vulgaritac syluestri exiles & tenues sunt, viticuli, folis exiguis; thymi similibus induti,

Species.

Cc 3. duri,

duri, lignosi, quorum nonnulli palmi altitudine assurgunt; alii procumbentes in terram fibras capillatas, seu radículas demittunt.

In summitatibus capitula rotunda habent, è quibus flosculi prodeunt ex albo rubentes & purpurei, quorum vt & plantæ totius odor grauis & suavis.

Pulegium montanum.

Inuenitur & in multis locis aliud serpillum maius & agreste, cuius cauliculi non serpunt aliorum more, & in officinis *pulegium montanum* vocatur.

Hortenfe serpillum propter gratum & suauem halitum inter coronarias stirpes locum habet. Surculos emittit longiores & crassiores: folia item latiora & habitiora, & capita flosculis maioribus coronata.

Vires.

Serpillum acre & calidum est insigniter, menses & vrinam mouet, tormina ventris sedat, lethargo conducit, contra venenatorum animalium morsus valet, atque serpentes, dum vritur, suo fumo repellit.

C A P. XXX.

De *Sampsucho & Maiorana.*

Sampsuchi.

SAMPsuchVM Dioscoridis maiorana nõ est, cum sit herba ramosa per terram repens, foliis calaminthæ tenuifoliæ, rotundis & hirsutis; maiorana namque minime repit, sed furculis multis, rectis assurgit in altum, nec foliis constat rotundis, sed mucronatis; attamen sampsuchi penuria vsurpari recte potest. Est n. planta viribus & facie valde affinis illi, cuius gratiosus odor saporque efficit, vt sedulo in hortis & vasis figulinis alatur, & cura maiore conseruetur: hinc forsã maioranæ nomen vel à

Marum. Hyssobrium.

Maro, vt sentit Dodoneus; adeo maiorana & marum, seu hyssobrium, vt ex Dioscoride eius descriptione colligit, sint vnica planta, *sampsuchum* & *amaracum* altera, ex Dioscoride & Theophrasto: *amaracus* tamen Galeno *Parthenium* est, ex Dodoneo, sic non suo, sed alieno lapsu nominatum, cum re vera amaracus sit *sampsuchum*.

Amaracus.

Eorum vero nusquam admittenda ratio est, qui ad mari familiam *Clynopodium* referunt, quod vulgus Gallorum *maistic* nominat, cum inter se non parum distident: nam *marum* Dioscoridi herba est surculosa, flore origani, foliis multo candidioribus, eique vulgo cognita & *Origanis* dicta: Plinio vero exotica planta est, nec inter vernaculas numerata. *Clynopodium*, quod nonnulli *Cleonicon*, alii *zopyron* nominant, vulgare est, & serpillio simile.

Clynopodium.

Proro maiorana vel frigidis impatiens est, vel patietissima: hæc hyemalis dicitur, & inter niues medias innoxie vires; illa æstiuæ & algidioris brumæ cuiusdam occursu perit.

Calefaciendæ vim habet manifestissimam, cephalicam & hystericam, atq; menses subdita, vel pota accelerat.

Maiorana vires.

C A P. XXXI.

De *Pulegio.*

PULEGIUM dux sunt differentiæ; vnum dicitur mas, seu fatium, verum & latifolium; alterum syluestre & angustifolium. Vero pulegio abunde caules exeunt multi, rotundi, sæpe procumbentes, in altum tamen sese attolentes, folia è singulis geniculis bina exeunt subrotunda: flores subcærulei, circulatim culmosi iuxta foliorum exortum circumdant. Suauem pulegium odorem halat, maxime cum floribus ornatur. Eius odorem aqua vase vitreo, vt decet, stillata, seruat. Vt pulegium verum parum distare videtur à secunda Calaminthæ differentia, sic syluestre à serpillio. Nasceitur optimum in locis aridis, saxosis, & montibus, vnde *pulegium montanum* & *regale*, quod officinæ multæ *Clynopodium* esse dicunt. Pulegium recens incensum pulices necat, vnde fortassis nomen. Ad pulegia autem plantæ multæ odoratæ referuntur, in quibus designandis vix authores conueniunt.

Species.

Pulegio vnde nomen.

Pulegiū calefacit ordine tertio, valèter exsiccat, attenuat, menses & sectas mouet, pecto-

Vires.

pectoris pituitam digerit, coctiones iuuat, conuulsis auxilio est, contra serpentum ictus ex vino confert, lienosis admotum medetur, & podagricis & comitiali morno affectis prodest.

CAP. XXXII.

De Polio.

Folii nomen unde.

POLIVM capitulo quodam paruo in corymbi speciem coacto hirsuto, tomē-taceo & albescente, capillitium hominis eani similitudine quadam effingit, vnde nomen. Assurgunt ei ab vna radice surculi numerosi tenues, duri, lignosi, rotundi, sesquipalmum longi: folia oblonga sunt, crenata, rigidiuscula, chamædryos affinia, sed angustiora, in ambitu serrata, in virgularum summitatibus flosculi albida lanugine pubescentes, simul plures in capitula coacti: semen paruum, nigrum, oblongum.

Tota planta incava est, in locis squalidis & montosis latius virens, vnde *polium montanum* in pharmacopoliis nuncupatur, cui etiam *Teuthrio* nomen est, secundum Dioscorid. *cap. 124. lib. 3.* Grauem odorem spirat, sed non non iniucundam, & ad Medicos vsus sæpe adducitur.

Teuthrio.

Est alterum non vsque adeo valens odore & viribus infirmius, cuius etiam surculi rigidi sunt, & rotundi, folia breviora & angustiora. Flosculi multi, simul congesti, lanugine tenui incanescentes.

Alia duo recenset adhuc Remb. Dodoneus. Pena vero quatuor, quæ his inuestiganda relinquo qui vniuersalem stirpium historiam describendam susceperunt.

Vires.

Polium calefacit ordine secundo, siccatur initio tertii, hydropicis, ictericis, lienosis medetur, vrinas & menstrua mouet, substratum, suffitumue serpentes fugat; vulneribus ad cicatricem perducendos opiculatur.

CAP. XXXIII.

De Ozymo.

OZYVM planta cum sit odoratissima,

hoc præ cæteris nomen iure sibi vindicauit, ne posthac minus apte *Ozimum* vocitetur, quod pabuli genus est, teste Varro-ne, ex varia segete adhuc virente, boum causa, fieri solitum. Ob eandem fragrantiam, vulgus etiam *basilicum*, quasi basilica, seu regia domo dignum appellat; *Ozimum* tamen non male dici credunt multi cum Pompeio, à nascendi celeritate, nam tertio à satu die, & interdum ocyus erumpere solet, traduntq; nonnulli nimis superstitiose, aut potius ridicule lætius prouenire, si cum maledictis seratur. Verum significantius per z. scribitur ab ὄζω, hoc est, oleo, quia tota planta suauem efflat odorem. Mirum est, quod de ozymo scribit Plutarchus, cuius nempe surculi sicci, aut paleæ tenues à succino expelluntur; cuiusvis autem alterius segetis festucæ, aut paruulæ stipulæ attrahuntur. *Holerius Medicus Parisiensis cap. 1. lib. 1. de morb. interd. rem* notatu dignissimam narrat, de quodam L-talo cui ex frequenti odoratu ozymi, quod *basilicam herbam* nominat, scorpio natus in cerebro vehementes & longos dolores, postea mortem attulit: Libyes tamen asseuerant, si quispiam eo die, quo ederit, ozimum, feriatu à scorpione, non posse lædi.

Historia.

Quatuor autem ozymi perhibentur *Species.* differentia, tria nempe satiuæ & syluestre vnum, *Acinos* dictum. Ex satiuis duo latifolia sunt, & vnicum tenuifolium, quod basilicum minus dicitur.

Vulgare ac latifolium cubitali profilit altitudine; surculosum est ramulis teretibus, folio mercurialis, sed minore: Flosculi ei interdum candidi, nonnunquam purpurascens: semen nigrum & pusillum, quod in syrupo de arthemisia D. Fern. vsurpatur.

Ozimum manifeste calefacit, flatu *Ozymi vires* dissoluit, vrinas mouet, mærores, quos atra bilis inuehit, mulcet, tristes exhilarat, timidus animat. A Chrysippo tamen improbatu, vt stomacho & oculorum sanitati officiat, & insaniam inducat.

CAP.

CAP. XXXIV.

De Origano.

Species.

QUATUOR sunt origani genera; primū & commune dicitur *Heracleoticum*, seu *Cunila*; secundum *Onitis*; tertium syluestre; quartum *Tragoricum*: cuius adhuc dux narratur varietates, quas breuitati studens fufius describere non libuit.

Verum autem origanum & foliis & virgulis est maioris maioranę simile, in summitate gerens umbellam, non circinatam, sed in paruis thyrſis, ſpicatis, hinc inde cōgeſtis, media ætate adoleſcit; atque vt facie, ſic odore, ad maioranam accedit; verum hyemis ſæuitiam tolerantius ſubit: nā inter niues innoxie viret. Braſſicæ multum aduerſatur & ſerpentum generi; quare teſtudines cum illis dimicaturæ origano ſeſe muniunt, & contra frigida venena maxime valet.

Vires.

Omnia origana calefaciendi, ſiccandi, incidendi, attenuandi, & vrinas mouendi vim habent: purgationes ſceminarum ciunt: peripneumoniacis & tuſſentibus ex melle in eclegmate & ſorbitione feliciter dantur.

CAP. XXXV.

De Mentha.

Species.

LIET Mentha cuique nota ſit, etiam Dioſcoridis teſtimonio; nam viuaciſſima cum ſit, vbique facile germinat, vix tamen ſpecies eius omnes exacte deſcribuntur, & ſæpius cōfuſe mentha, menthaſtrum, ſiſymbrium, & calamintha deſignantur. Sic vero diſtinguuntur.

Hedioſmos ſeu *mentha*, vel hortenſis eſt, ſeu domeſtica & vera; vel ſylueſtris, ſeu notha. *menthaſtrum* diſta. *Menthe* veræ quatuor ſunt ſpecies: Prima caules habet quadrangulos, obſcure rubentes, aliquantum piloſos, folia ſubrotunda, ſoſculos ſubrubros, circum cauliculos orbiculatim natos: Radix illius, vt reliquarum, ſerpit, noſ ſubinde turiones germinans.

Prima mentha ſpecies.

Secunda radice, foliis, odore, magnitudine priorẽ æmulatur, ſed color magis ex rubro nigricat, & flores in ramulorum ſaſtigiis ſpicantur.

Tertia foliis conſtat longioribus ſoſculis ſpicatim inſidentibus.

Quarta quoque foliis eſt oblongis & acutis, ſed floribus ſubpurpureis, geniculatim cauliculorum internodia inſtar primę conueſtientibus.

Præter has à rei herbariæ peritiſſimis connumeratas, aliam adiungit Matthioli, quæ à Goritienſibus *Mentha Græca* à Val. Cordo *Sarracenicæ*, à quibusdam *herba D. Mariæ*, à nonnullis *ſaluia Romana*, ab aliis *Laffulata*, à plerisque *herbe du cog* Gallice nominatur.

Planta eſt in hortis paſſim naſcens, foliis maioris ſaluia, aut betonica, ex viridi albicantibus & ferratis, caulibus cubitalibus & ſæpe longioribus, in quorum ſaſtigiis flores exeunt corymbacei, colore melino, tanacetii modo: huius ſapor amarus eſt, odor vt mentharum grauis, non tamen ingratus.

Menthaſtri, ſeu *mentha ſylueſtris* ſux ſunt etiam ſpecies: Prima, vbis ſecus mœnia & ſcrobis urbium ſcatet, foliis maioribus, rugoſis, leuiter crenatis, floribus ſpicatis. Secunda pratenſis eſt, quæ viret aquoſis marginibus, folia gerens hiſpida, incana, ſubrotunda, flores, vt prior, ſpicatos; vtraque grauis, nec odore inſuauiſ.

Mentha in re cibaria vtilis eſt, peculiaremque gratiam tenella habet in acetariis, adultior autem vt prædura, ſic ingrata eſt. Natura manifeſte calida eſt, & eximie ſtomachica: Proprietate enim ventriculi calorem auget, robur firmat, coctionem iuuat, flatuſ diſſipat & tormina ſanat.

Tanta vero eſt *Siſymbrii* cum *mentharum* familia cognatio, vt cultu, aut neglectu inuicem tranſmutentur: Officinæ *baſamintham* nominant, vulgus *mentham criſpam*. Longe autem diſtat à *Sio*, ſeu *Berula*, vt & à *Cardamine*. ſeu *Creſcione*, quem

2. Species.

3. Species.

Quarta.

Mentha

Græca.

Herba D.

Mariæ.

Laffulata.

Species men-

thaſtri.

Vires.

Siſymbrium

Sio.

Cardamine.

quem

quem *Sisymbrium* aquaticum vocant: nam verum *Sisymbrium*, *serpillum sylvestre* multis dictum, menthae hortensis admodum simile est, sed odoratius & latiore folio, viresque medicas habet insignes. *Dioscorid. cap. 155. lib. 2.*

CAP. XXXVI.

De Calamintha.

Species.

1.

CALAMINTHÆ tres sunt species, prima montibus familiaris; secunda pulegio cognata; tertia menthaströ. Prior, quod locis squallidis, tuberosis, mōtosis fecundius luxuriet, *montana* dicitur, propter tamen eius elegantem faciem & gratiosum odorem, nunc in hortis cicurata seruatur, ut menthe omnes, quibus & viribus, & nomenclatura vteunque respondet; nam *calamintha pulchram mentham* portendit, atque nominis iste complexus illius nobilitatem signat; in Officiis *calamentum montanum* nominatur.

2.

Secunda calaminthæ species, foliis regali pulegio similis est: sed aliquanto maioribus, albidis, variegatis maculis, floribus ex candido purpurantibus, virgas cubitales amicientibus. Gaudet locis apricis & expositis soli. Reperitur & in multis aruis post segetem demessam. Vocatur quocumque interdum *nepeta*, Dioscoride referente, à quo nec improbat, nec probatur hæc nominis usurpatio.

3.

Herba Cattarin.

Tertia menthaströ similitudine respondet, foliis oblongioribus; caule & ramis maioribus, quã superiores, sed viribus est inefficacior. Dodonæus pro hac tertia calamintha *Cattaria herbæ* exhibet; Fuchsius aliam in multis dissimilem, & reuera Dioscoridis lectio vix vllam Cattariæ lineam describit: iuste tamen ad calamintharum familiam referenda, ut quæ illis sit cognata, & viribus herba præstans, antiquis forsitan ignota. Cauliculos edit multos, quadratos, duriusculos, folia marrubii incana, singulis nodis bina, flores in extremo spicatos, menthae aut menthaströ modo dicitur *cattaria*, quod valde à catts expetatur,

qui eius folia iucunde & quasi lasciuendo contrectant, & auide depascuntur. Vulgus Pharmacopœorum *nepeta* vocitat.

Nepeta.

Insigniter calefacit & attenuat; peculiaridote conceptum iuuat, atq; vterum reddit fecundior.

Omnis vero calamintha essentia est re-nui, calida & sicca in tertio quodam modo recessu; tormina sedat, lumbricos & ascaridas enecat, icterum sanat, menstrua ducit, fugillata tollit, asthmaticis medetur, strenue humores digerit, ad omnia autem efficacior montana.

Vires.

CAP. XXXVII.

De Absynthio.

LICET Absynthium herba sit, Dioscoride referente, vulgo nota, in eius recensendis speciebus ac describendis, vix duo consentiunt. Relictis autem breuitatis gratia, opinionum varietatibus, dicimus tres esse absynthii differentias, *Ab-synthium* vulgare, *absynthium Santonicum*, & *absynthium Seriphium*. Falluntur vero, qui vulgare aliud à Romano & Pontico existimant, quique Santonicum appellant absynthium Romanum: vulgare enim *Romanum* est, sic olim dictum, quod fuerit plebi Romanæ sacrum, & quia in agro Romano, antiquisve ruderibus passim inueniatur: *Ponticum* vero & à Ponto, & à stypticitate, seu astrictione.

*Species.**Ab-synthii Romanum, esse vulgare.*

At quod *Santonicum*, vel potius *Xantonicum* appellatur, à Xantonum tractu, ubi plurimum nascitur, id nominis sortitur: hinc eius semen à nonnullis immutata voce *sanctum*, cum *sanctonicum* dicendum esset, appellatur. Tota planta absynthio vulgari similis est, sed minor, minusque candicans, seminibus non adeo multis, floribus exiguis.

Tertium *absynthii Seriphium*, seu *marinum* dictum, copiosum nascitur in monte Tauro, iuxta Cappadociam. Herba est tenuis, abrotoni parui similitudine, referta

Ab-synthii Seriphium, sine marini.

D d semini-

seminibus minutulis, subamara & graui-
ter olens cum quadam calfactione: Tora-
que adeo similima abrotoni feminæ vul-
garis hortorum, vt non facile sit, vitramuis
ab altera discernere.

Vires.

Absynthium omne aromaticam, sua-
uem admodum, acrem & amaram possi-
det qualitatem, ait Galenus: Attamen
vulgare quoddam in hortis multis inueni-
tur, minime amarum, sed dulce, soloque
sapore à Pontico distinguitur. Omnia ve-
ro stomacho conferunt roborando, cocti-
onem iuuant, & alui lumbricostam sum-
pta, quam admora enecant. De absynthio-
rum differentiis & qualitatibus videndus
est Dioscorides, vt & Casparus Bauhinus,
Medicus Basiliensis, qui librum integrum
edidit de absynthiis.

CAP. XXXVIII.

De Artemisia.

Species.

ARTEMISIÆ species plures sunt dua-
bus, contra multorum opinionem;
nam præter vulgares, latifoliam vnã &
tenuifolias duas, marina quædam est, quæ
ab vna radice lignosa, pluribus fruticat
sarmentis, foliis imis & humi fere stratis,
Et Ruellio & Fuchfio si credimus, vt certe
de re hac credere nefas, matricaria & ta-
nacetum artemisiæ sunt species.

Omnes autem artemisia sunt syluestres,
quarum prior latifolia est, lacinosa, ac per
margines dissecta, caules habens rectos,
rotundos, striatos, bicubitales, & sæpius
longiores, flosculos exiguos, absynthiæ
admodum. Nascitur secus vias, & mediis inter-
dum in hortis.

Secunda tenuior est, flore paruulo, can-
dido & graueolente.

Tertia tenuifolia quoque in sepibus,
& iuxta ductus aquarum nascitur, cuius
flores & folia contra odorem maioranæ
vteunque referunt. Vsurpanda vulgaris
ad confectionem syrapi, qui ab ea nomen
habet.

Ab Artemisia regis Mausoli vxore sic e-

nunciatur, cum olim Parthenis diceretur,
hancque superstitiosi multi herbam D.
Ioannis vocitant, qua sacris illi diebus
lumbos cingunt.

Calefacit ordine secundo, aperit, atte-
nuat, menses, secundas & foetus pellit, &
affectibus vteri multis auxiliatur.

Vires.

CAP. XXXIX.

De Melissa seu Melissophyllo.

QUA dulcedine & voluptate feruntur
catti ad cattariam herbam, de qua su-
pra, eadem apes ad apiastrum, seu melisso-
phyllon, quasi folium melleum, vel citra-
ginem, ab odore citri, quem refert, sæpe
dictum. Eius plures videntur esse differen-
tia: nam præter syluestrem, cum Cymi-
ces redoleat, vulgaris maxime celebratur,
deinde Hispanica, tum & alia magis pere-
grina, quæ e Moluccis insulis aduectæ,
Moluccæ dicuntur.

Species.

Melissa nostras cunctis notissima, sur-
culis quadrangularibus assurgit, foliis la-
tis, rugosis, subasperis, citrium malum o-
lentibus, binis prominentibus iuxta in-
ternodia, è quibus prodeunt exigui cali-
ces, cum flosculis candicantibus, suc-
cedente postea semine minuto nigri-
cante.

Hispanica, effigie, odore, viribus, ei
valde similis est, folia tamen minora, nec
ita rigida sunt, ac virentia.

Melissæ Moluccæ duæ sunt, prior lauis Melissæ Mo-
dicæ, altera spinosa: vtraque culmos, ac luca.
folia edit multa, melissæ nostrati non pa-
rum affinia.

Calefacit melissa ordine secundo, sic-
cat primo: in infessionibus valet ad ducen-
dos menses, & in potu, ac illitu contra scor-
pionum, phalangiorum, & canum morsus
conducit. Caput roborat, memoriam
auget, & facultates anima-
les recreat.

Vires.

CAP.

CAP. XL.

De Prasio.

Species.

PRASSIA, seu Marrubii duo sunt genera, vnum album, aliudque nigrum, quod *Balote* vocatur. Vtrumque abs radice ramosum, altitudine sesquipedali, ac iuxta parietes & agrorum margines nascens. Candidum, quod magis est in vsu, caules edit quadrangulares, tenui pube hirsutos: folia per interualla bina, subrotunda, rugosa, ambitu incisa & lanuginosa: flosculi ex calicibus emergunt exiguis, qui verticillatim furculorum genicula circumdant. Omne marrubium in ruderato solo, & prope collapsas aedes delectatur. Nonnulli marrubiastrum seu marrubium nigrum albo præferunt; ego album nigro cum peritioribus viris prætulerim.

Vires.

Calidum est ordine secundo, siccum tertio: Obstructiones tollit, pulmones expurgat, menses ducit, ruptis, conuulsis & neruorum contractionibus confert, daturque ad serpentum morsus & pocula venenata.

CAP. XLI.

De Betonica.

Betonica.

BETONICA plane syluestris est planta, loca amans opaca, nec aquosa; propter tamen eius dotes eximias, in hortis culta adolescit. Foliis emergit oblongis, latis, virentibus, subasperis, in ambitu ferræ modo incisiss. Cauliculi tenues sunt, quadrangulares, aliquantum hirsuti, ac cubitales: flores fert spicatos, rubentes, & quibusdam in locis albidos. Græcis dicitur *σιγγή*, & *ψυχρόσπον*, Latinis *Betonica*; quæ vox ad aliam plantam detorque-ri solet, quæ *Veronica alsilis* & *runix*, à quibusdam *flos Armerius*, à Germanis *flos superbus* nominatur.

Veronica.

Præter betonicam vulgarem, alia quædam latifolia multis in locis reperitur, quæ eultu magis delectatur, atque in hortis lætius vires.

Betonica calida & sicca est secundo recessu: vim habet cephalicam & alexiteriam: quare morbo comitali, comati, & morbis venenatis prodest, maxime vero demorsis à cane rabido & serpentibus, & si quis hanc præsumperit, lethale venenum haustum nihil nocebit.

Betonica vires.

CAP. XLII.

De Veronica.

VERONICA duplici agnoscitur discrimine, vna dicitur mas, altera *fœmina*, *elatine* multis dicta. Illa Paulo *Ægineta* Betonica dicta, furculis pedilibus, crebris, hirsutis per terram serpit, foliis oblongis betonicæ minoribus, serratis, & nonnihil ad Teuerium accedentibus, sed exigua lanugine pubescentibus, flosculis ordine digestis, purpurascens; semine paruo, rotundo, nigricante, in calicibus loculi formam referentibus contento: radice tenui huc illuc diuaticata.

Species.

Veronica *fœmina*, multis *Elatine*, nonnullis *Veronica repens* dicta, furculis pedilibus, tenellis, flexilibus, lanuginosis, multatis, foliosis, ab exili radice serpit; foliis ad nummulariam vulgo dictam accedentibus, incanis, pilosis, floribus pusillis, albidis, anthirrhini similibus, semine exiguo, rotundo, nigro, anagallidis finitimo. Plurima nascitur inter segetes, & in veruactis, atque locis sabulosis.

Elatine.

Veronica repens.

Agnoscunt nonnulli veronicam quandam surrecticaulem, quæ rigidioribus furculis sese erigit, tenuibus ramosis & foliosis, atque superiori valde similis.

Exit & in pratis, inquit Dodoneus, ac humentibus locis alia quædam Veronica, effigie & magnitudine ad *fœminam* multum accedens, cuius tamen folia minora sunt, nec pubescentia, sed læuia & virescentia: viticuli per terram repentes; flosculi carulei; semen in theculis conclusum, paruum & nigricans. Huius vt & superioris, vel nullus, vel rarus in medicina vsus.

Dd 2

Veroni-

Vires.

Veronicam calidam & siccam esse, sensus indicat, alstrifloriam quoque & vulnerariam experientia docuit. Confert scabiei & omnibus cutis vitiiis, atque vlcera & vulnera optime sanat. Peculiari autem virtute cancerosis vlceribus conuenit, si non perfecte sanandis, saltem mitigandis. Falsum est, quod scribit Fuchsius, Regem Gallia Elephantia morbo correptum, huius herbae adiumento sanatum. Nullus enim Galliarum Rex hac foeda lue, vt nec peste, correptus fuit vnquam.

CAP. XLIII.

De Dictamno.

DICTAMNO cauliculi cubitales aut paulo breuiores, in alas quasdam diuisi asturgunt, in quorum summitatibus velut spicae squammatim compactae dependent, floribus ex eorundem interstitiis exeuntibus. Folia ei sunt rotunda, sed altera parte acuminata, multa lanugine pubescencia, ac pulegio admodum similia; sed aliora. Laudatur maxime quod in Creta nascitur, & maxime quod in Dicte, illius regionis monte, a quo nomen. Graecorum nonnulli *Beloacon*, hoc est, telorum remedium, & *Belotocon*, quod infixi spicula excludat, vocarunt. Ceruae enim sagittis confixae ad dictamnum accurrunt, cuius contactu, quasi partu quodam spicula excluduntur. Inde quidam *doreidium*, quasi ceruariam nuncuparunt, quod ceruae illius vim omnium primae demonstrasse creduntur. Ostenderunt & id caprae eo pasta & vulnerata, cito telis decidentibus. Folia vero dictamno tomentosa sunt, & flores ex violaceo nigricantes.

Aliud quoddam in multis locis, praesertim maritimis quibusdam, vt in littore Barostuuentis in Normania inuenitur, illi foliis valde simile, quod *pseudodictamnium* appellatur, sed flores habet verticillatim furculos ambientes, & vires, quam legitimum, inefficacioris.

Vires.

Dictamnium, & secundum quosdam

diphamnium, in qualitatibus primis calidum & siccum est gradu tertio, in aliis ac peculiaribus, veterum testimonio tela extrahit, intro sumptum venenum extinguit, pesti prodest, menstrua, foetum & secundas excludit, lienem minuit & strangurias sanat.

CAP. XLIV.

De Stachade.

INIQUI stachas Arabica cognominatur, cum vbique terrarum aequae bona vireat & vigeat, & in Creta, & in Belgia, & Normania, vbi innoxie inter niues viuunt, & in Storchadibus insulis, a quibus nomen, vel a fastigio spicato. *Vnde dicitur.*

Eius tres differentiae notae fuerunt: Doneo, prima communis est & vera; secunda Belgica, facie parum priori dissimilis; tertia folio est serrato, praeter quas alia datur, cuius coma aurei coloris est, *Elichryso* similis, & *chrysome*, seu *stachas coccinea* nostras vocatur. Haec cauliculos edit admodum breues & tenues, folia angusta, incana & hispida: flores luteos, splendentes, bullis exiguis similes. Nascitur in locis asperis & arenosis, eiusque tres differentias Pena distinguit, de quibus is videndus. *Species.*

Vera stachas caules emittit a radice multos, cubitales, tenues, lignosos; comam in summitatibus spicae modo angulosam; folia oblonga, lata lauendulae minoris ritu, & similiter incana: flosculos in spica folia eae paruos, caeruleos, odoratos, suauem halitum spirantes.

Stachas manifeste calida est, amara, moderate astringens, plurimum cephalica. Caput enim & facultates omnes praesertim animales recreat, humores frigidos discutit, mentem exhilarat, & omnibus capitis affectibus ab intemperie frigida natis conducit, & omnia viscerata, totumque corpus roborat. *Vires.*

CAP.

*Vnde dictamno nomen.**Beloacon.
Belotocon.**Doreidium.**Pseudodictamnium.*

CAP. XLV.

De Salvia.

Species.

SALVIA, aut domestica est, aut sylvestris: Domestica bina, maior nempe, & minor. Vtraque *Ellesi-phacos* dicta, licet maior hoc nomine sola à quibusdam doneatur; minor *sphacelos* ab iisdem vocata, ab aliis tantum sylvestris, quæ etiam *Bosci salvia* nuncupatur.

Est & alia Cretensis baccata, figura, odore, sapore, nostrati valde similis, cuius *Pena* meminit.

Salvia ramosus est frutex, ait Dioscorid. e. 4. l. 3. virgas habens quadrangulas, incanas, & folia cotoneæ mali effigie, sed angustiora, asperiora, crassiora, & magis albicantia. Flores in summis ramulis eminent falcati, hormino similes, cærulei.

Vires.

Salvia quasi saluatricis vim habet cephalicam, nerualem, calefacientem, siccantem, aperientem, mensès & vrinas cientē. Minor autem, et præstantior, seligenda ad syrupi de stœchade confectionem, ipsius tamen defectum maior facile supplebit.

CAP. XLVI.

De Hormino.

HORMINVM, vel fatium est, quod scilicet cultu, satu & solo pingui delectatur; vel agreste, quod sponte in pratis & locis macilentis nascitur. Verumque notissimum, ab vna radice caules emittens interdum multos, cubitales, præsertim fatium, & sæpe altiorem, angulosos, subhirsutos; folia, lata, mucronata, aspera, marrubii similia: flores iuxta folia furculos verticillatim ambientes, ex purpureo ad cæruleum vergentes, & interdum albicantes, & in quibusdam prorsus albos, atque ex pyxidulis erumpentes, quæ hiantes per maturitatem deorsum spectant: semen his includitur paruum oblongum & nigrum; in sylvestri rotundum & fuscum.

Horminum & Orualla ram affines sunt plantæ, vt inter vtramque grauissimi viri, & rei herbariæ peritissimi, nihil discriminis constituerint; distingui tamen debere, certissimum est, vt inter recentiores Mathioli notauit. Dicitur horminū à verbo *Vnde dicitur* *ὄρμω*, quod eo vtentes in venerem ruant; à nonnullis *Geminalis* nuncupatur. Orualla vero vulgo dicitur. *Tota-bona*, aliquando *Tota-bona*. *Gallitrichum*, nonnullis *Galli-centrum*, *Gallitrichū*. aliis *Sclarea*, quibusdam *Scarlea*, cuius quatuor varietates tradit Dodon. quas hic speciatim recensere nostri non est instituti.

Hormino manifestissima caliditas infert. Eius semen cum vino potum venerem stimulat, oculorum albugines aufert, aquæ conuenienti merum mucaginem quandam eructat, quæ mira vi multis oculorum affectibus prodest. Sylvestre autem viribus maioribus poller.

CAP. XLVII.

De Scordio.

SCORDIVM sic ab alii odore, quæ refert dicitur. Planta furculosa est, humi procumbens, foliis è singulis geniculis, binis, oblongis, chamædri similibus, sed maioribus, ambitu ferratis, molliusculis, hirsutis, inalbicantibus. E furculorum alis rubentes exeunt flosculi, floribus vrticæ inertis, sed lamii valde similes, sed minores. Non solum quod in Creta prouenit, laudatur, sed etiam quod in aliis regionibus offenditur.

Miraculo proximum est, quod de scordio viri grauissimi scribunt, & præ cæteris Galenus cap. 24. lib. de anti. corpora nempe, quæ cruento genere bellicæsa mansissent humi diutius insepulta, quæcum que supra scordium fortuna ceciderant, multo tardius aliis computruisse, partesque cadauerum, quæ herbam attigerant, fuisse prorsus à putredine vindicatas. Ob quam rem sane persuasum est, inquit Galenus *ibidem*, omnibus tam reptilium venenis,

Dd 3 quam

quam noxlis medicaminibus, quæ corpus putrefcere faciunt, scordium aduersari. Vberissime prouenit in locis palustribus, multis, secus scrobes, ac loca concaua, & humentia: reperitur quoque in montibus multis yliginosis & pinguioribus.

Vires.

Calefacit, siccatur, à putredine conseruat, venenis resistit, pesti curandæ conuenit, & morbis contagiosis pluribus.

Contra serpentum morsus & lethalia venena vtilissime bibitur; expurgatque viscera & mensas, urinam que mouet, & hydropi opitulatur.

CAP. XLVIII.

*De Ruta.**Species.*

INTER graueolentes herbas ruta numeratur, seu domestica, cuius vna solum differentia agnoscitur, omnibus perspicua; seu syluestris, cuius plures dantur. Est autem ruta suffrutex bicubitalis, ramosus, furculosus, foliosus, & semper vires, flosculos gerens luteos, à quorum occasu capitulum emergit quadrangulare, tot septis & loculis, quot angulis diuisum, in quibus semen continetur, quod in syrapi de Stœchade venit compositionem.

Dicitur autem ruta Græce *ῥήγυρον*, quod eius præficcico spiritu & calore genitale semen arescat, aut extinguatur; vires tamen alias insignes, easque multas habet, quæ eius vsum valde commendant, eamque plurimi faciebant Mithridates, in sua peculiari antidoto, quæ se à quibuscumque venenis tuebatur.

*Antidotus
Mithridatis
quibus con-
stiterit.
Ruta sylue-
stres quot.*

Constabat ducentis foliis rutæ, ficibus duabus, iuglandibus siccis duabus simul tritis, cum grano salis.

Syluestris vero rutæ duæ præcipuæ differentiæ dantur, vna foliis, odore & effigie hortensii similis est, vocaturque *montana*, quod in montibus fruticare soleat. Est & alia, quæ cum rarissima sit, & varie nominata, multorum in ea designanda exercuit ingenium. Dioscorides *cap. 53. lib. 3.* videretur eam *Molis* nominare; capite tamen sequen-

timoly describens, eius folia graminea facit, & radicem bulbosam, quod rutæ male congruit, ineptemque Cappadoces id nominis illi dedere, Syri vocant *Besafan*, Arabes *Besafan*, *Harmel* & *Harmalam*, quod nomen in Officinis pluribus pro ruta vulgari sumitur, vt recte quidem defectu veræ harmalæ, quæ est secunda species rutæ syluestris, vsurpari potest.

*Besafan.
Harmel &
Harmala.*

Ista harmala abs radice multos edit caudiculos dodrantales, folia angusta, tenuia & oblonga, florem album & quinquefolium, semen in calicibus rutæ hortensii modo, sed triangulis. Grauem spirat odorem. Nascitur in Cappadocia, & multis Hispaniæ tractibus incultis.

*Harmel de-
scriptio.*

Calida & sicca est tertio ordine: attenuat, incidit, humores crassos digerit, & semen extinguit.

Vires.

De ruta capraria nihil nunc, cum sic improprie nuncupetur. De ea forsitan dicitur conuenientiore loco.

CAP. XLIX.

De Lithospermo, seu Milio Solis.

LITHOSPERMUM, sic ab eius seminis duritie, quasi petreum semen dictum, folia gerit oleæ similia, sed longiora, hispida, asperiuscula, è virore nigra, furculos rectos, tenues, ligneos, & hirsutos: flores candidos ex foliorum alis prodeuntes, breuibus pediculis innixos.

*Vnde dica-
tur.*

Flores consequitur semen paruum, rotundum, durissimum ac splendens, præsertim lucente sole, vnde forsitan *Milium solis* officinis nuncupatum.

Eius duo sunt genera, vultu & viribus paria; sola magnitudine dissidentia, præter quæ & alia duo agnoscuntur illis affinia, quorum vsum tanquam inutiles, aut non satis expertus negligitur.

Species.

Miliū solis calefacit & siccatur ordine secundo, urinam mouet, calculos arterit & expellit, obstructions tollit, meatus aperit, & stranguriæ auxiliatur.

Vires.

CAP.

CAP. L.

De Saxifraga.

MVLTA plantæ, multumque diuersa, à facultate, quam habent atterendi calculos, saxifraga nuncupantur: Sic Beonica Saxifraga Galeno dicitur: sic Dioscoridi quædam herba ferulacea, & epithymo similis; sic & pimpinella, & aliæ multæ stirpes lithontripica, Saxifraga vocantur, vt & aliæ quædam, quæ non tam ab atterendis & comminuendis, qui in renibus aut vesica continentur, lapillis, quam ab exortu in petris sic dicuntur, vt *Empetrum*, seu *Crista marina*, quæ saxa quasi findens, ex eorum rimulis prodit, & viuax diu fructicat.

Vulgaris a. saxifraga pimpinellæ valde similis est, præsertim maior, cuius folia varie sunt discissa, & ambitu serrata: caulis cubitalis & sæpe latior, angulosus, striatus: umbellæ candidantes, & semen, quale apii hortensis, acre & feruentis gustus.

Est & alia minor, à superiore vix nisi magnitudine dissidens. Pimpinellam sola hirsutie à saxifraga differre multi scribunt, illa enim pilosa est, hæc glabra.

Ad saxifragarum familiam referuntur aliæ duæ, quarum vna saxifraga dicitur, quæ florem album gerit, altera aurea, quæ aureum. Maioris saxifragæ semen seligi solet & debet ad Benedictæ laxatiuæ confectionem.

Calida & sicca est euidentissime; attenuat, incidit, digerit, expurgat, obstructiones auferit, menstrua cit, quæ in thorace glutinosa sunt, educit, vrinam cit, calculos atterit & pellit.

CAP. LI.

De Aristolochia.

ARISTOLOCHIA dicitur, quod puerperis conueniat, & earum lochia ducat: A multis *malum terra*, quod fructum ferat veluti *popomum*: peculiariter tamè hæc no-

menclatio rotundæ datur: nam aliarum fructus est turbinator.

Porro quinque Aristolochiarum differē- *Aristolochia* tæ numerantur, *longa, rotunda, Clematis* seu *sarmatica, Saraceniæ* & *pistolochia*, seu *Polyrhizon*: quæ omnes caule, frondibus & flore adeo similes sunt, vt vix nisi à perspicacissimo distingui valeant.

Multis in Galliæ locis nascuntur iuxta vineas, marginesque aruorum ac sepium, læto ac restibili solo. Longa copiosa vires ad Sequaræ ripas.

Dioscorides Aristolochias tres tantum agnouit, longam, rotundam, & clematitim; priorem masculam vocat, secundam foeminam; illa quibusdam *dactylitis* quoque dicitur: vtrique vires eximias tribuit, non modo aduersus animalia venenata, sed etiam ad ossium squamas & spicula extrahenda.

Rotunda, quæ ad hieræ Pacchii confectionem accedit, calefacit, siccaturque: potenter ad venena, asthma, singultum & lienem prodest, & quæ à partu relinquuntur, attrahit, vnde Aristolochiæ nomen; remorantes enim puerperis secundas valenter ducit, & menses suppressos mouet.

CAP. LII.

De Asaro.

ASARVM à quibusdam *vulgago*, ab aliis *Perperisa* & *baccharis*, sed male dictum, in Officinis *asarum* cum Græcis & Latinis nominatur. Folia gerit colore & magnitudine hederacea, sed non acuminata, imo rotunda, vel magis oblonga, nec perfectum circulum constituentia, & auriculæ signaturæ, vt loquuntur Spagyrici, referentia; quæ cum iactaret Riuius Empiricus, ex eo quæsit Medicus Parisiensis doctiss. An asari folia morbis auricularum sanandis optima sint & determinata: Sed neque plantam, neque partis proprios affectus illum vquam nouisse, ridicula ipsius responsio patefecit. Flores autem asari exigui sunt, sub ipsius

Saxifraga
alba.
Aurea.

Vires.

Vnde dicitur
Malum
terra.

ipſius foliis latitantes, purpuraſcentes, hyoſcyami citini ſimiles, ſed minores, in quibus ſemen paruum, anguloſum, & aliquantum aſperum continetur. Radices multæ ſunt, tenues & graciles, oblique diſſuſæ, & ſibi inuicem implicatæ.

Vires.

Radices aſari vim habent excaſfactoriam & exticcantem, vt etiam folia, ſed imbecillioſam. Vrinam & menſes promouent, vomitum excitant, & craſſos, pituitoſosque ſuccos expurgant. Valde profunt ad iccoris & lienis inſarctus & ſcirrhoſos tumores, vnde vino maceratæ vtiliter dantur ictericis & aquis cutem ſubeuntibus.

C A P. III.

De Pimpinella.

Species.

PIMPINELLA, ſeu pimpinella à nonnullis inter ſaxifragas numerata, duplex eſt; vna hortenſis, quæ ſeritur, & cultu delectatur; altera ſylueſtris, quæ in pratis & aliis locis pluribus incultis viret. Veraque ſaxifragis in multis conuenit, non tantum facie, ſed facultatibus quoque. Nonnulli *peponellam*, alii *bipennulam*, alii *ſanguisorbam* & *ſanguinariam* appellant. Sunt, qui nomine compoſitiſſimo *Dionyſionymphadem* nuncupant, quod in vinum coniecta ſuauiſſimam quandam ſatis gratam inter bibendum conciliet.

Celebrior eſt hortenſis, quam ſylueſtris vſus. Vtrique folia oblonga ſunt ex pluribus ad vnum pediculum congeſta, quorum ſingula ſubrotunda, per ambitum ſerrata, aliquantum hirsuta: cauſis cubitalis eſt, & ſæpe longior, quadrangularis, & non nihil ſtriatus, & ramofus; atque in ſingulorum cauliculorum ſummitatibus capitula erumpunt rotunda, foliolis oleraceis velut ſquamulis, ſimul & floſculis compacta, quæ nonnunquam ante floſculorum ortum, & poſt occaſum, fructum mori effigiant. Includuntur ſemina multa, anguloſa, fulca.

Radix ſubſeſ longa, ſed non multum craſſa, & dura, & inutilis.

Pimpinella calefacit, ſiccataque initio *Vires*. ſecundi reſeſſus: peramica eſt partibus, quæ principatum tenent cordi, hepatis & aliis viſceribus: Sanguinem puriorem efficit, renes purgat, calculos & ſaburram eiicit, à cane rabido demorſis auxiliatur, & febribus malignis ac peſtilentibus conducit.

C A P. LIV.

De Chamædry.

CHAMÆDRYS naſcitur in petroſis & alperis locis: Suſfruticula eſt dodrantalis, folia gerens parua quernis ſimillima, vnde Chamædryos, ſeu quercula nomen. *Vnde dicitur.*

Vocatur & *Triſſago*, & aliquando *Teucrium*, male tamen, propter effigiem Teucrio aſſinem. Huic nullas Dioſcorides ſubſtituit ſpecies, multas tamen neoterici agnouerunt, quæ magna cognatione illi congruunt: nam *Fuchſio* duæ dicuntur mares, & totidem ſæminæ: *Dodoneo* duæ repentes, & aſſurgentes totidem, quarum poſtrema tantum illi dicitur ſylueſtris, cum & omnes ſint ſylueſtres.

Chamædryos calefacit & ſiccatur gradu *Vires*. tantum ſecundo, viſcera inſarcti liberat, menſes educit, aliisque vtentem multis beat commodis, de quibus videndus Dioſcorid. c. 12. lib. 3.

C A P. LV.

De Chamæpytis.

TRES veræ chamæpyteos differentias *Species*. ſtatuit Dioſcorides, quibus adiungit tres alias ſpurias *Dodoneus*. Prior dicitur *Ainga*, vel *Abiga*, ab abiete, propter pinus odorem. *Ainga*, *Abiga*.

Foliis eſt ſemper vini minoris, ſed multo tenuioribus, pinguioribus, hirsutis, & circum ramulos denſis: flore tenui, ex luteo albicante. Vocatur & *Iua arthriticæ*, quod *Iua arthriticæ* doloribus ſanandis conferat. *Iua arthriticæ*.
Secunda

Secunda cubitalibus est ramis, prætenui-
bus, incuruis, flore candido, semine nigro,
paruulo. Tertia chamæpytis mas dicitur:
paruula est, foliis exilibus, candidantibus,
hispidis, cauliculo aspero, flosculis luteis,
& semine iuxta alas. Omnes pinum redolent;
nulla moschum, vt credunt nonnulli.

Vires.

Chamæpytis vim habet aperiendi, calefaciendi gradu secundo, siccandi tertio: morbo regio & vrinæ difficultatibus prodest, menstrua mouet, aduersus scorpionum ictus confert, neruos roborat, ischiadi & aliis doloribus arthriticis conducit.

CAP. LVI.

De Parthenio.

PARTHENIUM diximus supra, Artemisiam non esse, nunc esse matricariâ fatemur, non cotulam fœtidam, vt à perito viro quodam assertum audio. Est vero Parthenium, vt posuit Dioscorides, foliis corianthri tenuibus, varie incis, ambitu crenatis; flore per circulum albo, intus luteo, chamæmeli ritu, odore viroso, amaro sapore. Radix quam plurimis fibris scinditur, tenuibus, duriusculis, totaq; planta diluto colore viret, & cuius notissima.

Matricaria Officinis dicitur, quod mulieribus matricis suffocationib. obnoxiiis, & aliis ab ea ortis affectibus multis salubriter medeatur.

Species.

Eius duæ dantur varietates, vnum simpliciter flore, quod vulgare est; alterum pleno seu multiplici, quod in hortis ob elegantiam alitur, & nisi in solo pingui seratur, & cultu foueatur, in simplex degenerat. Aliud ab Alpibus, vbi copiosum & sponte prouenit, nomen habet, Alpinum dictum, quod odore & facie priori multum respondet, minus tamen est, flores simplices perpetuo gerens, & umbellatim congestos.

Vires.

Parthenium calefacit ordine tertio, secundo siccat, aperit, incidit, expurgat, menses, secundas, fœtus mortuos potenter educit.

Pro parthenio igitur matricaria sumenda est, non cotula fœtida, nec parietaria, nec mercurialis, quæ male secundum quosdam hanc nomenclationem vsurpant.

CAP. LVII.

De Hyperico.

HYPERICUM vulgo perforata & millesora dicitur. Planta est surculosa, cubitalis altitudinis, folia gerens myrthinis æqualia, sed tenuiora, molliora & magis flauescencia, ac innumeris poris, & tanquam foraminibus peruia: flosculos luteos in surculorum summitatibus, ex quinque foliolis aureo nitore collucescentes, gerens, staminibus exilibus in medio concoloribus, quibus tabescentibus erumpunt siliquæ parvæ, & oblongæ minutis grauidatæ seminibus, quæ confricata resinam olent.

Radix eius duriuscula est, multis fibris & capillamentis sulcata, flores & folia intrita succum quandam cruentum expriment, & flores oleo macerati idiplum cruore sanguineo tingunt.

Confert hypericum mensibus & vrinæ *Vires.* ciendis, & vulneribus optime sanandis, ischiadicis medetur; neruorum affectibus conuenit: calefacit, & siccat, neruosum genus roborat, & vtiliter medicamentis vulneribus dicatis admiscetur.

Multi ascyrum & androsæmum cum hyperico confundunt, quod sint plantæ congeneres, multum tamen inter se vultu dissident, suntque diuersæ stirpes.

CAP. LVIII.

De Androsæmo.

ANDROSÆMUM sic dicitur, quod foliorum & granorum succus sanguinem *Vnde dicitur.* humanum referat. Planta est fruticosa, ac ramosa, surculos multos, tenues, rubentes emittens, foliaque lata, mucronata, hederæ satis similia, sed tenuiora & lætius

Et virentia,

virentia, quæ trita vinoso succo manant, ait Dioscorid. complures alas habet in fastigio vtrinq̃ue expansas, pinnatasque: circa quas pusilli flores & lutei. Semen profert in calicibus paruis, velut papaueris nigri. Illius trita coma resinofum spirat odorem.

Sponte prouenit in multis Northmaniæ syluis, & aliis locis incultis, eiusque folia mulierculæ colligunt, & pustulis quibuslibet, furunculis, & omnibus fere cutaneis affectibus adhibent, frequentissime optato & felici successu: Experientia enim norunt, parti cuiuslibet ad motum vel benefacere, vel nunquam obesse.

Vires.

Androsæmum calefacit, siccatur, agglutinatur, sanguinem compescit, ambusta sanat ischiadicis prodest, vulneribus cohibendis, vlcenibus carne implendis, & ad perfectam curationem ducendis confert. Semen tritum & ʒij. pondere sumptum, biliosa alui excrementa per secessum ducit.

CAP. LIX.

De Melanthio, seu nigella.

INTER Melantheriam & Melanthium non parum est discriminis: nam melantheria minerale quoddam est Myssio congener, Melanthium vero seu *Gith*, & in officinis *Nigella*, stirps est, quæ fruticis instar assurgit, ramulis tenuibus, foliis coriandri ritu minutim incisis, floribus in virgarum fastigio candidulis, interpositis pluribus cirrhis, & staminibus, tanquam virentibus capillis, quibus capitula succedunt quadrangularia, superne corniculis prominentibus & reflexis armata, membraneis septis distincta, ac nigro semine, anguloso, acri, odorato grauidata.

Melanthii
citrinum.

Est aliud Melanthium latiuum, à semine citrino, *citrinum* dictum, priori, si semen exceperis, prorsus simile.

Syluestria.

Totidem sunt & syluestria melanthia, quæ inter segetes nascuntur, facius valde similia; præter quæ aliud pseudomelanthium est, quod inter cærealia numeratur.

Prior melanthii species in officinis *Nigella Romana* vocatur, licet Romæ pauca sit, in hortis vero Germaniæ multis multa.

Potentè calefacit, siccaturque, lumbricos interimit, menses mouet, orthopnoicos tuuat, status dissipat, & morbis ab vterò multis opitulatur, ac benefacit.

CAP. LX.

De Hyssopo.

HYSSOPVS nulli non cognita, inquit Dioscorides *c. 26. lib. 3.* herba est fruticosa, pedali longitudine, foliis satyriæ, aut thymi, sed longioribus, latioribusque: floribus cæruleis, thirso spicæ modo vertentibus; radice longa, dura, lignosa.

Est vero duum generum; montana vna, quæ sponte fruticat in locis aridis; altera hortensis, quæ seritur & colitur, culinarum gratia, quibusdam namque esculentis gratissima est, & iuscula, si modus adfit, delectabili saporis & odoris suauitate commendat.

Vtraque desiccatur & calefacit ordine tertio; minus tamen hortensis agrestis, & ea præsertim, quæ flores albos gerit, quæ in multis Angliæ & Galliæ locis prouenit, adhuc minus calida, siccaque existimatur. Eius facultates pluribus perstringit Dioscorides *lib. 3.* vt etiam Galenus *lib. 3. simpl.* vt etiam & Mesue. Omnes autem fatentur plurimum tussi diuturnæ, suspiriosis, destillationibus, & orthopnoicis auxiliari.

CAP. LXI.

De Geranio.

DIOSCORIDES duo tantum geranii genera facit, Matthiolus tria, tertium ex Plinio mutuatus, Fuschius sex, Dodoneus octo, præter alia duo à Fuschio descripta, quæ paucis attingit.

Primum furculos emittit à radice subrubentes, admodum lanuginosos: folia anemones, diuisuris pluribus, longioribusque secta,

fecta; flores rubellos, quibus decidentibus emergunt in virgularum summitatibus capitula, quæ gruum, aut ciconiarum rostellæ, acus longitudine, utrunque referunt, vnde recentiores modo *rostrum gruum*, modo ciconiæ, modo acum pastoris nominant.

2. Alterum furculis paruis, pilosisque, setiquipedem longis, foliisque maluaceis; sed candidioribus prodit; floribus purpureis; in summitatibus, capitellis gruum instar, rostellæ tenuia educentibus. In errore versantur, qui amomum esse dicunt.

3. Tertium furculos erigit, pedales, geniculatos, incanos, hispidos, odore ingratos, folia Chærephilo finitima; flores rubellos, capitula ciconiarum modo rostrata.

Herba Roberti. Totaplanta euidentiſſime rubet, vnde *Ruberta* olim vocata: nunc *Ruberiana*, & aliquando *Robertiana* & *herba Roberti* nuncupatur.

4. Quartum folia quoque laciniata, rubentia, & flores purpureos gerit, capitula quoque rostrata, vt superiora.

5. Quintum *batrachoides* dicitur, quod folia ranunculo similia promat, flores magis patulos, subæruleos, rostellæ aliis affinia. Hoc duplici agnoscitur discrimine; vnum maius, quod æruleos flores; alterum minus, quod rubellos eructat.

6. Sextum ramulos pandit tenues, lanuginosos, folia tenuia, in laciniis diuisa; flores in summitatibus purpureos, quibus rostellæ prædictis similia succedunt.

7. Est & geranium tuberosum, sic dictum, à radice crassa, nodosa, tuberosa. Multis luxuriat furculis rotundis, foliis ad anemones effigiem accedentibus, in multas laciniis diuisis, floribus in cauliculorum fastigio rubris, patulis, pulchris, paruulis rosis similibus.

Geranium moschatum. Præter hæc adhuc alia numerantur, vt montanum quoddam, vt *scandix*, seu *peten Veneris*, *pes columbinus*; atque aliud per celebre, quod ab odore moschi, quem apprime refert, *geranium moschatum* nominatur; quod in multis Normanicæ locis,

præsertim maritimis late virêt, & suauiter olet. A nonnullis *herba camphorata* dicitur, sed male; quandoquidem camphorata ad chæmepythim accedit, & chæmepuce videtur esse. Attamen abrotinum camphoratam à nonnullis dici comperio; nam camphoræ halitum utrunque spirat.

Defectu camphoræ sumendum est geranium moschatum ad *unguenti martiati* confectioem: Si vtrumque defecerit, prima geranii species sumenda, quæ ubique reperitur.

Omnia gerania virtutem non fortuntur eandem. Moschatum calefactoriam vim habet, nerualem, discussoriam: Rubertianum deterforiam quoque & vlcibus accommodatam.

CAP. LXII.

De Doronico, & Damafonio.

DORONICI Mesueo, Actuarius *Carnabadium* est, nobis *Doronicum Romanum* vulgare, forsân Paulo *Mamiras*, Matthiolo inepte *Aconitū Pardalanche*: qui vt suam de eo opinionem fulciret, in cane periculum fecit, quem illius esu misere periisse profiteretur. Ego præter grauisimorum virorum autoritatē experientiam adhuc oppono: illius namque multum cani quantitatem dedi, quam innoxie & auide esitauit. Singulis quoque diebus tantum abest, vt periculose, imo felicissime datur, & in decoctis, & electuariis cordialibus; vt de gemmis. Et clarissimus vir *Conr. Gesnerus* refert, se doronicæ radices, melle conditas, sæpe ingessisse, atque harum contritarum aliquando dragmas duas ex aqua hausisse, & ægrotis sæpe illam radicem, & per se, & aliquando mistam medicamentis vtilissime consuluisse.

Et licet Matthiolo detur, doronicum canes interficere, non propterea sequitur, hominibus esse lethale. Differt enim natura à natura, alimentum ab alimento, inquit Hippocrates *lib. de flatib. Aloe* enecat vulpem, non hominem: *Nux vomica*

Ec 2 feles

feles & aues multas, nobis est salutaris medicina.

Non est igitur improbandum doronicum tanquam venenum, quod aliqui laudant, si non tanquam aroma, certe ut alexiterium; qua forsan vsurpatione videtur à Mesueo iustitutum in electuario de gemmis, ei siquidem inest theriacalitas, inquit Auicenna *tract. 2. de med. cord.*

Est autem doronicum planta admodū pusilla, cui teneri sunt caules, folia mollia, oblonga, vt plantaginis, ex viridi vtunque flauescencia, hirsuta, pilosella ritu, & ambitu rotundo, nonnihil laciniato & parum acuminato: Radices exiguae, rotundae, orbiculatae, in extremo sensim in angustum adductae, quae scorpionis corpus & caudam non male referunt: color albidus: sapor dulco-amarus, & parum astringentioris: flores in summo lutei & radiati buphtalmi ritu.

Species.

Nonnulli tres tantum doronici agnoscunt varietates, sere sola magnitudine discrepantes. Clusius septem enumerat, inter quas *damafonium*, *Alisma* aliis dictum, comprehendi non male videtur: optimaque ratione credunt auctores classici, radicem *damafonii* pro radice doronici vulgaris sumendam esse in confectioe electuarii de gemmis, & aliis compositionibus cardiacis: nam ad venena vel inflata, vel ingesta commendatur radix *damafonii* à Dioscoride *cap. 69. lib. 3.* proin melius dictis concoctionibus permiscetur, quam doronicum, de cuius viribus alii dubitant, alii non tanta pollicentur.

Damafonium.

Est autem *damafonium* effigie doronico non parum simile, folia gerens plantaginis, sed angustiora, laciniata, & in terram conuexa: caule tenui, simplici, cubito altiore: flore exalbido pallidente: radicibus tenuibus, acris, odoratis, & ad venenata conferentibus.

Vires.

Doronicum accedit proxime ad tertium caloris & siccitatis gradum, vteri flatus discurit, cordis palpitationi prodest, venenosus & pestilentibus morbis confert & serpentum moribus.

C A P. LXIII.

De *Carduo benedicto.*

ATRACTYLIDIS, quae Cnicifyluestris *Species atractylidis.*
Species quaedam est, duae sunt differentiae; prior, quod recta assurgat, *Recticaulis* dicitur; secunda, quod surculis aliquantum humi stratis procumbat, *straticaulis*, & vsitatiore & conuenienti nomine, *Carduus benedictus* dicitur. *Carduus benedictus.*
Planta est omnib. cognita, cuius caules resertes sunt, obsequiosi, brachiati, humi accumbentes: folia vtrinque laciniata, subspinosa: in singulorum surculorum fastigiis capitula, spinosis foliis, aculeisque pungentibus stipata, ac muricata, vnde *Acanacia* dicta mollilanguine & semine oblongo, fusco, velut pilis barbato, turgida: flos ex luteo pallefcit; radix pro ramorum & foliorum numerosa mole parua, albida, & in fibras diuisa.

Vires.
Carduus benedictus ob insignē amarorem calefacit, cor & partes vitales roborat, sudorem mouet, venenis resistit, pestilentibus morbis confert, renum ac laterum dolores mitiga, lumbricos ventris interimit, & contra serpentum morsus valet.

C A P. LXIV.

De *Cardiobotano, seu Cardiacā.*

MYRERSVS ad *Martiani unguenti* confecturam ponit *Cardiobotanū*, Nic. Praepositus *Cardum cellum*: quid vero sit vtrumque, facile non est diuinare: nonnulli pro *Carducello* chamæleonem album, non aculeatum; pro *Cardiobotano*, *carduum benedictum* sumunt: alii *Cardiacam*, seu *Agripalmam*.

Dicitur vero *Cardiaca* ab effectu: Ad cordis enim affectus conuenire creditur: Mirum tamen, quomodo tanta halitus insuauitate, cor laxificet, quod suaueolentibus vnice delectatur. Est autem *cardiaca*, seu *agripalma* (sic enim saepe nominatur) planta cubitalis, raro enim breuior est, altior

altior saepe quadrangulos caules proferens, duros, crassosque ex nigro rubentes: folia lata, obscure virentia, ad verticem accedentia, laciniosa, profundisque incisuris diuisa: flores paruos ex purpureo candicantes, verticillatim surculos ambientes, & ex cauliculis exeuntes. Nascitur locis incultis, lapidosis, asperis. Nonnulli melissam esse dicunt: alii Syderitidem Herculianam.

Vires.

Calida & sicca est ordine secundo abtergit, expurgat, ventris lumbricos interimit, obstructiones tollit, conuulsis prodest, & cordis affectibus medetur; minime tamen cardiacam esse factor illius portendit.

CAP. LXV.

De Chamaleone nigro.

Chamaleon
albus.

CARDVORVM pene innumerae sunt varietates, ad quas refertur Chamaleon vterque, albus videlicet, nigerque. Albus fere sine caule est, & medijs folijs per terram stratis, latis, longis cynare finitimis, caput echinatum promit. A multis non sine ratione pro Carducello sumitur Niger vero Vernilago & Carduus niger Romanis dictus, caulibus assurgit crassioribus, altioribus, folijs longis, latisque, vtrinque profundis sectionibus diuisis. In summitatibus erumpunt velut glomeruli multi, in vmbellam coacti, flosculis pluribus micantes. Radix valde crassa est, exterius nigra, interius flauescens, gustu valde acris.

Vernilago.
Carduus niger.

Radix chamaleonis nigri malignae cuiusdam qualitatis est particeps, nec vnquam sumitur intra corpus; exterius vero saepe & tuto adhibetur, praesertim aliis mixta medicamentis, vt in emplastro tonforis videre est. Aliorum enim simplicium concursu, retunditur illius feritas, & quibusdam postea affectibus effectus salutares pollicentur, vt ischiadi & pluribus cutis infectionibus.

CAP. LXVI.

De Cynara, seu Scolymio.

TRIVIALIS est notitiae Cynara, Scolymos Graecis dicta, cuius potissimum *Species.* duae constituuntur differentiae: altera enim sic dicitur simpliciter, seu *Articulis*; altera spinosa & Hispanica, quae e genere carduorum est, imo vtraque ex eorum tribu deprompta, sed cultu & arte latiore faciem & saporem gratiosum adepta.

Cynarae folia longa, lataque sunt & incisuris profundioribus vtrinque laciniata, colore cineritio albicantia, vnde forsitan Cynarae nomen: Sureuli bicubitales sunt, in summitatibus fructum folijs triangulis, crassis, duris, medullosis, squamarum instar compactum, pini como similem proferentes. Fructus hic tamdiu coctus, vt mollescat, eius gratissimus est, vulgo *pommum articulis* vocatur: non tamen adeo rebus venereis inseruit, vt plerique autumant. Parum enim materiae genitalis, & flatulenti spiritus dat corpori, succi melancholici plurimum, Galenus lib. 2. de *alim. facult.* Flores ex tenuibus & innumeris staminibus conglomerati eleganter ex caeruleo purpurascunt, qui senescentes abeunt in pappos, remanentibus seminibus paruis, oblongis, vt carduorum. Cynarae spinosae vultum gerit Scolymos sylvestris, seu carduus coagulatorius. Caules tenelli Cynarae (quam multi *Articocum* & *Articocalum* vocant) saccharo conditi eius grati, & in obsoniis celebrati.

Scolymus.
Sylvestris.

Cynara Galeno edulium est prauis succi: calefacit ordine secundo, biliosum & melancholicum succum generat, vrinam mouet: Radix eius ex vino cocta & pota, graueolentiam alarum, & totius corporis per vesicam vna cum lotio pellit.

CAP. LXVII.

De Phu, seu Valeriana.

PHU, quod nonnulli, referente Dioscoride, *sylvestrem nardum* appellat, Pinius
Ee 3 nardum

Marinella.
Species.

nardum Creticam, Valeriana est, quibusdam *Marinella* dicta; cuius quinque nascuntur & noscuntur varietates; prima dicitur *mas*; secunda *fœmina*; tertia *parua*; quarta *rubra*; quinta *Græca*.

Prior sola Dioscoridi nota, caulem promittit cubitalem, & sæpe altiore, geniculatum, concavum, intervallis rarioribus articulatam: folia ei oblonga, lata, lævula, virentia, sinuata, Elaphobolci foliis admodum similia, bina è singulis surculorum geniculis exeuntia, flores pulchelli, parvi, umbellatim in summis ramulis collecti, purpurantes, odori: Radix digitalis spissitudinis transueria fibris pluribus terræ summæ adhæret.

Vires.

Vim habet calefactoriam & alexiteriã, vnde quibusdam *Theriaca*, & *herba benedicta* dicitur, & antidotis miscetur. Vrinam quoque & menstrua pellit.

Reliquarum Valerianarum descriptio, quarum nullus aut rarissimus est usus, ex rei herbariæ scriptoribus petenda.

C A P. LXVIII.

De Fumaria.

Vnde dicitur.

CA P N O S, seu *fumaria*, vel *fumus terra* Latinis dicitur, quod succus eius oculis immisus, lachrymas quasi vellicando excitet, vt fumus. Herbula est notissima in aruis, hortifve nascens, coriandro aliquantum similis, fructuosa & prætenera. Floresculos edit plurimos, rubeilos, & interdum albidos, atque altera parte instar cristæ auiculæ *Coridalis*, quam alaudam cristatã, seu galeritam vocant, acuminatos. Eius duæ differentiæ traduntur; prima & vulgaris inter segetes, & in locis apricosis fructicat; alia vix nisi in hortis inuenitur bulbosa, subcineritia, floribus interdum albis, interdum luteis, aut alio colore variegatis.

Species.

Vires.

Fumaria omnis acris est, & amaræ facultatis, biliosam vrinam mouet, sanatq; ictericis obstructionem & imbecillitatem.

Eius vero succus in oculos instillatus mirifice oculorum caliginem sum mouet, & visum acuit.

Vulgaris in frequenti est vsu, à qua duo syrups nomen habet; vnus de fumaria minor; alter maior dicitur: hic perpetuo paratus seruat in officina Pasch. Bazoini Pharmacopœi doctissimi.

C A P. LXIX.

De Euphrasia.

EUPHRASIA à nonnullis ophthalmica & ocularis herba dicta, pumila planta est, vix pedem alta, cauliculos è radice tenui & fibrosa graciles & nigricantes profrens, folia parua, serrata ad chamædryn accedentia, flosculos albos minutis punctis maculatos. Nascitur ruri in locis macilentis, siccis, strigosis, incultis, secus vias & agrorum margines modo non umbras. Circa autumnii initium floret, tuncq; colligitur & seruat, vel aqua ex ea recenti destillatur optima ad oculos, quibus præ aliis valde conuenit, vnde Germanis *sola men oculorum* dicitur, quibusdam *Euphrasye*, quod animum exhilaret, quem ob effectum eadem etiam nomenclatione designatur buglossum.

Calefacit leniter, desiccatur potenter, oculis confert insigniter: Sumpta enim & adhibita caliginem auert, morbisque omnibus oculorum pituitosis prodest. Vinum, cui multa euphrasia vindemiarum tempore maceratum fuerit, mira efficacitate iuuat oculos, & eorum affectus expugnat.

C A P. LXX.

De Centauro minore.

CENTAURI duo traduntur discrimina; vnum dicitur maius, quod rha-ponticum non est, vt diximus supra; alterum minus, quæ vultu & viribus multum inter se dissident: nã maius caules erigit bicubitales, folia oblonga, ex multis cohæ-

coherentia, in margine crenata, in virgaurum fastigijs capitula turbinata, lacee modo squamis herbis inducra, ex quib. flores erumpunt staminei, caerulei & elegantes. Istud non magis fit in re medicamentaria, licet dignitate quadam veteres modo Centaurium, modo ex his nonnulli Panaces dixerint.

Minus vero frequentius vsurpatur, & à virium, quibus pollet, dignitate ad febrü halosim, seu expugnationem *Febrisugum* saepe vocitatur: aliquando ab insigni eius amarore *fel terra*; aliquando & *Limnison* nuncupatur.

Planta parua est, cauliculo assurgens pedem tantum alto, anguloso, folijs induto exiguis hyperici similib. per interualla binis: florib. in summitate coronato paruis, purpureis, interdiu explicatis ante ortu, & post occasum Solis reclusis: Succedunt siliqua per breues, in quibus grana minutula coarctantur. Nascitur vltro locis incultis, herbosis, macilentis, acri libero expositis. Inuenitur in multis locis cum flore luteo, interdum albo: Vidi, qui comam media sui parte purpuream altera albam gereret.

Centaurium minus potenter calefacit, vlcera antiqua expurgat, ad cicatricem ducit. Eius decoctum hepatis obstructions tollit, & lienem induratu iuuat: Succus in passo vsurpatus, menses & foetum educit; cum melle oculis illitus caliginem tollit.

C A P. LXXI.

De Rhapontico.

RHAPONTICVM Rhabarbarum non est, neque etiam Centaurium maius, vt multi multa inter has stirpes affinitate decepti crediderunt: Nam *Rhaponticum* peregrina radix est, in his, quae supra Bosphorum Thracium, ac Pontum Euxinum sunt, regionibus proueniens raphani maioris crassitudine, subnigra, ac rufescens, centaurio magno similis, fractu facilis, intus colore ex atro subrubefcente & ferrugi-

neo, sapore subamaro, astrictione, acrimoniae omnis experte, odore fere nullo.

In multis Galliae hortis, eorum maxime, qui ratis simplicibus perquirendis, emendis, studiose alendis operam sedulam nauant, nunc Rhaponticum late virens inuenitur, quod antiquorum Rhapontico tam bene conuenit, vt ipsissimum esse & autopsia efficit, & ratio luadet, vt credamus.

Optima Rhapontici radix ea dicitur, quae cariem non sensit & comanducata, cum remissa astrictione in ore lentescit, coloremque reddit ex pallido rufescentem, & ad croceum vergentem, qualem quoridie videmus in Pharmacopolijs Lutetianis. Nunc enim valde rara non est, & à cunctis pene seplasiarijs agnoscitur.

Valeret ad stomachi imbecillitatem, ad *Vires*. lienosos, hepaticos, coxendicum dolores, ad conuulsa, rupta, februm circuitus, venenatorum animalium morsus, & vtilissime antidotis admiscetur.

C A P. LXXII.

De Meu.

MEU, siue, vt alij volunt, *Meum* duplex *Species*.

Est vnum laudatissimum, quod in Macedonia reperitur, sed copiosum in Athamante, vnde *Athamanticum* dictum: alterum magis vulgare, quod in multis Galliae & Italiae regionib. viret, quod herbarij nunc *anethum syluestre*, nunc *faniculum tortuosum* vocant. Vtrique folia tenuia sunt angusta, capillacea; surculi graciles cubitales, in quorum summitatibus prodeunt umbellae cum floeculis candidis, quos semina consequuntur angulosa, oblonga, cumino maiora, odorata, cum acrimonia quadam amaricantia. Subsunt radices admodum tenues & odoratae.

Meum calefacit ad ordinem tertium, sic cat ad secundum: in eisdem, attenuat, expurgat, obstructions aufert, vrinam & menstrua cit, inflationes stomachi discutit, iecoris infarctus tollit, & vitia renum emendat.

C A P.

Fel terra.
Limnison.

Vires.

Athamanticum.
Anethum
syluestre.
Feniculum
tortuosum.

CAP. LXXIII.

De Anetho.

ANETHVM & Medici & mulieres commendatissimum habent: Hæ enim sedulo Junio mense, quo scilicet tempore suis flosculis comatur, & suauissime fragrat, excerpunt vel secant, siccant, seruât, & simul cum vestibis recondunt, ad iucundum illis odorem conciliandum. Medici vero simul & semine vtuntur ad multa vtilissimo, vt dicitur.

Assurgit autem anethum bicubitali proceritate, surculus rotundis, geniculatis, foliis tenuissime dissectis, & veluti capillaribus: flosculus in mucario luteis: semine dein plano, admodum tenui, ac foliato, ex flauo pallefcente: radice dura, ac fibrosa. In hortis seritur, & semel satum sæpe quotannis ex deciduo semine reuiuiscit. Grauis utcunque est anethi halitus, sed tamen iucundus ac suauis.

Vires.

Excalfacit & siccat ordine secundo, atque in introsumptum vrinam cit, tormina ac inflationes sedat, si agultum lenit, lac euocat, & eius copiam auget, incidit, attenuat, & humores ad coctionem perducit.

CAP. LXXIV.

De Petrofelino Macedonico.

PETROSELINVM aut vulgare est, ac nostris in hortis frequens, Medicis apium hortense, vulgo *Persilium* dictum, quod vt gratissimum olus, in culinis celebratur, vt prima sectione notauius; vel *Macedonicum*, quod non profus simili modo à rei herbariæ scriptoribus depingitur. Lobelius enim fere domestico simile contendit, caule, foliis, umbellis, seminibus, sed in locis præruptis & saxosis gignitur, vnde *Petrapii* & *petrofelini* nomen, adeo, vt vnum sit nostras & hortense; aliud vero syluestre & Macedonicum. Fuchsius vero folia dat ei pimpinellæ, & semina ammi, eaque odorata, acria, & aroma olentia perhibet. Hoc non tantum ex Dioscoride rescuiuit,

sed vidit, & expertus est. Cum enim semen petrofelini, quod pro Macedonico seruabat, terræ mandasset, plantam habuit & foliis pimpinellæ respondentem, & semen his conditionibus absolutum; quas ei tribuit Dioscorides.

In Macedonia copiosum & laudatissimum nascitur; maxime vero in locis saxosis & asperis. Late virens in horto Ioan. Gonerii Pharmacopœi Paris. alitur, vt & alia multæ stirpes raræ & pretiosæ.

Calefacit & siccat insigniter, vrinâ mouet, menstrua ducit, colico dolori prodest, tormina sedat: laterum quoque, renum & vesicæ doloribus sumptum medetur. flatu discutit, attenuat, incidit, vtilissime Antidotis admisceetur.

Vires.

CAP. LXXV.

De Coriandro.

TAMETS I Coriandrum herba sit visum & tetrum odorem spirans, hortense plane est, & studiose seritur & colitur. Eius enim granadum resiccantur, hancitum grauem & ingratum deponunt, & suauiter olent. Surculus ei admodum tenuis, teres, cubitalis & ramosus: folia primo exortu adianti similia, laciniosa, in tenues ac varie incisa: nam eorum pars cauliculo propior minus; remotior, magis secatur: flosculi candidi sunt in umbellis laxis: semen nudum, rotundum, firmum, non nihil striatum, ac inane, quod primum viret, dein arefcens ex luteo albecit: radix breuis, dura, ac fibrosa: foliorum teter ac putidus odor & cimices redolens.

Semen aceto solet præparari ad qualitatis cuiusdam inimicæ castigationem, quam tamen sola desiccatione amittit, & innoxie sine præparatione sumitur.

Coriandrum, seu *Coriannos*, aut *Corion* Vires, ex Dioscoride, vim habet refrigeratorem, & cum pane aut polenta, erysipelatis, herpetibus & inflammationibus medetur, à quo tamen optima ratione dissentit Galenus, probatque calidum esse, nec valere ad erysipelas exactū, seu exquisitum, sed tantū cedema-

œdematodes: nam calefacit moderate, resiccatur manifeste, atque astrictionis non nihil obtinet.

CAP. LXXVI.

De Capparibus.

CAPPARIS in multis regionibus sponte nascitur, nullo aut exiguo cultu, atque vberiore prouentu in locis ficis & agris desertis, citra rusticorum opem. Frutex fenticosus est, humilis, spinis aduncis hamatus, cuius ramuli aculeis horrentes orbiculariter per terram sternuntur: Folia circinata veluti mali cotoneæ, e quorum alis pediculi erumpunt longi, umbones, seu capitula rotunda proferentes, quibus debilescentibus, flores candidi panduntur, quibus succedunt fructus oblongi, acinoso semine pleni.

Ista florū rudimenta, seu capitula priusquam sese explicent, & adhuc nodosa solent euelli, muria conditi, & in pharmacopoliis seruari pro capparibus, quæ minores maioribus creduntur præstantiores. Conditura redduntur suauiores & salubriores ad medicum usum & esum. Radix quoque præscinditur, cortex separatur, siccat, seruatur. Parum autem alimonix Cappares vescentibus promittunt, quod partium tenuitate polleant, & medicinæ potius cibo nascantur: à Muria tamen quendam mutuuntur saporem stomacho pergratum, qui fastidientes sæpius inuitant ad epulas, & languentem appetitum reuocant.

Capparis (& fructum & radicem intelligo) excalescit, extergit, purgat, incidit, digerit, lienem roborat, iuuat, minuit, obstructa tollit, & morbis à splenis infarctu & imbecillitate origiæm ducentibus con-
ducit.

CAP. LXXVII.

De Periclymeno.

PERICLYMENON Romanis *volucrum manus* dicitur, aliquando *Caprifolium*, à Scribonio Largo *Mater sylua* & *matrisylua*; à nonnullis *Lilium inter spi-*

nas, Frutex est furculosus, lignosus, scanforius, & sese vicinis arboribus conuolvens accircumligans, & ad summa earum fastigia sæpe furculis obsequiosis ascendens. Folia profert ex longis intervalis & singulis geniculis bina, oblonga, leuia, mollia, ex albo virentia, prona parte albiora: flores candidos, & aliquando fluescentes, in longitudinem porrectos, fistulosos, in extremo hiulecos, simul multos, ac velut in seruo congestos, & suauiter olentes, apicibus aliquot è medio exeuntibus. Fructus partim rubens, rotundus, racematim cohaerescens, in quo semen duriusculum; radix crassa & lignosa, cuius nullus est in medicina usus.

Nascitur in syluis & dumetis, & arbuta tam arcte sepe amplexatur, vt suæ circumvolutionis impressum illis relinquat vestigium.

Ex periclymenis quoddam frutices amplexando suos gyros ab oriente ad occidentem, aliud ab occidente ad orientem ducit, idque semper & locorum vbique.

Periclymenum euidentissime calefacit, siccaturque, lienem minuit, orthopnoicis confert, vrinam mouet, singultum arcet, partus celeritatem facit, calculos pellit, faciei lentigines delet, & longo usu sterilitatem & viris & mulieribus adfert.

Xylostron periclymeno vultu quidem simile est, sed nullis, vt hoc ipsum, eget adminiculis, vt fulciatur, sed per se subsistit.

CAP. LXXVIII.

De Genista.

GENISTA ipsæ etiam ancillæ agnoscunt, quam colligunt & colligant ad scopas. Nascitur in locis incultis, macris, & aridis, præsertim nostras, quæ syluestris est, nam Hispanica, non nisi apud nos hortensis, atque vix fruticans, syluestri similis, sed virgultis, foliolis, & floribus maioribus.

Hispanicæ flores grauius spirant, virgulta

Ff

Vires.

Nomina.

gulta suauius, syluestris contra flores suauiores, virgulta admodum teera.

Genifstella.

Est quadam humilis genista, seu *genifstella* dicta, cuius cauliculi hac illac, in membrancas alas, pro foliis extenduntur, à Medicis aurem negligitur, nec vllius eius celebratur vsus. Genista floret initio veris, tuncq; flores nondum perfecte explicati, & aceto & sale conditi, seruantur ad hycem pro acetariis capparum more.

Vires.

Calefacit & siccat ad recessum vsque secundum: flores potissimum commendantur ad lienis, & iecoris infarctus expediendo: semen tritum & potum ad ʒ. j. aut ʒ. j. s. cum aquæ nullæ ʒ. iij. aluum turbat & subducit, vesicamque aperit, & stranguriam medetur.

CAP. LXXIX.

De Sabina.

Species.

SABINÆ duæ traduntur differentia, vna baccifera, altera fructus omnis expers: Vtraque vix procerâ, iunipero valde similis, & perpetuo virens. Quæ baccis nõ grauidatur, graueolentior est, rigidior, & breuius spinulis asperior, coma perpetuo virente, odore molesto, sapore feruido & acri: Hæc pumila semper fere est, in latitudinem sese diffundens, nonnunquam tamen in altum assurgit, dum eius rami caulem dantes præscinduntur.

Non baccifera.

Baccifera.

Alterâ minus horrida est, nullis pungentibus spinis aculeata, & tamarisci admodum similis, odorem minus tetrum spirans, quâ superior, baccas edens subpuniceas ac resinosas. Hæc raro in regionibus frigidis delectatur, in multis vero calidis, vt in Gallo prouincia sponte, & copiosa nascitur.

Arborescens.

Præter dictas, alia arborescens amygdalirita ac magnitudine à Belonio visa est, in Creta & Mysia, cui credere malo, quam inibi peregrinari.

Vires.

Sabina tertio gradu calefacit siccatque, sanguinem per vrinas ducit, menstrua suppressa mouet: Cum vino sumpta, vel adhibita fetum excutit, vel viuentem, vel mortuum.

CAP. LXXX.

De Rosemarino.

DVAVVS plantis multum diuersis nomen Libanotidis, quam *Rosemarinū* dicunt, à Dioscoride c. 87. lib. 3. datum est: Prior ab eodem vocatur *libanotus fœcundâ*, frugiferaque, cuius folia fœniculi similia sunt, humisparfa, iucunde olentia: caulis cubitalis, aut altior, concauus, umbellis capitatus, ex quibus semen habetur oblongum, & acre, Canchrys dictum. Tres huius differentia perhibentur, Prior enumerata; Secunda illi valde similis, excepto semine, quod latum est, vt Spondyli, nec mordax, nec acre; Tertia nec florem, nec semen profert.

Species.

Rosemarinū ferulaceum.

Est aliud *rosemarinum coronarium* dictū, ferulaceo *superius* descripto multum dissimile: est enim frutex lignosus, caules habens multos, tennes, longos, foliis angustis, crebris, duriusculis, subtus albicantibus, superna parte viridibus conuestitis, ac floribus hinc inde multis, ex cæruleo candescentibus coronatos. Odor vteunq; grauis, non tam ingratus, vt qui caput ac cerebrum & neruos roborat. Passim in hortis plantatur, & in calidioribus Gallia regionibus sponte prouenit. Bis floret quotannis. Vere & Autumno.

Excalefactoria qualitate præditum est. Ictero feliciter medetur, si eius decoctio ante exercitationem bibatur; deinde exercitatus balneum ingreditur, & merum poter, neruorum resolutioni prodest, stupori & morbis omnibus cerebri à frigidis humoribus natis.

Vires.

CAP. LXXXI.

De Agno casto, seu vitice.

IN multis calidis regionibus, ac fluminū Iripis, & asperis locis, vt torrentium alueis, arbuscula quædam nascitur odora, *Agno castus*, seu *Lygos*, & *vitex* dicta, foliis cannabinis, sed in ambitu non ferratis; oblongis, acuminatis, & vnicopediculo coherens.

coherens.

coherentibus. Ramos promit longos, len-
ros, fractu pertinaces: flores subpurpureos,
verticillatim, ac spicato ordine circulo-
rum fastigia circumdantes: Semen rotun-
dum Cardomomo minori simile. *Diosco-
rid. cap. 36. lib. 1.* Dicitur *Agnus castus*, quod
ad castitatem conferat, foliis & floribus
sumptis & substratis.

Calefacit & siccit insigniter, & flatus om-
nium maxime discutit, venenatis ictibus
& lienosis auxiliatur, menses ciet, seminis
motum cohibet, nocturnas veneris imagi-
nationes, vt semen rutæ compescit, ob id
matronæ in Thesmophoriis Athenien-
sium, castitatem custodientes huius foliis
toros sibi sternebant.

CAP. LXXXII.

De *Fraxino*. & *Ornithoglossa*.

FRAXINVS arbor est procerâ, *Melia* &
Milia Græcis dicta, non modo ad supel-
lectilium ligneorum fabricam, sed rem me-
dicam vtilissima & aptissima, ex cuius cor-
tice, ligno, fructu multa percipiuntur com-
moda. Allurgit autem caudice multum
crasso, & alto, cortice inuoluto, tenui & le-
ui, foliis oblongis, velut ex multis constan-
tibus, & vno pediculo adhaerentibus, gly-
zyrrhizæ, aut iuglandis modo.

Absque prægressis floribus conspicuis,
siliquæ simul multæ & colligatæ ex vno
pediculo, à ramis teneris prodeunt, quæ
quod auium linguam referant, aut medul-
la intus conelusa veluti ligulam exprimat,
lingua auium, *Ornithoglossa* Græcis dicta,
nominantur.

Tanta vero antipathia à veteribus tra-
ditur inter serpentes, & hanc arborem ef-
fe, vt malint ipsi in ignem proflire, quam
frondes aut ramos perreptare, si iisdem &
igne circumdentur: potius enim lignum,
quam ignem aufugiunt.

Fraxinis folia, vt etiam cortex, moderate
calefaciunt, efficaciter siccant, semen vero,
quod *Ornithoglossum*, & aliquando *Orneo-
glossum* nominant, calidum & siccum est
recessu secundo. Quod si tanta sit huius ar-
boris contra serpentes facultas, vt etiam

sola ipsius ymbra abigantur, multo poten-
tiores aduersus venena præfabunt effe-
ctus folia, aut succus, aut alia partes arbo-
ris, dum assumuntur, vel adhibentur. Ob id
feliciter vsurpantur ad eorum affectuum
curationem, qui malignæ cuiusdam qua-
litate sunt participes, vtiliterque antidotis
admiscentur. Semen autem valde com-
mendatur ad stimulos veneris excitandos:
medetur & iecoris, lienisque doloribus ex
causa frigida cum vino.

CAP. LXXXIII.

De *Visco quærno*.

VISCITRIA sunt genera, vnum Plinio, *Species.*
Scribonio, & Hesichio venenum est, 1.
quod ex chameleone nigro, appetente can-
nis ortu, interdum *collachrymare* traditur,
ab ipsis *Ixia* nominatum; alterum malacri- 2.
cum est, aubus inuisicandis & captandis
dicatum, quod ex corticibus aquifoliæ e-
lixatis, in fimo sepultis, putrefactis, tritis, &
aqua lotis, ad corticem separationem pa-
ratur, remanente tantum viscilage.

Tertium est veluti planta plantæ adnatæ,
quæ se non sua seminat arbor, inquit Virgil.
6. *Æneid.* Et quæ, cum in terra non feratur,
aut sat a nusquam vireat, in aliena planta
late nascitur & fruticat, perpetua fronde
ac semper virente. Nascitur autem non in
arbore singula, sed in quamplurimis, usq;
dissimilibus, vt in quercubus, pomis, pyris
& domesticis, & syluestribus, salicibus, o-
xyacanta, populo & aliis multis.

Excedit vero rarissime cubiti altitudi-
nem, sed in latitudinem sese diffundit, ra-
mis multis, breuibus, geniculatis, lignosis,
dilute virentibus; foliis oblongis, latiuscu-
lis, striatis, ex viridi nonnihil flauescenti-
bus: bacca eius geniculis adnascuntur, ro-
tundæ, albæ, splendidæ, quibus hyeme
turdæ, merulæ, palumbi, & aliæ aues ve-
scuntur: radices nullæ, nisi arboris viscige-
ræ fibræ ac rami pro radicibus habeantur.
Anile & fabulosum est, quod asserunt
nonnulli, viscum nempe non nasci, nisi à
semine per auis alicuius, vt turdæ aut simi-
lis ventrem, prius reddito.

Ff 2 Æque

Viscum unde nascitur. Quodnam sit optimum.

Æque ridiculum, quod Athenæus scribit, Si *ovis*, id est, vinago, seu columba sylvestris visci semen comederit, super quacunque arbore alium exonerarit, viscum nasci: Nascitur enim non ex semine, non ex animalis stercore, sed veluti ex sudore arboris illius, cuius trunco adhaerescit. Præstantissimum autem & laudatissimum, quod ex quercu habetur.

Vires.

Calefacit cum acrimonia & amaritudine; Ex eorum tamen est genere, quæ non protinus admota calefaciunt, sed quæ tempus requirunt. Discuti, emollit, attrahit: Tubercula, parotidas, cæterosque abscessus cum resina & paricera mixtū maturat, & morbo comitali efficacissime prodest.

CAP. LXXXIV.

De Populo.

Species.

POPULVS arbor triplici discrimine notatur, vna dicitur alba, quibusdam *sarsarus*; alia nigra; tertia Lybica, vulgo *tremula*: Hæc locis vdis & siccis æque viret, alia riguis tantum delectantur. Prior caudicem habet crassum, procerum, læui & albicante cortice indutum: folia lata, incisa, angulosa, superne læuia & virentia, inferne albicantia, lanuginosa, tussilagini similia, proluxo pediculo adhaerentia, tremula.

1.
Populus alba.

Nigra citius in altitudinem sese gorit caudice crasso, læui, albicâte: folio rotundo, oblongo, superne acuto, hederaceo, pediculo longo & tenui appenso. Iulos profert lōgos, ac veluti racemum, cui acinuli hærent piperis rotundi modo, qui, vbi maturuere, decidunt, antequam sæpe in pappos dehiscant.

2.
Populus nigra.

Prima huius germina foliorum futurorum rudimenta, oblonga & acuta, pingue quiddam oleosum, ac resinofum habent, digitis adhaerescens & subflauum: A Pharmacopœis *oculi populi* vocitantur, quos Veris initio excerpunt, tundunt, & cum axungia suilla ad mensem Iunium in figulino vase recondunt, ad vnguenti populei confectioem. Ex foliis eius apes lachrymam quandam colligunt, ex qua propolidem faciunt.

Lybica, seu *tremula*, aut montana *Populus Lybica, seu montana.* Populus Lybica, seu montana, aut nigra vultu vix variat, sed folia gerit duriora, minora, in ambitu profundius serrata, pediculis longioribus coherentia: ob id ad motum ventorum statū citiora, & mutuo inter se collisu crepitantia. A quibusdam Cercis putatur; hæc tamen secundum Theophrastum videtur ea esse, quæ apud nos *arbor Indæ* vocitatur.

Gemma autem populi nigra (sic enim *Vires.* rectius, quam oculi nominantur) tantum in re pharmacaria vsurpantur, facultatemque calefacientem & siccantem habet, & partium tenuitate incidentem ac mollientem: Folia vim eandem sortiuntur, sed imbecillioem: Cum aceto trita & illita podagricis doloribus vtiliter medentur.

An ex populo defluat lachryma in Padum amnem, & coeat in succinum, vt plerique Dioscoridem securi putant, postea aptius suo dicitur loco.

SECTIO V. DE SIMPLICIBVS REFRIGERANTIBVS.

Medicamenta non omnibus in regionibus nascuntur optima, sed alia in calide, alia in frigidis vberius & latius; nam hic segetes, illic veniunt felicius vna. Quæ ad meridiem & astuosum coeli aspectum vergit regio, calida simplicia, quæ ad Septentrionem frigida & præstantiora fecundius alit. Quod si materiei medicamentarie studiosus incumbere hi Medici qui Asiam, Aphricam, & peregrinas regiones incolunt, ad suam & suorū incolumitatem fidelius tuendam; multas è nostro solo stirpes, quas non habent, viribus eximitis præditas efflagitant, quarum nonnullis & suauius ad alendū, & aliis felicius ad medicandum vterentur. Multas siquidē habemus, quæ nec in Ægypto, nec in Chyria, aut alibi sub Polo Antarctico virent, aut arte

arte vlla queunt cicurari. Quavis enim coeli facies, in quouis solo, plantam quamlibet animare, letam, vinacem & fecundam reddere minime potest. Europa autem prater calefacientia multa, infinita pene refrigerantia producit; Inter qua ea tantum hic enarro, que ad compositiones in nostra officina traditas accedunt. In quorum descriptione, de his primum, qua summe refrigerant, loquor: tum de his, qua mitius. postremo de his, que inter refrigerantia & calefacientia ambigunt.

CAP. I.

De Mandragora.

HVEVSOY veterarum esse credidi in somnia, que de Mandragora narrantur, de quibus plebeculam audiui saepe garrientem. Ex quorundam tamen veterum tabernis illam et figmenta deprompta esse comperio, qui nimium creduli forsitan, que ab imperitis audiere, literis mandarunt: nam Græcorum nonnulli, quod illius radicem, tanquam philtbrum quoddam ad amatoria conducere arbitrantur, Circeam nominarunt. Pythagoras, quod hominis truncum, & artus utcumque representaret, eiusque radices saepius geminæ, quasi crura duo & clunes ostentarent, *Anthropomorphon* nominavit; Ad cuius nominis allusionem accedit *Mandragora*, iuxta Septentrionalium idioma, apud quos *Man* hominem notat, & *Dragen*, quasi gerês hominis figuram. Anilia tamê fictitiæque sunt hæc omnia, quibus vafri circulatores incautos saepe decipiunt, dum radículas quasdam bifidas circumferunt, in quibus faciem humanam sculptam, & artus discriminatos agnoscere facile est: De hisque mira & incredibilia narrant, ut ab idiotis nummos extorqueant.

A quibusdam vocatur *malus canina*, ab aliis *pomus terrestris*, eo quod poma ferat rotunda, lutea, vitellis ouorum induratum similia, odorata quidem, sed virosa.

Species.

Eius autem duæ traduntur differentiæ;

vna dicitur mas, seu candida. *μοίρος* Græci *Morion* vocant, nonnulli *Arsen*, alii *Hypoplomon*, *Hypoplomon*, quæ ingentibus foliis, betæ similibus, latis & læuibus viret.

Fœmina vero nigra dicta, folia pauidi angustiora, lactucæ minorâ, aliquantum hirtuta, humi procumbentia.

Poma producit mari similia, sed minorâ; forbi effigie, ex luteo pallefcencia. Radices habet saepius binas, aliquando ternas, inter se conuolutas & intortas, exterius nigras, intus albas, carnosas, longas & crassas.

Mandragora nulla patienter fert Solis æstus, & lætius fructat in locis vmbrosis & apricis; vnde Mandragora forsitan dicta, ut viri quidam docti putant, quod in mandris & specubus sata delectetur. *Vnde dicitur.*

Dioscoridis tempore colligebatur radicis succus, qui insolatu concretus multo erat in usu: nunc radicibus & foliis vitur quidem, sed rarissime, atque in his solum affectibus, qui alia blandiora stupefacientia temnuunt. *Vires.*

Ex pomis paratur oleum per infusionem, ut in Officina demonstrauimus, quod prudenter adhibitum dolores quosuis tollit, & blande somnum conciliat.

Rarissime autem Mandragora per os sumitur; atque his, qui vrendi vel secâdi sût, ne dolores sentiant, aliud quoddam potius medicamentum opiatum, idoneis simplicibus castigatum datur, quo sine noxa sensus consopiantur. Vis enim mandragoræ non tantum impense frigida est, sed etiam narcotica: Proinde non tuto, nisi prudenter vsurpata: nam inter venena ab Aetio *cap. 45. ser. 4. form. 1.* numeratur.

Mandragoræ quædam planta cognata *Mala insana* est, quæ mala fert ex ceruleo purpurea, o- *Melongena.*

ui magnitudine, quæ *mala insana* nonnulli vocant; Alii *Melongena*, quidam *poma amoris*: Adnascuntur surculo pedem alto, vtrinque foliis solani similibus amictis, è cuius media parte sursum versus, prodeunt flores albicantes, quibus mala succedunt, multa carne turgida, succulenta, granis

Ff 3 par-

Paruis prægnantia. His vtuntur in aceta-
riis nonnulli non sine magno sanitatis dis-
pendio.

CAP. H.

De Solano.

Species.

MVLTA Solani perhibentur discrimi-
na, primū Dioscoridi dicitur satiuū
ac hortense. Theophrasto inter olera re-
positum. Nunc tamen nec estur, nec serit-
tur, sed sponte etiam inuitis hortulanis se-
cus vias germinat, adolescit, floret, & bac-
cas gerit nigras, vnde Galli *Morellam* no-
minant: Officinæ *Solatrum*, Græci *Stry-
chnon*.

Morella.

Planta est pedem alta, racemosa, foliis
ezymi, sed maioribus nigricantibus bac-
cis, racematim coeuntibus, rotundis pri-
mum viridibus: à maturitate nigris. Præ-
cedunt flores purpurei, elegantes, ex quo-
rum umbilico prodit apex luteus, specio-
susque.

Vires.

Refrigerandi facultatem obtinet in-
gnem: ob id ignibus sagris coeuenit, capitis
dolori à causa calida prodest; astuantis sto-
machi auxiliatur. Eius baccae ad vnguen-
tum *Diapompholigos* efficaciter accedunt.
Stillaticius liquor ad oculorum inflam-
mationem, & aliarum partium ardores vtili-
ter vsurpatur. Vim quoque stupefacien-
tem cum obtineat, somno conciliando
sæpe prodest.

Solanium
Somniaferū.

Aliud quoddam *Somniaferum*, seu *Dor-
mitorium* nuncupatur, quod videlicet in-
gniter somnum conciliet. Ramosa planta
est, fructu contumax, foliis multris, ac ma-
iusculis, aliquantum hirsutis, & ad effigiem
cotoneæ mali accedentibus, subobscuris:
radice exterius rubra, & vbi aruerit, albi-
cante; flore ampliusculo, subrubro nec a-
spectu valde grato; e cuius cauo fructus e-
mergit rotundus, cerasæ magnitudine, qui
præsentem vtentibus adfert interitum.
Soporiferam quidem opio validius. Mul-
tis in locis agrestibus, & incultis læte fru-
ticat, & præsertim in rupibus à mari non
longe distitis, vnde botanici solanum ma-

rinum, Officinæ *Solatrum* vocitant.

Tertium solani genus *maniacum*, seu *Solanum
furiolum* & *lathale*, quibusdam, *Thryeron furiolum*.
aliis *Perisson* dictum, folia gerit erucæ si-
milia, sed maiora ad acanthum accedentia
promittit; caules multos, proceros, specio-
sos; florem nigricantem, quem fructus co-
sequitur ramecosus, niger, rotundus, decē
aut duodecim acinis prægnans. Id esse cre-
ditur, quod multi *Doryon*, vel *doryenion*
nominant. Sunt, qui nihil discriminis esse
inter Solanum somniferum & furiolum,
seu Manicum putarunt, quod tamen ma-
gnum rei herbariæ periti agnoscunt.

Quartum quoddam genus est *Strychno-
dendron*, seu *Solanum lignosum*, quibusdam
amara dulcis, vel *dulcamara*, dictum, quod
vitium ritu pergulas & sèpes scandit, foliis
& surculis imilaceis, sed durioribus & ni-
grioribus, floribus purpurascens &
violaceis, ac inuensis. Ex quorum umbili-
co luteolus emicat apex. Succedunt bac-
cæ, partæ, succulentæ & virosæ.

Solanium
lignosum.

Ad solana multorum consensu iuste re-
fertur alia planta, quibusdam *Vua lupina*, *Aconitum
lupinum*, aliis *Aconitum pardalianches*, nonnullis *pardal.
herba Paris* dicta, quam Gesnerus *Monococcorn*, *Pena Solanum tetraphyllum* nomi-
nat. Verum his omnibus solanis, hortense
si exceperis, aut nunquam, aut raro Medi-
ci vtuntur; nam eorum vsus minime tutus
est. At mala ea medicina est, qua maioris
mali periculum adfert.

Alia adhuc stirps ob effigiei & virtutis
cognitionem inter solana refertur, quæ
Stramonium, vel rectius *Strychmonium*, à
quibusdam *Lycopersum*, ab aliis *Metel*, à
nonnullis *hyoscyamus Peruvianus* & *Ba-
ryococcalon* dicitur: cuius duo traduntur
discrimina, vnum maius est, quod hominis
proceritatem æquat, & sæpe superat: alte-
rum minus bicubitale, aut paulo altius vel
breuius. Vtriusque facies eadem & flores
vtrumque gerit albos, maiusculos, simila-
cis æmulos & poma crassa, spinosa, echina-
ta, in minore rotunda, in maiore acumina-
ta, cui & folia & omnia maiora.

Refer-

Solanum pomiferum. Refertur etiamnum ad solana alia plan-
ta illis cognata, quam officina *Solanum*
Poma mirabilia. *pomiferum*, nonnulli *Lycopersicum* vocant.
Mala enim gerit ex aureo crocea, quæ
herbarii poma mirabilia aureave nuncu-
pant. Sunt, qui & Ammonum Plinii ad so-
lana deducere tentant. Dispar tamen vul-
tus, & natura refragatur.

C A P. III.
De *Alkekengi*.

Solanum vesicarium.

SECUNDUM Solani genus Dioscorid. *Ha-
licacabus* est, quem officina Maurita-
norum vocem secuta, *Alkekengi* vocant;
ob cuius ad multa celeberrimos usus, se-
orsim de eo differere placuit. A vesica fi-
gura, quam eius grana inuolucro quodam
membraneo vestita referunt, *Solanum ve-
sicarium* nuncupari solet. In squalidis lo-
cis, vt inter vineta late nascitur, & vberri-
me fructicat, cauliculos cubitales profe-
rens, tenues, rotundos, lubrubros, quasi
geniculatos; folia solani, sed paulo maio-
ra; flores subalidos, quibus folliculi vesti-
carum instar succedunt, primum herba-
cei, deinde phœnicei, in quorum ventre,
grana rotunda, cerasorum magnitudine,
effigie, & colore includuntur, carnosâ, &
seminibus, planis, teretibus, & subcandi-
cantibus turgidula.

Vires.

Fructus hi quibusuis, vel etiam pueris
notissimi sunt, qui *hyemalia cerasa* eisdem
vocitant, & sæpe magna quantitate & in-
noxie mandunt. Urinæ mouendo & sabur-
ræ, à renibus & vesica deturbandæ, & for-
ras protrudendæ mirum in modum con-
ueniunt.

C A P. IV.
De *Hyoscyamo*.

Altercum.
*Herba Apol-
linaris.*
Vires.

HYOSEYAMVS, à quibusdam *herba suil.*
la dicitur, quod sues eius esu quasi cõ-
uellantur; ab aliis *Altercum* & *Apollinaris*
herba, quia hyoscyamo dementati, rixan-
do & altercando se torqueant, & velut A-
pollinis cæstro percillantur. Vidit Mat-
thiæolus pueros, qui semen hyoscyami cõ-

ederant, adeo desipere, vt à cacodæmoni-
bus elufos autumarent permulti.

Sunt vero tres hyoscyami, niger, albus, *Species.*
luteus. Nigro folia sunt hirsuta, longa, la-
taque, vt verbafeo; laciniosa, vt Acantho;
caules cubitales, & sæpe altiorem, crassi,
brachiati, ac ramosi, qui medio sui flores è
fusco pallentes promunt; quibus calices
succedunt ventricosi, oblongi, teretes, su-
perne aculeati, pyxidulis aut calathis par-
uulis similes, & præsepaliolis dissepti, in qui-
bus continetur semen exiguum, colore
fuscum & obscurum. Radix albicat, crassa,
erutu facilis, in alterum annum viuax, per-
quam vtilis ad anodyna, & minus, quam
folia, fixens.

Alii duo hyoscyami rari sunt, nec nisi in
hortis culti visuntur. Raro quoque ad me-
dicos accedunt usus: quotidie vero niger
vsurpatur. Omnes refrigerant ad tertium *Vires.*
ordinem, & vim habent narcoticam: Al-
bus autem reliquis minus & refrigerat, &
stuporem inducit.

C A P. V.

De *Papauere*.

PAPAVERVM duo sunt in vniuersû ge-
nera, hortense vnum, & sylvestre alterum. *Species.*
Hortensis multæ varietates agno-
scuntur, à florum colore, densitate & figu-
ra sumptæ. Quoddam dicitur simplex, ali-
ud polyanthon, seu multiflorum; atque
vtrumque, vel album, vel purpureum, vel
rubellum. Sylvestris quoque multa sunt
discrimina, vt nigrum, rubrum, *rhœas* vul-
go dictum, *spumosum* & *corniculatum*,
Cuius adhuc quatuor differentie videntur;
vnum commune est, & luteum, alte-
rum violaceum, & duo phœnicea.

Satiuum furculus vt plurimum bicubi-
talibus sese erigit, foliis oblongis, pallidis, *Papauer*
per ambitum ferratis, nullo pediculo ad-
hærentibus, floribus vel candidis, vel ru-
bellis, vel alterius coloris pro stirpis varie-
tate, capitibus rotundis, oblongis, in
quo-

quorum cellulis semen includitur, vel nigrum, dum ex papauere nigro, vel album, dum ex albo sobolefcit.

*Papauer
Erraticum.*

Erraticum seu *rubrum* dicitur *μυκρὸν ποῖον*, quasi fluidum, à flore celeriter decidēte. Folia gerit erucæ similia, incisa, aspera, flores rubros & semen rufum. Nascitur in aruis potissimum inter segetes.

Spumeum.

Spumeum Mathiolo ignotum, à quibusdam recentioribus pro Gratiola, ab aliis pro Saponaria sumitur.

Corniculatū

Cornicatus seu *corniculatum* folia habet subalbida, in ambitu erratici modo serrata, flores luteos, fructum paruum, seu siliquam, vt cornu inflexam, corniculo scēnigræci similem.

*Papauerapo-
lyantha.*

Passim in hortis studiose cultis & pinguibus ob florum elegantiam feri solent papauera polyantha, fimbriata, patula, rosea, variorum colorum.

Vires.

Omnibus autem inest refrigeratoria facultas, sed erratico cæteris maior; ita, vt eo solo quis vti non possit innoxie, sicut satiuo ac hortensi. Omnibus quoque vis hypnotica, sed validior nigro, quod malignæ cuiusdam qualitatis est particeps, ad eo, vt si quis immodice vtatur, veterino quodam, tanquam lethargicus detineatur.

Opium.

È papauere vulnerato aliquando sponte gummeus quidam liquor dimanat, quem *καθ' ἑξοχὴν ὄπιον*, & *ὄπιον* antiqui nominant, ad sensus stupefaciendos, somnum conciliandum, & immanitatem alieuius doloris placandam, vel certe fallendam vtilissimum, quo solent Turcæ castra sequentes vt, vt ad pugnam sint alacriores, & tanquam ebrii ad pericula quæuis minus formidolose sese præcipitent.

*Opii quali-
tates.*

De eius qualitatibus primis adhuc certatur, cum primæ notæ Medici, qui de re medicamentaria scripserunt, asseuerent, frigidum esse, vltra tertium gradum; cui tamen qualitati refragantur illius amator & acrimonia, quibus organa gustus feruntur, ac vellicantur; quod occasionem dedit multis calidum esse confiteri.

C A P. VI.

De Semperuiuis.

SEDVM plebeculæ *lombarda* est, quasi *Io-
nis barba*. *Aizoon* Græcis, *Semperuiuum* Romanis dictum, quod semper vireat, & quasi sit frondibus æternum, patientissimum frigoris: nec vlla hyemis rigiditate marcescens.

Nascitur in locis aridis, Soli expositis, *Aizoon ma-
vt super muris & pauperum tectis, ac do-
morum suggrundis, in quibus læte fruti-
cat, frondib. crassis, carnosis, mucronatis,
cynaræ ritu succulentis & virentibus, cir-
ca radicem densioribus, caule interdum
pedali, aliquando humiliore, sæpius altio-
re, frondibus squamatim dispositis vesti-
to ad cacumen, vbi in alias diuiditur
paucas flosculis herbaceis & subrubeis co-
ronatas.*

Sunt autem aizoi multa discrimina, ex *Species.*
quibus tria in vniuersum agnosco genera, maius, minus & medium. Ad maius, si nominis & effigie habeant rationem, aloe ipsa non præter rationem potest referri: hanc enim ex illius sobole quasi natam, vtriusque conditio contendit. Ad medium, *Aizoon me-
Crassula*, seu *Telephion* Græcorum; quod *Officinæ sabaminuersam*, vulgus *Orpinū* nominat, vt etiam militaris aizoides, *se-
dum aquaticum* dictum, videtur attingere. Nam vtrumque peruiuax est, perpetuoque virens, & aizoo valde cognatum, estque medium inter semperuiuum maius, & alia omnia, mox describenda: atque rectius aizooa medium dicitur, quam aliud quoddam hortense, teretifolium & esculentum, quod acetariis admiscetur, nonnullis paruum, aliis medium sedum, vulgo *Triquemadama* nuncupatum; quod à radice parua ramulos multos & graciles edit, foliolis onustos paruis, oblongis, rotundis, carnosis, mucronatis, & flosculis luteis & stellatis.

Parua autem semperuiua plurima sunt: *Aizoon* quorum

tertium.
Illecebra. quorum minimum *Illecebra* est, Græcis *ἰλλεβρα*, vulgo *panis auium* nuncupata, quam multi tertiam sedi minoris differentiâ constitunt. Pusilla ac pulchella planta est, ramulis multis repens: floribus aureis, stellatis. Muros & loca saxosa amplexatur: gustu calidissima est, & exulcerans, vnde Germani *pipermurinum* nominant.

Vermicularia.
Cauda muris.
Crassula minor.
Granellosa. Secunda aizoï parui differentia quibusdam *Crassula minor*, Italis *Granellosa*, Officinis *vermicularis*, & aliquando *Cauda muris* dicitur. Paruula quoque planta est, foliolis rotundis, oblongis, carnosis, instar vermium mucronatis, è totis ramis exilibus, breuib; que pendulis: flosculis pallidis, & interdum albidis, *unguenti marciati* compositionem ingreditur. Hæc duo aizoïa minorâ insigniter calefaciunt & exulcerant.

Aizoon tertium astringum. Tertium est sedum quoddam maiusculum, æstiuam dictum, quod surculis aliquanto maioribus assurgit, foliis rotundis, carnosis, vt *vermicularis*: sed maioribus. Nusquam semper viret, sed adueniente hyeme marcescit.

Aizoï varietates. Plures adhuc aliæ stirpes, folio sempiternæ, ac perpetuo virentes, & semper virentis vultu, viribusque cognatæ, ad eorum familiam iuste referuntur, vt *Aizoon hematoïdes*, *Aizoon scorpioides*; *Sedum quoddam Petreum montanum*, ac pusillum, aliud & pusillum, rigidis que surculis fructicis more assurgens.

Vires. Aizooni maius refrigerat ordine tertio: ob id ad erysipelata, herpetas, & inflammationes quasvis valde conuenit. Ex minoribus quedam refrigerat quidem, sed excessu minore, alia efficaciter calefaciunt simul & exulcerant, vt *vermicularis* & *illecebra*.

CAP. VII.

De *Cynoglossis*.

CYNOCLOSSO folia sunt mollicea, lenia, oblonga, pauca lanugine pubescentia, ad tactum minime aspera, ex glau-

co virentia, effigie & mollicie linguæ canis æmula.

Surculi ei teretes sunt, incani, cubitales, & sæpe longiores, in alas diuisi, floribus puniceis ac purpurascensibus coronati. Singulos flores consequuntur quaterna femina, parua, simul coherencia, hirsuta & lapparum modo vestibus inhaerentia. Subest radix crassa lymphyti magnitudine & colore, atque odore pene soporifero, cuius laudatur vsus ad acres & tenues fluxiones. Multum enim incrassat, & manifeste refrigerat, vnde ambustis vtiliter à mulierculis adhibetur. Frigida & sicca creditur gradu secundo, facultatemque habet cohibendi & incrassandi: ob id basim præstat quibusdam catapotis ab eo denominatis, quæ dantur efficaciter omnibus morbis, qui ab humoribus fluentibus proficiuntur.

CAP. VIII.

De *Plantagine*.

PLANTAGO, vel aquatica est, cuius tres *Species*. agnoscuntur differentiæ, raro ad medicos vsus ductæ; vel terrestris & communis, à planta absolute *plantago* dicta, cuius frequens sanitati tuendæ, & morbis profigandis vsurpatio. Eius duo à Dioscoride traduntur discrimina; maior & minor. Maioris tres sunt varietates, *vulgaris*, *incana* & *rosea*.

Vulgari folia betacea sunt, crassa, lata, læteque virentia: caulis angulosus, subruber, interdum cubitalis, sæpe breuior, in summo spicatus, tenui femine, ac copioso prægnans. Nascitur in vdis & lacunosis locis, & secus vias.

Rosea dicitur, quod umbellam herbi- *Plantago rosea.* dam, patulam, foliolis permultis, roseo modo, simul coherentibus compactam gerat. In cæteris supradictæ profus similis est.

Minor *plantago* foliis viret angustioribus, minoribus, mollioribus & tenuioribus: cauliculo anguloso in terram inclinato: flosculis pallentibus, seminibus parvulis, surculorum summitatibus connatis.

Gg

Vocatur

Lanceolata. Vocatur in Officinis *Lanceolata*, & aliquando *Lanceola*, quod eius folia lanceæ cuiusdam ritu sint acuminata. A quinque fibris & velut nervis, quibus habet distincta, & velut sulcata folia interdum *quinqueneruia* nominatur: vt etiam *septinervia*, cum præter quinque fibras insignes aliquando parvulæ adhuc duæ quibusdam in foliis emicant. Nonnulli deprauate ex quinqueneruia *Centineruiam* effecerunt. Vocatur & *Arnoglossum*, quod folia agninae linguæ similitudinem referant. Speciatim tamen quibusdam sic tantum dicitur, quæ folia promit rotundiora & lan. nodosa.

Vires. Plantago refrigerat & siccat. In secundo, astringit, densat, cohibet, abstergit: ob id ad herpetas, erysipelata, inflammationes, & omnes sanguinis eruptiones conducit, fluxiones sistit, dysenterix & omentali fluori conuenit, putredinem arceat, & partes quasunque roborat.

CAP. IX.

De *Centinodia*, seu *Polygono*.

CENTINODIA, à nodorum frequentia, vt aliquando *Seminalis* & *Polygonum* à seminis multitudine dicta, nunc *Corrigiola*, nunc à cohibendo sanguine, *Sanguinalis* & *sanguinaria*, interdumque *Proserpinaca*, vel potius *Serpinaca* à serpendo nuncupatur. Herba est humilis, humi reptans, graminis ritu, ramis exilibus, copiosis, nodosis, & genicularis, foliis *ruta*, sed longioribus, mollioribusque, sub quibus minutulum, & multum semen turget, præuiis fosculis ex rubeo pallentibus. Nascitur sponte in locis incultis & semitis, pedibusque solet conculcari, nec imbecillius viret.

Vires. *Polygonum mas* (sic enim ad alterius fæminini differentiam dicitur) vim habet refrigerandi, astringendi, & spissandi eximiam, proinde contra herpetas, ignem sacrum, & omnem inflammationem valet.

Succus eius per os sumptus, cuiuslibet partis profluuium & excretionem cruen-

tam compefcit: alium impensus fluentem sistit.

Datur & feliciter contra stomachi ardo-

rem, & venenatorum animalium morsus. Aliud *Polygonum*, seu *Centinodia fæmina* dicitur, vno caule, arundini tenellæ, vel magis equiseti simili, in locis aquosis assurgens, densis geniculis, quæ folia tenuia, piceæ frondibus similia in orbem conuestiunt.

Datur & marinum quoddam Officinis ignotum, & inusitatum.

Sunt, qui vocum affinitate decepti pro *Polygono Polygonatum*, & vicissim pro hoc, illud assument, sed dissimilis est multum vtriusque effigies. Nam *Polygonatum*, seu *Sigillum Salomonis*, planta cubitalis est, & sæpe altior, caule rigido, incuruo, radice crassâ, & nodosa.

CAP. X.

De *Symphyto*.

SYMPHYTATRIA magna sunt; *Alum*, seu *Speciæ* vulgare & *consolida maior* dictum, tuberosum, & maculosum. Totidem media, *petraum*, *bugula*, & *prunella*. Parua vero multa, vt *Bellides omnes*, *Margaritæ*, & *plebecula* nominatæ, quarum multæ traduntur varietates, coronamentis potius, quam officinis dicatæ.

Symphytum maius seu *consolida maior*, & à foliorum similitudine, *auricula asini*, dictum, caulem edit bicubitalem, folia ampla, longa, lata, crassa, aspera, hispida, ad buglossi effigiem accedentia, sed latiora, obscuriora, & mucronata. Ex furculorum alis prodeunt velut foliorum productiones, in quibus flores eleganti serie dispositi, intus cani, pallidi, aut sub-rubei adnascuntur, quos nigra sequuntur femina, verbasci similia: subiacent radices glutinosæ, exterius nigra, intus candidæ, quarum est in medicina frequens vsus.

Symphytum refrigerat, contrahit, astringit, densat: Enterocelas cohibet, ossibus fractis medetur, sanguinis scæratum & fluorem.

Polygonum fæmina.

Polygonum marinum.
Polygonatum.

Sigillum Salomonis.

Speciæ.

Symphytum maius.

Vires.

fluorem silit, dysenteriaz prodest, & vulneribus consolidandis adeo est efficax, vt simul cum carnibus, si concoquatur, easdem conglutinet.

Symphytum maculatum. *Symphytum maculatum*, quod passim *pulmonaria* nominatur, thyrsis, fronde, flore precedenti simile; verum folia ei breviora, in quibus albicantes maculae conspicuae sunt plures. Nascitur in syluis & locis opacis ac umbrosis. Creditur ad vitia pulmonum opem adferre.

Symphytum petraum. *Symphytum petraum*, quod in petris & saxosis locis nascitur, dictum, ex parvis & tenuibus ramis sese erigit, origani similibus, foliis parvis, capitulis thymi, radice subruffa, longa, crassaque. Sunt, qui putant, hoc symphytum bugulam esse, sed cum lignosum sit & odoratum, & capitula habeat thymi similia, non parum à bugula differt, vt mox patebit.

Bugula. *Bugula* medium quoddam symphytum est, de quo senior aetas multa & mira praedicauit, adhucq; plebecula sibi persuadet, eum nec Medico, nec Chirurgo egere, qui bugulam habuerit: Addunt & qui saniculam. Folia gerit crassa, oblonga, parum & mucronata, & in ambitu incisa, & subruffa, caules quadrangulos, modice hirsutos, flores ceruleos à mediis surculis ad fastigium multos. A nonnullis Morandola, ab aliis Laurentina, ab aliis consolidamedia nuncupatur. Herba vulneraria est, commendaturque plurimum ad disructa, fracta, caesa, conuulsaque membra.

Morandola.
Laurentina.
Consolidamedia.
Prunella. *Prunella* seu *brunella*, vt volunt nonnulli, ex symphytorum tribu est, humilis quidem planta, surculis tenuibus quadrangulis, hirsutis, humi procumbentibus, foliis latis, mucronatis, sed breuibus, parum hispidis, obscure virentibus, viscidis, & pinguibus. Flores vt betonicæ spicatum in surculis summitatibus erumpunt, è caeruleo obscure purpurei. Ad eadem commendatur, ad quæ bugula; maxime vero ad linguæ nigredinem, quæ per febres oritur delendam, si eius decocto os colluatur.

CAP. XI.

De Oxali de, seu acetosa.

INTER rumicis seu lapathi genera à Dioscoride numeratur *oxalis*, non quod sit vtriusque sapor similis, qui in lapatho subdulcis est, & fere insipidus, in oxalide, seu acetosa acidus, vnde nomen, quod ἄξις Græce dictum, modo ad folia lapathi mucronata, modo ad oxalidis acidum saporem accommodatur.

Acetosa autem omnibus nota est, eaque duplici genere agnoscitur: Vna syluestris, omnium minima & acidissima, quæ multo luxu sabulosis locis, macilentis, & saepe inter segetes nascitur. A Belgis *acetosa verucina*, ab aliis *vineta* cognominatur.

Altera maior est, quæ in locis humidioribus delectatur, vt in pratis & hortis multis; cuius duæ statuuntur differentiae: vna, quæ semper hortenſis est, & repens, ab aliis effigie valde dissimilis; folia namque habet rotunda, & colorem ex subcineritio virescentem; saporem vero acidum, vt reliquæ oxalidis species, sed palato magis ardentem: altera maioris acetosae differentia omnibus nota est, de eaque vox acetosae absolute intelligenda est, ob sacros seu magnos effectus *herba sacra* quibusdam dicta.

Oxalis in memoriam reuocat oxytriphallum, seu trifolium acetosam, mulierculis *panis cuculi*, officinis plurib. *alleluia*. Fracastorio *Luyula* dictum. Planta humilis est, in locis syluosis vere nouo nascens, cauliculis tenuibus breuibisque, in quorum summitatibus foliola tria insident, tenuia, pallide virentia, sapore acida, grataque. Flores è breuibus pediculis prodeunt candidi, quinque foliolis coherentes. Pusilla hæc herba cor recreat, putredinem arcet, refrigerat, & aqua ex ea destillata febribus continuis & pestilentibus confert.

CAP. XII.

De Oxylapatho.

NE huic simplicium examini confusio obscuritatem pariat, discrimen constituetur inter Lapathum, Hippolapathum, Hydrolapathum, Oxylapathum, & Lapathum sanguineum. *Lapathum* simpliciter dictum, seu rumex, olus est culinæ & xperitum, coquis *Patientia*, herbariis *parella* vulgo dictum.

Hippolapathum.

Hippolapathum vel latifolium est, vel rotundi folium: vtrumque cultum & *Rhabbarbarum monachorum*, & aliquando *Pseudorha* recentiorum nuncuparum.

Hydrolapathum.

Hydrolapathum duum est generum, magnum & paruum: vtrumque precedentibus simile, nec nisi palustribus & aquis locis late virescit & adolefcit.

Oxylapathum.

Oxylapathum in locis incultis vberime prouenit, radice longa, crassaque, intus flaua, seu crocea, surculo bicubitali, brachiato, foliis longis, latis, striatis, acuminatis, semine herbaceo, lato ex pediculis minutissimis dependente, & tenuibus membranæ in aoluto, colore rufo.

Lapathum sanguineum.

Lapathum sanguineum seu *maculatum*, multi non satis considerate sanguinem draconis vocitant, vt docebimus postea fusius & commodius suo loco.

Piger Henricus.

Ex lapathis quoque est *oxalis*, de qua supra, vt etiam herba quadam, nescio, qua ratione *Piger Henricus* dicta, quam spinaceum olus sylvestre puto.

CAP. XIII.

De Hepatica, hepatorio, & Eupatorio, seu agrimonia.

HERBARIÆ doctrinæ periti *hepaticam*, *hepatorium*, & *eupatorium* ita distinguunt, vt *hepatica* sit *lichen*; *hepatorium* vulgare *eupatorium*; verum *eupatorium*, *agrimonia*: hæc tria, quod hepatici roborando & sanando conueniant, *eupatoria* sæpe & recte dicuntur.

Hepatica.

Hepatica autem sæpe nominatur *lichē*,

quod contra lichenas omnibus remediis anteponatur, vel quod lapides lingat. Folio constat succulento & crasso, petris vdis & ymbrosis adhærente, sub quo cauliculi, pediculorum forma, capitula stellata habentes excunt. Abstergentem modice, refrigerantem, ac roborantem habet facultatem.

Hepatorium à radice fibrosa moderatæ magnitudinis, surculos promit bicubitales, ac ramosos, foliis cōuestitos oblongis, cannabinis, per ambitum serratis: flores paruulos, mucosos, dilute rubentes, qui vbi ymbellam pulchellam coronarunt & contabuerunt, desinunt in pappos.

Eupatorium verum seu *agrimonia*, herba fruticosa est, potentillæ valde similis, sed foliis magis virentibus, vtrinque in partes plures diuisis, per ambitum serratis & hirsutis: Caulis tenui, recto, cubitali, vel altiore, piloso, ex cuius partibus diuersis excunt *Roseyli*, parui, lutei, quos sequuntur semina admodum parua, & altera parte asperula, qua vestibus lancis facile adhærescunt. *Agrimonia* ab Eupatore inuentore, *eupatorium* nominatur.

Vim habet attenuandi & expurgandi, & peculiari virtute iecori & aliis visceribus prodest.

Non omittendum est, Melsuem pro eupatorio aliam plantam cubitalem, valde amaram, foliis centaurei minoris, sed in ambitu serratis & asperis vsurpare, quæ à nonnullis *herba Iulia*, à Græcis *Ageratum* nominatur.

CAP. XIV.

De Primula veris, seu herba Paralysis.

VVULGARIS huius herbæ varia denominatio veram dignotionem obscurauit; nam *primiueriam*, seu *primulam veris*, *herbam sancti Petri*, *herbam paralysis*, *herbam arthriticam*, *phlomidem*, *brachulam cuculi*, *Tusculanam violam*, *betonicam albam*, & *verba sculam* vocitari compertio.

Species.

perio. Sed inanis esto nomenclaturæ peruestigatio, modo res intelligatur ipsa. Primula veris dicitur, quod primo statim vere vireat & floreat; cuius tres præcipuæ traduntur varietates, *hortensis*, *pratensis*, *neomoralis*. Hortensis vel simplex est, vel multiflora; atque vtraque vel flore herbaceo, vel ex luteo pallescente. Quæ virent in pratis & syluis, foliis quidem valde similes, sed non parum dispares floribus, qui in illis crocei, parui & fere in odori; in his palentes, magis patuli & odori.

Primula veris folia multa promit, rugosa, betonica familia, sed longiora, latiora, pallidiora, è quorum medio centro multi vel ut styli exeunt tenues & longi, in quorum summitatibus dehiscunt modo tres, quatuor, aut quinque flores sublutei, pendiles, summis labris denticulati. Aliquando & vnicustantum flos pedunculo exili adnascitur.

A florum diuersitate octo differentias obseruavi: aliæ enim florem herbaceum, ac viridem & elegantissimum gerunt; aliæ album, atque etiam venustum; nonnullæ rubrum; aliæ aureum; aliæ subfluuum. Præterea quædam tantum simplici flore coronantur; aliæ multiplici; aliæ ita prolificæ, ut alter alteri adnatus videatur. Quæ simplicem ac luteolum florem gerit, copiosa ac sponte provenit in multis infimæ Neustriæ locis, ac maxime in agro Valloniensi, in quo aliæ stirpes multæ in ignes late proveniunt.

Vires.

Nervorum resolutioni, seu paralyti confert, & articulorum dolori.

Radicis decoctum commendatur ad infartus renum expediendos, saburræ protrudendam, & calculos vesicæ expellendos.

CAP. XV.

De Brassica hortensi.

BRASSICA seu caulis, Græce dicta *Crambe*, adeo vulgaris est, ut superua-

canem videretur, longo verborum amplexu eam designare, cum propter esum vbiq; gentium & locorum seratur, plantetur, colatur, eius tamen omnes varietates non omnibus in regionibus late virent, sed quædam hanc, aliæ aliam telluræ postulant; vnde quædam *Sabauda* dicitur, quod Sabaudia tractu magis delectetur, quæ multum patula est, parum occlusa, foris virens, intus alba; aliæ *marina*, quæ maritimis in locis sponte nascitur; aliæ *cauliflora*, ac *italica*, quæ non nisi in Italia, vel ex semine ex eiusdem solo aduecta, provenit; aliæ *vulgaris*, quæ apud omnes vberissime fructat; aliæ *caulorapa*, quæ medio caule turbinata est, seu rapata, & quasi bulbosa.

Species.

Præterea à foliorum conglomeratione, explanatione, incifura, planitie, laxitate, asperitate, albedine, viriditate, rubedine, obscuritate & capite crispo, racemoso, lacinioso, vel sessili, caulium, seu brassicarum varietates multæ desumuntur, quæ olitoribus & coquis, quam Pharmacopœis potius relinquenda, marinam si exceperimus, vt magis medicamentosam.

Crassum succum brassica gignit, ac me-
lancholicum, & caput ebrioso modo tenere creditur, vnde forsân à Germanis tam *germanis sit* aude in cibos recipitur. Rubra speciali *grata*.
dote pectori conuenit, & in aliis in ecclgmate de caulibus solet præferri.

Vires.

Cur brassica

germanis sit

grata.

CAP. XVI.

De Psyllio.

PSYLLIUM *herba pulicaris*, ab eius seminis effigie dictum, planta est parua inter veruacta & sabulosas scrobes nascens, foliis Coronopo non multum dissimilib. oblongis, angustis, hirsutis: Coma è medio caule incipit, capitulis hinc inde ex alis foliorum eminentibus, spicatis, & squamatis pimpinella globulorum ritu coherentibus, à quibus flosculi pusilli, pallidi, lanuginosi prodeunt; quibus succedit fe-

G g 3 men

Vires.

men paruum, nigricans ac splendens, quod aluum mollit & clementer subducit.

In secundo gradu refrigeratorium est, in humectando & siccando quodammodo symmetrum ex Galeno. Hanc vim refrigerandi in *psyllio* etiam agnorunt, & asseruerunt Dioscorides & Plinius: vnde mirari subit Mesuei falsum de illius qualitatibus iudicium, qui semen eius scripserit, quarto recessu calidum, acre, vlceras, & venenosum. Hoc credo, ex aliorum relatione precipitanter scripsit, vel ex codice mendoso excerptit, vel forsan, quod verissimum scripserat, abs quodam immutato fuit. Minor igitur & tutior illius qualitas & vsus, quam ex Mesuei lectione patet.

Mesuaei error.

CAP. XVII.

De Tusilagine.

TVSSILAGO Romanis dicitur, Græcis *Bechion*, à præsentissima virtute, quam tusilicosis & anhelosis præstat. Pharmacopœorum *ungula saballina* est, sic nuncupata, quod eius folia vnguibus eorum sint utunque similia inferiore & auersa parte tomentosa & albicantia, superiore & aduersa, viridia.

Caulis eius ita brevis est, ut vix palmum æquet, vnde sine caule nasci nonnulli crediderunt, ait Dioscorides. Flos luteus, radiatus, aureus, taraxaci æmulus, qui nondum egressis foliis, Februario & Martio erumpit, & cum paucos dies persistit, dehiscit in pappos. Radix tenera est, candida, geniculata, quæ vda loca, & fluminum crepidines amat. *Dioscor. cap. 109. libr. 3. & Galen. lib. 6. simplic.*

Vires illius potissimum commendantur ad tussim & orthopnoeam, ait Plinius, atque etiam ad thoracis abscessus, quos illius fumus per arundinem haustus rumperere creditur.

Tota planta nonnunquam Romanis dicitur *Forsarella*. A quibusdam adhuc *Filius ante patrem* nuncupatur.

CAP. XVIII.

De Lupulo.

LVPUS salictarius, nunc in officinis Lupulus dictus, planta scanforia est, quæ sensim proserpens arborum vestigia perit.

Nascitur sponte in sepibus & pratorum marginibus, folia habens aspera, cucumeris, aut bryoniae modo triangula, frutices intextentia; flores subalidos, herbaceos, multis foliculis squamatim compactos, & racematim pendulos, in quibus partium semen continetur. Apud Belgas in magna est autoritate; nam hoc frugibus admisto suas vindemias parant, porum nempe illis, ut & Anglis familiarem, quem *cerevisiam Cerevisia zythumque* nominant. Vere inchoante turiones adhuc tenelli coquantur, edunturque asparagorum modo ex butyro, vel oleo & aceto.

Lupulus moderate refrigerat, sanguinis ardores compescit, bilem utunque ducit, meatus diducit, obstructions liberat, urinam mouet, ictero medetur, pituitam & aquam in intercute per aluum exigit, & stomachi inflammationes sedat.

CAP. XIX.

De Bisforta.

BISTORTA sic ab intortis & conuolutis *vnde dicta.* Radicibus dicta, à quibusdam pro dracunculo, ab aliis pro Limonio, à nonnullis, male tamen, pro Behen Arabum sumitur: Tolerabilius à multis Britannica nominatur, cum eius quædam species asseueretur, & solo radicum colore ab ea distinguitur: nam utriusque facies similis & vis vix dissimilis. Peculiari dote commendatur *Britannica* ad Stomacacem seu Sceletyben, graue malum Germanis multis, & quibusdam septemtrionalibus familiare; in quo similis interdum contingit, quæ *Cæsaris*

Cæsaris olim militibus accidit, qui cum trans Rhenum iter fecissent, fontem inuenere, cuius aquam cum bibissent, dentes eis intra biduum deciderent, compagesque in genibus soluerentur. Est autem reperta auxilio herba, quæ vocatur *Britannica*. Plin. cap. 3. lib. 25.

Porro bistorta ex radice nodosa, intorta & rubescente, folia longa promit, lata & acuminata, rumicis instar, venosa, superne virentia, inferne ex cæso colore albicantia: caules teretes, cubitales, aut paulo breuiiores, à medio ad summum per interualla minoribus foliis circumuectitos, spicatos, & flosculis purpurascensibus micantes: semen paruum, triangulum, acetosæ ritu.

Vires. Radix potissimum bistortæ in vsu medicos venit. Inodora est, refrigeratoria & astringentia: partes interiores roborat, putredinem arceat, venenis resistit, & morbis pestilentibus medetur.

CAP. XX.

De *Fragaria*.

FRAGARIA perpetua fronde anno toto viret, nullis caulibus nixa, sed pediculos tenues, lanuginososque abs radicibus emittens, quorum nonnulli folia tantum, alii flores albos, & quinque folios, gerunt: quasdam adhuc fibras promit humi repentes, quibus sobolescit; vbi enim terram attingunt, agunt radices, & nouellam plantam ministrant: folia in vno pediculo terna, lata, oblonga, in ambitu serrata, pentaphyllo finitima. A flosculorum occasu globulus herbaceus erumpit, qui sensim augescens albicat, maturefcens rubet, & morum paruum exhibet, aliquando candidum, molle, medullosum, vinosum, humidum, gustu suauis, minutulis granis refertum, quod *Fragum* à fragaria, vulgo *Fraizaa* nominatur.

Radix subest fibrosa, capillata & nigricans, cuius, vt & foliorum in medicina vix commendatur vsus, licet ad vnguenti ma-

tiati confectionem accedat: vis enim tota plantæ commendabilis in fructu est, vt *rosarum* in floribus, *malobathri* in foliis, *zinziberis* in radicibus. Sponte nascitur in syluis & locis vmbrosis, latius tamen viret in hortis, & fraga fert crassiora, & suauiora.

Fraga refrigerant, sitim sedant, ætus ventriculi compefcunt, parum nutriunt, fugacemq; alimoniam corpori exhibent. Aqua ex his stillatitia maculas delet, faciem expurgat, eamque nitidiorem reddit.

CAP. XXI.

De *Pentaphyllo*.

PENTAPHYLLON, seu quinquefolium sic à numero foliorum dictum, plures à radice vnica surculos mittit, sæpius pedales, festucaceos: flores in summitatibus luteos, fugaces, potentillæ similes: folia à singulis pediculis quina, raro plura, oblonga, in ambitu crenata serræ modo. Tota planta subhirsuta est, inalbicans, radiceque nititur oblonga, exterius nigricante, subrubra interius. Sponte prouenit ruri iuxta margines aruorum.

Alterum quinquefolium datur foliis magis crenatis, superna parte virentibus, inferna candicantibus & lanuginosis. Tertium quoddam inuenitur repens, cuius viticuli tenues sunt, imbecilli; folia læuia, virentia; flosculi lutei; radices fibrosæ & exiles. In locis stagnantibus nascitur aliud foliis & magnitudine primo valde simile, floribus vt plurimum geminis, obscure rubentibus, quibus capitulum suboritur seminibus multis refertum.

Pentaphyllon (cuius præcipue radix *Vires.* surpatur) ad tonsillarum & asperæ arteriæ inflammationes confert: contra alui fluxum & dysenteriam vtiliter datur: coxendicum & iuncturarum dolores in potu sanat, erysipelata & scabiem curat, strumas discutit, herpetas cohibet, œdemata reprimat. Radicis adhuc tenellæ succus aduersus venena prodest, & contra iecoris & pulmonum affectus valet.

CAP.

CAP. XXII.

De Spargula seu aparine.

Species.

APARINE furculos habet & folia^m, vel mollia, & *Mollugo*; vel aspera, & *Asperugo*, vel *Spargula*, & *Asperula* dicitur. Totam enim plantam scabritie quadam tenaci prætereuntium vestibus adhæret, unde etiam Græci *Philanthropon* & *Philadelphion* nominant, Plinius *Lappaginem*, vulgus *Græseronem*.

Est autem Aparine planta iuxta fepes, serbes & inter sentes nascens, vicinis fruticibus adhærescere solita, furculis imbecillis, obsequiosis, quadrangularibus, plures cubitos interdum longis: foliis angustis, stellæ ritu decussatis, ac orbiculatim ramulorum geniculis cohærentibus, ut in rubia, cui non parum similis est: flos ei parvus, albus: semen durum, album, rotundum, concauum, umbilici forma, unde *Omphalocarpon* quibusdam dicitur.

Vires.

Aparine modice extergit & desiccatur: Succus totius plantæ haustus ex vino, phalangiorum & viperarum moribus auxiliatur: Is in fulus aurium doloribus medetur: folia trita, in facie vini collecta strumas discutunt.

Gallion.

Spargulæ vel potius mollugini valde simile est *Gallion*, alia planta, quæ à lacte, cui aliquando additur, pro coagulo nominatur, id ipsum enim citissime coagulat.

CAP. XXIII.

De Scabiosa.

EX veteribus vix scimus, quid sit Scabiosa, cum Scobe Dioscoridis non sit, nec pro Aetii. Est vero planta ob frequentiam & præstantes effectus notissima, folia gerens oblonga, lata, hirsuta, laciniata & incisa erucæ ritu. Radix illi admodum simplex & longa, caulem sæpius vnicum, sesquipedalem, interdumque longiorem promens, in cuius fastigio flos conspicitur,

compluribus flosculis factus, quorum circumambientes maiores sunt, medii minores: Omnes cum flaminibus connatis è castio colore inalbiant.

Est & altera paruula scabiosa, minor dicta, vix palmum alta, quæ illi flore, foliis & colore optime respondet. Tertia quædam est mediæ magnitudinis, *ouilla* dicta, cuius folia latiora sunt, oblonga, hirsuta, ambitu crenata. Quarta datur, primæ non multum dissimilis: caules gerit cubitales, foliosos, & flores discorum instar in furculorum summitatibus è cæruleo albicantes.

Scabiosa scabiei mederi creditur, pulmonem purgat, tussi confert & aliis thoracis affectibus, nec non pestilentibus morbis, nonnulli frigidam putant, alii calidam, alii temperatam, nec vlla qualitate exuperantem.

CAP. XXIV.

De Gossipio.

GOSSIPIVM, siue *Xylon*, vulgo *bombax* dictum, planta cubitalis est, ramosa, brachiata, foliis vitis, sed minoribus; floribus luteis, in medio purpurascens, qui post se nuculas relinquunt, aut potius mala paruula, aristolochiæ rotundæ magnitudine, quæ maturescens sponte dehiscunt, exitumque parant liberum mollissimæ, albilissimæque lanugini, intus conceptæ & editæ vna cum semine, forma cubicæ, copioso, medulla alba, turgido, & exterius nigricante. Illa lanugo in multos vsus humanos trahitur, semen tantum in medicos, eosque multos. Nascitur Gossipium, Barbaris ac Arabibus *Cotum* nominatum, in Sicilia & multis Italiæ & Germaniæ locis vdis & Soli expositis.

Semen cotonis seu Gossipii tussientibus difficile spirantibus, anhelosis & tabidis prodest, nec non aliis vitii pluribus pulmonum hepatis & renum. Oleum ex eodem per expressionem tractum, pustulas & iam herniosas lentigines faciei delet.

CAP.

CAP. XXV.

De *Hispidula*, seu *Aleuro*, quem vulgus
Pedem cati nominat.

ASTIMILITVDINE pedum quorundam
animalium, quam multæ stirpes refe-
runt, denominationem mutantur, vt *La-*
gopus, *Coronopus*, *Leontopodium*, *pes vituli*,
seu *Aron*, *ungula caballina*, *aleuropus*, vul-
gopus cati, qui à tomentosa lanugine, nunc
Pilosella, nunc *Gnaphalium*, & sæpe *Hispi-*
dula vocatur.

Planta est admodum paruula, in collibus
ac locis siccis & soli expositis nascens, ac
viticulos tenues spargens, quibus fecun-
de propagatur. Cauliculos emittit aliquã-
do pedem longos, sæpius breuiores, folia
admodum parua, *hoscuclos* suauiter rubentes,
& interdum albidos, omnia lanuginosa, imo
tota fere planta extra terram lanugo tan-
genti & videnti est, maxime vero flores,
qui à tomento multo, quo vestiuntur, pedem
cati pilosum repræsentant, vnde nomi-
næ. Copiosam vidi in sylua Byrensi, prope
regium ac structura, omnique ornatu
mirandum castellum Fontis-belaquæ, vnde
Melodunum & *Luteriam* defertur.

Inter moderate refrigerantia & effica-
citer astringentia atque agglutinantia re-
ponitur; atque idcirco herba vulneraria
perhibetur, cuius vsus maxime commen-
datur ad rupta, anastomoses vasorum, &
pulmonum affectus, qui ob imbecillita-
tem, laxitatem nimiam, & continendi
sanguinis impotentiam oriuntur.

Ex ea recentiores syrupum pararunt de
pede cati illis dictum, cuius vsus ad vitia
thoracis salubrem compèrerunt. Illius de-
scriptionem in nostro Antidotario de-
dimus.

CAP. XXVI.

De *Melilot*.

TRIFOLIORVM multa sunt genera, ad
quæ refertur tota melilotorum fami-
lia; Omnes enim ternis diuisuris folia ha-

bent seiuncta, iisdem in locis virent, & fa-
ciem pene eandem sortiuntur. Sunt vero
tres præcipuæ meliloti varietates: Prima
vulgaris est, inter fegetes passim in Gallia
nascens. Secunda multo rarior *hoscuclos* al-
bos gerit, surculos & folia priori similia.
Tertia omnium rarissima, quia peregrina,
flores eructat purpurascens, interdum cæ-
ruleos & elegantes; In Syria prouenit co-
piosa.

Vulgaris, forsitan *Sertula* Romanis dicta
cauliculos hinc inde spargit multos, peda-
les, teneros: folia tribus diuisuris determi-
nata, trifolio, aut potius fœnugræco simi-
lia, in ambitu aliquantulum fimbriata; flo-
res luteolos, vel melinos, pisorum effigie,
acruatim velut in spicam coactos, à quo-
rum occafu perbreues erumpunt siliquæ
latiusculæ & nigricantes, semine paruo
pallidoque turgentes. A quibusdam *trifo-*
lium odoratum, ab aliis *corona regia*, à non-
nullis *Serta* & *Sertula campana* vocatur.

Melilotus in qualitate refrigerante & ca-
lesfaciente ambigere videtur, sed astringendi
quandam facultatem obtinet. Omnes inflam-
mationes emollit, præcipue vteri, sedis, in
passo decocta & illita. Peculiariter & contra
meliceridas efficax: Succus eius cum passlo
instillatus aurium dolores sedat: Cephalal-
gia lenit, si cum aceto rosaceo adhibeatur.

CAP. XXVII.

De *Lino*.

LINVM æque de planta & semine intel-
ligitur: Planta suo cortice ad syndonum
texturam, semen sua medulla ad medicinam
comendatur. Est vero planta exilibus cau-
liculis, cubitalibus; foliis oblongis, acutis,
floribus cæruleis & speciosis, post quorum
celerem occafum (breui enim decidunt)
capitula parua sese produnt, semine r. fo,
oblongo, læui, glabro, splendente graui-
data. In Gallia esculentum non est, vt neq;
his in regionibus, vbi laute viuunt; olim
tusum, melli adiectum & fruxum rusticis A-
sianis in frequenti cibo fuit, quoquo ta-
men modo apparatus vix suauis est & sa-
lutare;

Hh

lutare;

Virtu.

lutare; stomacho enim aduersatur: ob id ad vestimenta & medicamenta, non alimenta feritur.

Vires.

Easdem vires linum habet, quas & fenugracum. Dioscorides *cap. 125. lib. 2.* Discutit, emollitque intus & foris inflammationem. Eius decoctio erosionibus vulnæ, & aluo ciendæ utilis. Oleum ex semine trito & torculari expresso, lenit, emollit, lentiginis aufert, varos & cutis vitia emendat.

CAP. XXVIII.

De Fœnugraco.

FOENYGRÆCVM siliquosa planta est, ex unico caule primo emergens, dein multos in ramos, alafque, brachiata, folia gerit trifolio pratensi non multum dissimilia, sed rotundiora, minora, & superne magis virentia, inferne subcineritia; flores exiguos & albicantes sequuntur siliquæ longæ, incurvæ corniculorum ritu, in quibus semina angulosa, flavescentia, pisi parvi magnitudine continentur. *Fœnumgracum* in officinis dictum, Hippoerati *Epicerias*, Theophrasto *Buceras*, Dioscoridi *cap. 24. lib. 2.* *Tellis* nominatur.

Vires.

Farina fœnugræci vim habet emolliendi & discutiendi: cum aceto & nitro subacta lienem minuit: suo lentore lenit, & calorem mitigat: cum oxymelite in pulvere redacta podagricos dolores aufert. Fœnugracum, inquit Galen. feruentes inflammationes irritat, quæ vero minus sunt calidæ & magis duræ, eas digerendo curat. Illius sapor & odor calefactoriam qualitatem denunciant, licet in refrigerantium vel magis temperatorum seriem retulerimus.

CAP. XXIX.

De ciceribus rubris.

Species.

LEYMINA multa sunt, inter quæ primas tenent pisa & fabæ, quæ ad alimentum potius referuntur, & cicera, quæ ad medicamenta. Sunt vero cicerum, ut pisorum multæ differentiæ. Aliud enim dicitur ci-

cer satium, aliud sylvestre. Satiuum videtur idem esse cum *Arietino*, à Dioscoride solum nomine tenus descripto, cuius est magis in Italia prouentus, vbi non tantum ad Medicinam, sed etiã mensam trahitur. Folia fert pisis affinia, sed minora, flores ex purpureo punicantes, siliquas rotundas, multis granis prægnâtes. *Dioscor. 6. 12. 6. lib. 2.* In quibusdâ locis cicera plane alba sunt, quæ non raro esitantur, in aliis nigricant; sæpe ex fusco purpurascunt, cæteris præstantiora, & ad medicos vsus magis expetita.

Satiuum.

Est aliud cicer sylvestre, foliis parum, sed semine multum satiuo dissimile. *Sylvestre.* Vtrumque renum vias aperit, menses ac partus expellit, lac auget, extergendi facultatem obrinet. Flatus gignit, & veretri tentiginem excitat.

Sylvestre.

CAP. XXX.

De Orobo, siue Eruo.

ERVVM Græcis dicitur, quod in officinis *Orobus*, quoddam nempe genus leguminis ciceri multum simile, in locis macilentis nascens, in quibus magis delectatur: nam in solo pingui satû, sæpe nimis luxurians corrumpitur. Eius duo traduntur discrimina, vnum candidum est, quod dulcedine præstat, estque minus vulgare; alterum rufum, quod in omnibus pharmacopoliis soler haberi. Vtrumque notum omnibus. *Dioscoridis cap. 131. lib. 2.* iudicio; multi tamen cicerculam agrestem, seu eruiliam, frugibus infensissimam pro orobo negligentius assumunt: Illa enim verius sylvestris vicia quædam species esse videtur, quæ sponte, ac sine satû, inter segetes, etiam in vitis agricolis nascitur.

Species.

Orobus vero domesticus magis feritur & colitur. Assurgit autem cubitali culmo, & interdum longiore, geniculato, incuruo, concauo, leniter striato: foliis & floribus ad cicera accidentibus. Surculis adnascuntur siliquæ teretes, granis protuberantes ternis, aut quaternis, nulla distinctis membrana.

Desiccatur eruum manifestissime; tam lente.

Vires.

lente.

sente vero calefacit, vt temperatum à multis credatur; incilit, attenuat, extergit, obstructions tollit, resoluit. Vix vquam per os sumitur: sapissime adhibetur cæteris; seminis enim illius farina in cataplasmatibus celebratur.

CAP. XXXI.

De Lupinis.

LUPINVS è fabarum genere videtur esse: Caulem enim edit, vt faba, rectum & supapte natura stantem, sed rotundum, cauum & aliquantulum tomentosum. E radice fere singulari & fibrosa caulis emergit cum ramis alterno situ dispositis, foliis Staphylagriae æmulis quinquefarium dissectis, floribus albicantibus, æstate ad autumnum ter erumpentibus; quibus defluxis adolefcunt, siliquæ fabaceis minores & magis planæ, quibus singulis, quinta, senave grana intus continentur, rotunda, compressa, foris albida, intus sublutea, & perquam amara.

Vires.

Lupinus editur coctus, diebus ante multum maceratione in aqua suam dimittens amaritudinem. Lumbricos enecat illitus, aut cum melle linctus, aut cum posca porus. Eius decoctum alphas, achoras, scabies, psoras, & vlcera maligna curat, partim digerendo, partim extergendo, & citra mordacitatem siccando: Strumas & parotidas in aceto cocti discutunt, & cicatricibus colorem candidum reddunt. Propter amarorem vtrunque calefaciunt non ineptè tamen in hac sectione describuntur.

CAP. XXXII.

De Hordeo.

Species.

HORDEVM, vt præ cæteris cerealibus vtilissimum, sic notissimum, cuius, si factionis tempus spectetur, duæ sunt differentia; vnun dicitur *Autumnale*, cuius stipula, spica, granaque maiora sunt; aliud *vernium*, quod omnibus sui partibus minus est. Spica vtriusque vtrinque vallatur aristis, folliculis multis, in cluso grano, oblongo, rhomboide, medullosa.

Ad hordei familiam refertur vtraque; *Zea*, *Zea*. quam Itali *Speltam*, nonnulli *Speauram* *Spelta*. nominant, vt & *Soucrion*, vulgo *Scourgeon*, quasi succurrens genti dictum. Nec non aliud fegetis genus, quod multi *Zopyrum*, *Zopyrum*. alii *hordeum nudum* vocitant; quod in Capadocia prouenit, vt asserit Galenus c. 5. lib. de atten. diet. a. c. 2. lib. de pisan. Ad fegetem adhuc alia multa multi cerealia reducunt, vt *Olyram*, *typham*, *brisam*, *ereocochon* & *oryzam*, quam *hordeum*, *distichum*, & *galaticum* nominant. Olim in India nascebatur hordeum in panis esse gratum & salutare, equis vero deleterium; Hoc enim oblatum equis Alexandri vt manderet, necabat eos primo, dein cum palea exhibitum desit esse noxiū. Aliud nascitur in Thracia ad Gedropolim, quod à iumentis etiam famelicis non attingitur. Cuius rei causam Theophrastus tribuit malo illius odori, licet ab homine non percipiatur. Quod à cortice nudatur *exasticum* & *cantherinum* à quibusdam nominatur.

Hordeum autem vulgare refrigerat & *Vires* exsiccat, habetque deterfui quippiam, vnde panes hordeacei per aluum citissime subducuntur, & exiguum corpori præbent alimentum. Quod vero habet flatulenti, ait Galenus, elixatione deponit, proinde in pisanâ conficienda iubet Hippocrates, vt diutissime concoquatur.

CAP. XXXIII.

De Sumach, seu Rhoë.

RHVS fruticis & fructus nomen est, idè Græcis & Latinis, sed cū a diuino culinaria, vel obsoniorum, quod olim in culinis esset in vsu frequenti, & in obsoniis potissimum pro sale vsurpata. Nunc vero medicamentaria tantum est, & à Mauritanis *Sumach* nominatur.

Arbuseula est in locis petrosis vberius nasceus & fruticans, ad tres, quatuorve, & interdum quinque cubitos adolefcens, ramulis multis discriminata. Folia profert ex pluribus fraxini modo coherentia, quorū medius neruus, siue costa aliquantulum

Hh 2 rubet,

3

rubet, singula vero foliola inalbicant oblonga, lataque, & ambitu serrata. Flores emittit Iulio mense candicantes, racematim Lillacis ritu congestos. Fructus Autumnoparuu maturefcit, cum semine parum lato, leptis instar, exiguo, ac rubente. Vocatur etiam *Rhus coriaria*, quod eius folia densandis coriis apprime conueniant, vt & alia stirps, *Cotinus coriaria* ob id dicta, quæ inter Rhois differentias numeratur, sed eius in medicina vsus.

Vires.

Rhus culinaria, seu *Sumach*, cum sit austeræ qualitatis, multum astringit & desiccatur, conuenitq; dysentericis & fluxionibus cohibendis, muliebres fluxus sistit, hæmorrhoides compescit. Huius siquidem folia & fructus insigniter astringunt, gradu tertio resiccant, refrigerant secundo.

C A P. XXXIV.

De Myrto.

Species.

MYRTUS vel syluestris est, quæ in multis regionibus calidis, ac locis incultis sponte frutescit, vel domestica, quæ cultura eget, cuius duæ agnoscuntur species, vna dicitur minor effigie buxi, sed foliis acutioribus vt rusci; baccas nigras gerit, hederæ emulas, ac vineo succo grauidatas, vnde *nigra* sæpius myrtus dicta. Propter eius gratiosum odorem, faciemque perpetuo virentem valde commendatur, seduloque nutritur in hortis, & fœtilibus in vasis transplantata in multarum ædium fenestris ad delicias, & ornamentum custoditur, nec raro prostat Pharmacopoliorum vestibulo.

Est altera minor, *alba* dicta, quæ foliis laticioribus est longioribusq; vt mali punice, & colore minus obscuro, ac ex albo virente, vnde cognomen. Cultura non nunquam in arboris mediocris altitudine affurgit, vt nos in quibusdam hortis maritimis vidimus. Vtraq; myrtus flores promit albos, suauolentes, ex quibus arre debita aqua stillatitia elicitor suauissime fragrans.

Circa myrti caudices adnatum quid verrucosum, inæquabile, ac concolor pro-

minet, quod velut manus myrti ramos amplectitur, *Myrtidanum* à Dioscoride *cap. 156. lib. primi* appellatum: sed nullus nunc eius vsus, cum ab institoribus nec ematur, nec adferatur, nec vaneat.

Myrtidanum.

Est & alia syluestris ac paruula myrtus, quæ locis syluosis, siccis, macilentis, aeri expositis delectatur, quæque baccas fert nigras esculentas & suaves, quas multi *vaccinia*, quasi *baccinia* nominant; Alii alius nominibus ad arbitriū fœtis designant: In Normania vulgus à colore nigro, qualis est *Æthiopum*, qui Mauri vocantur, *moreta* dictos fructus appellat.

Myrtus syluatica.

Vaccinia nigra.

Myrtus ex contrariis substantiis constat, vincente frigido terreno: habet & tenuæ quiddam calidum, ob id ex Galeno efficitur desiccatur.

Vires.

Fructus autem vt & folia vtiliter & assumuntur, & adhibentur, & propter qualitatem astringentem, sanguinis excretiones sistunt, atque alios quosuis humores profuantes compescunt. Eorum decoctum ad laxatos artus, & ad ossa fracta atque ferruminationi repugnantia valde prodest. Alia quoque multa commoda myrtus pollicetur, de quibus videndus Dioscorides *cap. 156. libri primi*.

C A P. XXXV.

De Millefolio.

MVLTA stirpes à foliorum pluralitate & incitura multiplici millefoliorum nomen assumunt aliquando, vt *Achillea*, *Osyris*, & *Strathiotis aquaticus*, semperiuuo similis, qui secundum Plinium in *Egypto* tantum nascitur, vt etiam *Strathiotis Chyliophyllum*, & *Myriophyllum*, de quibus diuersis capitibus loquitur Dioscorides.

Strathioti chyliophyllo cauliculus breuis est; folia pennas iuuenum auicularum imitantia, breuitate & scabritie ad syluestre cuminum accedentia; flores umbelladensa anethi modo fulciti, parui, candidi. Nascitur secus vias in locis aratro non proficillis.

Chyliophyllum.

Eximii

iam mutantur: arte enim agrestia cicurantur, acerba mitescunt, acida dulcescunt, pumila crassescunt, rubra flavescent, aut alium colorem nanciscuntur.

POMACEUM.

Et licet vbiuis arbor pomigera, seu malus ferax sit, in Normania vero non modo fecundior est, sed poma gerit præstantiora, esui gratiora, amictioraue, & saluberrimæ potioni cõficienda, quæ Pomaceum vocant, aptiora: Cuius, vt vini variæ differentia comperiuntur; sed quod ex pomis quibusdam Coccyneis dictis, paratur, sapore, suauitate & præstantia vix generoso vino cedit.

Sunt vero notissima cuiuslibet gèti poma, quib. nec vlla mensa carere solet, nec officina, quæ eorum succis vtitur ad confectiois Kermetica, & Syrupi regis Saboris condituram, vt etiam ipsorum met carne ad vnguenti pomati confecturam.

Generali a. pomorum nomenclatione fructus oēs opori comprehenditur, herbarco colore virentes, lignosi nihil exterius habentes, vt poma *curtipendula*, *rambura*, & similia. Contra vero *Aerodrya* dicuntur, quæ putamen habent exterius lignosum, durumque, vt *pistacia*, *nucis*, *amygdale*. Veniunt & pomorum nominatione *malacotonea*, *Armeniaca*, *Persica*, & quamplures alii similes fructus.

Omnium vero præstantissima suauissima & iucunde fragrantia, quæ vulgus Normanorum vocat *gulorogeria*, *paradisiana*, *passipoma caluillea*, *rubeliana*, *venetea*, *curtipendula*, & alia pene innumera, quæ ob salubritatem & suauitatem odoris, saporisq; habent hi in deliciis, etiam qui lautius viuunt.

Vires.

Aliorum adhuc incredibilis apud Septentrionales datur varietas & vbertas; quæ q̄ sint, vel amara, vel acidiora, vel austeriora, vel dulcoacida, vel dulcoamara, in horreis post perfectum incrementum congeruntur, vt maturescant, deinde molistrufatilibus contunduntur, prelo cõmittuntur, copiosus vt succus exprimat, qui in doliis reconditus, diutissime & incorrupte ser-

uatur pro potu Normaniæ familiari & salutaris, quem à colore citri, *citrum*, & corrupte *Sydram* nominat.

Sydram.
Vires.

Glycymela, hoc est, poma dulcia temperata sunt, acida frigidiora, vt & austeriora; amara calidiora. Omnia fere aluum molliunt, sed maxime dulcia, humorem biliosum contemperant, atque etiam melancholicum.

CAP. II.

De Pyris.

Pyris arbor à turbinata pyramidis instar effigie, sic dicta, omnib. notissima est; Ea enim horti & vireta terrarum vbiq; luxuriant, fructus tamen ex eadem expectantur avidissime: Pyra enim quædam ad eo esui grata sunt, vt illis alia quæuis edula à multis postponantur.

Eorum autem in colore, sapore, magnitudine & forma tot sunt varietates, vt enumerare nemo queat. Veteres quædam *superba* cognominarunt *parua* & *ocysima*, quæ forte nostri hodie *Moschatula*, à gratioso sapore moschum referente, nominant; quæ minima omnium sunt, quina, senave, sæpe plura, ab vno ortu prolixis pediculis dependentia, quæ fere omnium prima maturescunt.

Species.

Cõmendantur Lutetia & *Rosæ*, à succo sic nuncupata, *bicipitia*, magnitudine satis conspicua, *Calotia*, *Sertelia*, *Dagoberiana*, *Fusen*, *Bergamotia*, *Bonchristiana* omnium gratissima, in agro Turonensi & Metensi laudatissima, ac pene in tota Gallia nunc frequentissima.

Laudantur & quædam à magnitudine, vt quæ *liberalia* dicuntur, atque alia nonnulla crassiora, quæ primò Rhodo aduecta sunt, vn de *Rhodensis* nominata, qualia forsitan antiquis *cuserbitana*, aut *Pompeiana* cognomine *mammosa*. Alia multa dantur his minora, carne firmissima, quæ frequentius cocta, quam cruda manduntur, & hybernas mentas terminant.

Ex Pyris autem nunc in multis Gallia locis

locis potio paratur, vini albi in colore, & calore sepius æmula. In sapore non multum varia, quam Pyraceum nominant, quo non minus, quam mero ac vino generoso poti se inebriant.

Exsiccantur ruri pyra in clybano, & seruantur ad Quadragesimale tempus, seu Ichthyophagian: Aliquando coquuntur in defruto, sæpe *caryophyllis* configuntur, *saccharo* condiuntur, & seruantur pro bellariis, aut obsoniis,

Pyrorum genera, aut magis aut minus astringentia pro saporis asperitate aut dulcedine: Decocta vt grata, sic salubria; Cruda stomacho grauita.

C A P. III.
De malo Citrio.

CITRIVM non tam dicitur *Pomum medicum* à Medo solo, quam à medicis doctoribus, quibus pollet multis: eius enim odor, cortex, caro, pulpa, succus, grana, vires habent medicas, easque eximias. Ipsius autem tria potissimum traduntur discrimina; Primum *limo*, seu *malum limonium* dicitur, quod oblonga effigie turbinatur, & ex herbaceo colore viret; succoq; turget acidiore, acerbior, frigidior, & cortice admodum tenui, nec vt arantiorum amaro. Secundum vulgatius est *Citrum*, huic multum simile, sed colore magis luteo nitet, cortice crassiore, rugosiore, & magis caperata, estque crassius, odoratius, medicatius, antidotis conuenientius. Quod ex eodem genere prgrande est, melonum modo, orbiculatum, cortice calloso, carnosum, pollicem interdum crasso, & superficie concolore, *Poncerium*; *Citroniatum*, *pomum Assyrium*, & *pomum Adami* vocatur. Quæ omnia specierum vulgata nomina, à citro deflecta videntur, & affinem vt habent ideam, sic quoque qualitates.

Vt *ponceria* magnitudine, sic *Lima* paruitate omnia mala citra superant; vix n. mediocre ouum æquant, & multa magnitudinẽ perfectam adeptæ, armeniacoma-

lo minime sunt crassiores. Harum nonnullæ oblongæ sunt, aliæ breues, ac rotundæ: omnes suaueolentes, cortice tenui vestitæ, succo multo saturæ, sapore dulco acidæ, ac palato gratissimæ. Vberes eximie in Italia, ac potissimum agro Lucensi proueniunt.

Arbores, ex quibus colliguntur, perpetuo virides sunt, lauri folio, non Cedri, licet sic visæ aut putatæ Theophrasto, omnibusque horis pomiferæ, aliis namque nascentibus, aliis adultioribus, aliis maturefcentibus, aliis deciduis.

Omnia citria refrigerant, putredinẽ arcet, correcreant, & venenis obstitunt: Quod mirabili historia probat Athenæus de duobus reis, qui cum iussu regis Ægyptii aspidibus in prædam essent exponendi iuxta leges Ægyptias, in itinere singuli citrum à caupona quadam obuia, illorum vicem dolente oblatum comederunt, moxque ab istis serpentibus ferocissimis demorsis, nihil molestiæ senserunt: Quod admiratus iudex, causamque quæritans, audiuit singulos singula citria in via estasse. Postridie iussit vni dari, alteri denegari, ac denuo ad supplicium vtrumque deduci: Quo facto, qui comederat, nihil mali passus est, alter illato aspidis morsu vndiq; liuidus factus confestim interit.

C A P. IV.
De Aurantiis.

AURANTIA, vulgo *aurengia*, & *aurea mala*, ab aureo colore dicta, in arbore nascuntur, quæ parum à citria malo effigie distat; Idem enim color, odor, flos, vt & folia, quorum tamen pars pedunculo proxima, non æqualis est, vt citriæ mali, sed veluti pinnata, & quasi gemina, dilute virentia, odorata, & citriæ malo concoloria. Arbos ipsa parum proceræ est, ramosa multum, perpetua fronde virens, singulis mensibus atque etiam diebus pomifera, aliis nascentibus, aliis ruentibus, aliis maturefcentibus. Flores gerit toto anno albos, eleganter, suaucolentes, ætate:

Pyraceum.

Vires.

Species.
Limonium.

Citrum.

Poncerium.

Lima.

Citrus.

Vires.

Historia.

Aqua Naptha.

estate fragrantiores, quorum nonnulli nodoso pediculo adherescunt, & secundi sunt, alii steriles & enodes labuntur. Ex his *aqua Naptha* vulgo dicta stillatur mira suavitate & fragrantia commendabilis, quam matronæ & delicatuli aulici vultum, & comam aspergunt & manus abluunt.

Ex Hispania, Italia, Gallo-provincia magna aurantium vbertas in alias regiones defertur, quorum nonnulla dulcia sunt, & ingrata, vel certe gustui non satis amica, alia acida, iucunda, cardiaca, & palato gratissima; Omnia vero rotunda, aureo colore nitentia, seu multum flavescentia, unde mala aurea sæpius dicta.

Vires.

Quæ dulcia, temperata; quæ acida, refrigerantia, putredinem arcuentia, venenis resistentia, corroborantia: cortex vero acer & amarus, & calidus est, & propter odorem gratiosum in tinctoribus gratiosus & expetitus: *sacharo* conditus oris commendat halitum.

CAP. V.

De granatis.

ARBOR punica, *granata* vulgo dicta, ut & fructus, *malum granatum*, à granorum, quib. factum est, innumera multitudine, vel forsan à regione Granata, ubi fruticat vberime: aere calido delectatur, & solo minime aquoso: folia gerit myrthea, & singulis annis caduca; florem puniceum, oblongum, aspectu iucundum, & effigiem calathi referentem; *Balaustium* vulgus nominat, licet id nominis ad sylvestrem, Dioscoride iudice, potius queat deduci.

Species.

Duæ porro sunt mali punicæ differentia; vna sylvestris, quæ florem quidem gerit, sed infructuosum, quem scilicet pomum consequitur nullum; Altera domestica, cuius tres statuuntur species; vna que poma fert acida; altera, quæ dulcia, tertia, quæ vinosâ ac dulco acida. Omnia ex rotundo sunt angulosa, crassa granis innu-

meris, angulosis, succo multo immerfis prægnantia.

Cortex vocatur *mali corium*, cuius color ex viridi flavescit, instar vitrioli, cuius particeps perhibetur à Spagyricis, à nonnullis *Sidon* nominatur. Flos oblongus, purpureus, pulcherrimus, veluti *Cytinum* referens, quem vna cum flosculis ex eo erumpentibus *Balaustium* Plinius appellat.

Qualitatem habet totum granatum a *Vires*. strictoriam & refrigeratorem: sed præstantiores succus facultates habet, ut qui præter cætera, cor recreat, feruoribus stomachi auxiliatur, & cholera morbo prodest. Dulcia tamen, quæ *Apyrena* vocantur aliquando, stomacho inutilia creduntur.

CAP. VI.

De malo Cotoneo.

CITONIA mala ex arbore prodeunt, unde dicitur quam à M. Catone *Cotoneam*, quasi tur. *Cotoneam*, nonnulli dixerunt, & scripserunt; Antè tamen longè à Græcis *Cydonia*, à Cydone, Cretæ oppido, unde primum fuit aduecta, nomen habuit, Libentius crederem, nomen hoc ascivisse à cortice tomentoso, & fere bombacem, quem vulgus coronem vocat, referente; Tenui enim lanugine tanquam Cotone poma dicta videntur induta.

Est autem humilis arbor, ex qua excerpuntur, sæpiusque tantum instar fruticis assurgens: Cortice induitur asperulo, hinc inde hiulco, & quasdam veluti squamas producente: ramos emittit multos, breves, tortuosos, cineritios, folia subrotunda, mucronata, superne viridia, inferne albicantia, mollia, lanuginosa; flores albos, nonnihil purpurascens, quinque-folios: fructus crassos, aureo colore flavescentes, tomentosos, odoratos, halitu quibusdam iucundo, aliis ingrato fragrantem: sapor omnibus idem, interior caro lutea; succus

Descriptio.

fuccus austerus; Semen ut reliquis pomis membranis inclusum: & tanquam in capsulis reconditum.

Vbiuis ferax est cotonea malus, sed maxime in regionibus calidis, atque locis cultis, & hortorum sepimentis, in quibus pomis pluribus, aureis, melinis, fœta cernitur. Eorum quædam rotundiora sunt, breviora, minora, & pomorum vulgarium figuram magis referentia, absolute *Cotonea* dicta; alia maiora, crassiora, longiora, turbinata, & pyris familia, vulgus *Cotignacea* vocat, quæ cæteris bonitate postponuntur.

Quædam insuper candidiora, alia struthæa, omnia tamen magis lutea, & fere aurea, vnde & *Chrysomela* dicuntur. Quotquot autem, tenui lanugine pubescunt, & odore fragranti quibusdam feriunt caput.

Ex his parantur medicamenta multa Eastomachica, ut *Myia*, *Citoniacum*, *Syrupi*, quorum in mensis tam sanorum, quam ægrotorum frequens est usus.

Crudorum porro citoniorum vix vllus est usus; Cocta palato gratiora, & naturæ amiora: ventriculum enim roborant, vomitum sedant, alui fluores reprimunt, Dysentericis & Cæliacis conferunt, & his, qui vel sanguinem spuunt, vel fluorem mentium aut hæmorrhoidum immoderatiorum perpetiuntur.

CAP. VII.

De Mespilis.

MESPILVM pomum quoddam rotundum primum viride, durum, & nonnihil hispidum, dein rufum, ac molle, dum maturuit, *Tigranum* quibusdam dictum, Galeno *Tricoecum*; quasi *trioffum*, quod tria intus grana quasi lapidea, aut officula seminis loco contineat, aliquando tamen quatuor, & sæpe quinque reperiuntur pro numero vngicularum ex margine vmbilici multum patuli exeuntium. Ante maturitatem tam acerbus est fructus hic, ut à quopiâ deglutiri non queat, Maturû, & gratû; & vltima mensa salutare.

Arbor, ex qua decerpitur, *Nessierus* vulgo dicta, duplici differentia notatur, vna sylvestris est, spinosa, in syluis, dumetis & viuis sepibus sponte nascens, quæ poma gerit parua, oblonga, per initia acerbissima, post maturitatem parum grata, *Aronia* Dioscorid. vocat. Altera domestica cultu & insitione talis. Poma, quæ profert, crassiora, magis plena, ut cunq; compressa, rotunda, altera parte sæpe hiulca. Vtraque tortuosa, rigida: hæc tamen spinis minus horret, *Setania* Dioscoridi, *Satanæ* Theophrasto dicta.

Mali vulgaris affurgit magnitudine, ramis in gyrum comosis, & nonnihil aculeatis: folus promissis, latiusculis; floribus albis; quinq; foliis, quibus poma succedunt mespila dicta, magnitudine mediocria: vmbilico lato, quinque vngicularibus foliosis discreto: carne albida, austeraq; quæ dum maturefcit, rufescit, dulcefcit.

Mespila immatura acerba multum sunt, & astrictoria, eorum tamen puluis ex Ant. Musa, lapillos in renibus comminuit & excludit. Maxime vero id præstare creduntur eorum ossicula trita & assumpta. Ad fluorem alui cohibendum, & partes roborandas commendantur.

CAP. VIII.

De Sorbis.

SORBA parua poma sunt, qualitate mespilis affinia, forma & magnitudine multum non dissimilia: vtraque enim initio viridia, dura acerba, esu inepta; Per maturitatem rufa, mollia, palato ingrata, & succo vinoso turgidula.

Sunt vero secundum Plinium quatuor sorborum discrimina, quædam vulgariora, & pyrorum instar turbinata, quæ *Cormas* rustici nominant; alia rotundiora maiorum modo; quædam oliuarum ritu oblonga: alia *torminosa* dicta. Dioscorides Pyroformium seu vulgarium tantum meminit, quæ scilicet ex sorbo seu *Cormie* vulgari Autumno decerpuntur.

Est autem Sorbus arbor prægrâdis, caudice

li dice

Species.

Vires.

dice recto, cortice læui, colore cineritio, foliis ex pluribus compactis, lateribus pediculi prolixioris coharētibus, fraxini, vel potius Orni æmulis, floribus candidis, minutis racematim congestis, quibus caducis fructus succedunt turbinati, primum virides, dein flauescentes, atque perfecti maturi, rufi, & molles. Quæ fructus oliuarum effigie profert, Terminalis, atque etiam Ornus sorbi syluestres creduntur.

Vires.

Vniuersum Sorborum genus acerbum est, & alstrictorium: ob id Dysenterix, & fluxionibus omnibus sistendis conuenit. Vulgaria autem ex usu sunt frequentiore; vomitiones reprimunt, sanguinis eruptiones compescunt, & partes roborant. Ex his maturis, torculari commissis & expressis, vinum quoddam pallidulum paratur, pyraceo vicinum, quo plebecula in regionibus multis vititur.

CAP. IX.

De Cornis.

Quid.

CORNA fructus sunt oblongi, phaseolorum magnitudine, non tamen plani, sed rotundi, rubelli, nucleo intus, ossæo, albido, duro prægnantes, sapore austero cum quadam aciditate. Colliguntur ex arbore non multum procera, scabro vestita cortice, foliis læuibus, latis, mucronatis, venosis, Euconymo similibus. Prima ferme omnium florēt. fructus æstate virides gerit, autumno cornos rubentes dat, montes & valles diligit, & sæpe citra culturam nascitur. Habetur tamen in hortis multis, vt sint promptius ad manum fructus profacienda medicina.

Fœminicornus.
Cornus thelycronia.

Est alia cornus thelycronia Theophrasto, quasi fœminicornus dicta, quæ caudice fungoso sese effert, & baccas fert Autumno maturescens, perquam acerbæ, multum insuauis, & cunctis animantibus ingustabiles.

Nodos autem cornus omnis omnes habet per interualla geminos, & inuicem respondentis, vt in vite & vitice, corticem ex pallido flauescentem: matris autem li-

gnum adeo solidum est, vt duritæ cornibus ferme respondeat, eiusque bacca succo cruento, austero, & aliquantum acido prægnantes turgent.

Corna refrigerant, deficiant, atrin-
gunt; Ob id vtiliter contra alui profluua,
mensium & hæmorrhoidum immodera-
torem fluxum dantur.

CAP. X.

De Prunis.

PRUNORVM varietates nec lubet, nec licet persequi, cum liceat aprius ex rei rusticæ & hortensis scriptoribus, quam nostris commentariolis illorum differentias omnes perquirere, quæ fere sunt inexplicabiles, ac innumeræ, insitione, mangonio, & arte sic redditæ. Eorum enim (si colorem spectemus) alia colore perfunduntur herbeo, alia albo, alia eburneo; quædam luteo, aut ex albo flauescente, aut purpureo: alia nigro aut violaceo, alia variegato, alia rubeo.

Distinctio quoq; eorum sumitur à magnitudine, figura, sapore & loco: quædam enim vel parua, aut magna, aut mediocria: alia rotunda, ouata, oblonga: nonnulla acida, dulcia, austera, vel dulcoacida, vel alterius mixtæ qualitatis. A loco commendantur Damascena, deinde Brignolensia, tum Rhemensia & Turonensia. In prædiis tamen nostris nunc habemus præstantissima & suauissima, quæ vulgus Pardigoniam vocat, vt & Imperialia dicta, necnon Damascena rubella, nigra & violacea, & quæ Datta, nominant: quæ omnia mensas etiam lautiores nobilitant, & officinas locupletant.

Prunida-
thyla.

Colliguntur ex pruno arbore omnibus notissima, quod passim vbique & sponte nascatur, præsertim syluestris, quæ licet admodum pumila sit, & fructus parum suauis ferat, cultu tamen & insitione plurimum immutatur: nam in proceram arborem abit, & pruna quotannis dat suauissima colono. Sed longius in rei notissimæ dilucidatione immorari nefas.

Pruna

Κουκιάλα. Pruna Græcis *Cocymela*, Siculis *Braby-*
Vires. la dicta, humectant, refrigerant, emolliunt,
 & ventrem lubricant; Ex Damascenis præ-
 fertim nigris elicetur pulpa ad *Diapruni*
 confectioem. Siccantur in furno pruna
 ad Ichthyophagiam, & medicinam, & sac-
 charo condiuntur ad merendam.

CAP. XI.

De malis Armeniacis.

ARME NIACA mala ob odoris gratiam
 & saporis dulcedinem plurimum ar-
 rident, & magnatum lautiores mentas tam
 cruda, quam *sacharo* condita nobilitant:
 eorum enim in habitu gratioso, & gustu iu-
 cundo suauitas etiam saturos ad se inuitat
 & allicit. Quidam ad Persicorum, alii ad pru-
 norum genera referunt, verum inter vtra-
 que media videntur esse, efficitq; iunio-
 rum sedulitas, vt pruna quædam habea-
 mus, quæ nunc pruna *abricoccea*; quæ scili-
 cet in sapore, forma, magnitudine, partim
pruna, partim *abricoccea* referunt, nomi-
 nentur. Ab antiquis autem mala *Arme-*
niaca tantum vocabantur, postea Galenus
pracoccia nominauit; nunc vero recentio-
 res paucis literis mutatis *abricoccia* dicunt.

Leguntur ex arbore magnitudinis mo-
 derata, pyro videlicet minore, & Persica
 maiore: duriore, durabiliore. Caudicem e-
 mittit crassissimum, ramos multos, non vt
 Persica prolixos, sed breuiore & crassio-
 res; folia lata & mucronata pyri modo; flo-
 res albos, primo Vere erumpentes, ante
 foliorum exortum; fructus rotundos Per-
 sicis similes, colore foris & intus luteo, car-
 ne multa, succulenta; palato grata.

Vires. *Abricoccia* humida censentur ordine
 secundo, frigida primo, vel potius tempe-
 rata, vt dulcia omnia. Aluum lubricam ef-
 ficiunt, & cito corrumpuntur in corpore
 infirmo, maxime si immoderata quan-
 titate ingerantur. Eorum autem nul-

lus in Medicina celebra-
 tur vsus.

*
*
*

CAP. XII.

De Persicis.

PERSICA, seu *Persea* arbor est plurimis
 Galliæ regionibus notissima & frequen-
 tissima, qua scilicet omnia pene vineta cõ-
 sita sunt. In mediocrem proceritatem as-
 surgit, ramos emittens longos, fragiles, fo-
 liis raris, salignis fere similibus, ambitu se-
 ratis, gustu amaris & aroma vtcunq; redo-
 lentibus, in duto: flores, amygdalinis fini-
 timos, sed dilute purpurascetes.

Arborem hanc, inquit Dioscorides *cap.*
146. lib. 1. prodiderit aliqui, in Perside exi-
 tiosam esse: translataeque in Ægyptum,
 mutata natura innocuam, & in cibos rece-
 ptam. Quod confirmatur etiam à Galeno
lib. de caus. symptom. Forum tamen opinio-
 ni refragatur Mathiolus *e. 1. lib. 3.* sed con-
 iecturis adeo leuibus, vt tantorum viro-
 rum auctoritatem infirmare non queat,
 nedum improbare.

Poma autè profert abunde, albida pube
 obducta, sublutea, succulenta carne turgi-
 dula, & velut cruore quodam foris & intus
 variegata, aliquando profus lutea. Corti-
 cis externus color internam carnis tinctu-
 ram ostendit, rubellus rubellam, luteus lu-
 team, variegatus variegatam.

Poma hæc rotunda quidem sunt, sed
 quæ altera parte parum depressa cuiusdam
 rimæ figuram ostentant. Succus eorum
 Galeni iudicio *cap. 19. lib. 2. de aliment. fa-*
cult. prauus est, vt etiam caro, quia facile
 corrumpitur: propterea syrupus, ex suc-
 co paratus, quibusdam vicitissimus, nul-
 lo encomio commendandus, sed negli-
 gendus.

Mala Persica frigida & humida perhi-
 bentur recessu secundo, succumque exhi-
 bent cito corruptibilem, & pessime men-
 sa vltima sumuntur: ante alios cibos sum-
 pta, minus mala.

Eorum nuclei calidi & sicci sunt, ape-
 riunt, incidunt, extergunt, aduersus ieco-
 ris & lienis infarctus conferunt.

Folia amara sunt, calefacientia, inci-
 dentia,

li 2

dentia,

dentia, & viscerum obstructions tollentia, alium subducentia, & bilem moventia.

Ex floribus paratur syrupus hydragogus, & vernibus enecandis conuenientissimus.

CAP. XIII.

De Cerasis.

Species.

CERASORVM multæ sunt varietates: alia enim sunt syluestria, eaque parua, longipendula, primum viridia, dein rubra, & ubi maturuerint, nigra, Gallis *Merisia* dicta, quasi *amara*: Alia domestica, multo crassiora, quorum alia rubra, alia nigra, alia alba, quædam alborubea. Omnium minima, præcocissima, ingrattissima sunt *merisia*, quibusdam syluestria *cerasa* dicta, quorum nonnulla plane rubra, alia nigerrima. Hæc sequuntur alia maiora, fugacia, dulcissima, tenerrima, & adeo post maturitatem mollia, vt gestatum non tolerent, *Guignea* vulge dicta, inter quæ alia nigerrima, & crassa, turbinatione pomi figura, *Alia* veteribus & *Iuliana* nuncupata; alia obscure, alia dilute rubra.

In dulcedine principatû obtinent *Duracina*, quibusdam *Pliniana*, Francis *Bigarrella* dicta, omnium durissima etiam matura, dulcissima, palato iucundissima, vt quæ adhuc formam cordis, vel parui cuiusdam seroti veruecini referunt. In salubritate reliqua superant *Aproniana*, quæ valde rubra sunt, acidula & esui valde grata.

Quædam adhuc suauiter & salubriter eduntur perfecte matura, crassissima, rotunda, obscure rubentia, *Agriota* nominata. Sunt quædam acidula, alia aultera; illa *amarena*, hæc *Merona* cognominantur. Omnia *cerasa*, *bigarellis* exceptis, succo multo prægnantia videmus, inter quæ nigra aut obscure rubra, tenera sunt, & suo cruore contræstantium manus inficiunt.

Vires.

Hoc multi

Cerasa corpori succum laudabilem suppeditant: stomacho estuant conducunt, ven-

trem subducunt, febricitantibus virilia negant, sunt, humorem biliosum contemperant, & iccoris infarctus tollunt; quædam tamen hos effectus insignis, alia legnius pollicentur.

CAP. XIV.

De Moris.

DVÆ sunt Mori species; vna dicitur *Species*. *Nigra*, quæ fructus nigros; altera *alba*, quæ albos proferit: vtraque præcerea est, radicibus flauis, caudicibus crassis, corticibus scabris, ac frondibus alni, longis, latis, iuxta margines serratis, quibus bombices vescuntur. Præstantissimum vero *sericum* nent, cum *alba* Mori foliis aluntur, vt quæ illis sint gratiora, & materiam suppeditent *sericis* filis ducendis largiorem & aptiorem.

Fructus mori nigra, quos *Mora Celsi* vulgus Pharmacopæcorum vocat, suaues sunt, & sæpe mensis apponuntur, ex eorumque succo & Syrupus & Rob conficitur, huius tamen vsus fere nunc exoleuit.

Qui vero in *alba* moro nascitur fructus, quasi fatue dulcis est, admodum ingratus, & ad alendum ineptus, ita vt arboris præstantia, non tam ex fructu, quam frondibus perquirenda, quibus dicti vermes educati *sericum* vellus præstantissimum suggerunt.

Porro domesticarum arborum nouissima morus germinat, vt mense Maio, cum scilicet hyemis plane desit rigiditas: fructus fert Iulio & Augusto, oblongos, e granis compactos, moris in rubo nascentibus, finitimos, sed longiores, crassiores; maiores, initio virides per maturitatem purpurascens, postremo nigricantes; rubente succo prægnantes.

Mora immatura refrigerant, & sicant *Vires*. ordine propemodum tertio, & valenter astringunt, atq; ad oris & faucium inflammationes conducunt, ait Dioscorides cap. 18. lib. 1. Matura vero hæmectant, ac parum refrigerant; aduersus sicim valent, appetentiam prostratam reuocant, ventriculo non

non aduerfantur: parcissime autem corpus nutriunt.

CAP. XV.

De Moris syluestrib. & Idæis.

Species.

RVBVS vel syluestris est, spinis horridus, ^{βάρω} Græce dictus, & corrupte, *batinus*; vel domesticus, & veluti cicutatus, qui quod in Ida monte fecundius luxuriat, *Idæus* nominatur: cuius, ut illius duæ agnoscuntur differentia; vnus fructu rubro, alter albescente, sed vtriusque syluestris fructus primum viret, dein rubet, tandem nigricat.

In diuicis, agrorum marginibus, & locis in cultis feracissimo prouentu, & agricolis importuno nascitur rubus, surculis prolixioribus, lentis, obsequiosis, virescentibus, nonnunquam quadrangulis, maxime antiquioribus, intus medullofis, foris aculeis minacibus, spinosis: foliis ex pluribus cohærentibus, per ambitum incisis, superne virentibus, inferne candicantibus, asperis & secundum costarum longitudinem spinosis: floribus albis in surculorum summitatibus digestis, quos fructus sequuntur, officinis *Morabati*, & *batina* dicti.

Rubus Idæus

Rubus Idæus per se consistit, rectaque assurgit ad hominis interdum proceritatem, surculis medullofis exterius paruis spinis, non multum horrentibus, exasperatis, foliis, & floribus syluestri similibus, nec non fructibus, sed vel rubeis, vel pallidis, acinosis, esui atque olfactui pergratis. Nostrates *Frambæsiæ* nominant, ab odoris, ut arbitror, fragrantia, quam mandendo ori præsentant, & illud præ cæteris vinum laudatur, quod *frambræsiæ* olere dicitur.

Vires.

Mora syluestria vim habent astringentem & domesticis vicinam: manducata enim oris & tonsillarum inflammationes reprimunt, & fluores alui cohibent. *Idæa* similes quoque facultates possident, sed

infirmiores, & ad esum, quam vsum medicum, aptiores.

CAP. XVI.

De Sebesten, seu Myxis.

SEBESTEN, seu Myxa, vel myxaria sunt fructus, in Syria & Ægypto nascentes, ex arbore eiusdem nominis, satis procera, pruno valde simili; cortex caudici albicat, ramis viret, qui foliis induuntur subrotundis, ac firmis & amplis; flores albidis racematim, aut potius in umbellis laxioribus cohærent: quibus caducis saboriuntur fructus paruis prunis similes, qui maturitatem adepti ex atro virescunt, intusque nucleum durum, & quasi osseum, ac triangularem continent.

Myxa seu *sebesten*, ut officinæ loquuntur, matura leguntur, insolantur, & in rugas passularum, aut prunorum modo contracta seruantur. In Italia olim rarissima erant, & peregrina, nunc vberissimo prouentu in illius hortis nascuntur.

Ventrem molliunt, ut pruna, danturque; vtiliter febrientibus, tussientibus, & linguæ asperitati: vrinæ item difficultati & ardoribus: Sitim quoque contemperant in linctu, aut alio quouis modo sumpta, & ventris tineas enecant & pellunt.

Vires.

CAP. XVII.

De iuuiabis.

IVIVÆ *xizipha* & *zinzipha* Græcis dictæ, nascuntur in Syria, & nunc in multis Italiæ & Narbonensis agri locis ex arbore pusilla rhamnii non multum dissimili, surculis præduris, spinosis, foliosis, floribus muscosis. Caudex ei contortus est, scaber ac rimosus: rami tenues, longi, obsequiosi, duri tamen & virgularum generis ritu protensis: folia duriuscula, oblonga, Clematidis æmula, ex intervallis longioribus alterno ordine disposita: iuxta quæ muscosi ac palliduli flores parui emi-

li 3 caat;

Cant; post quorum occasum accedunt bacca oblonga, cerasorum magnitudine, carnosa, tenella, cortice tamen membranoso, ac duro vestita, quas Galenus Serica vocat.

Fructus hi luteoli sunt, vel ex luteo purpurascetes, oliuarum mediocrium figura & magnitudine, dulces, carne multa, vlnosa, & nucleoparua, foris rufo turgiduli, qui maturitatem adepti, leguntur, sicantur, in rugas contrahuntur, & seruatur.

De eorum qualitatibus & salubritate non inter Græcos & Arabes omnes constat: Galenus enim stomacho inutiles esse, imbecillime nutrire, & difficile concoqui scripsit: Arabes vero ad vsus varios accommodant & commedant; in quos licet paulo acerbius insultet Fuchsius, contendatq; iuiubarum vsus inutilem esse, ab Actuario tamen, Græco Nic. Alexandrino, & à Dogmaticis omnibus, atque his, qui certa experientia salutare: norunt earum effectus, celebrantur.

Vires.

Valent plurimum ad tussim, difficultatem spirandi, arteria asperitatem, humores concoquendos & expuendos, & ad vitia pulmonis & thoracis multa. Renibus quoque profunt, ardori vrinae, & vesicæ dolori.

C A P. XVIII.

De Ficibus.

Ficus vbique locorum viret, sed in frigidis vel sterilesit, vel grossus inutiles gerit, ac paruos & insuaues fructus, qui nunquam maturescunt: In calidis vberime, bisq; fruticat, verna factura & autumnali. Arbor est moderatae magnitudinis, non omnino recto caudice assurgens, nec cortice læui, sed asperiusculo, præsertim cum adoleuit. Lignum ei album est, molle medullosum, album: folia ampla in quinque partes determinata, & totidem angulis conspicua, aspera, dura, obscure viridantia: fructus sine præuio flore, aut præ-

gressis Iulis, iuxta foliorum exortum erumpunt, initio paruuli, tempore maiores, forma turbinata, colore primum virides, dein vel albescentes, vel subrubentes peculiari natura: nam vt ficus alia aliis præcociores sunt & suauiores, sic vel albidiores, vel magis rubescentes, aut nigricantes. Omnes vero molles sunt, medullofa, granulis innumeris grauidata. Ex his immaturis, foliorum pediculis & cortice tenello vulneratis, lacteus quidam succus effluit acer & amarus.

Præter dictam altera est pumila ficus, illi *Ficus pumila* si proceritate exceperis, simillima, quæ in locis apricis, & soli expositis, atque interdum in regionib. septentrionalib. fouetur.

His adhuc effigie respondet quædam *Ficus syluestris* infœcunda, & vix ad vsus quosdã medicos commendabiles expetita.

Est & ficus Indica, quam nonnulli *Opuntiam* Plinii putant, quæ sine caudice, & ramis adolefcit, totaq; planta nil nisi folia; verum quos habeat in medicina vsus, nondum licuit experiri.

Ficus omnium laudatissima Massilienses, quæ dactylorum inopia substitui possunt: mediocriter calefaciunt & nutriunt, & aluum molliunt, sed sanguinem valde laudabilem non gignunt: attenuant, leniunt, concoquunt, maturant, asperæ arteria, pulmonibus, renibus, vesicæ conueniunt. Ficus ressecata *Carica* dicitur, Græcis *ῥυξας*, qua voce etiam *apios* Matthiolo designatur. Frondes nostratis ficus hæmorrhoidibus ciendis profunt, si podex his confricetur. Ex *ficibus, ruta & nucibus* fit Mithridatis antidotus tantopere decantata, cuius compositionem dedimus in ruta historia. Alia quamplures ficuum vtilitates narrantur, quas breuitatis gratia subiceo; in his enim recensendis multus est Dioscorides, cap. 183. & 184. lib. 1.

C A P. XIX.

De Dactylis.

Dactyli sunt fructus Palmæ in Ægypto, Creta, & ludæa nascantis, qui vbi matu-

Ficus pumila

Ficus syluestris

Ficus Indica
plantas folia est.

Vires.

Dactyli opti- maturuerint, à Dioscoride & Galeno Phœ-
mi qui. nicobalani vocantur. Valde probantur è
Iudæa allati, magni, flauescētes, parum
rugosi, molliuscūli, pleni tamē carne mul-
ta, intrus subdura, ad nucleum candi-
cante, ad corticem rubescēte, sapore vi-
noso, & qui concussi nihil aut parum sonāt:
Deteriores sunt flaccidi, duri, excarnes.

Species. Est autem non parua, Galeno *lib. 1. de a-*
lim. facult. iudice, in palmulis differentia;
alia namque, ait, sicca sunt, & adstringen-
tes, vt *Ægyptiæ*; alia molles, humida, dul-
ces, vt quæ *Caryota* nuncupantur. Hæ au-
tem præstantissimæ nascuntur in Syria, Pa-
lestina, & Hierechunte, & multis orientis
populis, quib. cibos potusq; suppeditant.

Palma truncus crassus, teres & altissi-
mus, exterius densis, gradatisq; pollicibus
scaber & salebrosus, quorum inæqualitate
regionum orientalium rustici facile sine
alio adiuto, ad cacumen arboris scandunt:
folia arundinacea, longa, latiuscula, acu-
minata, simul ab vno exortu secundum
rami longitudinem multa. Fructus in sum-
mitate gerit multos, quasi racematim, sed
pediculis longioribus coherentes; quorū
genera quam plurima traduntur, sed maxi-
me commendantur. Mustei ac succo mul-
to pingui vinoso prægnantes, cuiusmodi
sunt, qui in Iudæa nascuntur, necnon in
Hierechunte, Syria, Palestinæ oppido. Iu-
dicio Galeni omnium dulcissimi, colore
rufi, aut lutei, neque amplitudine, neque
exilitate insignes: Mali virides, exucci, &
insuaues.

Vires. De Palma & eius fructus qualitate sic
cenfet Galenus *lib. 8. simpl. Phoenix,* in-
quit, arbor palma dicta, astrictoria faculta-
tis omnibus suis partibus est particeps: nam
ramorum succus austerus, ex aquea substan-
tia, tepida, terrea, & frigida constans.

At fructus, præsertim dulcis, non pau-
cam obtinet caliditatem, stomacho &
thoraci profunt, nutrimentum lau-
dabile suggerunt, & sunt gen-
tibus multis pro
cibo.

CAP. XX.

De oliuis.

OLIVAS & pinguem earum succū, quē
oleum nominant, ad rem escariā per-
tinere nemo nescit: magnatum n. mēsas
oliuæ ad appetitum excitandum opulen-
tant; oleum vero non tantam ad acetaria
conficienda, pisces frīgēdos, aliaque e-
dulia multa paranda, sed etiam ad vngue-
torum & emplastrorum confectioes v-
surpatur.

Sunt autem oliuæ fructus arboris, ma-
gnitudinis moderate, quam Oliuerum
Galli, Oleam Latini nominant, quæ cau-
dice internum prægrandi assurgit, maxi-
me fatiua; nam Iyluestris semper humilior
est, ramis multis in latum diffusis, foliis ob-
longis, parum latis, duris, ex pallido viri-
dantibus, salicis æmulis: floribus albis, ra-
cemosis, quos bacca, seu fructus conse-
quantur, oliuæ nempe oblongæ, multa
carne & pingui succo turgidæ, nucleo in-
tus duro, initio virentes, postea nigrican-
tes. Ab arbore fructus, à fructu succi deno-
minatio efficit, vt oliua ex olea, & ex oliuis
oleum dicatur.

Gaudet arbor ipsa in locis siccis & argil-
lofis, atque regionibus calidis, vt Hispania,
Italia, & Gallo prouincia; feruidum enim
squalidumq; tractum & statum cœliben-
ter amplectitur; In septentrionalibus a-
gris vix virefcit, aut sterilefcit, aut cito ta-
befcit.

Oliuas nigrescere incipientes, & matu-
ras Græci *δρωστας*, Galli *druppas* appellāt:
Sale ac muria conditæ *αμαυτες* & *κορυμ-*
βαδες illis dicuntur. Ex maturis oleum sim-
pliciter dictum, quod & sapore & odore
multū suaue est, ex immaturis, *omphacinū*
elicitur. Hæc autem vberius tractanda rei
rusticæ scriptoribus committantur.

Oliuæ immaturæ vim habent astricto-
riam; maturæ qualitatem temperatam:
Conditæ delectabili suauiate palatum re-
creant, & appetitum excitant, humentem
nimis;

nimis ventriculum resiccant & roborant, sed parum nutriunt, nec sanguinem laudabilem gignunt. De oleo & eius qualitatibus alibi fusius egimus.

C A P. XXI.

De vitis acerbis & passulis.

VITIS nomen multis stirpibus inditum, viniferis tantum proprie congruit, viburnum enim, sigillum beate Mariæ, & alia similes plantæ, quæ in altum surrectæ, alias, ut stent, amplexantur, falso id nominis sibi vendicant. Proprie siquidem vitis dicitur; quæ vinifera est, eaque domestica, cuius multæ sunt varietates, tum à sapore, magnitudine, colore, tum à soli & cæli conditione sumptæ.

Species.

Generali acceptione, vitis quidem omnis vel alba, vel nigra dicitur; cum tamē alia quædam inveniuntur variegatæ, seu coloris mixti, quæ nec albæ, nec nigræ, sed potius subrubræ, aut flavescentes comperiuntur. Racemos, aut vinum ex his expressum intelligo, quod nec absolute album, aut rubrum, aut nigrum est, sed colore mixtum; cuiusmodi sunt vina multa, quæ licet alba vocentur, magis tamen flava sunt, aut rufa, aut gylua, aut obscura, pro vuarum expressarum varietate, aut vario colore.

Omphacium

Porro ut omnes racemi maturi dulces sunt, sic immaturi agrestes, acerbi & insuaues, unde ex vua qualibet immatura, expressaque omphacium haberi potest, sed ex ea potissimum petitur, qua etiam matura, vinum expressum acidum est, & minus suaue, cuius videlicet palmites crassiores longioresve sunt, & ad topiariorum pergulas & fornices deduci solent, vualq; acerbas & racemos crassiores proferunt, ex quibus tulus succus exprimitur, tum ad omphacium, tum ad syrupum de agresta cōficiendum, qui propterea Syrupus de Agresta nominatur.

Passula

Passula autem sunt fructus maturi vitis

vinifera, sic dictæ, quod arida & rugosa sint, & vim caloris exsiccandis expertæ, vade & passæ sapius nominantur. A dulcedine quoque, quam calore adipiscuntur, id nominis fortiri queunt, ut *vinū passum*, seu γλοκὸν, id est, dulce. Sunt enim vua passæ omnes ardore solis siccatæ, dulces. Nostrates, quæ in clibano siccantur, dulcoacidæ sunt.

quid & unde dicantur.

Sunt vero passarum, quæ tum ad popinam, tum ad pharmaciam trabuntur, tres differentia; maiores seu Damascenæ; minores, seu Corinthiæ, & mediæ seu nostrates.

Species passarum.

Omnes vero calidæ sunt primo gradu, seu temperatæ, admodum tamen astrictoriæ, si cum acinis edantur: Sic enim dysentericis profunt. Vua autem acerbæ seu agrestæ refrigerant, & adstringunt.

Vires.

C A P. XXII.

De Ribes, & vua crispa.

RI BES seu Ribesium fronicosa stirpis est, nullis plane spinis horrida, multos ramos parum surrectos, sed tortuosos & inflexos emittens, ac frondes vitis æmulas, sed minores, & fructus vua modo congestos, paruulos, rotundos, rubentes, sapore acidus.

Grossula, siue grossella rubra vulgus nominat, Maurirani Ribes, à quibus officinæ suum Ribes fecerunt.

Huius fructus duæ tantum à rei botanicæ scriptoribus traduntur differentia; alter fructus rubro, propter virium præstantiam commendatus; alter nigro, qui vix in vsum medicum recipitur, sed topiarium; induit enim eleganter hortorum areas. Tertius reperitur, fructum qui profert album & gratuos, quem in hortuloan. Gonerii sæpe vidi. Recentiorum nonnulli Ribesium nominant Crespinum, & vua Crispa alteram esse speciem contendunt. Sicque illius fructus grossula rubra, huius alba nuncupant: Effigie tamen, colore, sapore,

Species.

Sunt in Germania frequentes.

pore, magnitudine non parum inter se distinguuntur.

Vua crispa.

Nā vua crispa spinosus est frutex, multis ramulis, tenuibus, albicantibus & aculeatis luxurians; foliis latis, crenatis ambitu incis; & flosculis ex herbaceo albidis, fructibus non racematim congestis, sed baccarum modo pediculis oblongis coherentibus, initio viridibus, dein albicantibus, & cum exacte maturuerint, flavescentibus. fucini ritu. Vicem vuz acerbæ gerunt ante maturitatem in iusculis & condimentis.

Vires.

Ribes refrigerat, siccatur, moderate stringit, & roborat: febrium æstus extinguit, bilem reprimi, feruidum sanguinem conterperat, sitim temperat, putredinē arcet, febribus malignis confert, ventriculi subuersioni & dyentericis affectibus à causa calida natis. Eius succo syrupus paratus ad hæc omnia efficacissimus & vsitatissimus.

CAP. XXIII.

De Berberis.

BERBERIS horridus est spinis frutex, seipimentis idoneus, surrectus, virgis præduris, quinque aut sex cubitorum, quæ aliquando arborefcunt. Earumq; cortex læuis est, ac subalbicans, vt radicū flavescentis, ligni materies lutea: folia numerosa sunt, rigida, acuta, oblonga, dura, dilute virētia, ambitu crenata, & nonnihil aspera: flosculi ex pediculis oblongis coherent iurei, muscosi & emicantes: fructus parui, oblongi, rubri, racematim coherentes. Vocatur hæc planta, vt etiam fructus, spina acida, siue oxyacantha. In officinis *Berberis*, nomine deducto ab Amyrberis Auicennæ, vt sentit Dodoneus, qui hunc fructum *oxyacantham* vocat, non *oxyacanthum*, qui spinæ acuta, seu Burgespinæ, aut albæ spinæ fructus est, rubeus, dulcis & rotundus. Vulgus *senellam* vocat, vt *Berberum*, Spini-vinetam.

Senella.

Vires.

Berberis refrigerat, & siccatur moderate, validius astringit, fluores sanguinis, & aliorum humorum cohibet, calorem viscerū mitigat, vomitum sedat, & viscera recreat.

CAP. XXIV.

De Auellanis.

NUVELLIS nihil notius ipsis, quas Græci ^{λεπτοκέρεια}, quasi *nucex exiguas* nominant, Pharmacopœi *Auellanus*, olim *Abellinas*, forsitan ab Abellino Campaniæ oppido, vbi earum prouentus est vberissimus. Nonnulli *Ponticas* nuncupant, quoniam è Ponto in regiones alias venerint: alii *Prænestinas* dicunt, quod Prænestini his abundant, & aliorum ciborum defectu famem diu tolerarint.

Abellina.

Nucex Pontica.

Nucex Prænestina.

Species.

Sunt autem vel vrbanae ac cultæ, vel syluestres: Ex domesticis, quibus hortorum pergulæ ornantur, aliæ sunt oblongæ, & abditæ latent in calicibus longis, callosis, herbaceis, in extremo simbriatis; aliæ rotunditate insignes, & calicem exteriorem breuiorem, & magis patulum habentes. Inter longiores, quæ membrana rubente obuelantur, sunt præstantiores. Syluestres paræ admodum sunt, minus gratae, & in sepibus, dumetis & syluis passim nascuntur.

Omnes vero colliguntur ex arbore pumila, quam *Corylum* nominant, cuius rami præsertim iuniores recti sunt, sere enodes & obliquiosi: folia lata, acuminata, ambitu serræ modo incisa: cortex tenuis: radix crassissima. Vt fructus sic frutex notissimus.

Auellanæ ad eclegmatis de pineis confectionem accedunt: *Sacharo* interdum incrustantur, vt bellariorū vices impleant, & suauis edantur, difficile tamen concoquantur, propter terrestrem & solidam, qua constant, substantiam Bechicam quandam vim obtinent, ob dulcissimum earum saporem, & recte medicamentis thoraci dicatis admiscentur.

Vires.

CAP. XXV.

De Pistaciis.

PISTACIA nuculesunt ex arbore terebintho simili, quarum exterius ac primum tegumentum tenue admodum est

Kk ac vi-

ac virefcens; fecundum nucamenti ritu lignofum, fragile tamen & albicans: Nucleus inclufus, vteunque viret: Sapor amarodulcis, ac iucundus. Illa in Italiam ex Syria Vitellium primum intuliffe, & in Hifpaniam Flaccum Pompeium equitem Romanum, Plinius author eft, cap. 5. lib. 13.

Arbor, ex qua promanant, hucusque exotica fuit, fed recentiorum fedulitate nunc cicurata, in plagis feptentrionalibus multis fructicat, fed fructus perfectionem & maturitatem raro aut nunquam affequentur. In officinis *fiftici* folent appellari. Pofidonius *Biftacia*, nonnulli *phiftacia* nominant.

Fiftici.

Vires.

Calidi & humidi funt, feu temperati, & optimi fucci. Phthificis ac tabidis valde conveniunt: materiam in pulmonibus contentam coquunt & expurgant, viscera infarctu liberant, fermen & Veneris ftimulos augent, nephriticis auxiliantur.

CAP. XXVI.

De Amygdalis.

AMYGDALVS non adeo videtur fimilis Perficæ, vt fcribitur, nam frondofior eft, procerior, vita diuturnior, & cortice conftat craffiore, duriore atque foliis anguftioribus, longioribusque, ambitu crenatis. Raro in Aquilonio tractu floret, rarius fructum parturit; flores tamen algoris patientiffimi funt; nam ante finem hyemis explicati, innoxie brumam & gelu tolerant, & amygdalas autumnopiofas largiuntur, quas nonnulli *Græcas nucas* & *Thafias* cognominant.

Nuces græcæ.
Nuces Thafia.
Species.

Ex his quedam amaræ funt, quæ calidiores & minus efculentæ; aliæ dulces & culinæ, & officinæ delectabiles. Ambæ in arbore fimili nafcuntur. Ex omnibus oleū exprimitur; ex amaris amarum, quod aurium affectibus conferre putatur; ex dulcibus dulce, quod temperatum eft & naturæ amiciffimum. Datur ftiquidem fciliciter omni ætati & fexui; atque ipfis infantulis tuffentibus familiare & fecuriffimum eft

medicamentum; humores in thoracem delapfos optime coquit, & ad expectorationem ducit.

De amygdalis amaris duo memoranda traduntur, earū nempe efu vulpes interfici, & ebrietatē arceri: cuius rei narrat hiftoriam Plutarchus; Fuit, inquit, apud Drufum Tyberij Cafaris filium, Medicus quidam amaras amygdalas comeffari folitus, qui fic omnes potando superabat, nec temulentia tentabatur.

Hiftoria.

Dulces vero, quia fuaues, belliariorum vices multis modis implent; nam decorticatæ menfis apponuntur, aut adhuc tenellæ, aut adultiores & reficcatæ, aut facharo incruftatæ & conditæ, & integre, vel ex his tritis, facharo & aqua rofarum panes duciatu fiunt, quos vulgus Macharones nominat. Amygdalarum quoque paratur forma potus lactei, puerperis familiariffimum.

Amygdalæ amaræ calidæ funt & detorfioræ; dulces calidæ, vel potius temperatæ, ori gratæ, & alimoniam corpori conferentes.

CAP. XXVII.

De Nucibus.

NUX iuglans, quafi *Iouis glans*, aut *inuans* dicitur: Illius enim truncum fabri lignarii quæritant, corticē infectores, fructum pueri, ad lufum & efum, Pharmacopœi ad medicum vfum; quem etiam novit Mithridates, qui ex nucibus antidotū, paucis additis, conficiebat fuum; vt etiam Galenus, qui ex earundem fucco fuum parabat *Diacaryon*, feu *Dianucum*, addito mellis tanto, quanto ad fuauitatem opus efle videbatur: quo medicamento ipfe fanauit hortulanum ab vva, tonfillis ac glandibus fere fuffocatum, vt teftatum reliquit lib. 6. *compof. medic. local. cap. 2.*

Eft vero nux arbor prægrandis, foliis neruofis, fraxini modo cohærentibus, & facie fimilibus, fed maioribus. In agris, fexus vias pingui ac reftibili folo late proficit, atque etiam in hortis, fed quia fua vici-

nia &

Nux plantis ria & halitu segetes & stirpes proximas male afficit & quasi inficit, lecus agrorum semitas plantatur, iuxta illud poetæ:

Me, fata ne ledam, nam fata ledere dicor.

Imus in extremo margine fundus habet.

Circa solstitium æstium nuces virides & adhuc tenellæ à cortice externo purgantur, & tamdiu in aqua subinde mutata infunduntur, vt amaritudinem deponant. Deia coquantur, vt mollescant, postea *cinnamomo* aut *caryophyllis* configuntur, & *sacharo* coquantur, & seruantur ad ventriculum imbecillum roborandum, & coctionem iuuandam.

Vires. Siccæ nuces calefaciunt & siccant, ex hisque tuis & expressis oleum elicitur, quod vim habet calefaciendi, digerendi, resoluendi, neruos roborandi, & flatus dissoluendi: Ob id vtiliter clystis ad colicum dolorem, à flatu & frigidis humoribus natum præscriptis, admiscetur.

C A P. XXVIII.

De nucibus Pineis.

PINVS, Picea, Abices, Cedrus & Larix arbores sunt præcelsæ, coniferæ, resinifluæ, & inter se vultu nõ multum dissimiles: Earum tamen aliæ exotice sunt, nec facile in nostro solo & cælo cicurantur, vt *Cedrus* Palestina ac Libania: Aliæ nostrates quidem sunt, sed sylvestres perpetuo, nec nisi ad spectaculũ in hortis habentur, nec cultu delectantur, vt *abies*, *Picea*, *agrestes* *pini*. Vera autem *pinus* magis vrbana est, ac mansueta, quæ vbi crasso caudice ascenderit, circumquaque ramos edit multos, foliis tenuibus & longis, in extremo aculeatis vestitis & comosis.

Fructus coni dicuntur, vulgo *poma pini*, ex multis velut squamis, cynaræ ritu, crassis, duris, lignosis, capitatis compacti; in quorum sinibus, ac veluti toris includuntur nuclei, oblongi, rotundi, tenui membrana nigricante inuoluti, dulces, qui modo *pini nuce*, modo *Strobili*, modo *Coccali* & *æpius pini* nominantur. *Galenus*.

Nucleus hic temperatus, ad calorem tamen magis accedens, vnde rebus venereis inseruire creditur: semẽ enim & lac auget, multum alit, exasperata lenit, tussi veteri prodest, nec nõ phthysicis ac tabescẽibus.

Præter *pinum* veram, aliæ sunt multe sylvestres, vt *Picea*, tres maritimæ & aliæ quædam, quæ inter rupes & loca prærupta ac montosa sponte nascuntur. Omnes autem, quemadmodum & *abies* & *larix*, quæ illis affines sunt, lacrymosæ cernuntur, & sponte, vel illato vulnere succos effundunt, aut liquidiores, aut spissiores, albiore, vel nigriore: de quibus sectione sequente differemus.

C A P. XXIX.

De nucibus cupressi.

CUPRESSVS sempiterna fronde *virev* caudice procerò, tereti, crasso, surrẽto; summitate fastigiata, atque in orbem coacta; folio *pini*, sed carnosiore, breuiore, obtusiore, amaro; ramis compluribus, foliosis, in angustum cohibitis, odore grauibus, tactu asperis, neutiquã pungentibus.

Pro fructu conos, seu nuce effigiem coni referentes exhibet, quibus fatiscentibus, & vetustate, vel calore dehiscentibus, semen paruum intrus conclusum, vel sponte, vel leui tactu delabatur. Materia ligni solida flauescens, fantali æmula, odorata, ad supellectilium ligneorum fabricam maxime idonea.

Huius autem arboris duæ traduntur differentie; vna mas dicitur; altera femina: vtraque comæ perpetuæ ac semper virentis. Illa fecunda est terque in anno galbulos, seu nuce promit, Ianuario, Maio, Septembri, vultuque veluti morosa est, fructibus torua, odore grauis, nec umbra delectabilis. Altera, quæ femina dicitur, sterilis est, nec galbulos, nec semẽ proferens, & ramos in latum magis diffundit: cætera marivix dissimilia; nam idem vtriusque color, odor, sapor, virtus, & vultus. Solet cupressus hyemem salua perferre; Lutetiæ tamen euasit nulla per rigiditatem hyemis anni 1608.

Kk 2 In

Vires.

Pini Sylvestres.

Species.

Mas.

Femina.

In Creta insula, referente Theophrasto *cap. 2. lib. 2. & lib. 3.* late & sponte etiam sine semine prouenit, vt etiam in Ideis montibus, Leucisque vocatis, in quorum summis iugis, quibus nix nunquam deest, cupressum competiri affirmant, quamuis alibi non nascatur, nisi teporem inuenerit. *Theophrast. cap. 1. lib. 4.* E cupresso resina quaedam lagnæ consistentia similis exudat, acerrima sapore, cuius rarissimus est vsus.

Vires.

Tota cupressus vim habet calefacientem, exsiccantem & astringentem, sed eius maxime folia, germina, nuces, & semina vsurpantur. Conferunt laxis partibus roborandis, dysentericis, & celiacis affectibus cohibendis, & humoribus sistendis.

CAP. XXX.

De fructibus seu baccis Lauri.

LAURVS *δάφνη* Græcis dicta, Apollini consecrata, cuius scilicet ramo vultu in diuinationis signum sese coronauit, frutex est perpetua fronde, semperque virente, in iustam arboris proceritatem caput erigens, ramis multis, crassis, cortice virescente indutis foliis oblongis, latis, mucronatis, duris, viridibus, suauem odorem spirantibus; floribus albidis secundum ramulorum ductum erumpentibus; quibus marcescētibus succedunt fructus, seu baccæ, oualifigura, seu oblongæ, nigricantes, solidiore nucleo grauidatæ, aroma olentes, cum quadam acrimonia amaricantes.

Vberime germinat & proficit in tota Gallia, in Normania enim iuxta mare quasdam vidi, quæ mediocri quercus magnitudinem æquarent. Latius tamen & vberius nascitur in Italia, & locis calidioribus; hyemem enim rigidiorē, qualem Septentrionales perpeti solent, non innoxie tolerat, nam rami & folia gelu percussa sæpius commoriuntur: his tamen abscissis postea ex radice viuacissimæ noui surculi, seu stolones denuo erumpunt. Hanc au-

tem arborem non solum solam à fulmine tutam esse, sed etiam ædes, in quibus rami illius adsunt, nunquam à cæli fulminibus tangi, multi scribere: Idcirco Tyberius Cæsar cælo coruscante & tonitru fragore perterritus lauro coronabatur.

Baccæ lauri insigniter calefaciunt, siccant, attenuant, flatu discutiunt. [*Dioscorid. cap. 108. lib. 1.*] Ad medicamenta autem adhibentur, quæ neruorum lassitudines resciant, *Aeopæ* vocant, & ad vnguenta, quæ calefaciunt & resoluunt. Oleum ex his expressum, aut decoctione elicium, scabiem, psoram, & multas cutis fœditates delet ac sanat, suggilata & e. chymoses auferit, & humores effusos discutit.

Vires.

CAP. XXXI.

De granis Iuniperi.

IVNIPERI lignosus est frutex, spinosus, ramosus, mediocri arboris magnitudinem sæpius æquans, cortice membranoso, sæpius disrumpente indutus, odorosus, baccas ferens primo virides, & per maturitatem nigras, pisorum magnitudine. Materia ligni flauescit, fantali citrini modo: foliola angusta, acuminataque spinas potius, quam frondes referentia. Nascitur sponte in locis aridis & incultis, ibique lætus fruticat, præsertim mōrosis & squalidis: *Hoc in germania salsum.* nam in planis nasci recusat. Sola inter arbores fructus suos in biennium prorogat, qui etiam antiquati, & in arbore relicti citius marcescunt, quam sponte decidunt. Cedro valde similis est Iuniperus, & à quibusdam male *Oxycedrus* nominatur: licet enim Iunipero & Oxycedro, præsertim phœnicæ caudex sit tortuosus, foliola acuta, viridia semper, baccæ parvæ & rotundæ, multum tamen inter vtrumque est discriminis: nam Oxycedrus vtraque exotica planta est, cuius baccæ fulvæ sunt, odoratæ & suaves, & ligni materia rubescens. Sponte nascitur in Asia, vt Iuniperus in Gallia.

Hoc in germania salsum.

Oxycedrus.

Belo-

Belonius agnouit iuniperum quandam maiorem, quæ in mediocri arboris altitudinem sæpe assurgit; baccaque gerit auellanarum magnitudinem, vt plurimum superantes, & gallas sæpius æquantes: nostras tamen cum minime sit inefficior, & forsân præstantior, in medicis vsibus tantum celebratur.

Sandarax.
Vernix.

Ex Iunipero manat gummi quoddam resinofum *Sandarax* Serapioni, Latinis *vernix* dictum, cuius loco nonnulli vocum affinitate decepti, *Sandaracham* Græcorum, quæ auripigmenti species est, periculose substituunt; ea enim *Sandaracha* exitiale venenum est: nam cum *Arsenicum* triplice discrimine notetur, croceum seu *auripigmentum*, *Risagalum* quibusdam dictum rubrum, seu *Sandaracha*, & album, seu vulgare; atque vnuquodque deleterium, *Sandaracha auripigmentum rubrum* est, & exitiosum, nec tuto pro *vernice*, seu *gummi Iunipero* vsurpatur, ne postea minus cautos decipiat vocum affinitas, apud quos interdum *Sandarax*, & *Sandaracha* apud Plinium *cap. 7. lib. 11.* pro re multum dissimili, pro cibo videlicet apum, quo, dum fauos conficiunt, operantur. Ab eodem vocatur adhuc *Eriobace*, & *Cerinthus*.

Vires.

Baccæ Iuniperi calefaciunt, stomacho profunt, urinam mouent, crassos & viscidos humores expurgant; contra inflationes, tormina, serpentum ictus, tussim & pectoris vitia vtiliter dantur, & antidotis conuenientissime admiscentur.

CAP. XXXII.

De Gallis.

GALLÆ velut pilulæ quædam salebrose, ac spurii fructus, qui præter legitimos in glandiferis arboribus, nocturne erumpunt, Sole de Geminis exaunte; quo feruidiore existente, tabescunt, nec iustam magnitudinem adipiscuntur. In Bohemia & Hispania nascuntur vberes, in quercubus multis, quarum truncis & ramis

etiam tenuibus, absque pediculis, vt plurimum adnatæ coherescunt.

Gallarum genera multa traduntur, inter quas duæ potissimum, & ad medicamenta quædam paranda, & ad coriandanda accommodantur, vna *Omphacitis* dicta, quæ parua est, rugosa, nodosa, solida, nullo foramine peruia; altera plana, leuis, flauescens, interna parte laxior & maior, & perforata, ex cuius videlicet foramine quoddam exiit insectum, seu musca, vermiculus, vt contingere solet, aut aliud simile animalculum.

Risagalum.

Sandaracha.

Ex quercibus *Hemeris* & *Robur præstantiores* semper gallas eructant. *Hemeris* autem ea esse quercus creditur, quam nonnulli *Mydion* nominant, cui caudex in orbem comatur, contorquetur, & multis ramorum alis confurgens glandes, præter gallas, gerit non inuases.

Robur Latinis *Quercus*, Theophrasto dicta, gallarum feracissima est, quarum vbertatem ætate præter glandes suppeditat, nec non alias pilulas exiguas foliis mediis sine pediculo adhaerentes, vt in nostratibus quercubus videmus. In summa, *Quercus ad-*

quercus non tantum glandes & ramos ulsterini fructus, sed adulterina multa, viscum, gallas, poma, fungos, & multos alios pseudofructus.

Gallæ refrigerant ad recessum vsque; secundum, resiccant ad tertium, & potenter astringunt: partes laxiores contrahunt, imbecillas roborant, fluxiones cohibent, atque efficaciter ad astringenda aut siccanda, quæ opus sunt, vsurpantur, inquit Dioscor. *cap. 147. lib. 1.*

SECTIO VII.

DE GUMMIS.

Nihil tam vulgare, tamque controuersum
Kk 3 sum

sum & anceps, atque gummorum, resinarū & lacrymarum, quæ ex plantis colliguntur, vera dignotio, & inter se distinctio: vix n. aliquis datur classicus auctor, qui singula in artem redegerit, & de omnibus apposite disseruerit. Vnus Syllius ordinem meditatū meliorem, gummi multa tanquam in fasciculum congerens, simul de Electro & amburo odorato, (amburam grieam Officina nuncupant) egit, & Galbanum, Hammoniācū, Sagapenum & Scammonium inter liquores numeravit. VVekerus promiscuus de gummi, resinis, succis concretis & liquoribus differuit. Rei herbariæ auctores modo de his, modo de illis pro varia resinifera, aut gummiifera stirpis de scribenda natura, velut per zransennam tantum verba fecere: Nos vero in Pharmacopœorum gratiam, hanc singula noscendi methodum instituiimus, & qui gummi à resinis, & hæc ab illis & liquoribus vulgo dictis, dissideant, ostendimus.

CAP. I.

De Succis, seu plantarum humoribus.

VT cornua ceruis, & comæ atque pili multis animalibus quotannis decidunt, sic folia, luli, flores & fructus plantis, quibus non modo sua caro est, neruus, os, vena, & suus velut sanguis, & humor in plantæ singulas partes alendas destinatus, sed & sua sunt velut menstrua, perinde ac mulieribus, quæ certis temporum circuitibus superueniunt, vt lacrymæ vitibus, gummi ceraso, amygdalo, & aliis arboribus permultis, resinæ Lentisco, piceæ Larici, aliis alius liquor illis quantitate molestus. Vt enim sanguis animalibus turget & urget, sic plantis humor, seu succus, cui seu sponte, seu arte detur exitus, ad ipsarum semper leuamen profuit & incolumitatem.

Sanguis
plantarum
varius.

Sanguis autem stirpium succus proprius est, qui in sicubus est, vt lac, ait Aristot. lib. 1. de plant. la vire velut humor, in quibus-

dam similis est picis liquidæ, in aliis velut oleum; in nonnullis vt gummi. Et quædam, inquit idem philosophus, succum habent vt resinam, myrrham, & thus, & thymiam. Præterea nonnullæ venas habent, & ventrem, & partes, vt in animali similes, licet animalia nos sint contra Anaxagoram.

Humor autem ille plantarum, quo deficiente, deficere incipiunt ipsæ, & exticcato tabescunt, communi nomine caret, sed vocabulo magis vsitato, ait Theophrastus cap. 3. lib. 1. de hist. plant. succus appellatur, quem alii lacrymam, alii liquorem, alii humorem dicunt, qui in singulis variam coctionem subiens, variam spissitudinem & colorem acquirit.

Hinc inter stirpium humores, si consistentiam spectemus, alii tenues & aquosi, alii crassi & lenti, alii callofiores: alii densari facile possunt, alii nequeunt. Theophrastus cap. 17. lib. 6. de caus. plant. Si vero saporem & qualiterem, alii vinosi sunt, ceu vitis pami, mori, myrthi: alii pingues, vt Oleæ, lauri, nucis amygdali; alii lenti & resinosi, velut abietis, pini laricis: alii dulces, vt ficus, palmæ, iuiubarum: alii acres, vt origani, piperis, sinapi: alii amari, vt absynthii, fellis terræ, colocyntidis.

CAP. II.

Quid Gummi, & qui differat à Resinis, & alius liquoribus concretis.

QUAMVIS succi plantarum, cum plurimi sint, facile comprehendi non possint, ex Oribasio cap. 5. lib. 14. coll. singulos tamen ad sua genera qui reduxerit, de his certam doctrinam constituere valebit.

Χύμα autē seu succus proprie is humor Succus quid est, quo planta nutriuntur, quicq. non sponte, sed præcedente tritura & expressione, aut alia præparatione elicitur, estque semper tenuior, nisi calore exticcatus induretur, vt in Rob & succis inspissatis contingit.

Liquor

Anonymus
plantarum
humor.

Liquor. Liquor vero crassior est, & interdum sponte, sed vulnere sæpius illato delabitur, & lacrymatim profluit, vnde *lacryma* fere semper nominatur. Is si oleaginosus fuerit, & liquidus, specialiore nomenclatura *resina* dicitur: Si terrestrior, admodum aqueus & concretus in truncis arborum, *gummi* quæ mediam inter gummi & resinas possident naturam, suntque partim terrestria, & aquea, partim oleagina & pingua, *Gummi resina* nobis dicuntur.

Gummi quid. Est autem *Gummi*, vt exotico nomine *gumi*, vt Græco vtat, *lacryma coagulata, concretaque in truncis arborum ipsam producentium*, Gal. cap. 40. lib. de simplic. cuius aquea magis est substantia, vt resina oleaginosa: proinde gummi aqueis promptius miscentur, oleaginosi ægerime: Resina contra, quæ & flammam facile concipit; gummi vero in igni crepitat; licet enim calidum stillando procedat, vbi tamen aerem contigerit, coagulatur, & aquæ simile est, inquit Aristot. libro 2. de plantis circa finem. vnde ad prunas arduentes iniectum fragorem edit.

Cum autem multa sint eius genera, ex diuersis arboribus procedunt, quædam enim coagulantur, quomodo lapides & cõchæ, ait Aristoteles *ibid.* alia sunt molliscula: quædam pellucida, atreo colore flavescentia, alia obscuriora, pallidiora: nonnulla ex arboribus peregrinis, alia ex nostratibus profluentia, de eo primum agam, quod è spina *Acacia* prouenit, & simpliciter *Gummi* dicitur.

CAP. III.

De Gummi Arabico.

Nomina.

Acacia gummiifera.

GUMMI nomen ab Arabibus depromptum est, & absolute dum ponitur, id ipsum est intelligendum, quod Officinæ privilegio quodam *Arabicum*, Galenus *Thebaicum*, nonnulli *Babylonicum*, alii *Acanthinum* nominant. Ex arbuscula quadam manat, quam Dioscorides *Acaciam*

nominat, cuius duas species constituit: *Acacia speciosa*, Prior recta assurgens virgulta profert lignosa, spinis exertis, & duris hinc inde stipata: folia longa, quasi ex multis foliolis coherentibus composita, flores albidos, filiquas breues, planas, lupinorum ritus; semine glabrum, & splendens. Male depictam eius iconem tradit Marthiolus.

Altera *Acacia* in Cappadocia & Ponto prouenit, ait Dioscorid. priore minor, tenerior, humilior, folia habens rutæ, & virgulta quibusdam aculeis spinosa. Ex hac succus quidam educitur, qui arbuscule nomen retinens, *Acacia* dicitur; sed ob eius raritatem substitui solet *succus syluestris pruni*, Dodoneus Germanicam nominat. Ex illa *Gummi* profluit Arabicum, quod laudatur vitri modo pellucidum, syncerum, in vermiculorum speciem contractum, dein candidum: sordidum ac resinofum inutile.

Vis eius ad spissandum & refrigerandum efficacis, ocularibus medicamentis & articularibus commodissime miscetur: cutis meatus obstruit, & procidentes oculos reprimat. Vt optime pulueretur, debet in mortario & pistillo calidis verberari.

CAP. IV.

De Gummi Tragacantho.

TRAGACANTHVM est *gummi pellucidum, album, subdulce, leue, ac syncerum*, quod à radice cuiusdam plantæ spinosæ vulnerata, nominis eiusdem manat. Ea radix summo cespite nititur, & humiles, rigidosque surculos emittit, in quibus minuta folia, multa & tenuia, quæ sub se spinas occulunt, albas, rectas & firmas. Arbuscula hæc *Tragacantha* Græce, *Spina hircina* Latine dicitur. Nascitur in Creta, & multis Asiæ locis, lacrymamque non incisura, sed sponte profluere contra Dioscoridem, asseruit Theophrastus cap. 8. lib. 9. de hist. plant. hanc enim cædere, inquit, opus nequaquam est. Licet autem omnino peregrina sit, & à nostratibus herbariis raro visa, cicuratam tamen & sãtis.

Acacia succosa.

Acacia Germanica.

Vires.

Tragacanthum quid.

Spina hircina.

fatis late virentem in horto Ioannis Gonerii, rei medicamentariae peritissimi, vidimus. Illius vero coagulatus succus, seu gummi gentilitio nomine *Tragacanthi*, & Officinis *Dragacanthum*, dictum, ipfis etiam tyronibus notissimum est, quod non facile, ut obiter dicam, laeuigatur, nisi pilis & pistillo calidis.

Vires.

Vsus eius commendatur ad oculorum medicamenta, scabrities arteriae, rauces, tussis, retusas voces, caeteraque defluxiones cum melle, aut sacharo in delictu.

C A P. V.

De Ammoniaco.

Vnde habeat nomen.

GUMMI Ammoniicum dicitur, quod stillat in arenis iuxta Iouis Ammonis oraculum. Ex qua autem stirpe, non liquido constat; nam Plinius ex arbore, quam *Metopion*. Dioscorides & ex frutice, quem *Agayllim* nominat, & ex ferulacea planta manare dicit: vix autem ferulaceum genus fruticum generi consentit.

Thrausma. Phyrana.

Ferulae porro lacrymam esse, Galenus asseruit 6. *simpl.* ex qua vel syncerum gummi, densum, nullis fordibus conspurcatum, & minutis glebis coactum, vel impurum & inquinamentis quibusdam infectum colligitur. Illud *Thrausma*, hoc *Phyrana* Dioscoridi cap. 98. lib. 3. dicitur.

Vires.

Probat, quod nullis arenis, terra, aut aliis rebus extraneis fordescit, in thuris masculi similitudinem effigiatur, odore castoreum utcumque refert, & sapore amaricat. *Ammoniicum*, Officinis corrupte *Armoniicum* dictum facile aqua, aceto, vino albo, & aqueis dissoluitur.

Vim habet emolliendi adeo efficacem, ut iuncturarum tophos dissoluat, & alia tubercula discutiat, lienes induratos sanat, & potu datum obstructiones etiam contumaces tollat; menses & vrinam mouet, calculos trudit, & ad motum charadas dissoluit.

C A P. VI.

De Lacca, & Cancamo.

QUID sit *Lacca*, quid *Cancamum*, an utrumque sit idem, vel alterum ab altero dissideat, & si dissideant, quid singula sint, ex authorum libris non plane constat. Serapio, Paulus & inter recentiores Matthiolus, *Laccam*, *Cancamum* Dioscoridis esse firmiter credunt. Brasauolus, Garcias ab horto, & Clusius rem diuersam tenent. Qui veritatis perdiscenda cupidi varios orbis tractus lustrarunt. *Cancamum* Dioscoridis non modo à *Lacca* varium, sed incognitum putant: nam cum ad suffimenta praesertim vsurperat, aliaque multo fragrantiora & suauiora thyniamata habemus, negligitur. Adde, quod ex arbore peregrina, Arabica nempe profluere perhibeatur, nec à regionibus tam longinquis mercatores hanc ad nos deuehere lacrymam dignantur. Vt sit, gummi quoddam est, sapore virosum, odore probatum, & valde rarum. *Lacca* autem vtraque qualitate destituitur, frequens inuenitur, nec *Chermes* Arabum exiit, neque ex sorbi, aut mespili, aut myrti ramis colligitur, ut nonnulli putant, neque myrrhae similis est, ut scripsit Auicennas, cui forsan ignota fuit. Sed si vera loquitur Garcias ab horto, quaedam veluti fauago est, & liquor in arboris vastae ramis concretus, & formicarum alatarum suctu & ope coactus.

Cancamum quid.

Lacca quid.

Hae autem arbor in Arabia non nascitur, sed in India, & maxime in prouincia *Pegu*, vbi *Lacca*, *Trec* vocatur; ut etiam in *Bengala* & *Malauar*, vbi *loc*, & *lac*, vnde *Lacca* dicitur. Hanc opinionem, & ratione, & enarratione multa tueri conatur Garcias, & ex Amato Lustano efficere contendit, *Cancamum* id aroma esse, quod alio nomine *Anyme* vocat, cuius duo facit discrimina, vnum album, quod Dioscoridis *Cancamum* est, suadente Brissoto Medico Parisiensi, alterum subnigrum, quod est *myrrha*, seu potius *Mynna*, aut *Amynea*.

Sic

Sic rei cuiusdam obscuritas cogit ad vocum affinitatem confugere, perquirendæ veritatis gratia. Vt tamen libere dicam, credo *Anyne*, seu *Amyneam*, vt quidam loquuntur, *myrrham* & *Cancamum* res plane diuersas esse: Laccam autem Officinarum quadam vsurpatione, *Cancamum* veterum incuria vocitari, qui vocularum aliquot è gente *Barbara* depromptarum ignari, quæ minus fideliter audire, crediderunt. Sicque longo vsu Laccam *Cancamum* nominantes, hanc veluti præscriptionem & loquendi libertatem ætati posteriori reliquerunt.

Sunt qui illorum sententiam tuentur, dicuntque, tres Laccæ varietates assignari: Prima est *Cancamum* Dioscoridis nulli fere visum: Secunda *Lacca vulgaris*: Tertia *factitia* est, qua insectores vtuntur: cuius adhuc plures differentiæ notantur, quas breuitatis gratia omitto.

Lacca vulgaris.

Vulgaris dura, pellucida & rufa est, *myrrhæ* admodum similis, surculos arboris exoticæ circularim inuoluens, quam suctu à formicis Indis ex arbore elicitam, elaboratam, & ramis cohibitam esse, vt asseruit *Garcias*, vix credibile est, sed potius lacrymarum & reliquorum gummi modo, sponte exudasse & concreuisse. Nam cum animalia ex Philosopho, laborent & pugnent pro victu & coitu, quæ in hyemem futuram tota æstate panem illis familiarem quarunt, aut panificium quoddam elaborandum suscipiunt, non ramis arborum, aut loco aeris & cæli iniuriis obui exponunt, sed in latibus recondunt. Formicas autem Indicas Laccam frustra, nec pro cibo congerere & cogere, sed deserere, perpauci credunt. Quæ ad nos defertur, bacillos arboris circumuestit, estque dura, & pellucida, & facile aqueis dissoluitur, hæcque trochiscos de *Carabe* & *Dialaccam* ingreditur, non factitia, vt perperam ignari quidam putant.

Non tantum ad Medicos, sed alios *Vires.* plures mechanicos vsus celebratur, vt ad ceram, quæ literis obsignandis inseruit, inficiendam, & ad tincturas, quæ ligneis supellectilibus inficiendis dicantur, parandas, atque ad eos colores excipiendos, qui Laccæ commixti elegantius micant.

CAP. VII.

De sanguine Draconis.

SANGVINIS draconis peruestigatio iam diu multorum exercuit ingenium. Quidam enim *Plinii* [cap. 7. lib. 3.] erroneam opinionem secuti, draconis animalis ab Elephante collisi sanguinem esse crediderunt. Quem errorem non modo sequitur *Solinus*, sed *Cinnabarin*, sanguinem draconis officinarum tenet. *Serapio* scribit cap. 341. esse succum plantæ cuiusdam, illi *Sidrichis*, & *Egilos* dictæ, quam herbarii nostrates quartam sydericis speciem existimant. Ignari quidam Pharmacopœi pro sanguine draconis, rem quandam è terra synopica rubia tinctorum, & quibusdam aliis factitiam, in rotulas conuolutam, ab impostoribus emunt.

Brasauolus inepta tria sanguinis draconis facit discrimina, primum ex pseudobolo factitium, secundum lachrymæ cuiusdam arboris dicit, tertium gummi. Sed vt sanguis draconis adulteratus verus non est, sic improprie duplex eius constituitur species. vna, quæ lacryma, altera, quæ gummi sit eiusdem arboris: omne siquidem gummi, quod lacrymatim ex arbore stillat, generali significato lacryma dici potest.

Aloysius Cadamustus, patritius *Venerus* cap. 4. lib. 1. sue nauigat. sic melius originem illius expressit. Est, inquit, in insula, cui nomen portus sanctus, (scilicet *Canariis* vna est) Sanguis draconis, qui lacryma est arboris: nam statò anni tempore, arbores ferro fauciant, quæ ubi incisa sunt, anno sequente,

Sanguis draconis quid.

L l quente,

quente, gummi per incisiones emittunt. Id athenis coctum, defecatumq; sanguis efficitur, quem Draconis nominant. Eius arbor fructum instar cerasi profert, mense Martio, gustu eximium, coloris veneti.

Nic. Monardus huic opinioni videtur assentiri, & sanguinem draconis, nō alicuius animantis saniem, sed arboris lacrymam esse, sic asserit: *Attulit, inquit, ante paucos dies ex noui orbis continenti Episcopus Carthagenensis fructum arboris, ex qua manat lacryma illa, quam sanguinem draconis vocant.*

Fructus arboris.

Est autem hic fructus admirandus, nam sublata, qua integitur, pelle, ilico dracunculus apparet tanto artificio à natura fabrefactus, vt à peritissimo aliquo artifice è marmore sculptus videatur, collo oblongo, ore hianate, spina aculeis horrida, cauda oblonga, & pedibus conspicuus.

Ab eo fructu nomen arbor sumpsit, & eius lacryma, quæ vulnere illato effluit. Et laudatissima ex Carthagine Peruana defertur.

Arboris descriptio.

Arbor illa procera est, cortice fatis tenui, & facilis vulneratu, cuius nomen cum veteres ignorarent, de sanguinis draconis natura & origine nihil certi tradiderunt. Clusius illam vidit, & accurate descripsit.

Sanguinis igitur draconis & arboris cuiusdam exoticæ, & gummi in ipso ramis concreti, duri, purpurei nomē est.

Vim habet collecticam & agglutinatoriam: ob id vulneribus coalescentibus conuenit, & partibus laxioribus & stringendis, & roborandis. Ante vsu facile aqueis dissoluitur.

C A P. VIII.

De Asa fetida.

MULTI veterum quorundam opinione Asam duplicem constituunt, autem seu odoratam, & fetidam: hanc Arabum esse, illam Belzoarium officii-

narum: atq; vtrumque è Lasere, seu Laserpitio provenire contendunt. Verum quid sit Asa dulcis, nondum comperitum est: & forsitan tam est ignota recentioribus, quam vix perspecta veteribus fœtida: cuius haud scio, si meminerint. Nunc vero tam frequens est in Pharmacopoliis, vt importune tyronum nares feriat. Innascitur fetulacæ stirpi, vt Beniuiaum arbori proceræ, cui Asæ nomen nusquam ioditum inuenimus. Vt igitur singulorum diuersus odor, sapor, & origo, sic diuersa nomenclatio.

Est autem Asa fœtida excrementum, seu gummi Lasere, seu Laserpitii, quod Silphion, Dioscorides e. 94. lib. 3. Auicennas *Altit*, siue *Antit*. Indi *Aniuden*, Officinæ *Assam*, sed magis proprie *Asam*, quasi laser, ex quo depromitur, nominant: nam *Laser lacryma* est, *Laserpitium planta*, ex qua elicitor *laser*, seu Asa, non Asa, quæ secundum Rhasim herba est, quibusdam ylopus, alii thymum dicta. *Laserpitium* vero fetulacæ est stirps caule annuo, quem *Maspicum* vocitant; foliis apio similibus, sed flauescens, femine lato, foliaceo, radice nigra, crassa, longa, ac interdum cubitali. Audacter quidem Garcias Asam lacrymam esse Laserpitii contendit, sed timide ac icione nimis eius descriptionem exhibet; tantum enim de foliis breuiter loquitur, quæ coryli similia credit. Peculiariter huius culta fugere loca: quamobrem si colatur, mitescatque solum, deuiat, atque omaino degenerat, vt pote natura culturæ aspernans, inquit Theophrastus e. 1. lib. 9. de hist. plant. fetocitatisque constans vernaculum.

Si singulas autem huius plantæ partes speciali nomenclatura designari comperio: nam radicem nonnulli *Magudarim* vocant; Caulem *Silphion*; folia, *Maspicum*; semen, *solum*: nam *solum* id semen est, ait Theophrastus e. 3. lib. 6. de hist. *Magudarim* tamen à *Laserpitio* differre

Asa fœtida quid.

Qui differat Asa ab Asa.

Laser. Laserpitium. Maspicum.

Laserpitium cultura impatientissimum.

Sanguis draconis quid. Vires.

annuit. seu autem pars sit eiusdem, vel planta affinis, *Asa Lasepitiu lacryma est*, seu gummi quoddam, quod vel e radice, vel e caule carpitur: illud *Radicarium*; hoc *Scaparium* ex Theophrasto vocatur.

In Armenia, Media, Lybia, Syria nascitur; vnde aliquando succus vocatur *Lybius*, interdum *Medicus*, & *Syriacus*, olim *Cyrenaicus*, quod ex Cyrenensium agro copiosus & laudatissimus haberetur: sed is nunc plane defecit Barbarorum nequitia, qui odio quodam in Cyrenenses ducti, radices Lasepitiu pene omnes eruerunt, vt ex Strabone docetur. Post Cyrenaicum, Syriaco magna autoritas datur, deinde Medico, qui nempe e Media deuenitur.

Traduntur autem *Asa* duæ varietates, vna pura, ac syncera, & translucens, altera turbida, & impura, cui nempe farina, aut fufur, & secundum quosdam *Sagapenum* permiscetur, cuius halitum apprime refert, simulq; virorem quendam ac odorem reterrimum.

Hinc Germani *diaboli sterces* nominant *Brasauol*. Vtraque odoratissima est, grauis tamen; nec in eorum facile delectando sententiam, qui priorem *Asam* dulcem ad foetidæ discrimen vocant; eius namque halitus nonnisi cum fastidio toleratur. Vnde mirari subit, quod scribit Garcias ab horto, nullum medicamentum simplex per totam Indiam, maiore esse in vsu, quam *Asam foetidam*, cum in medicamentis, tum in *condiendis cibis*. Eam autem solet Indi suis iufculis & oleribus commiscere, confricato primum ex ea lebere, nec alio condimento vtuntur omnibus in cibis, ipsamque sumunt, vt appetitus deiectionis fastidia tolerant. Verum si hoc fabula non sit, ex duobus alterum coniecto, aut *Asam foetidam* in India non foetere, aut Indos necum guttur, vt vulgo fertur, habere. Adeo autem nobis est ingratus illius odor, saporque, vt venia quadam di-

gnum censeamus Matthæum Syluaticum, qui inter venena reposuerit. A Dioscoride tamen commendatur cibus, aut salu permista.

Asa vires tot, tantasque agnouit Dioscorides, vt eas recensuerit ad fastidium; recentiores efficacissimas quidem credunt, ad paucos tamen affectus, nec frequentissime vsurpant, nisi in vteri acceflu, aut aberratione, & paucis quibusdam morbis muliebribus.

CAP. IX.

De *Sagapeno*, seu *Serapino*.

SAGAPENVM, & Officinis *Serapinum*, liquor est concretus, qui in Media ex *ferulacea stirpis radice sanciana* manauit. *Sagapenum quid.*

Eius autem plantæ descriptionem subicit Dioscorid. quod eam fortassis minus nouerit, quam succum. Illam vero nondum videre, nec illius historiam a probatis authoribus enarratam legere mihi contigit. Exotica enim planta cum sit, vix cicuratur, aut cicurata sterilis est, exucca, & marcida. Ideoque tantum ad nos eius succus concretus aduehitur, & copiosissimus, & optimus. Laudatur translucidus, foris colore fuluo, intus albedo, gusto acri, odore graui, substantia crassa.

Sagapenum calefacit ordine tertio, siccat secundo: purgat pituitam crassam, & alios humores lentos, Mesuei testimonio. Ignaua tamen est multum illius purgatoria facultas, sed alias multo potentiores vires habet. Porum enim aut suppositum menses euocat, foetum enecat, dolori & praefocationi vteri prodest; resoluit, attenuat, dissipat, mouet, soluit.

CAP. X.

De *Galbano*.

GALBANVM quoque ferulæ Syriacæ in Amanu monte luxuriantis succus concretus, quem aliqui *Metopium* nominant. De ipsius autem plantæ

Ll 2

Radicarium.
Scaparium.
Succus Lybius.
Medicus.
Cyrenaicus.

Asa species.

Ferulacea.
Stirps.
Radice.
Sanciana.

*Vires.**Sagapenum quid.**Vires.**Metopium.*

plantæ dignotione nihil Dioscorides scripto reliquit, vt qui gummeum illius succum magis, quam plantam agnosceret. Vt vero cognatæ sunt ferulæ, sic earum liquores & succi, non modo consistencia, sed colore, odore, sapore, viribus; nam *Galbanum* aspectu *Asam* non male refert, odore *Opoponacem*. Laudatur cartilaginofum, syncerum, ad similitudinem *Ammoniæ*, minimeque ligofum, & in quo non nihil seminis ferulæ sit admistum, odore graui, neque valde humidum, neque squalidum. Aqua, aceto, vino, facile dilui potest, vt omnia gummi.

Vires.

Vim habet excalearioriam, extraetoriam & discussoriam. Menstrua & partus accelerat, & appositu, & suffitu. Aceto dilurum, & pauco nitro mixtum, lentigines delet: furunculis quoque discutendis prodest, strumis & iuncturatum nodis: aduersatur venenis, & serpentes fugat.

CAP. XI.

De *Opoponace*.

Quid.

OPOPONACEM succum esse Panacis, & nomen ipsum indicat, & Dioscorides prodidit: sed cum multa sint Panacis genera, ex quonam illorum profluat, non satis aperteliquet, obvariam eorum, quicade restatuerunt opinionem. Mesue ex ferulaceo Panace manare scribit: Dioscorides ex *Heraeleo*; nonnulli ex *Chironio*.

Panaces
Syriacum.

Dodoneus ex peregrino quodam vepote *Syriaco*, quod foliis est amplis, ex aliis pluribus commissis, aliquantum asperis & hirsutis, longis, latisque. Caulis ei geniculatus, ferulaceus, tres aut quatuor cubitos altus, superna parte plures in ramulos diremptus: flosculi ex amplis vmbellis exeunt lutei, quos sequitur semen latum, planum, & subflauum: radix albicans & longa, succulenta, & odorata. Ex vulnerato caule, maxime circa radicem ætate, gum-

meus succus sponte concrefcens, effluit, qui *Plinii*, multorumque aliorum iudicio *opoponax* est, ad vsus plurimos commendatissimus, quod indicare videtur plantæ, ex qua eruitur, nomenclatio; nam *Panax* seu *Panaces* dicitur, quod omnem morbum & dolorem abigat, vel omnibus remedia promittat: hinc multi *Agyrtæ* & pseudomedici, medicamenta quædam, sæpe morbis ipsi periculofiora, *Panaceas* nominant. Sic sæpe, dum viuere, *Aulicos* & nimis credulos fefellit *Medicus* quidam, hominum mendacissimus, bibacissimus, vanissimus, falacissimus.

Vires.

Opoponax inter gummi locum habet, & aqueis facile dissoluitur. Excalearit ordine terrio, siccat secundo: emollit, digerit, attenuat, status dissipat, lenit, expurgat. Probatum valde amarus, interne albus, aut subfuluus, pinguis, tener, friabilis, statim liquefcens, odore graui. Nigra ac mollis improbatum.

CAP. XII.

De *Sarcocolla*.

SARCOCOLLA cuiusdam arboris peregrinæ, & gummi ab ipsa manantis nomen est. Nascitur in *Perfide* fruticosa & spinosa, ramis nodosis, & arbori appressis, ex quibus sauciatis & interdum sponte profluit *lacryma thuris*, pollini similis, colore subrufa, amara sapore. *Plin. c. 9. lib. 12.*

Calefacit ordine secundo, siccat minus: coquit, terget, carne implet, & glutinat, vnde *Sarcocollæ* nomen; nam cruentis vulneribus, ac diuturnis *Viceribus* misce medetur. Ea quippe propria dote à sordibus mundat, carne noua replet, & cicatrice obducit.

Vires.

Arabes non tantum *Sarcocollam* ventrem subducere, sed humores crassos & glutinosos è partibus distitis, vt articulorum cavitatibus educere, scriptarunt. Ratio tamen id videtur denegare, nec effectus comprobare. *Efficaci-*

ter

ter autem vulnera conglutinat, oculorum fluxiones inhibet, & ex Galeno lib. 4. compof. med. part. digerit, sed minus, quam galbanum: lacte afnino quinque dies macerata in vase vitreo, quotidie lacte mutato mirifice predest oculorum albugini, nubeculis, & cicatricibus.

CAP. XIII.

De Gummi hederæ.

E Maioris hederæ trunco vulnerato, & interdum sponte lacrymâ quâdam seu gummeus succus exit ex flavo rubescens, odore grauis, sapore multum acer, quem gummi hederæ nominant. Est vero hederæ arbor scandens, quæ muros interdum vestit, interdum arbores vicinas, quas suo multiplici complexu & virore interimit.

Hedera
quid.

Hedera specios.

Sunt autem eius prima genera duo; vna maior, quæ in altitudinem sese erigit; altera minor, quæ viticulis tenuioribus & obsequiosis, humi defixa reptat, nec florem, aut fructum vllum profert.

Species maioris.

Maior triplici notatur varietate; quædam enim dicitur alba, quæ fructum gerit album; alia nigra, quæ nigrum; tertia Helix, quæ nullum, & à nonnullis prominentiore hederæ sumitur.

Hedera alba.

Alba nonnunquam Corymbos, seu fructus aliquando folia alba exhibet, & inter media folia emittit velut brachia, seu capreolos, quibus tam arte complectitur arbores, vt totum humorem lugendo enecat: inopia enim succi marcescentes facile emoriuntur, vel tam pertinaciter parietibus hæret, vt vix possit seungi. Nam tot initia & radicum rudimenta effert, quod brachia, quibus muris obrepit, & ita viuax permanet, vt pluribus locis intercisa, non tabescat.

Nigra.

Nigra & magis vulgaris, quam Dioscoridi vocant, ait Dioscorides, vbique per parietes & macerias reptat, & arbores etiam proceras radiceis velut di-

gitis amplectitur: folia promittunt angulosa, in principio fere triangula, dein magis rotunda, dura, & perpetuo virore nitentia: flores exiles; baccas primum herbaceas, mox nigras, oblongis pediculis quasi racematim ad hærentes. Cætera ad genus hederaceum spectantia notiora sunt, quam vt longiore discursu & explicatione indigeant.

Hedera omnis calida est, raroque Vires. medicis inseruit vsibus, folia si exceperis, quæ fonticulis, ex pyrotico relictis, Sparadrapi loco nonnunquam adhibentur, vt ichores & serofos humores ad partem alliciant. Eius gummi lentes interimit, insigniter calefaciendo sensum ad actionis imprimat, & pilos destruendo caput nudat. Illitu enim est psyllithron efficax.

SECTIO VIII.
DE RESINIS.

Sectionem de Resinis specialem constitimus, vt certius cognoscantur, & fidelius distinguantur à gummiis, & posthac simul ambo antiquata iam pridem insectia minime confundantur. Turpe enim est, in re vulgari adeo oscitantur errare, & liquores plantarum concretos & aqueos, quales sunt gummi, cum pinguibus & oleaginis, quales resina sunt, congerere, & indiscriminatim vsurare. Vt enim diuersa est illorum inter se natura & origo (nam ex plantis ferulaceis nonnunquam educuntur gummi, non resina, sed ex arboribus ex parte magna proceris) sic quoque qualitas & agendi virtus. De resinis ergo instat, vt agamus.

CAP. I.

Quid resina, & eius varietas.

RESINA ἀπτην Græcis dicta, Latine Resina cryma, seu liquor est pinguis ac oleaginosus quid.

Ll 3 sus

suu sponte sapius ex arbore, & interdum ea vulnerata defluens. Qui nullo vulnere profilit, ἀλόπηκτος, & à quibusdam πγατόπηκτος dicitur.

Omnis resina cum partium tenuitate substantiam habet oleosam; ob id in oleosis, utpote cognatis, prompte solubilem atque in eo à gummi dissidentem, quod cum aquea magis substantia conlter, aqueis expeditius & accuratius permiscetur, ut dictum est supra.

Resina quid. Sunt autem resinarum, si consistentiam spectemus, duæ generales differentiae; vna dicitur liquida, Græcis ὑγρὴ hoc est, humida, seu fluxilis, ut *Terebinthina*; alia durior & siccior, quam φεφκτὴ, id est, frictam, seu totam subinde vocitant; cuiusmodi est *Colophonia*, sic dicta, quod ex Colophone olim aduehebatur, quæ omnium siccissima, flauissimaque; in puluerem tamen redacta alba est.

Resina sicca. Hæc præ cæteris nuncupatur φρυκτὴ & aliquando εὐρηγμῆς, quasi confusa, quod ex multis simul congestis in massam induruerit. Contingit enim sæpe, ut primisua resina negligenter collecta arenas, silices, ligulosas, quisquilias, aut alias sordes contrahat & retineat; à quibus ut repurgetur, igni liquatur, extranea reiiciuntur, & purior redditur, sicque durior & siccior.

Est alia ex se cito concrefcens absque ignis ope, ἔγγη Græcis, sicca Latinis dicta, quæ minus, quod sit pinguedinis particeps, arefcit, φύκηνα πικρὴ, quasi germinatio picea, à Galeno nuncupatur, lib. 3. & 7. de comp. med. gener.

Vires. Quæ venalis prostat in officinis, dura, flauescens & friabilis, confusa quædam est resina, ex abiete nempe, *Strobilina* & *Pityina* constans, fumum quæ reddit, dum accenditur, thuris æmulum.

Strobilina. *Strobilina* passim meminit Galenus cap. 1. lib. 2. comp. med. gener. quam alii ex

pinu, alii ex picea, alii ex pineis nucibus, quas *Strobilos* vocant, manare dicunt. Hæc resinarum calidissima est; *Terebinthina* ambabus qualitatibus omnium moderatissima; omnes siquidem resina calefaciunt & exsiccant, sed hæc magis, illæ minus.

Omnium siccissima est, quam nonnulli frictam, alii *Colophoniam* vocant, ut & omnis, quæ igne purgatur, & in frictam mutatur, ex Galeno c. 1. lib. 7. comp. med. gener.

Abietina vtraque qualitate media est inter calidissimam & siccissimam, quæ male à quibusdam dicitur *Colophonia*, nam liquida diu durat, parum siccatur, & nascitur admodum modica; ob id pretiosior.

Omnibus resinis præfertur *Therebinthina*, deinde *Lentiscina*, quæ etiam gummi resina est; tum quæ de abiete colligitur; postea quæ de pinu & picea.

Vlus resinarum, multus est, non tantum in arte pharmacaria, sed in rebus aliis pluribus. Emolliunt, calefaciunt, digerunt, & commodissime emplastris & vnguentis ad vlcera & vulnerum curationem dicatis, admiscuntur.

De pinu autem & arboribus coniferis supra disseruimus Sectione de fructibus.

CAP. II.

De Pice.

Hæc frequenter occurrunt in resinarum enarratione & dilucidatione vocabula, *Pix*, *Teda*, *Pissis*, *Palimpissa*, *Zopissa*, *Pissaphallos*, & *pix naualis*; nec quid per ea designetur, omnibus in promptu est. *Pix* dicitur resina combustæ fluxus; sic ramentum melius, pinguis est & resinofus liquor ex accensa teda colligatus & eductus.

Est vero *Teda* non arboris genus, ut falso putauit Plinius, sed morbus arboris, pini videlicet, per senectutem nimia pinguitudine voluti *strangulata*. Vbertas enim

enim resinosa materia, qua totum pini lignum refertur, illi interitus est, & fere tota in *Tedam* abit, quæ artificiosa sedulitate accensa, picem fundit, quam *Pissam* Græci nominant.

*Pissa.**Palimpissa.*

Palimpissa quasi iterata *pix*, ac secundo cocta dicitur, quando scilicet è liquida coctione & elaboratione crassescit, purgatur, atque durior & siccior euadit, *Ἐπεὶ πικρὰ* quoque, id est sicca *pix* dicitur.

Zopissa.

Zopissa est *pix* à nauibus maritimis *derasa*, quæ propter falguginem quandam ab aqua maris contractam, omni pice ad exsicccandum & discutiendum est efficacior. A nonnullis *Apochyman* nominatur.

*Apochyman.**Pix naualis.*

Pix naualis proprie in pharmacopoliis dicitur à nauibus picandis, non iam diu picaris, vt *zopissa*. Et eum absolute *pix naualis* ponitur, illa sumenda, vt hæc, dum *zopissa* designatio noratur.

Pissaphaltum.

Pissaphaltum est bitumen pici *mixtum*, quod ad mortuorum condituram olim vsurpabatur. Dioscoridi tamen non videtur mixtura artificiose parata, sed naturaliter talis: *Nascitur*, inquit, in *Apolloniarum* agro circa *Epidaurum*, quod *pissaphaltum* nuncupatur. Sed de eo postea, nempe *sect. ult. cap. de Mumia*, fusius agemus.

Qui differant pix & resina.

Differt autem *pix* à *resina*, quod illa per ignem transferit, hæc sponte effluerit: vtraque arborum earundem soboles; verum *pix* est veluti *resina* cocta & ignis adiutu educta.

Picis faciendæ modus.

In pice autem educenda sic fere proceditur, vt in carbonis faciendi modo. In loco lapidibus aut lateribus artificiose strato, tedæ in hastulas concisæ aggeruntur: Superponuntur rami abietum & picearum. Omnia ita conteguntur terra, aut luto, aut alia materia non visibili, vt ne rimula quidem circumquaque pateat, sed in vertice tantum, aut alia parte magis idonea foramen re-

linquatur, per quod ignis immitti & flamma primum emitti queat: accensis tedis, omnia arctissime ocludenda, ne flamma erumpat, & picis expectatio pereat. Quod si rimula quædam hiat, & flammam aut fumum admiserit, terra aut luto obstruenda. Tum assulæ tedæ vi ignis æstuentes copiosum liquorem exprimunt in canales affabre constructos, per quos & ipse deducitur in scrobes ac vasa idonea, fluenti pici excipiendæ dicata. Nigredinem autem acquirit à fumo & calore, vnde *pix nigra* solet esse; nam quæ flaua est, *resina* potius dicenda.

Pix cur nigra.

Quæ primum extillat, fluxior est, humidiorque, & *pix liquida* officinis, *Cedria* Plinio, *Pisselson* Dioscorid. dicitur, quod maxime tale euadit, separato, qui supernatat pici, sicuti lacti serum, aquoso humore. Separatur vero, dum *pix* coquitur, velleribus mundis supra halitum eius expansis, & cum eo præmaduerint, expressis. Verius tamen *pisselson* medicamentum ex oleo & pice compositum, quam simplex dicitur.

Pix liquida. Pix cedria. Pisselson.

Quæ secunda fluit, crassior, sicciorque. Quæ vltima, crassissima & durissima, & ad exsicccandum efficacissima.

Ad liquidam refertur alia quædam grauis odoris, quam *Seplasiarii* nunc *oleum Cadinum*, nunc *Takinum* vocitant, cuius vsus ad pecudum genus transfertur.

Oleum cadinum seu takinum.

Cum *pix* vniuersa vel liquida, vel siccior, vtraque sincera, leuis & splendens laudatur. Illa emollit, digerit, dolorem lenit, coquit, pus mouet, scabros vngues extricat, imperigines emendat, & duritias vuluæ & sedis discutit. Siccior hæc omnia præstat, sed imbecillius; potentius vero siccatur, & coalescendis vulneribus magis conuenit.

Vires.

CAP. III.

De Terebinthina.

Terebinthina quid.

Optima qua.

Qua minus bona.

Descriptio arboris.

Terebinthus mas. Faemina.

VERA Terebinthina ex Terebintho, seu Termintho, vt Graeci dicunt, habetur. Est enim liquor pinguis ex eius truncis & ramis defluens. Optima est clara, perlucida, alba, acris, & odorata: quæ prædictis doribus suo flauescit, non improbanda. Laudatur, quæ ex Chio insula defertur, Chio ob id nuncupata, quæ odore & gustu cæteris antecellit, & plus Terebinthi refert. Post hanc Lybica probatur, etiam Andromachi testimonio; dein Pontica, Minus celebratur Cypria, Syriaca, Iudaica, Arabica.

Est autem Terebinthus arbor contorta, fruticosa, ac mediocri magnitudine, cautice crasso, ramis multis, oblongis, foliis fraxini modo longis, ex multis ad vnam costam coherentibus, sed crassioribus & pinguioribus, quorum singula laurinis similia cernuntur: flores admodum parui sunt, muscosi & purpurascens: fructus exigui baccharum ritu racematim coherentes, rotundi, oblongi, duri, pingues ac resinosi & manus contrectantium inficientes.

Fert præterea veluti quandam siliquã oblongam, instar corniculi incuruam, in qua vermiculi similes culicibus reperiuntur. Aliquando etiam humor quidam, vt in vlmorum vesiculis continetur. Materia ligni lenta nec valde dura est, radices validæ in profundo.

Terebinthorum quædam mascula dicitur, quæ sterilis est; alia faemina, quæ fructus gerit. Hæc adhuc pro fructus vario colore duplici differentia signatur; vna, cui fructus lentis magnitudine rubet; altera, cui & grandior & pallidus est, & suauius fragrat.

Nascitur copiosa in regionibus calidis, atque his potissimum læta viret; à quibus eius liquor nomen & laudem assumit, vt in insula Chio, in Cypro, Sy-

ria, & circa Idam & Macedoniam. Sunt, qui perhibent ad nos deuchi terebinthina duram siccamque, sic ignis ope concretam, quæ pro resina venditur: vix ramen suspicor, nonnullos adeo esse mentis inopes, vt terebinthina coquendo deteriorem & viliorem reddant, & è longinquis regionibus adferant. Terebinthina enim qualiscunque fuerit, semper pluris emitur, quam ea ipsa resina, industria qualibet concreta.

E latice quædam resina humidissima habetur, quæ terebinthinæ, quod sit valde similis, pro ea sæpe ab institoribus exhibetur & venditur ignorantibus eas discernere, inquit Galenus lib. 2. med. gener. c. 4. Sed Larigna odore, gustu, & facultate, quam Terebinthina acrior, atque tenuioribus partibus, & maiori discutiendi virtute prædita est.

Ex resinis omnibus, principatus debetur terebinthinæ, post eam lentiscinæ secundum Dioscoridem; tum ei, quæ de pinea educitur & abiete: post quas pinea strobilinaque numeratur. Galenus tamen lentiscinam terebinthinæ præfert, c. 5. lib. 3. compon. med. gener.

Terebinthina resinarum mirissima est, vulnere familiare balsamum: moderate calefacit, mollit, expurgat, discutit, renes purgat, vrinam mouet, atque optimum est in multiplicibus vsus accommodatum præsidium. Quibus polleat viribus eximiis, norunt satis, qui virulenta gonorrhœa laborarunt.

CAP. IV.

De Thure.

THURS arbuscula cuiusdam in Arabia nascentis lacryma est resinosa, quæ sit. ab incolis vernacula lingua modo Conder, modo Louan appellatur. Eius Species eius duo traduntur genera; vnum dicitur quot. Olibanum, seu thus masculum, quod ex Olibanum. albo flauescit, limpidumque, pellucidum, pingue, ac fuscum est, & resinæ Cedriæ

Terebinth. Larigna.

Vires.

Thus quid sit.

Species eius duo traduntur genera; vnum dicitur quot.

Olibanum, seu thus masculum, quod ex Olibanum.

albo flauescit, limpidumque, pellucidum, pingue, ac fuscum est, & resinæ Cedriæ

Cedria puritatem, atque succini nitorem æmulatur. Forsan *Olibanum* dicitur præposito & adnexo articulo Græco, ð, cum satis esset *thus libanum* enunciare, quod è monte Libano deferatur.

Fœmininũ.

Alterum dicitur fœmininum, quod resinofum magis est, ac molle & cito ardens, quodque bonitate masculo cedit. Vtrumque ex planta manat, vix dum cognita, nisi de paucis notis, quia arbor est peregrina, Arabiæ indigena, pusilla, foliis lentiscinis: cuius duæ traduntur differentiæ; vna dicitur montana, quæ tantum in montibus confragosa & asperis fruticat, optimumque *thus* profert; altera in locis tantũ planis virescens, ex qua copiosum quidem *thus* promanet, sed multo minus bonum. Vtrumque facile oleaginositas diluitur.

Thuris cortex.

Thuris cortex crassus est, pinguis, odoratus, leuis, minime scaber & sine membranis. Vis ei eadem, quæ *thuri*, sed calidior astringentiorque, & crassiorum est partium, quam *thus*.

Manna thuris.

Manna thuris vocant micæ ipsius concussu elisas, quod dum conuehitur, euenit, vt alibi demonstrauius. Intus & foris *thus* vsurpatur, & aduersus morbos multos magnæ est vtilitatis. Vires siquidem habet pene innumeras, quas recensere longum nimis foret. In primis qualitatibus calefacit ordine secundo, siccat tertio, & puris mouendi facultatem habet, sed non valde efficacem.

Vires.

Manna thuris vim habet magis astringentem à portione *thuris*, quam habet admixtam, in eoque differt à *thure*, quod & minus astringit & coquit.

CAP. V.

De Beniuino.

BENIUIVVM officinis *Belzoinum* dictum, nec *Laserpitiy*, seu *Cyrenaici succi*, nec *myrrhe* species est, vt nonnulli contendunt, nec *Angelica* vulgo dicta, aut *Imperatoria succus resinofus*, vt innuere videtur *Ruellius*; *Lasfer* enim seu *Asa* ex *Sy-*

ria, *Cyrene*, & *India* in alias regiones; *Beniuinum* in *Indiam* ex aliis regionibus, vt *Samatra* & *Sian* aduehitur, nasciturque non in ferulacea stirpe, sed in arbore præcella, cuius caudex crassus & durus est, multis ramis brachiatus, ordine pulcherrimo dispositis, & in latum extensis: folia oblonga, citri æmula, mucronata, at non vsque adeo virentia, sed a uersa parte candidantia. Ligni materia dura est, odorataque.

Sponte sæpe nascitur in multis syluis, tum *Malacæ*, tum aliarum regionum, quas ob *Tygridum* frequentiam sæpe periculosum est adire.

In quibus hæc animalia ferocissima rariius visuntur, vulnerantur arbores, quæ huius odoratissimæ resinæ copiam effundunt, quam *Chinenses* *Cominhan*, *Arabes* *Louaniaoy*, *Guzaratæ* & *Decan* incolæ *Vdo* vocant. *Garcias* cap. 5. lib. 1.

Tria autem notantur *Beniuini* discrimina; vnum dicitur *amygdaloides*, quod maculas candidas amygdalarum delibratarum instar refert, quod maxime ab institutoribus expetitur. Alia duo admodum nigra sunt, quorum alterum parum fragrat, & vilioris est pretii; alterũ suauissime spirat, & è nouellis arboribus exudat; à *Samatra* incolis *Benini de Boninas* nuncupatur. Omnium censetur optimum, pellucidum, globulis candidis refertum, *thuris* æmulum, & suauissime spirans.

Beniuini species.

Optimum quod.

Beniuinum cor, spiritus, & facultates omnes roborat & thymiamatis, antidotis & medicamentis ornatui dicatis vtiliter permiscetur. Oleaginositas autem perinde ac resinæ aliæ facile dissoluitur.

Vires.

CAP. VI.

De Euphorbio.

AB Euphorbo Iubæ regis Mauritaniæ Medico, *Euphorbium* primum nomen accepit, & hucusque seruanit. Est autem *Euphorbium* Dioscoridi, arbor ferulæ speciem gerens, acerrimo succo pregnans, cuius eximium feruorem expauescentes incolæ,

Vnde suum habeat nomen.

Mm colx.

cola, quillas pelles arbori circumligant, & eminus conto ramos eius vulnerant: E plaga tum copiosus succus in pelles defluit, qui postea concretus colligitur.

Dodoneo vero non arbor, sed herba potius est, foliis oblongis, crassis & virentibus, in rotunda figura angulosis, multis albicantibus spinis, ordine duplici armatis, ex quibus faucibus liquor acerrimus, mordacissimus, facileque concrefcens effluit. Est enim, vt scripsit Galenus *lib. 7. simpl.* causticæ & exulcerantis facultatis, & vique adeo calefacit, extenuatque, vt in hoc cætera liquorum concretorum genera superet.

Ob tam vehentem acrimoniam & summam tenuitatem non nisi magna cum molestia pulueratur; cuius rei gnari Pharmacopola; rusticis quibusdam, ac conditionis infimæ viris tereadum committunt, nonentq; vt à pila, in qua teritur, vultum auertant: nunquam tamen ab eius feritate intacti redeunt; nam eius polline & vapore sursum elato tam importune feriuntur nares & cerebrum, vt sternutatio, acrimonia, calor, dolor confestim ac simul ingruant. Euphorbii planta primum videtur herba, sed quæ ætate arborefcit.

Præter calorem eximium & acrimoniam insignem, purgandi quandam facultatem habet, qua non tantum pituitam, sed aquam ducit: per se tamen nunquam datur per os, nec cum aliis, nisi raro & parua quantitate.

CAP. VII.

De lacryma oleæ Aethiopicæ, improprie gummi Elemi dicta.

PINGVIS illa lacryma concreta, officinis *gummi Elemi* dicta, gummi non est, sed resina, vt quæ in igne facile flammam concipiat, & oleaginosus diluatur. Scammonio vtunque similis est, ait Dioscorides *cap. 142. lib. 1.* sed magis flauescens, aut potius sabrufa, minutis stillacidis mammosa, nec linguam vellicans, aut gustum mordicans,

vt scribit idem author; vnde forsitan de aliâ lacryma loquitur, quam de hac vulgari, quam *gummi Elemi* Pharmacopœorum vulgus nominat, gustu quæ iners est, nec acrimonia notabilis os & palatum ferit. Ex olea Aethiopica stillat, & vbi in glebas concreuerit, ad nos deuchitur.

Calefacit, emollit, digerit, resoluit, coquit, ad suppuratum ducit, dolorem sedat, & vnguentis atque emplastris vtilissime multis permiscetur. Vires.

Similem fere lacrymam oleæ nostrates & oleastri eructant, sed parciorem & minus commendatam: Ad oculorum tamen hebetudines & albugines valet illitu; & si fumatur, menses cit, & partus extrahit; sed sumendam non cenfeo, si inter venena scribatur, vt scribit Dioscorides.

Gummi Elemi vulgari, seu lacrymæ Aethiopicæ admodum simile est quoddam resinæ genus, ex noua Hispania delatum, quod Indi vernacula lingua *Tacamahaca* nominant, apud quos vix est plurimi ad tumores frigidis coquendos, digerendos, resolvendos, & dolores sedandos. Huius vires pluribus recenset Nic. Monard. *lib. de simplic. ex orbe nouo delatis.* Tacamahaca & eius vires.

Ad *Tacamahacam* accedit alia resina, pinguis, oleaginosa, & tenax, Indis *Caranna* dicta, qui ea vtuntur in tumoribus, & omnis generis doloribus. Verum cum resinas omnes persequi non statuerimus, sed eas tantum, quæ in Antidorario nostro vsurpantur, huic sectioni finem imponemus. Caranna.

SECTIO IX.

DE GUMMI-RESINIS.

Concreti liquores, seu ex stirpibus ferulaceis, seu ex fruticibus, vel arboribus excelsis manarint.

manarint, modo aqueis prompte diliantur, nominantur à Galeno speciali nomine gummi; ut qui eandem originem sortiti, oleis & pinguibus facilem admittunt dissolutionem, in resinarum ordinem reponuntur. Qui autem inter utraq; ambigunt, & aque aqueis & oleaginosi dilui patiuntur. Gummi resina à nobis dicitur, cuiusmodi sunt Mastiche, Caphura, & Styrax, ut quedam alia, que nonnulli gummi, alij resinas appellat. Ab his pauca quedam descedunt, que quod accurate cum oleis aut aqueis dilui non queant, Anomala gummi resina à nobis vocantur, de quibus in calce huius sectionis breuiter differemus.

CAP. I.

De Mastiche.

Qua optima. **M**ASTICHE gummi-resina est omnium optima, & Lentisco exudans. Præstantior censetur, que in insula Chio provenit, odorata, candida, splendens, friabilis, adulta, & retorrída. Deterior virescens & nigra, Egyptia dicta, aut Pontica, & bitumini similis. Mastichem adhuc spinam Ixinam reddere, Theophrastus cap. i. lib. 9. de hist. plant. author est; sed Lentiscinam quavis alia (si quæ detur) præstantiorem, artis medicæ proceres statuunt.

Lentiscus. Est autem Lentiscus mastichem eructans, arbor admodum procera, & Græcis dicta, ex cuius radice multi stolonnes coryli modo conerescunt, ramis lentis & flexilibus brachiati. Folia ab vno pediculo fere octona cohærent, foliis glycyrrhizæ non multum dissimilia, sed duriora: flores mucosi plurimi pediculis longis adhærent; quibus bacca succedunt Erui magnitudine, initio virides, & vbi maturuerint, nigra, substantia quadam pingui & nucleo intus nigro & duro turgida.

Præter folia, flores, & fructus lentisco adnascuntur, velut vitriculi intorti, corniculorum ritu, in quibus initio liquor continetur, ex quo insecta quædam culicibus similia, velut in vlni vesicis nascuntur.

Dentiscal- Ex eius ligno dentiscalpia fiunt optima,

quibus non modo repurgantur dentes, sed pia ex ligno roborantur, gingiua constringuntur, & lentiscino, ori suauitas conciliatur. Ob vires eius eximias non male substituitur pro xylobal-samo.

Ægre lentisci fruticant Lutetia, duas tamen vidi in horto Ioan. Gonerii rei herbariæ studiosissimi, sed quæ suauitiam hymis ægre perferunt.

Mastiche ad multa commendatur, sed *Pires.* maxime ad stomachi & vetriculi affectus: nam sumpta, vel admota, dolores illius sedat, nauseam & cibi fastidium tollit, retinendi potentiam roborat, & coctionem iuuat. Prodest & hæmoptoicis in linctu cū syrupo conueniente, ut etiam veteri tussi: commanducata oris halitum emendat, & pituitam e cerebro blande attrahit. Vt optime pulueretur, debet & solet parum aquæ commisceri. Dissoluitur autem facile & aqueis & oleaginosi.

CAP. II.

De Caphura.

CAPHURA nec bituminis genus est, *Quid sit.* nec medulla, nec medicamentum compositum, ut nimis osertanter nonnulli crediderant, sed Gummi resina quadam pellucida, Dioscoridi & Græcis veteribus incognita, ex arbore peregrina manans, quam Garcias ab horto iuglandi nuci similem dicit, sed foliis magis candicantibus: Ligni materia cinerei est coloris, & interdum nigrioris, nec leuis, aut fungosa multum, sed mediocriter densa & solida.

Procera est hæc arbor, ramos quaqua- uersum fundens, & aspectu perpulchra; quæ non lacrymas vberius exudat celo coruscante, aut crebro tonitru crepitante, quam placido ac sereno, ut inscien- ter putarunt multi.

Effluit autem ista lacryma per arboris rimas reliquorum gummi ritu, sincera, ac candida, nec coctione ad conciliandum candorem egens. Si namque puluerem, sordes, aut lapidum vel ligni fragmenta simul habuerit admista, id fit eorum,

Mm 2 qui

qui colligunt, oscitantia & errore. Seligen-
da autem crystalli modo splendens, synce-
ra, odora.

*Caphura de
Burneo.
Chyna.*

Præcipuæ vero duæ eius agnoscuntur
differenciæ; prima dicitur Caphura de *Bur-
neo*, quæ præstantissima est, & ad nos nun-
quam aut raro defertur: altera cognomen
habet à Chyna, vnde solet aduehi, nunc-
que in pharmacopoliis seruatur. Magnus
est eius vsus in his regionibus, in quibus
prouenit, adeo, ut inter cibos interdum ad-
mittatur.

Vires.

Calidam multi asseruerant, non modo
manifeste, sed ad tertium vsque recessum:
alii frigidam mordicus tenent: neq; desunt
his, nec illis rationes, quas breuitatis ergo
subtri: emus, dicimusque, morbis calidis &
frigidis multis prodesse. Est enim mixta
qualitatis, & odore, ac spirituum tenuitate
videtur afficere caloris modo: Reliquis
qualitatibus tanquam frigida lacescit.

Crediderunt multi *Caphuram*, *Capur*
& *Caphur* Arabibus dictam, officinis *Cam-
phoram*, Veneris stimulos arcere, & conce-
ptum impedire: fecit huius rei periculum
non nimis credulus Scaliger, primæ notæ
philosophus: omnia falsa deprehendit. *Ca-
phura* facile pauca addita aqua pulueratur,
& aqueis & oleaginosi ac pinguibus opti-
me dissoluitur, accuratius tamen his,
quam illis dissolui, contingit.

C. A. P. III.

De Styrace.

Styrax quid. **S**TYRAX Syriacæ cuiusdam arboris
gummeus resinosusque est succus, concre-
tus, aridus; nullus huius nominis liquidus,
humidus, fluxilis, vt imperite multorum
inhæsit animis, qui & liquidum & siccum
storacem non modo constituerunt, sed ex
eadem arbore vtrumq; manare profiten-
tur. Sed reuera arbor Styraciflua lacrymã
tantum extillat coagulabilem, quæ scilicet
mox tota cõcrescit in molem densam,
pinguem & resinofam: nullaque eius por-
tio in liquorem fluxilem abit, vt iam pri-
dem falsa vetusque Arabum increbuit o-

pinio: quam qui sectantur, vocum affinita-
te decepti *Styracem* pro *Stacte* nimis ofci-
tanter vsurpant. Vtriusque enim vt diuer-
sa consistentia, odor, sapor, qualitas, sic ori-
go & natura: nam *Stacte* est pinguis uo
myrrha recentis, cum pauca aqua tusa &
expressa, atque in vnguenti liquidioris for-
mam redacta: aut si maius, pinguis-
myrrha flos: vel, eiusdem recentis tusa & ex-
pressa præpingue serum: vel, tortiuum ius
machinis quibusdam eductum.

Stacte quid.

Melior iudicatur *Stacte*, quæ olei mi-
stionem admiserit: qualitatem myrrhæ
non modo calefactoriam habet, sed vi-
rium quoque est compos plurimarum.

*Stacte me-
lior qua.*

Storax vero, vt cum seplasiariis loquar,
vel potius *Styrax*, quia stiriatim ex arbore
extillat, vbi ex arbore profilit, mox con-
crescit in glebam densam, solidam, resinof-
sam, aliquot grumis albicantem, suauissi-
me fragrantem. Laudatissimus *Calamita*,
quod in calamis è Pamphilia ferebatur,
nuncupatus, pinguis, lentus, fragmentis al-
bicantibus, odore perseveranti. Improbatur
suffurusus cano situ obductus, inodorus.
Optimus quoque ex Cypro, Sidone, & Pi-
sidia ad nos aduehitur.

*Styrax.
Calamita.*

Ex arbore malo cotonææ simili manat,
cuius tamen folia minora sunt, minusque
rigida, & auersa parte cana: flos albidus A-
rantiaæ magnitudine, non odore: bacca
admodum parua ternis vngulis excepta,
ac pediculis longis herentes surculis adna-
scuntur. Eius autem arboris concretus li-
quor plurimum laudatur, qui præter dotes
superius dictas, diuissimè in sua odoris sua-
uitate permanet.

*Arboris de-
scriptio.*

Styrax omnis calefacit, emollit, conco-
quit, tussi medetur, graue dini, raucedini,
vulua præclusa, & mensibus ciendis extra
& intra datus conuenit, vt iliter adhibetur
antidotis cardiacis & lactificantibus: ad-
uersatur venenis, quæ vi refrigeratoria no-
cent & interimunt, & illitu strumas

Vires.

& neruorum nodos
discutit.

APPEN-

APPENDIX

De Anomalis Gummi- resinis.

Discedunt à legibus statutis quidam liquores concreti, qui licet mediam inter gummi & resinas naturam sortiti, nec tamen facile & expedite aqueis, ut illa, nec perfecte oleaginosi, ut hæc dissoluantur, sed vel subsidunt, vel grumescunt, vel nexum & commixtionem auersantur, cuiusmodi sunt bdellium & myrrha.

CAP. IV.

De Myrrha.

Myrrha
quid.

MYRRHA Græcis Smyrna dicta, concretus est gummeus succus cuiusdam arboris, quæ in multis Arabiæ regionibus & montosis & planis, ut circa Sabe, Adramyta, Citibana & Mamali nascitur. Est autem arbor hæc myrrhiflua, mediocri magnitudine, caudice duro, contortoque iuxta terram, cortice læui ad portulacam accedente folio aculeato, vlnico simili. Dioscorides Ægyptiæ spinæ non dissimilem facit, alii terebintho, Diodorus lentisco æquat; Sic tamen, ut spinosior sit & humiliorem quam cubitis raro est altior.

Nascitur sæpe & læte in locis sabulosis & arecentibus, atque ut plurimum in cultis, vberius tamen, & lætius viret ac fructicat in culto solo. Incidi solet à radice ad ramos adhuc satis conspicuos, & ex illato vulnere exillat myrrha: Sed ante corticem ferro solutum, sponte & sine plaga, sed veluti cutis hiantibus poris, quasi saluam quandam exudat, & stillatitium rorem, quem *Stactem* nominant, quam imperite multi *syracem liquidum* dicunt, vtrumque ex eadem arbore manare mentientes. Ve-

Stacte.

rum ex arboribus diuersis effluere, & *syracem liquidum* dari nullum, aut si detur, *Stactem* non esse, nuper fusillime demonstrauimus.

Redeo igitur ad myrrham & arbusculam, e qua manat, quæ proflus exotica est ac peregrina, scabra, spinosa, foliis asperis & aculeatis, sapore Iuniperi: in eodem que solo & cælo, vbi thus nascitur, delectatur, & abuade fructicat. Ex eius vulnere lacryma coagulata, ipsiusmet nomine donatur; *ptima* quæ laudaturque fragilis, læuis, vndique concolor, minutis glebis, amara, acris, odorata, & qua contracta venas vnguium modo candidas & læues ostendit.

Arbor myrrha.

Quæ ex satua arbore colligitur, semper præfertur ei, quæ ex syluestri: sed omnibus *Trogodytica* antefertur, quæ à loco, vnde conuehitur, nomen trahens, *Trogodytica* nuncupatur: quæ colore subuiridis est, splendens ac mordax.

Quædam adhuc dicitur *Pediasimos*, alia *Pediasimos Gabi*: vtraque quoque bona & copiosam *Gabi* stractem emittens. Duæ sunt alix malæ, *Caucalis*, *Caucalis*, quæ nigra & retorrída est; & *Ergasima*, *gasima*, omnium deterrima, macra & cano *Mynan*, sita obducta. Est & quædam *Mynan* dicta, pessima.

Tanta est myrrha cum bdellio affinitas, ut multi non differre contenderiat: male tamen, ut mox videbimus. Operosa est, nec accurata vtriusque cum in oleis, tum in aqueis dissolutio.

Myrrha calefacit & siccit gradus secundo, vuluam præclusam aperit, menses cit, & partus celeriter extrahit; commanducata graues oris halitus emendat.

Vires.

Stacte mira suauitate & efficacia commendabilis, substituique potest pro *opobalsamo*, verum hoc illa rarior est. Stomachum & partes præcipuas roborat, putredinem arceat, spiritus recreat, morbis ab vtero & crebro multis conducit.

Vires Stactes.

CAP. V.

De Bdellio.

IN Baetris arbor quædam est nigra, ma- *Nomina.*
M m 3 gnitu-

gaitudine oleæ, folioroboris, fructu Caprifici, nec insuavi, ex qua manat lacryma, quam nonnulli *Brochon*, alii *Malathram*, alii *Maldacon*, & officinæ *Edellium* nominant. *Plin. cap. 9. lib. 12.*

Edellium optimum.

Id probatur gustu amarum, translucidum cum frangitur, pingue cum fricatur & incenditur, odoratum, facile liquefcens, simile ceræ, vel taurino glutini, mollescens sordibus exurum. Galenus laudat Scythicum, Plinius Bactryanum, Dioscorides Sarracenicum, quod scilicet è Saraca felicis Arabiæ ciuitate deuehitur.

Pessimum.

Est & quoddam Indicum, sordidum, nigrum, in offas conuolutum, omnium pessimum, quod *Atrobolon* nuncupatur. Laudatur, quod in Media nascitur, *Particum* medicamentariæ materiæ scriptores nominant.

Atrobolon.

Porro ex quam stirpe *Edellium* habeatur, non satis inter viros graues & probatos constat; alii enim exudare dicunt ex arbore ei valde simili, quæ *myrrham* profert; alii ex multum dissimili. De hac autè doctorum tam ancipiti opinione non habeo, quod satis audacter possum asserere: forsan habetur vtrumque ex plantis parum dissimilibus, sed alterum ex agresti, alterum ex satiuâ depromptum; perinde ac varia pomorum, pyrorum, & prunorum, in facie, colore, odore, sapore discrimina, ex arboribus parum dissimilaneis excerpuntur. Vt sit, *Edellium* Officinarum minime rarum est, & his conditionibus insignitum, quas illi veteres dederunt.

Viros.

Calefacit, emollit, resoluit: durities & tumores gutturis & hernias humidas discutit: vuluæ spiracula laxat appositum & suffitum: Menses, fetus & humiditates omnes extrahit, calculos potu comminuit, & pellit vrinam; atq; vtiliter malagmatis inseritur, quæ contra duritates & neruorum nodos profunt.

SECTIO X.

DE ALIIS STIRPVM HVMORIBVS SEVS VCCIS.

Plantarum sanguis humor est, qui vfitiore nomenclatura, ait Theophrastus, succus dicitur, quo deficiente, deficiunt ipsa, luxurians & letius virent, & vegetius adulescunt. Is autem pro plantarum varietate, ex quibus habetur, varius est: in quibusdam enim crassius, lentus, viscidus, fuluus, rufus, friabilis, gummeus; in aliis pinguis, oleosus, odoratus, resinofus, in quibusdã melleus, lacteus, vinosus, saluginosus, vt supra iam monuimus. De succis gũmeis & resinofis, ac pinguibus supra satis: instat nunc, vt de aliis quibusdam magis terrestribus & macris differamus.

C A P. I.

De Opio.

PAPAVER, aut satiuum est, aut syluestre; atque species vtriusque plures, vt supra docuimus. Ex singulis satiuis contusis expressus succus & concretus, *Meconium* dicitur. Ex nigri tantum capitulis aut vulneratis, aut sponte effluens lacryma, seu succus, dignitate quadam è vris Græcis, *Opium* Latinis dicitur.

Eius variæ differentię agnoscuntur, pro regionum, in quibus colligitur, varietate. Quod *Thebaicum* est, & ex Cairo aduehi solitum, albicat, & præstantissimum est. Ex Syria, Alexandria, & aliis regionibus alatum, nigrum & minus bonum. Ex albo quoque papauere vulnerato, optimum haberi opium recentiores asseuerant. Quod ex *Cambaiâ* adfertur, ex prægrandi papauere, *Carcax* inibi dicto, manat. Cuius scilicet capita singula oui struthiocameli magnitudinem æquant; vnde minime mirum

rum, si ex his cultello laxis succi dimanet
vbertas.

*Opium cuius
qualitatis.* De opii qualitatibus non vnus est omni-
um consensus, Dioscorides & alii plerique
non modo frigidum, sed quarto recessu
esse tale scripserunt. Matthiolus illis oppo-
nit odorem & acrimoniam. Ego mistæ
qualitatis existimo, sed caliditatem leuiorem
ac fugacem, frigiditatem validiorem
ac contumacem.

*Eius immo-
dice sumpti
incommoda.
Medici sum-
pti commoda.* Præter qualitates elementares alias ha-
ber, quæ ipsum contendant, si opportune &
iusta dosi exhibeatur; Et improbant, si in-
debite derur. Tremorem enim & paraly-
sim non tantum inducit, sed ad somnum
perpetuum, hoc est, interitum ducit.

Bene paratum & datum, bene prodest:
vigiliis namque perpetuis medetur, som-
num conciliando, dolorum immanita-
tem sedat & fallit, sensum magis hebetem
reddendo.

Magnus est eius vsus per vniuersâ Mau-
ritaniam & Asiam, vbi *Amsum*, & *Ofium*,
quasi opium dicitur, ad animi, quod valde
mirum, & corporis erigendas vires, & fa-
cultates exhilarandas: siquidem ipsius esui
adeo assueuerunt, vt si prorsus abstineant,
vitæ discrimen incurrunt, ac sæpe mori-
untur.

Eo solent vti Turcæ castra sequentes, vt
ad pugnam sint alacriores, & tanquam e-
brii, vel amentes, ad pericula quæuis mi-
nus formidolose sese præcipitent.

Putarunt nonnulli, Venerem quoque
excitare: ratio tamen id negat, & experi-
entia docuit, libidinis æstrum potius arce-
re, atque ignauos carnis reddere motus.

C A P. II.

De Elaterio.

Mochlica.

ELATERIVM inter medicamenta mo-
chlica & turbatorio motu corpus agi-
tantia numeratur, quo licet violento est o-
lim vsus Hippocrates, *sect. 2. lib. de loc. in ho-
min. Sect. 2. lib. de internis affectibus*. Nunc
vero eius fere desit vsus, nisi in paucis re-
gionibus Italix, in quibus aliquando vsur-
patur, ad earum forsân ægriitudinum cura-

tionem, quibus benigniora parum pro-
fuerunt remedia.

Est autem Elaterium fructus cucumeris *Elaterium
agrestis inspissatus*, qui secundum Theo-
phrastum mirabili virtute ducentis annis
seruari potest. *Omnium medicamentorum*,
inquit *cap. 14. lib. 9. de hist. plant. diuturnis-
simum est Elaterium, optimumq; quod ve-
tustissimum*. Itaque Medicus quidam vir
haud insolens, neq; mendax. Elateriū du-
centorum annorum, mirabili proprietate
seruare apud se retulit, eo à quodā munere
donatus. Causa, propter quam tam longo
tempore seruari possit, humoris copia est;
vnde ad quinquagesimum annum vsq; lu-
cernis admotum, lumen extinguit. Mo-
dus extrahendi & inspissandi facilis est,
quem qui non nouit, ex Dioscoride noscat.

Est a. cucumer agrestis, quem anguinū
& asininum appellant, satiuo valde similibus,
nisi quod folia minus angulosa sunt, & ina-
gis incana, fructus vero multo minores, ex
pallido virescentes, vt & tota planta, semi-
nibus & succo pleni, qui tacti protinus exi-
liunt, instar Persicariæ siliquosæ, quam ob
id *nolime tangero*, vocitant.

Cucumeris agrestis & fructus ipsius suc-
cus, quem Elaterium vocat, inquit Galen.
lib. 8. simpl. ad medicationes accommodus
est. Summe amarus, ordine secundo cali-
dus, menses mouet, factum interimit, & al-
uum turbando aquas ducit.

C A P. III.

De Ladano.

LADANVM liquor est ex foliis Cisti, in Cy-
pro nascentis, cui *Ladon* nomen est, ex-
dans. Is caprarum ope, si vera narrat Dio-
scorides, sic colligitur. Cum hirci & capræ
Cisti frondes pascuntur, his pinguetudinē
quandam verno tempore innatam, barba
tergunt, excipiuntque, atque eam ipsam
villosis eruribus adhærescentem reportat,
quam postea depectentes incolæ, & colo-
craucientes cogunt in offas, & ita seruant,
vocatque *Ladannum*, Officinæ *Ladannū*.

Hunc:

Hunc Ladanum excipiendi modum, tanquam fabulosum nonnulli aspernantur, nec tamen alium faciliorem substituent. Verum cum sit natura tenax & lentu, facileq; sequatur ad contactum, vt viscum funiculis attractis, & aliis pluribus modis excerpti potest.

Optimum. Laudatur maxime Cyprium, odoratum, subviride, facile mollescens, quod arenas & sordes non collegit, nec squalidum est. Arabicum vilius est, & minus bonum.

Vires. Vim habet calefaciendi, & molliendi: venarum orificia aperit, capillum fluentē continet, addito *vino nigro, myrrha & oleo myrtino.*

Ladanigera Cisti descriptio. Habetur non ex Cisso, hoc est, hedera, vt putavit Plinius, sed ex Cisto, quæ parvus est frutex, surculosus, lignosus, folia emittens longiora, nigricantia, tactu glutinosa, quæ pingue quoddam, odoratum, & resinosum vere exudant, quod arte qualibet collectum, *Ladanum* dicitur. Flores exiguos, albicantes, & paruis rosis similes gerit.

CAP. IV.

De Hypocistide.

Cistus mas. PRÆTER Cistum *Ledon*, seu Ladanigeram, duæ traduntur aliæ varietates, vna mas dicitur, è cuius radicibus *Hypocistis* proflit, quarum veluti spurium est germen, punici mali cytinis simile. Quibusdã *Lunodorum*, aliis *Robethron*, Fuchtio fungus nominatum Eius succus extrahitur, vt acaciæ, & concretus asseruatur.

Cistus femina. Altera Cistus femina dicitur: folia oblonga gerit, parum angusta: flores candidos & paruos, & semen in triquetro pericarpio pusillum: Ladanigeræ Cisto admodum similis est.

Cistus mas. Cistus mas paruus est frutex, maior thymo, foliis ozymi, sed rotundioribus, floribus rosaceis, qui feminae albæ sunt, & minores; radice lignosa, ac durissima, à cuius fere medio *Hypocistis* velut infixæ pullu-

lat, vt viscum è quercus vel alterius arboris ramo.

Rara admodum est *Hypocistis*, cuius loco vitur acacia, quæ vires habet illi analogas, sed imbecilliores. Vim habet astringendi potentissimam: prodest dysentericis, coeliacis, & sanguinem vndecunq; excernentibus. Siccat quoque, & roborat, & ad fluxionum affectus omnes efficax est remedium.

CAP. V.

De Tartaro.

VT lactis, sic vini substantia prorsus homogœna non est, sed varia: illius enim portio quædam butyrosa & leuior, alia casciosa, & crassior, ac grauior, quædam serosa, quæ medio modo se habet. Huius vero tenuis quoque portio flos vini dicitur, alia minus leuis, quæ medium dolium occupat, alia crassissima, quæ subsidet, & dolio facile adhærescit, fæx vini dicta, quam recentiores *Tartarum* nominant, forsân, quod multorum Empiricorum sit Idolum, vt *Tartac* olim fuit Heuæorum, 4 Reg. cap. 17. Magis tamen sic dictum puto, quod infimum vasis locum teneat.

Licet autem tartarum sit fæx vini, multum tamen dotibus commendatur; nam vt in corpore humano, humores aliqui, excrementa dicuntur benigna, & vtilia, vt semen, lac, & humores multi certis partibus ad certos vsus inclusi, sic etiam vini fæx vtilis est. *Vinum* enim, vt pro uerbio fertur, non consistit sine fæce, diutiusque cum eiusmodi excremento sine corruptela conseruatur, vt ignis cum cineribus.

Ex eo manica incluso, in cella vinaria, aut alio vdo loco suspensa, oleosus educitur humor, quem oleum tartari vocant, quod è sacculo cannabino, & raro veluti per ephydrosim, & deliquium exudans, in subiectum vas guttatim delabitur, vt in nostra Officina demonstrauimus. Educitur

Partes vini

Tartarum quid.

Oleum tartari.

cur quoque per ascensum, sed opere magis laborioso & minus vtili.

Gravellata. Ex vstro tartaro fit cinis ille Lutetia frequentissimus, linteis dealbandis expetitus, quem *Gravellatam* vulgus nominat, qui etiam ad Pyroticorum confectionem, aliisque quosdam vsus laudatur. *Tartarum* enim in detergendo compar non habet, ait Cardanus; ob id fordida ac duris nata locis, & carnis ex crescentias purgat, ac viam carnem ostendit.

CAP. VI.

De succo glycyrrhizæ.

SVOCCVS glycyrrhizæ ad multos vsus expetitur. Est enim Bechicum eximium, quod & per se vtiliter ad pulmonum & thoracis affectus sumitur, & aliis medicamentis commiscetur. Galenus eum præfert, qui e Creta delatus est, *lib. 7. compos. med. secund. loc.*

Dicitur autem Græcis *Glycyrrhiza*, Officinis *Liquiritia*, Celso iuxta Græcum idioma *dulcis radix*, vulgo *rigolitia*, Batauis, *dulce lignum*. Saporem enim dulcissimum & gratissimum succus eius exhibet, qui sic educitur.

Modus educendi succum glycyrrhizæ.

Radices glycyrrhizæ recentes & perhumidæ, Iulio mense colliguntur, purgantur & teruntur: dein ex aqua coquantur, colantur, & exprimuntur. Expressus succus igni, vel sole siccat, & servatur. Optimus, qui dulcissimus, mollis, recens, purus, tenax, & qui contractus splendescit, quique nigerimus est, & lingua subditus, tandem totus liquefit.

Laudari solet, qui ex Hispania deferatur, vbi copiosissimus & optimus dicitur præparari; nullibi tamen melior & gravior reperitur, quam in Officina Domini Larderi Pharmacopœi Parisiensis, qui non modo solennia quævis medicamenta magna dexteritate, & solerti in-

genio parat, sed etiam vulgaria & simpliciora non aspernatur, vt succum glycyrrhizæ, quem solo parandi artificio gustu suavem, & consistentia commendabilem reddit.

Est vero glycyrrhiza colore foris buxæ, intus croceo, ligno lento, & fractu contumaci, sapore dulci, quæ mansa fitem extinguit, vnde & *adipsas* dicta. Improbatur intus alba, vel nigra, exucca, vntus, fragilis raphani modo, & inter frangendum pulverem edens. Cætera de hac dicta sunt *seção quarta lib. 1. de medica materia.*

CAP. VII.

De Cera.

APRIVS mira est sagacitas, industria, & sedulitas in colligenda & conficienda cera, quæ nullibi terrarum citra horum animalculorum opem & laborem habetur. Solæ enim apiculæ faciunt, quæ nullus hominum potest. Solæ inter insecta homini & alimenta, & medicamenta suo officio suppeditant.

Tot vero tantæque sunt ceræ commo-
Cera optima qua.
ditates, vt vix possint recenferi, inquit Plin. *cap. 24. lib. 22.* Laudatur flaua, odorata, modice pinguis, pura, coacta, & alienæ omnis materiæ expers, mellis habitum quadantenus referens. Secundum locum obtinet candida, quæ vel suaapte natura aliquando talis est, vt *Pontica*, sed sæpius artificio, nempe lotionem, vt *Tyrhenica*, *Galen. cap. 14. lib. 1. compos. med. gen.* Cæteri colores sunt acquisiti, vt viridis ab æruginem, rubeus ab anchusa vel minio, niger ab atramento, vel charta vsta, à quibus mistis vires mutat. Sæpius vero melior est recens & subflava, quæ *Cera virginæa* nominatur.
Cera virginæa.

Medium autem quodammodo tenet calefacientium, refrigerantium, humectantium, & exsiccantium. Habet vero quiddam

Na

quiddam

Vires.

Cera lotio
& dealba-
tio.

quiddam etiam essentia crassa, atque emplastica. Quamobrem aliorum medicamentorum, tum calefacientium, tum refrigerantium materia est, *cap. 23. libr. 7. simplic.* Cera omnis mollis, inquit Dioscorides, calefacit, modice explet corpora: datur in forbitione dysentericis. Vt alba reddatur, liquatur primum ad ignem, deinde in aqua fontis pura demergitur, vbi permouetur, expurgaturque. Galenus *cap. 14. libr. 1. compos. med. gen.* Alium modum, quo candidissima fit, docet Dioscorides, apud quem videndus, *cap. 105. libr. 2.*

G A P. VIII.

De succis quibusdam aliis, alio loco
apertius descriptis.

S VOCI seruantur consistentia, vel liquida, vt acetum, vinum, omphacium; vel solida, vt Aloe, Scammonium; vel media, vt Rob & sapa, de quibus singulis suo ordine partim in Officina nostra, partim in Libro primo materia medica disseruimus.

Mihi autem cum decies, imo bis tan-

tum repetita minime placeant, ad singulorum examen vix videbor denuo rediturus: libenter enim exoptassem hoc opusculum in molem minorem contractum fuisse.

De Aloa porro & Scammonio, cum purgantia sint, *seccione secunda huius libri de materia Medica* satis superque disputauimus, in qua purgantium omnium simplicium naturam, & facultates accurate descripsimus.

Succi fructuum in Rob, seu mellis consistentiam inspissati in *seccione quinta* explicite enarrantur. De liquidis prior *primi libri seccio* copiose disserit.

Opoponax a succo Panacis nomen habet, cum verius sit eiusdem gummeus liquor, qui vbi concreuit & aruit, colore foris est subflauo, intus candido, & odore graui, lauis, pinguis, friabilis, & in aqua facile liquefcens.

Aliorum succorum, vt Glaucii & Licii meminit Galenus, sed quia nunc eorum exoleuit vsus, in Pharmacopoliis aut-

raro, aut nunquam inueniuntur.

FINIS LIBRI PRIM.

DE

DE MATERIA MEDICA

LIBER SECVNDVS.

SECTIO I.

De Mineralibus.

PREFATIO.

MEDICAMENTORVM materia cum multiplex sit, & à plantis, mineralibus, & animalibus desumatur, de ea primum dis-
seruimus, quam stirpium vniuersa propago suggerit; Sequi-
tur nunc, vt mineralia perscrutemur, quæ fœcundissimam
quotidie nobis medicam materiam suppeditant, ex qua, me-
lioris defectu, eximia nonnunquam medicamenta paramus, quibus morbos
contumacissimos, & qui aliorum præsidiorum vim eluserunt, oppugnamus
& expurgamus. Externos maxime dico, qui ferrum & ignem sæpius expo-
stulant. Ad interiorum quoque sanationem non tantum conducunt, sed et-
iam ad partium, quæ principatum tenent, robur, & facultatum recreatio-
nem mineralia quædam dantur, vt terra lemnia, bolus orientalis, & lapilli pre-
tiosi; de quibus ordine, dilucide, breuiterque hoc in secundo libro sermo
nobis erit. Licet autem mineralia seu fossilia dicantur, quæ è terræ fodinis &
visceribus eruuntur, vt terrarum, lapidum, & metallorum genera multa, at-
tamen eorum ampliore significato, ea quoque comprehenduntur, quæ sen-
sus expertia è maris sinu, alueo & litore, & aquarum voragine leguntur, vt
salis & bituminis genera multa, quorum censu Ambarum coarctatur. O-
mnia igitur mineralia non tantum sunt terræ, vel metalli quoddam genus,
vt quidam ex Arist. colligunt, sed salis, bituminis & lapidum genera sub se
complectuntur. De quibus ac singulis libenter disserterem; Verum instituti
mei ratio tantum expostulat, vt de his breuiter agam, quæ medicaminum
confectiones in Officina, seu antidotario nostro descriptas ingrediuntur.
Proinde mineralia tantum præstantiora & vtiliora ad examen adducam,

Nn 2

quæ

quæ quod triplici potissimum discrimine dignoscantur, librum hunc in tres sectiones disponam. In priore de terrarum, in secundo de lapidum; in tertio de metallorum natura & qualitatibus disputabo.

CAP. I.

De terra Lemnia.

TERRARUM medicarum præstantissima ea est, quam Officina nunc ab insula Lemno, ex qua defertur. Lemniam, nunc à sigillo illi impresso, *terram sigillatam* vocant. Eius plures notantur differentia; sed præstantior olim erat ea, quam in placentulas efformatam, sigillo Dianæ, quod capram referebat, illius sacerdos ob signabat.

Vera.

Vera autem Sphragis, seu sigillata Lemnia, ex Dioscoride & Galeno, fulvo, seu ruffo est colore, sicut & collis in Lemno, ex quo eruitur, & in quo nec arbor, nec herba, aut alia stirps, nisi ægre fruticat, nec saxum natum inuenitur, sed terra illiusmodi tantum visitur.

Constantinopoli tamen eiusdem placentulæ cineritii coloris adferuntur, Turcarum Imperatoris sigillo, quod nullius animalis effigiem, sed varios tantum characteres refert, notatæ, quæ pro vera Lemnia habentur, emuntur & seruantur.

Nusquam vero caprinus sanguis ab incolis, qui eam in pastillos cogunt, aut ab inuitoribus, qui ab iisdem emunt, eidem permissetur, ut grauisissimi quidam viri existimarunt.

Isthæ terra adeo pinguis est, ut è seuo consistare videatur, dum in ore contenta dentibus confringitur.

Vires.

Vim habet Antidoti contra pestem & morbos contagiosos, & malignæ qualitatis participes. Magistamen credo ceremonias & superstitiones vanas Barbaræ, seu Turcicæ gentis, quam virium præstantiam terram nobilitare; quam si quibuslibet fas esset, ac sine fastu è fodinis eruere, magnam suæ celebritatis iacturam pati verisimile est.

Varietas characterum, quibus notatur, à magnatum varietate, qui ei sexta Augusti iuxta morem eruenda & sigillande præfuerunt. Omnes autem characteres illi duas tantum Arabicas dictiones continent, *Tinimachton*, quæ terram sigillatam significant.

Tinimach-
ton.

CAP. II.

De bolo Armena.

ALIA quædam terra viribus eximia, ex Armenia Cappadociæ finitima aduehitur, quam Medici *bolum Armenam*, & *bolum Orientalem* vocant. Temporibus Galeni multum venit in usum aduersus eam pestem, cuius meminit lib. 9. *simplic. c. 7. Liberum est autem*, inquit, *appellare, vel lapidem, ut is, qui mihi primus donauit, vel terram, ut ego, quandoquidem humidis rigari patitur.*

Non solum vero ex Armenia, sed multis aliis regionibus defertur. Laudatur, quæ calcis modo promptissime in summum leuorem soluitur, pistillo adhibito, aut liquore quodam affuso, nec quidpiam arenosum habet admixtum, atque comanducata butyri modo liquefcere videtur, & in gustu manifestam relinquit adstrictionem.

Valde siccatur, astringit, & roboratur: sanguinem fluentem sistit, catarrhum cohibet, dysentericis prodest, & vlceribus oris.

Vires.

Plurimum quoque valet ad pestem. *Quotquot enim hoc medicamentum sumperunt*, inquit Galenus, *celeriter curati sunt.* At quibus non profuit, interierunt omnes, cum nec aliquo alio iuuarentur remedio. Vnde colligitur, his duntaxat auxilio non fuisse, qui erant incurabiles. Et, ut libere dicam, *bolum Armena Lemnia non est inefficacior*, facileque ut Turcarum peristromatis seu tapetis, sic ipsorum Sphragide Lemnia carere possumus.

CAP.

CAP. III.

De aliis quibusdam terris minus
vsualibus.

ALIAE multae sunt terrae ad refrigerandum, & meatus ocludendos ab antiquis commendatae, & olim in vsu medendi frequentissimae, quas tamen posterior aetas nunc adeo despicit, vt à Pharmacopoliis prorsus excludantur, paucis exceptis, quae ob candorem aut ruborem, aut alium colorem, seu flauum, seu alium insignem commendantur, & ab inferioribus expectantur, & emuntur, vt *Oera, rubrica, terra Synopica, Creta*, & aliae multae.

Melica.

Nonnullae tamen vires habent medicas, easque eximias, vt terra *Melica*, sic à Melita insula, ex qua deportatur, dicta, quae contra pestem vtiliter datur. Contra venena quoque valere, experientia comprobauit, vnde in multi pro terra Lemnia feliciter vsurpant.

Samia.

Samia terra species est in insula Samo effossa, cuius ex Dioscoride duae species notantur. Prior dicitur ei *Collyrium*, quod vt arbitror, in collyriis oculorum misceatur.

Samius aster.

Altera *Samius aster* appellatur, quod in ipsa quaedam micæ stellarum modo enitent, estque crustacea, & cotis modo praedentia, quidpiam viscosum obtineas. Haec vritur & abluatur, vt terra Eretria, & vim habet consimilem; ob id sanguinis reiectionem cohibet. Illa *Collyrium* dicta, mollis est, candida, friabilis, & ore contacta linguæ adhærescit. Vtraque refrigerat, & fluxiones arceat.

Chia.

Chia terrae Chio insula delata, Samiae vultu & viribus valde affinis est, candida nempe, mollis, refrigeratoria, & astrictoria. Contra ambusta optimum est remedium, ex Galen. lib. 9. simpl. faciem erugat, splendidam facit, & cicatrices delet.

Selinusia.

Est alia *Selinusia* dicta, quam Galenus lib. 9. simplic. cap. 4. laudat ad Phlegmones mammaram, testium & inguinum incipi-

entes. Est vero & colore, & consistentia, & viribus Chiae similitima. Ambae autem pulcherrimae sunt ad ambusta remedia.

Cimolia adhuc meminit Dioscor. cuius *Cimolia* duo constituit genera, vnam candidam dicit, alteram purpurascens.

Optima censetur pinguis & frigida, cum tangitur. Vtraque aceto diluta parotidas & tubercula discurit, inflammationes reprimat, & ambustis perbelle medetur.

Terra Eretria gleba est rubicunda, inquit *Eretria*.

Galenus cap. 126. lib. simplic. cuius est optima, quae sine sabulo est, ac sine lapillis. Dioscorides duplicem Eretriam facit, vnam albam, & cinericiam alteram; nullam rubicundam. Quae ad cinereum colorem vergit, si mollis fuerit, optima est. Eretria porro vrbs est in Euboia prope Calcidem, in cuius agro dicta haec terra effoditur, vnde nomen. Vim habet astringentem, refrigerantem, leuiter mollientem, caua explet, atque sanguinolenta conglutinat.

Rubrica sic, quia rubet, dicta, vel *Synopica*.

Rubrica est, ex Synope videlicet Cappadociae vrbe delata, à qua nomen, vel fabritis dicitur, quod ea saepius vrantur fabri ad lineas ducendas, infectis in caefuniculis. Quaedam rubrica dicitur maculata, alia viucolor, quaedam mollis, alia dura, & spissa, alia pinguis, alia media. Omnes autem picturis sunt accommodatae. Quia tamen siccant & astringunt, medicis vsibus inseruire, & emplastris vulnerariis, & siccantibus commisceri possunt.

Ochra species est terrae flauae, quae lau-

datur natione Attica, non lapidosa, friabilis, omnino lutea & laeuissima. Vim habet astringendi, erodendi, collectiones discutendi, & excrescentias reprimendi. Ex ea paratur medicamentum, inquit Aetius, quod multum valet ad collisam & vrbices.

A Creta insula terra quaedam nomen

habet, quae & *Creta* & *Cretica* nuncupatur, in multis tamen aliis regionibus passim, & copiosa inuenitur. Eius multae sunt differentiae. Prima dicitur candida, quae reli-

quas terras omnes albedine vincit, qua v-
tuntur artifices in lineis protrahendis. Est
alia virescens ad eosdem vsus celebrata,
Theodosia solet appellari. Est alia nigra, qua
& fabri, & pictores, & sartores vtuntur. Om-
nes habent vim abstergendi, vnde ad
vasa stannea, aut argentea sordida valent
multum. Viridis plas habet acrimonia,
quam alba; & nigra, quam vtraque, ob id
magis absterforia. Galenus.

Pnigitis.

Melia.

Ampelicia.

Inueniuntur adhuc apud Dioscoridem
aliae terrae, vt *Pnigitis*, *Melia*, & *Ampelicia*,
quarum etiam meminuit Galenus, sed tam
ignaua est illarum virtus, aut certe tam pa-
rum commendatos pollicentur effectus,
vt vix à junioribus commendentur, qui
glandibus relictis non imprudenter ma-
lunt tritico vesci. Quae igitur inutilia sunt,
non vtiliter describenda puto.

Alana.

Tripolis.

Luteciae subrubra quaedam terra *Ala-
na*, vulgo *Tripolis* dicta, circumfertur, sed
quae tantum vasis æneis tergendis inseruit,
quibus apte conuenit.

DE QVIBVSDAM

FOSSILIBVS E MARI, TER-
raque erutis, quae inter metalla; la-
pides & terras ambigunt,
Et primum,

C A P. IV.

De Chrysocolle, seu Borace.

Optima. **C**HRYSOCOLLE, Officinis, quae Mauri-
tanorum idioma barbarum saepe se-
quuntur, *Borax* dicta, in Armenia, Mace-
donia, & Cyprì fodinis aurariis, argenteis-
ve & interdum arariis inuenitur. Lauda-
tissima censetur Armeniaca, porraceum
quae colorem refert, & saporem nitro-
sum, cum pauculo amarore. Laudatio-
rem putat Plinius, quae in fodinis arariis
habetur, ex limo quodam hybernis rigo-
ribus conrecto in pumicis duritiem: Huic
proxima, quae in argentariis colligitur: mi-

nus bona, quae in aurariis. In plumbariis
inuenitur omni alia deterior. Ab Auicen-
na *capistrum auri*, à Dioscoride & Galeno
Chrysocolle, hoc est, *auricollae* glutinè *auri*
nuncupatur. A Plinio *viride terra*, quod
segetis laete virentis habeat colorem; Mi-
nime tamen ad tantam viriditatem acce-
dit ea *Chrysocolle*, quae in Pharmacopo-
liis habetur.

Eius autem duae differentiae traduntur; *Species.*
vna natua est, ex vena putri in fodinis me- *Natiua.*
talicis in duritiè pumicis coalescens, quae
varium colorem nanciscitur pro metallo-
rum natura, è quorum fodinis eruitur. Ve-
rum quae viridis est, in arte medicamenta-
ria caeteris praestat, vt flauescens auro fer-
ruminando.

Est quaedam factitia ex vrina pueri in *Factitia.*
ardentissimis caloribus solis in creta pila ac
pistillo aëreo tamdiu agitata, donec in
mellis aut vnguenti consistentiam abie-
rit, quod vlcibus sordidis, cadauerosis,
& curatu difficillimis, tum per se, tum aliis
commistum medicamentiis conducit, ex
Galeno *libr. 9. simplic.* Natiuam ac fossiti-
am tundit & abluunt Dioscorides, donec
pura, synceraque spectetur, deina siccat, &
recondit ad vsus. Eam ipsam qui vrere vo-
luerit, multo tenuiorem habebit, *Dioscor.*
cap. 104. lib. 5.

Chrysocolle calefacit, excrescentem *Vires.*
carnem cohibet, & modice mordendo ex-
est; Multis propterea vlcibus ad sanita-
tem perducendis confert, sed per os si su-
matur, periculosa est.

C A P. V.

De Vitriolo, seu Calchanto.

CALCHANTVM Graeci vocant, quod La-
tini modo ab atro colore, quo luto-
rum pelles inficiuntur, *auramentum* *suto-*
rium, modo à nitore vitri modo splenden-
te *Vitriolum* uominant.

Eius tria Dioscorides perhibet esse ge- *Species.*
nera; Natiua duo, & Factitium vnum. Prius
ex na-

1.
2.

ex natiuis in terrę tuniculis, ac visceribus, per se concretum reperitur. Alterum sub forma aquę primum in quodam fodinarum lacu colligitur, quę postea vase excepta cito concrefcit in vitriolum.

3.

Factitium vero fit ex gleba quadam, maculis pluribus ferri rubiginem & æruginem referentibus conspersa, aqua madefacta, transfusa, fermentata, solis ardoribus cocta, ex qua vitrioleus humor elicitur, qui postea calore, interdum solo Solis, interdum ignis in Calchantum abit. Plures alios idiplum faciendi modos docuit Plinius *cap. 13. lib. 34.* vt etiam artis metallicę periti, quos breuitatis gratia omitto.

Inter factitia Romanũ ceteris præstat, olim *Cyprium*. Germanicum deterius, diciturq; vulgo *Copparosa*, seu *infectorium*, vel *atramentum sutorium*, quod ad pelles inficiendas corrugatores vsurpant.

Copparosa.
Atramentum sutorium.

Natiuum, quod ex montibus Cypri eruitur, *Stalacticum*, hoc est, *stilactium*, & *pectum*, id est, *concretum* nominatur. Tam naturale igitur, quam factitium *Cyprium* nuncupatur, quod ex eius monte vel iam concretum eruatur, vel exudet aqua in id ipsum cito concrefcens, vel arte ex eiusdem terra eliciatur.

Est vero natiuum, seu fossile calciteos, *misfos* & *soryos* particeps, præfertim *Cyprium*, quod concrementum capescit ex aqua virescente, quę ex ipsius monte continuo stillicidio delabitur in speluncam, abluitque calcitum, *misym* & *soryn*, sponteq; coagulata fit *Calchantum*: vnde facilis huius in illa transitus: hæc enim tempore omnia inter se commeant, & Galenus *Calchantum* tractu temporis confenscens in calcitin transire sæpe conspexit, *lib. 9. simpl.*

Præfertur autem ad medicos vsus album & natiuum, quod metallicolę chymici ex suo sulphure & mercurio, tanquã spermate prognatum perhibent, & sæpe ad omnes affectus sine discrimine præbent. Ex eo liquorem quandam acidissimum e-

liciunt, acidulum vitrioli sæpe vocitant, cuius aliquot guttę syrupo violato permixtę eundem rubellum, & elegantem colore, & sapore efficiunt. Idem præstat oleum sulphuris; & verumque rosarum infusioni paucula quantitate commixtum, vel alterutrius tantum aliquot guttulę ei ipsi dilutę, liquorem totum efficiunt rubeum, quam *sincturam rosarum* nominant.

Oleum sulphuris.

Tinctura rosarum.

A calciti emplastrum quoddam *Discalciteos* nomine in Pharmacopoliis paratur, quod *Diapalma* & *emplastrum palmeum* frequentius, nec melius appellatur, nec palmam enim, nec calcitum admittit, ob raritatem. *Calcitis* enim, *misf*, *sory*, *melanteria*, *diphryges*, & alia pleraque ab antiquis celebrata, nunc fere inuisa, incognitaque iacent, vnde pro calciti calchantum ei finitimum, & in quam vetustate commeat, ex Galeno substituitur. Recte quoque substitui poterit in *misfos*, *soryos*, & *melanteris* locum, hæc enim omnia magnam inter se cognationem habent, & vires ferme similes, sed colorem ac consistentiam dissimilem.

Calchantum natura dotibus eximius locupleravit, quas artis medicę proceres agnorunt, & descriperunt. Dioscorides

Vires.

ncmpe, Galenus, Aetius, Paulus Ægineta, & Oribasius. Calefacit, astringit, siccat, latus ventris tineas necat, aduersus hausta fungorum venena prodest, carnes humidas seruat, & serum absumendo contrahit, putredinem arcet, robur partibus intimis conciliat. Foris adhibitum adstringit, expurgat vlcera, corrugat aluminis ei cognati modo, & aquę Spadenses Pucenselque vitriolina qualitate refertę, quasi miraculo quodam affectus deploratos perfecte sanant. Mutuantur autem aquę dictę vim illam insignem à calchanto, cuius energia omnes omniũ partium helices & sinus peruadunt, quod obest, evertunt, quod prodest, non lædunt, nec tangunt, quod laxius est, stringunt, quod strictius, laxant, crassius incidunt, liquant, te-

Aqua Spadenses.

nuant,

*Calefanti
incommoda.*

nuant, expellunt. Præter tamen commoditates tot insignes sua quoque habet incommoda: Caco stomachum enim est, acre, erodens & vomitorium, ob id multi monachi & mulierculæ ad febrim circuitus quotidianos, & quartanos donant incerto pondere quandoque vino, quandoque rosacea solutum, & sæpe vomitu vehementius citato febris soluitur: sæpe quoque sic datum ab imperitis medicamentum morbo ipso magis formidolosum.

CAP. VI.

De Alumine.

*Alumen
quid.
Eius species.*

ALUMEN est veluti muria terra, ait Plinius cap. 15. lib. 35. cuius tria Dioscorides genera facit. *Strongile* seu rotundum, liquidum & scissile. Priora duo nunc vel raro, vel nunquam visuntur. Posterius nēpe scissile à multis alumen plumbeum vocatur: vtriusque enim adeo est facies similis, ut vix alterum ab altero distinguatur. Differunt tamen natura & qualitatibus: nam *Scissile* vim habet astringendi manifestissimā, vriturque; *Plumbeum* acre est, & à flamma tutum inuictumque manet; videturque esse *lapis Amiantus*, qui ligni modo plurimis constat lineis intercurrentibus, nec igni comburitur, quem multi pro illo Amento sumunt, quod vnguentū citrinum ingreditur.

*Scissile.
Plumbeum.*

Est aliud maxime vulgare & vsuale, glaciei, aut crystalli modo lucidum & spissū, ac durum, vnde *alumen rupeum* Medicis dicitur; hocque semper solet vsurpari, cum alumen absolute dicitur. Huius elaborandi & faciendi modus & longus, & laboriosus est, quem accurate Matthiolus describit. Est quoddam nigrum in Cypro, cuius meminit Plinius.

*Rotundum.
Sacharinū.*

Sunt, qui rotundum alumen esse dicunt, quod nonnulli alio nomine *Zucharinum* vocant ex crudo alumine rupeo, quorum albo & rosacea aqua confectum. Liquidū Matthiolus vidit, contrectauit, & gustauit,

Liquidum.

nec quicquam vaquam magis astrictorium percepit.

Præter dicta quedam adhuc inveniuntur factitia, ut *Catinum*, ex cineribus plantæ *Kali*, seu *Soda* vulgaris; ut *alumen squamosum*, quod fit è lapide speculari, instar vitri pellucido, quem male nonnulli *Talcum* vocitant; ut *alumen facum*, quod è vini facibus vstis & albefactis paratur. Parandi modum describere duxi superfluum, quod eiusmodi aluminum nullus nunc sit vsus.

*Catinum.
Squamosum.*

Alumen facum.

Omne alumen crassarum est partium, & multum astringit, vnde *Stypticum*, quasi stypticum dicitur: mediocriter calefacit, expurgat, vlcera putrida emendat, humida siccat, carnem supercrescentem absumit, pruritus tollit, scabiem sanat, ad multa medicamenta vlcibus destinata vtiliter accedit.

Viris.

CAP. VII.

De Sale.

UT nihil communius, nihil frequentius & vtilius, sic nihil notius sale, sine quo bellua quidem viuunt, nos vero nequimus. Eius autem multæ differentia dantur, ut *marinus*, *fossilis*, *lacustris*, *fluuiatilis*.

Marinus communior est, præstantiorque, quo tota Gallia vritur. *Fossilis*, quem officinæ *salem gemma* vocant, in fodinis lapidum modo exciditur, ac frangitur, & instar crystalli splendens eruitur, vnde *gemmeus* dicitur. Hic in ignem coniectus, non cæterorum modo crepitat, sed ut ferrum ignescit.

*Marinus.
Fossilis.*

Gemmeus.

Est & *sal Indus*, quem Mesue ad pilularum de lapide *lazuli* confectionem accedere facit. Sed cum desit *gemmeum* substituitur. Falluntur, qui putant, Mesuem *salis Indi* nomine *sacharum tabarzes* intelligere suum, aut nostrum candum, cum & Indi suum *salem* habeant, quem ex *Oromeno* monte *glebis* ingentibus effodiunt, cuius

Sal Indus.

cuius loco gemmeus valde conuenit, vt ad acuendam *agarici* aut *polypodii* vim pigriorem.

Ammoniacus. *Sal ammoniacus*, seu *armeniacus*, vt nonnulli dicunt, non magno incommodo rarus est, vt qui sapore & colore sit ingratius, nec eximiiis dotibus commendatus. Sub arena in Cyrenaica regione concreuit in laminas, exterius venis nigricantibus; colore ad alumen Schiston accedit, vt *sal alkali* ad catinum.

Lacusfris. A Dioscoride *cap. 126. lib. 5.* laudatur *sal lacustris*, tum & *Phrygius*, nomine *tapens*, aut *tritans*, aut *gantans*. Nos nostrum præferimus.

Flos salis. Flos salis flumine Nilo defluens apud nos non visitur, nec expetitur, estque velut

Spuma salis. spuma fluminis huius, vt *spuma salis*, *flos spumosi maris*, de quibus videndus Dioscorides.

Nitrum. Aliud salis genus dicitur *nitrum* duplici signatu discrimine, prius est *nitrum* Dioscoridis & antiquorum, leue, roseo colore, aut candido, in foramina dehiscens, perinde quasi spongiosum, quod ad nos deuehi desinit: alterum est vulgare, *salnitrum*, vulgare, seu *litrum*, aut *salpetra* dictu, quod Pyrii huius pulueris confectionem ingreditur, qui ad tormenta bellica in multis Galliarum urbibus ex aquis nitrosis paratur.

Salnitrum. Dum multa coctione elaboratur, *aphronitrum* eructat, seu spumam nitri, ab ea diuersam, cuius veteres meminerunt, quæ non arte educta, sed natua creditur, vt & lanugo quædam friabilis, alba & falsuginosa, quæ parietibus multis adnascitur, quæ flos nitri iudicatur. Nitri conficiendi modus, cum ad Pharmacopœum minime spectet, de eo nunc silebo.

Aphronitrum. Salis dotes magnæ quidem & multæ sunt, & vîbus humanis plurimum expetitur. In arte tamen Pharmacaria non adeo necessarîe, vt multi putant, qui salem multorum mixtorum arte Spargyrice educentes, de eo mira & sæpe vana prædicant. Purgatoriam enim medicamentorum facultatem in sale consistere mordicus tenent,

atque vbi eorum extractum quoddam habuerunt, salem se habere asseuerant. Insignem autem conferuandi vim habet: astringit, abstergit, expurgat, discutit, reprimat, extenuat, & à putredine vindicat. Alius autem alio præstantior est.

Muria cum sit illius velut liquamen, eodem effectus exhibet; clysteribus vtiliter admiscetur ad pigriorem facultatem expultricem excitandam, qualis esse solet in catocæ, lethargo, & apoplexia dententis.

Muria. CAP. VIII.
De Bitumine.

BITUMEN *Asphaltos* Græcis dictum, *Bitumen* est veluti terra pinguitudo aquis supernatans, quæ ad litus disiecta concreuit, densatur, ac dura, tenacissimaque redditur, & facile flammam concipit. Quamdiu bitumen innatat aquis, molle est; vbi exemptum est, spissatur, sitque pice etiam sicca durius; sed facile adhibitum igni liquatur.

Bituminosi vero sunt lacus multi; sed maxime insignis & bituminosus est, qui in Iudæa cernitur; ob id *Asphaltites* dictus. Vocatur & *mare mortuum*, tum ob vastitatem, tum quia ipsius aqua fere manet immota, non procellosa, grauis, salsa, crassa, fœtida, in qua nec plantæ, nec animalia nascuntur, nec iniecta nutrit, nec in ipsius sinum admittit.

Inter bitumina solida numeratur à quibusdam aliud fossile & terrenum, nonnullis male *terra ampelitis*, aliis melius, *carbo* *Carbo petra* dictum: cuius generis esse videtur *gagates*, seu *obsidianus lapis*, ex quo globuli *Lapis obsidprecarii* & *imagunculae* sæpe fiunt, quæ *dianus* peregrinorum pileis gestantur.

Non est vero bitumen omne densum ac durum, sed quoddam datur liquidum perpetuo ac fluidum, *Naphtha* nominatum, quod bituminis Babylonii est colamen, colore candidum, ignis rapacissimum. Tanta enim est huic cum igne cognatio, vt protinus transfiliat in ipsum, vnde

o o decun-

decunq; visum. Inuenitur etiam quoddam nigrum.

Ut *bitumen Iudaicum ac Sodomeum* ad nos minime defertur verum & natium, sed eius loco *pissphaltum*, aut quid factitium ex petroleo, pice, & aliis quibusdam; sic neque etiam *naphtha*: cuius loco cognatum quoddam liquamen assumi potest, ex agro Mutinensi deiciduum, quod *Saxoleum*,

Petroleum, seu *Petroleum*, quasi oleum è petra eductum nominant. Vtriusque enim eadem consistentia, color, virtus. Est vero *Pissphaltos*,

de quo supra, *pice & bituminis compositio*, vt nom è ipsum indicat, quam nonnulli pro Mumia usurpant, de qua postea.

Mumia. Bitumen omne discutit, emollit, glutinat, ab inflammatione tuerit, proptofim vteri, & strangulationes, olfactu, & impostu emendat: sed raro, nisi adulterinum inuenitur.

Naphtha. *Naphtha* extenuat, incidit, digerit, penetrat, frigidos & crassos humores ex quauis parte corporis absumit: Neruorum resolutioni, tremori, & articularum morbis à causa frigida medetur.

Sperma ceti Inter bitumina recensetur adhuc quoddam *velis pinguitudo furfurosa*, quæ à nonnullis *sperma ceti*, ab aliis *ambra subalbida*, à multis *flos maris* dicitur: colligitur enim in mari, cuius est aliqua pinguis spuma & tanquam flos innatans, & à quibusdam putatur esse à Dioscoridis.

CAP. IX.

De Sulphure.

Species Natium unde.

Quoddam optimum.

SULPHUR vel natium est, ac fossile, *apron*, seu *vinum dictum*, vel factitium. Illud ex quadam pingui terræ substantia sponte natura generatur: plurimum vero in Lipara & Melo, atque iisdem in locis, vbi factitii vena foditur. Laudatur nite dulci modo splendens, pellucidum, nec lapidosum, exterius colore subcineritio, intus cum frangitur, subluteo.

Multi montes magna sui parte sulphure constant, inter quos nonnulli, vt *Æt-*

na, perpetuis flammis coruscant.

Factitium ex pingui quadam gleba paratur, quæ in fodinis sulphureis eruitur. Modus conficiendi quibusdam rusticis eo in opere exercitatis & peritis relinquendus. Probatur virefcens & præpingue.

Cum igne sulphur magnam habet cognationem; statim enim prunis adhibitum accenditur, nec vnquam extinguitur, donec prorsus oleosa ac pinguis eius substantia igni absorpta fuerit.

Color non idem omni sulphuri: aliud enim viridius, aliud magis luteum, aut cinereum, aut pallidum, aut lucidum; vnde plura duobus eius perhibentur esse genera. Nam Plinius quatuor enumerat, quorum nonnulla duriora sunt: alia pinguiora, alia citius flammam concipiunt.

Id autem sulphur vulgare non est, de quo Chymici multa futilia ridiculaque somniant, quod licet mixtum sit, mixtorum tamen esse principium asseuerant. Verum ea de re nunc non est differendi locus.

Ex sulphure pinguem quendam liquorem educunt ad multa efficiacissimum, sed qui tantum debeat à peritis tractari, ne plus obfit, quam proficit. Paratur adhuc ex eo quidam puluis ad vitia pulmonum commendatus, cuius interdum vim eximiam euentus indicat.

Ab eo quoque nomen assumit medicamentum apud Mesuem *Diasulphur* nominatum.

Sulphur calefacit, coquit, resoluit: Tussientibus & asthmaticis prodest, atq; ouo sumptum, aut suffitum sputum mouet. Pruritum toto corpore erumpentem cum butyro vel axungia suilla mitigat & tollit, & terebinthinæ commixtum lichenas, scabros vngues, & psoram curat.

CAP. X.

De Ambaro griseo.

AMBARVM vulgo *griseum* dictum, veteribus vix cognitum, nec balenæ semen est, aut alterius ceti excrementum, nec

Factitium unde.

Oleum sulphuris.

Diasulphur.

Vires.

nec quarundam auium herbis odoriferis in insula de Maldina educatorum stercus, quod maris allisionibus alluionibusque è scopulis abraditur, vt quidam putant; etiã fungii marini species, è fundo, vbi nascitur, agitatione maris eruta, vt multi scripserunt, *Ferd. de Lopez*. Nec quicquam factitium ex *ladano, xyloaloe, styrace, & zibetho*, vt *Fuchsius* credidit, sed verissime bituminis quoddam genus est. ex maris fontibus & alueis procellarum vi in littus eruatarum, quod aëri expositum illico densatur, vt solent pleraque aliam mari orta, quæ sub aquis adhuc tenella molliaque sunt: Aqua vero eruta exsiccantur & indurantur, vt *Electium*.

Forfan, vt narratur, in ventre cuiusdam balenæ quantitas ambræ multa reperta est, sed quam viua mediis in fluctibus attigerat & ingesserat: Nam absurdum est arbitrari illius excrementa, ac prauam illuuiem ambram esse, cum ea etiã optima à quouis cete ac Phylsetere deuorata, statim bonitatem ac suauitatem amittat.

Quod subolfecit *Simeon Serbi*, qui ambram bituminis modo è fontibus quibusdam manare asseruit, pessimamque eam esse, quæ à piscibus deuoratur.

Garcias ab horto quandam odoratæ terræ speciem esse annuere videtur, cum non solum fragmentum trium fere millium pondo repertum sit, sed & insulæ ex puro ambaro vise sint: hoc que probabile asstruit, cum terræ sint infinitæ varietates in colore & qualitatibus: atque ea generali acceptione, cum bitumen possit etiam dici terræ species, non illius verisimilitudinem impugno. Ere vera nonnulli terram pretiosam vocant.

Sic breuiter ambræ historiam refero: variam enim eorum, qui de ea scripserunt, sententiam discutere nec suscepi, nec breues nostræ perferre possunt annotationes.

Probatum ambarum, quod odoratissimum est, à sordibus repurgatum, quodque acupersosum multum succi pinguis resudat,

ac cinerei, non nigri est coloris. Improbatur enim nigrum & valde candidum.

Excalfacit, resoluit, cor, cerebrum, & *Vires*. partes principes recreat, spiritus reficit, lipothymia medetur, vires erigit, mentem exhilarat, & palmo conducit.

CAP. XI.

De Ambaro fuluo, seu Electro.

AMBRA citrina vulgo dicta, varie à variis appellatur, vt à Græcis *Electrum*, à Persis & Mauritanis *Charabe*, hoc est, rapiens paleas. *Dioscor. Pl. in Brasauol.* à Germanis *Glesum*, id est, vitrum, quod vitri modo splendet. A Romanis *succinum*, quod ex succo, ac velut bitumine maris concreto proueniat: Non autem ex succo pineæ arboris, aut populi nigrae, vt multi dixerunt. Nam inter vada & in ipso maris littore reperitur ex succo pingui terræ, marisque concreto.

Illa autem materia cum lenta sit, viscida & pinguis, ante desiccationem & duritiem multa animalia, vt muscas, pulices, formicas, & similia insecta inuiscat & includit, quæ illic commoriuntur, exsiccantur, & simul cum succino indurantur.

Est vero succinum vel candidum, vel fuluum. Candidum, quod leuius sit & odoratius, optimum censetur. Optimum quoque & fuluum, quod pellucidum & attritu calefactum rosinarini refert odorem, paleasque trahit.

Succinum pulueratum & liquore idoneo datum, valet ad album vteri fluorem, viscera roboranda, sanguinem fluentem cohibendum. Profluuio seminis dragmæ vnius pondere ex ovo sorbili datum conuenit, vt & tabidis, intestinorum difficultatibus, hæmoptoicis, & à longo tempore ruffientibus.

CAP. XII.

De Corallio.

CORALLIVM ab effigie, duritie, & natali loco, sæpe, nec improprie *Lithodendron*, quasi lapid. arbor, & ali-

quando

Ambragrisea quid.

Ambræ optima quæ.

quando *frutex marinus* dicitur: Nam, vt ait Macer, hoc velut arbuti ramusculus esse videtur. In Tyrreno siquidem & Siculo mari prouenit, & fruticis instar affurgit, ac ramos emittit. Hinc à nonnullis inter frutices, ab aliis inter lapides, à quibusdam inter bitumina reponitur. Vere tamen nihil istorum est, sed inter omnia ambigit, aut omnia aliquo modo id ipsum est.

Species.

Triplici autem agnoscitur discrimine, vnum siquidem rubrum, aliud album, & tertium nigrum. Prius, vt aspectu iucundius, sic melius, medicatius, & ad armillas aliaque ornamenta aptius. Album, vt spongiosius, sic leuius, magisque refrigerans. Nigrum rarius visitur, minusque medicatum & expetitur. Laudatissimum rubeum, quod semper vsurpatur, cum absolute Corallium ponitur. Aliud insuper datur, mixtum, intermixtis nempe coloribus intercurrentibus, estque minus bonum Rubeum, vt cæteris præster, debet esse colore floridum, vt *alga* odoratum, vt frutex ramosum, fractu facillimum, non scabrosum, nec concauum, aut lacunosum.

Vires.

Omne autem corallium refrigerat, siccatur, & alstringit: menstrua immodice fluentia, & omnem sanguinis fluorem cohibet; vnde dysentericis valde prodest: & in viris seminis profluuium, & in mulieribus albos uteri fluores reprimat. Hamorrhoidicis plurimum confert, epilepticis, lienosis, & cardialgicis; nam cerebrum roborat, lienem minuit, cordi adfert hilaritatem. Ex eo Chymici parant oleum rubellum, ad sanguinis ex quauis parte reiectiones, & ad robur membris conciliandum vtilissimum, de quo alibi dictum est.

CAP. XIII.

De Auripigmento.

AURIPIGMENTVM, *Arrhenicum*, seu *Arsenicum*, *Sandaracha*, & *Risagalum* vix nisi nomine discrepant; omnia vtdem in fodinis eruta: omnia septica &

summa caloris acrimonia principia vitæ dissoluentia, defruentia, depalcentia. Et recentiorum nonnulli *Arsenici* nomine tria subintelligunt; *Auripigmentum* enim vocant *Arsenicum croceum*; *Sandaracham Arsenicum rubrum*, *Risagalum Arsenicum album*.

Auripigmentum & Sandaracha in iisdem metallis gignuntur, tantumque maiori & minori coctione distare videntur: ob id eadem gleba ambo sæpe mista videntur. Illius autem duo noscuntur discrimina; vnum aureo colore micat, *νεφελιον*, *libr. 1. & 9. comp. med. part. med.* Caleno dictum, crustosum, In squamas fissile, nulli materici permixtum; alterum pallefcens, glandis effigiem referens, & ad sandaracham proxime accedens.

Sandaracha non solum natali solo, sed etiam natura tota Arsenico finitima est, & coctione tantum hæc videtur *Arrhenicum* superare. Id enim vstione transit in Sandaracham, vt *Cerusa* in *Sand. com.* quam *Sandaracham pictoriam* nominant. Meminit alterius Sandarachæ Plinius cap. 7. lib. 11. quam ad ceraginosi mellis genus refert.

Turpiter errant, qui vocum affinitate decepti *Sandaracem* Arabum, hoc est, *gummi Iuniperi*, seu vernicem, sandaracham mineralem esse putant & vsurpant, vt alibi, *nempe sect. 6. libr. 1.* pro rei exigentia notauimus; Multum enim inter se dissentiunt Sandarax & Sandaracha, origine, natura, viribus: alterum enim ex pallido flauet, leue est, & viribus naturæ amicis commendatur: alterum rubet, ponderosum est & deleterium.

De *Risagalo* pauci ac pauca loquuntur, vixque eorum monumentis, quid id sit, beneficetur. Beru. Dessennius arsenicum factitium album & crystallinum dicit esse. Sed forsitan in eius disquisitione & dignotione sese prudentiores gesserunt antiqui, quod adeo lethale venenum detegere noluerint. *Risagalum* scribit Syluius in iisdem fodinis, in quibus *arrhenicum*, inueniri, quod nonnulli *auripigmentum* putant.

Omne

Species.

Affinitas
Sandaracha
& Arsenici.Sandarax
Arabum
quid.Diseyforii
de risagalo
opinio.

Vires.

Omne autem arsenicum vim habet erodentem, malignam, partibus internis omnibus, humido radicali & calori primigenio inimicissimam: ob id malo consilio Athanasia magnæ confectionem à Nic. Alexand. descriptam ingreditur. Aliorum enim permixtione suam feritatem omnè minime deponit. Medicamentis quidem externis aliquando commiscetur, sed exigua tantum quantitate, atque dum carnem erodere superflua consilium est.

Aura enim arsenicalis, quæ in quodam sale consistit, vt loquuntur Chymiaci, pessima, nec sua fixatione, & salis extractione ita deletur, vt secure possit intra corpus abire.

CAP. XIV.

De Minio.

CINNABARIS Dioscoridis, quæ arboris cuiusdam in Aphrica nascens succus est, qui pro sanguine Draconis usurpatur, multum distat à cinnabari recentiorum, quæ mineralis est; cuius duæ generales differentia, natiua vna, & altera artificialis. Illa rursus duplici notatur discrimine; alia enim ex multis argenti fodinis, vt quæ in Hydria est, eruitur, videturque esse gleba purpurascens hydrargyro multo referta, ex qua sæpe sponte profilit; alia in venis fodinarum argenti reperitur, estque *minium secundum*, de quo postea.

Cinnabaris artificialis. Est & cinnabaris artificialis ex sulphure & argento viuo simul igni coactis facta, quam Cynaprium Brasauolus vocat ad distinctionem cinnabaris natiuæ, quam ex Dioscoride lacrymam arboris Aphricæ solummodo tenet.

Re vera tamen Cinnabaris, Cynaprium, & minium præsertim apud recentiores, qui hæc omnia sedulo ad rationis examen adducunt, non discrepant: Et qui discrepare pertinacius contendunt, singulorum descriptionem accuratam exhibentes, omnia vnum esse concludunt. Nomenclaturæ

enim varietas ita sæpe rem ipsam obscurat, vt aliquo modo veniat excusandus ille, qui Cinnabarim, Cynaprium, milton, & Vermillionem, sic enim Galli loquatur, diuersa putarit.

Sunt ergo Cinnabaris quatuor discrimina: Prior est cinnabaris Dioscoriden, quæ succus est arboris Aphricæ, cuius succus, vt etiam illa ipsa Draco vocatur. Secunda, mineralis est illa insigni rubore nitens, nec multum ponderosa, quæ in fodinis argenti viui reperitur; ibique, cum flammeo & rutilo colore splendescat, Anthrax à fossoribus sæpe nominatur: vtraque rara admodum est. Tertia ex sulphure & argento viuo factitia, ponderosa, lineis velut argenteis & rubris intermixta. Quarta in venis fodinarum argenti reperitur, seruaturque in officinis in forma pulueris eximio rubore nitentis, quem alii cinnabarim, alii milton, alii minium, vulgus officinarum Vermillionem, nonnulli Sandicem nominant.

Est vero Sandix *ceruisa vsta*, quam ob eam ximiam rubedinem Serapio minium nuncupauit; cuius opinioni recentiores omnino refragantur.

Recte autem puluis ille purpureus, quæ officinæ pro vermilionem seruant, à Plinio cap. 7. lib. 33. Minium secundum vocatur, quod in fodinis argenti reperitur, & artificiosa pluriesq; repetita lotionem pulchriorem rubedinem nanciscitur, adeo, vt tota minii ad minium differentia, inquit Plinius, ex sola lotionem & arte petenda est. Primum autem minium, seu cinnabaris mineralis ista lotionem non eget, & igne copiosum reddit hydrargyrum: Secundum seu vulgare, vermilio dictum, in igne rubet quidem, sed ne tantillum argenti viui eructat, nec nisi raro medicis vsibus inseruit.

Cinnabaris, multo quod sit referta mercurio, vires eius habet: quod cum sit etiam lippis & tonsoribus notum, à multis circulatoribus ad luis Indicæ curationem sæpe usurpatur, qui ex illa tam imprudenter suffitus parant, vt multos statim in tremore

Quatuor
cinnabaris
varietates.

1.

2.

Anthrax.

3.

4.

rem & paralyſim incidiffe, alios inter-
uiſſe viderim.

CAP. XV.

De Hydrargyro.

INTER magnifica Chymiſtarum ſdola
primas tenet *Mercurius*, ſeu *Hydrargy-
rus*, quali *argentum aqua*, vulgo *argentum
vium*, ob mobilitatem dictum, quod &
rerum principium, & ſperma metallorum
illi vocitant: ſed vtrumq; eque verum, hoc
eſt, falſiſſimum & ridiculum. Si quod enim
habeant ſemen metalla, in ſeipſis habent,
nec aliunde mutatum: nec mixta vnquam
reſoluntur naturaliter in *Mercurium*, ſa-
lem & ſulphur, ſed tantum *Vulcano Spagy-
ricos*, vt in eos docte diſputauit *Dom.
Rioſanus*.

*Mercurium
non eſſe me-
tallorum
principium
aut ſemen.*

*Hydrargyrū
eſſe monſtrū
naturā.*

Est autem *Mercurius*, ſeu *argentum vi-
uum* velut naturæ monſtrum, quod nullis
videlicet naturæ legibus tenetur: *Argento*
quouis eſt candidius, aqua fluxilius, aceto
meabilius; nunquam tamen madefacit, ſe-
pe refrigerat, ſepe calefacit, aliquando frigi-
dos tantum affectus, aliquando tantum
calidos ſanat, & cum frigidius percipiatur,
calidos interdum affectus inducit; cum cali-
dum, frigidus: nonnunquam parua quan-
titate nocet, nonnunquā magna prodeſt,
facileque formam propriam amittit, facili-
e eam denuo quaſi reſurgēdo reſumit. Et
quod mirum eſt, ſepe per os ſumptum in-
ſigniter prodeſt; foris adhibitur, tremorē,
paralyſim, & alios affectus prauos adducit.

Falop. c. 27. & 76 lib. de lue vener.

*Historia de
hydrargyro
inunctis.*

Quoſdam vidit *Traianus*, ante obitum
litu hydrargyrato inunctos, in quorum ſe-
cto cadauere hydrargyrus copioſus reper-
tus eſt, in cranio nempe, ſcapularum & bra-
chiorum iuncturis.

2.
*Hydrargyro-
ſis.*

Alium vidit, qui tertantum hydrargy-
roſim paſſus multos humores per vomitū
excluſit, quibus multa hydrargyri quanti-
tas erat conſula.

3.

Alia hiſtoria narratur de quodam *Anto-
nio Gallo*, qui pluries hydrargyrato medi-
camine inunctos, nec ſaluationem (ſuo-

rem oris vocant) expertus, cum vrina hy-
drargyrum deſcendit, quo pummus aureus
ad eo belle dealbatus eſt, vt pro argenteo
ſumeretur.

Per os vero ſumendum exhibet Braſa-
uolus ad tineas ventris enecandos. Quaſdā
mulieres aſſerit *Fraccaſtorius* hydrargyri
ſingulas ſumpſiſſe lb j. ad perdendum ſec-
tum, quæ ne tantillum moleſtiæ percepe-
runt, nec votorum compotes extiterunt,
ſectibus nempe minime excluſis.

Idem tamen author poſtquam eius v-
ſum modo probarit, modo improbarit, in-
genue fatetur, ſe illius qualitates ignora-
re. Verum audaſter aſſerit, luen veneream
optime curare.

Omnium autem primus, qui ad huius
morbi ſanationem hydrargyrum præſcri-
pſit, fuit quidam *Iacobus Carpenſis*, quo
tam feliciter vſus eſt, vt breui diſtiſſimus
euaſerit. Eum recentiores ſunt ſecuti, &
remediis tam externis, quam internis per-
miſcent: vtroque enim modo prodeſſe
deprehenditur, propter vim quandam ale-
xiteriam, qua virus venereum in Italico
morbo deliteſcens extinguit: Eſt enim i-
pſius *Alexipharmacum*, licet non ſatis tu-
tum, niſi optime tractetur, debite caſtigi-
etur, & opportune detur. Multos enim vidi-
mus, qui ab imperitis per hydrargyroſim
tractati, vel interierunt, vel in deteriore
ſanitatſ conditionem inciderunt: tam fe-
ra enim eſt iſta bellua, vix vt vlla arte que-
at cicurari. Propterea excuſandus *Gale-
nus*, qui cap. 59. lib. 9. ſimpl. in illius vſu me-
ticolofus fuit, nec ſit auſus facere pericu-
lum, quando quidem ediderat à *Dioſco-
ride*, vim illi eſſe pernicioſam: vnde *plum-
barii* & aliorum metallorum, in quibus hy-
drargyri portio quantalacunque continet-
ur, ſulfores facile in tremorem, paralyſim,
& neruorum corrugationem incidunt: Et
foſſores, qui argentum viuum ex fodinis
eruunt, quantumuis ruſtici ac robuſti, vix
quadriennium in eo opere viuunt, ſed mi-
ſelli moriuntur. Eſt enim quaſi indomitum
medicamentum, cuius eſt anceps agendi vir-

4.
*Alia hiſto-
ria.*

*Quis primus
vſus ſit mer-
curio ad lue
veneream.*

*Mercurium
lue venerea
eſſe alexite-
rium.*

*Pernicioſa
vis hydrar-
gyro.*

us & effectus, quod licet liquidum sit, metalla tamen valide ponderosa ei supernant, ut aquæ lignum, auro excepto, quod fundum petiit.

Species.

Est autem argentum viuum vel naturale, vel artificiale: Naturale ex multarum fodinarum, ut quæ sunt in Hydria monte, glebis guttatim, ac sponte stillat; & aliquando ligone, aut aliis ferreis instrumentis mucronatis percussa quædam fodinarum vena, fonticuli instar profilit in subiectam humum.

Artificiale.

Artificiale fit, aut potius extrahitur ex *cinnabari*, de qua *capite superiori*. Nec facile assentior *Brasauolo*, qui etiam ex marmore mercurium fieri, ex *Vitruuio* scribit, nisi quoque dixerimus cum *Chymistis*, ex rebus omnibus mixtis elici posse, perinde ac sulphur & salem.

Hydrargyri qualitates.

De qualitatibus autem hydrargyri adhuc certatur: alii enim calidum, alii frigidum ab effectis contēdunt, ut dictum est; *Auicenna*, quem *Palmarius Medicus Paris.* atque alii multi sequuntur, frigidum & humidum asseuerant. *Fracastorius*, *Tomitanius*, atque plerique alii, qui qualitatem erodentem illi tribuunt, calidum perhibent. Ego cum *Traiano* qualitatis mixtæ contēdo, in eoque qualitates quasdam esse subtiles & calefacientes, alias crassiores & refrigerantes: sed præterea multas adhuc alias dotes possidere. Incidit enim, attenuat, penetat, liquat, resoluit, ventrem subducit, & quod mirum est, vi partim attractiua humores à superficie ad centrum, hoc est, ad ventriculū adducit, & per secessū educit, partim impulsiva à centro ad habitū impellit, & per saluationem propellit.

Hydrargyri vis inest attractiua & impulsiva.

Ad effectum vtrumque datur in morbo *Italico*; sæpeque datur ad saluationem, eius loco superuenit alui fluore, ut aliquando ad ventris fluorem, cuius loco superuenit saluatio.

In puluerem aliquando reducitur albu & valde ponderosū, de quo alibi egimus, qui sine molestia alui deturbat, visceribus tamen non parcat, quibus sua & aquæ for-

tis, dictæ, in quam immergitur, malignitatis impressum sæpe relinquit vestigium, ut in multis obseruavi, qui in agyrtæ cuiusdam manus se commiserant.

SECTIO II. DE LAPIDIBVS PRETIOSIS ET MEDICATIS.

*Angulus terra nullus est, qui homini non suggerat pabulum aut medicamentum, nullusque eiusdem sinus, in quo quicquam non lateat humani visibus idoneum; atque non tantum Arabia felix, sed Barbaræ quævis regio ad nos plurima mittit, quibus & suauiter vescimur, & salubriter vitimur. Ex India enim vtraque, & regionibus exoticis multa quotidie, & gemmarum ditissima vberitas, & eximiarum stirpium ingens copia ad nos deuehitur. Vocantur autem gemma lapilli pretiosi propter raritatem, elegantiam, ac pulchritudinem & vires insignes: nulli enim dubiū est, quin sua sit gemmis diuinitus insita virtus, ait poeta, vnde regum & principum coronas ornant, digitos illustrant, suppellectilia disant, à fascino tuentur, morbis medentur, sanitatem conseruant, oculos recreant, mentem exhilarant, tristitiam pellunt. Non est autem, ut obiter dicam, omnino irridendus stultiloquus vir *Fr. Rabelesius*, qui suo inceptiarum libro, quem *velignari*, vel *pseudocatolici doctrina* multa referunt prædicant, molendinariam molam ex *Pictorio Villigensi* lapidum pretiosissimam enuntiauit, ut cuius usus omnibus aliis præferendus sit: Sed præstat mimimum relinquere, ut seriatim tractemus.*

C A P. I.

De Smaragdo.

POST Adamantem fere solâ duritiæ commendatum, ipsius enim nullus est
in mo-

in medicina vsus, Smaragdus, Arabibus Zamarrut dictus, elegantissima viriditate, eximia dignitate, efficacissima virtute cæteris præfertur lapidibus pretiosis. Smaragdo enim nihil iucundius, nihilque gratius oculis obiicitur: coloris siquidem lenitate fatigatos oculos reficit, quos aliorum fulgor sæpe lacessit.

Smaragdi præstantissimi ubi inueniantur. Inueniuntur Smaragdi pluribus in locis, sed præstantissimi apud Cyclopes, seu Arima, sic dictos, quod vnicum, eumque rotundum in media fronte habeant oculum. Arima enim apud eos vnum signat, Spu vero oculum. Herodot.

Hi populi dicuntur assidue præliari cū Gryphis, vt liberius aurum & lapides pretiosos effodiant, quibus montes apud eos multi multum abundant, quos tamen frequentes habitant Gryphi alites ferocissimi, & mira rabie saeuientes. Vifos n. homines discerpunt, & veluti custodes peruigiles nati ad plectendum summam auaritiæ temeritatem, in obuios quosque crudeliter sine rostro ruunt & vnguibus.

Species. Duodecim autem à Plinio Smaragdorum differentie traduntur, quorum Seythici ex lucido viridiores, elegantiores & præstantiores iudicantur: deinde Bactriani, qui nonnunquam in saxorum commissuris inueniuntur: tertium locum tenent Niliaci seu Egyptii, qui in collibus & cauitibus circa Copton oppidum Thebaidis eruuntur. Reliqua genera in arariis metallis inueniuntur, de quibus videndus est Plinius cap. 6. lib. 37.

Fere tamen tres solummodo varietates, maioris & minoris ratione distinctas institores venditant. Parui enim ducunt Calchosmaragdos, obscuros, variegatos, nõ translucidos, atque eos omnes, qui vel lapidem, vel Beryllum, vel alios lapides habent admixtos.

Optimi qui. Optimus est Smaragdus, vnicolor, splendens, ac perlucidus, & qui iucundam ex liquido viriditatem oculis obiicit.

Vires. Tam mira virtute pollet Smaragdus, vt annulo inclusus à comitiali præseruare di-

catur. Memoriam quoque roborat, castitate amat, & Veneris ludibria tam aueratur, vt cum rex Hungarie vxorem iniret, Smaragdus annulo conclusus, qui tum digitum ornaret, in tres partes dirupus est. Eximie cū sint eius dotes, recte Mesuei interpres, præter authoris mentem, in electuario de gemmis, Smaragdum pro feruzegi, vel potius peruzegi, id est, Erano, seu Turchesa substituit. Nam Turchesa, seu Eranus, nullius fere est virtutis & vsus in medicina; seu Eranus Smaragdus vero plurimi, & suo eleganti colore, & viribus multam commendatur, vsus in medicina.

Omne virens superat forma viridante Smaragdus.

Collo suspensus dirum fugat hemitrisum.

Et sanare potest ipsa ratione Caducos. Fertur lasciuos etiam cõpescere motus.

C A P. II.

De Saphyro.

SAPHYRVS gemma est non pretiosissimi valoris, præfertim qui ab aqueo colore, quem amulatur, aqueus Saphyrus vulgo nominatur, sed qui magis splendet, colore cyaneo, maximi solet æstimari, de quo sic Poeta:

Saphyri species digitis aptissima regum.

Aqueus, seu vt lapidæ loquuntur, albus Saphyrus tam belle adamantem amulatur, vt nonnullos interdum fefellerit. Vterque inuenitur in Calecut, sed præstantiores ex Zeilan & Pegu aduehuntur.

Saphyrorum virtutes nec tot, nec tales, quot qualesque recensentur à multis superstitiosis, atque describuntur in vulgatis lapidum libellis. Vana siquidem sunt, & mere falsa, quæ de Saphyro carmine Macer cap. 5. lib. 5. dicit hoc modo:

Quem, (inquit) natura potens tanto distauit honore,

Vt facer & merito gemmarum gemma vocetur.

Nam corpus vegetum conseruat, & integra membra.

Et

Historia.

Turchesa, nullius esse vsus in medicina.

aqueus seu albus.

Vires.

Et qui portat eum, nequit vlla fraude noceri,

Inuidiam superat, nullo terrore mo-
netur,

Hic lapis, ut perhibent, educit carcere
vincos.

Obstruuntq; fores & vincula tecta
resoluit.

Alia non persequor, ad fastidium vs-
que de Saphyro versibus conscripta,
Poetis enim cum liceat mentiri, vt ait
quidam *Comm. in Dant. Poet. Ital. Cant.*
20. sui purgat. ab his rei cuiusdam veri-
tas & fida historia non expectanda. Fi-
des autem his est adhibenda, qui scri-
bunt, Saphyrum cor recreare, venereos
appetitus compescere, hilares pacificos-
que reddere gestarum. Venenis in potu
resistit, & intestinorum vlcerationibus;
oculis quoque adhibitus eorum sordes
expurgat.

CAP. III.

De Rubinis.

RUBINVS à flammeo colore *uō-*
regē, hoc est, carbunculus dictus,
non noctu splendet, nec in tene-
bris accensæ candelæ vicem gerit, vt
idiotæ putant, sed eius nitor quasi flam-
meus præ cæteris lapidibus rubeis ful-
get, vnde Poeta:

Ardentes gemmas superat carbuncu-
lus omnes.

Nam velut ignitus radios iacit vn-
diq; carbo.

Nominis vnde sui causam traxisse
videtur.

Ab igne igitur Carbunculi nomen ha-
bent, vnde Græcis non modo Anthra-
ces dicuntur, sed etiam Pyropi, vel, vt aliis
placet Apyropi, quod vix ignem sentiant,
aurigni incallescant.

Species.

Eorum autem tot sunt varietates, vt
vix possint peculiati nomine signari, &
inter se distingui, ait Plinius *c. 7. lib. 37.*
præstantiores, elegantiores, flammis

radiis fulgentiores sunt Carchedonii, o-
mniumque pretiosissimi; dein Æthiopicis;
tum Alabandici; Quarto Syrites Carbun-
culi laudantur, vt etiam Indi; Lithizontes
omnium minime boni & pulchri: sunt
enim impuri, & fere marmorei; ob id
obscuri; quemadmodum & multi alii,
vel fulci, vel candicantes. Sunt, qui Car-
chedonios à Carthagine, non à pulchri-
tudine & valore dignitatem mutuam
contendunt.

Quinque autem Carbuncolorum, seu
Rubinorum genera tantum solent iusti-
tores venditare, vnum eximie rutilum &
splendentem, quem absolute Carbuncu-
lum vocant, alterum minus fulgidum,
quem verum Rubinum dicunt: hic satis
frequens est, ille vere rarissimus, & fere
inuisus, nisi solis regibus.

Tertius dignitatis gradus ei tribui. *Balefium.*
tur, quem *Balefium* corrupte nominat,
eum *Balaustum*, à mali punicæ flore,
quem refert, dicere deberent. Post hunc
laudatur *Rubith*, quem subinde *Spinellum* *Spinellus.*
appellitant Quinto loco *Granati* recen-
sentur, de quibus *cap. seq.*

Plerique tenent Carbunculos vtriuf-
que sexus esse; mares nempe, qui excita-
tius fulgent; alios vero crassius nitentes
& pinguios, feminas.

Omnes rubini vim habent cardiacam
& putredini, venenisque resistentem. *Vires.*

CAP. IV.

De Granatis.

GRANATVS sic dicitur, quod sic acino *Vnde habent*
mali granati similis, estque species *nomen.*
quædam Rubini à natura minus elabo-
rati, & quasi imperfecti. Rubeus quidem
est, sed admodum obscurus, veluti si
vmbra, aut nubecula quædam rubino
offundatur, vnde *Rubicinum nigricantem* *Rubinus ni-*
nonnulli vocitant. *gricans.*

Eius duæ differentiæ agnoscuntur: *Species.*
alius enim est coloris viuacioris, flam-
mam coruscantem cum quadam inter-

Pp mixta

mixta obscuritate æmulantis; alter obscurioris, qui minoris æstimatur. Vterque provenit in Calecut, & quibusdam Hispaniæ locis.

Granatus suspensus, vel ebibitus tristitiæ multum resistit, & cor recreat. Cum tamen ignea sit naturæ, cerebro nocet, sanguinem exagitat, & ad iracundiam excitat.

CAP. V.

De Sardonio lapide.

ONIX, *Sardonix* & *Sarda*, magnam inter se habent affinitatem, à Plinio tamen & aliis recte distinguuntur. Nam *Onix gemma* est, *unguem humanum referens, eaque polita* *Onicens*. Onicem pulchrum habebat *Polycrates*, de quo vide *Plin. c. 1. lib. 37.*

Sarda non perlucida est, sed rubedine quadam diluta, ac carnis colorem representans, unde & *Carnalina*, non *Cornalina*, cum quibusdam dicenda, nam cornu minime similis est.

Sardonix tanquam utriusque particeps, huius & illius habet colorem, hoc est, veluti unguem hominis carnis impositum, & utrunque translucidum refert.

Dicitur vero *Sarda*, quod Sardibus primum fuerit inventa. Laudatissima plurimum rubet, & perspicua cernitur. Minus probatur, cui obscurus, seu dilutus est rubor.

Gestata *sarda*, recreat animum, somnia tristitia cohibet, timorem pellit, à maleficiis gestantem servat, hæmorrhagiam sistit, vtiliterque accedit ad confectionem electuarii de gemmis.

CAP. VI.

De Hyacintho.

HYACINTHUS gemma est non maximi valoris; eius enim copia non modo è multis Indiæ locis, sed etiam ex Lusitania ad nos deuchitur. Electrifere colorem refert, magis tamen ex fla-

uo splendet, & quasi fulgur aureum emittit.

Hyacinthos quosdam rubeos esse, salios caruleos aut venetos nonnulli scribunt, multi tamen Granatos, aut Topazios, vel similes his lapillos potius, quàm veros hyacinthos putant. Inveniuntur hyacinthi variegati, unicolores tamen meliores sunt, ac pretiosiores, præsertim *Bactriani Arabici* omnium pessimi.

Plinius sæpe inculcat, hyacinthos citrinos esse, & quosdam venis quibusdã albis variegatos. Qui talis invenitur, *Leucochrysos* Græcis dicitur. Datur quoddam succinum flavissimum, syncerum, fulgidum Græcorum idiomate *Chryselætrum* nominatum, quod ignari pro hyacintho vero sumunt.

Suæ autem non desunt hyacinthis vires, frigida enim cum sint naturæ, corpora densant, somnum conciliant, cor roborant, à pestis contagio tuentur, animi alacritatem excitant, & à fulgoribus defendunt.

CAP. VII.

De Topazio.

IGNIT & hunc *Arabum gemmis ditissima tellus*,

ait *Marbodeus*, de Topazio loquens, qui in nebulosa quadã nomine huius in rubro mari insula primum repertus est à prædonibus, qui in illam tempestare & procellis iniecti, ibique diutius sine victu commorantes ad herbas & radices confugerunt; quas effodiètes simul Topazium eruerunt, sic à nativitate solo nuncupatum.

In alia quoque insula, cui nomen est *Chitis*, frequentes effodiuntur Topazii, pulchro splendore nitentes, & valde expetiti.

Duo autem illorum tradunt esse discrimina; *Praxoidem* vocant unum, siue *Chrysoprasiuum*, quem cum *Chrysolite* eundem esse, multi contendunt; alterum *Chrysopteron*, sic ab alarum aurearum, quibus micat, fulgore nuncupatum.

Chrysa-

Optimi.

Pessimi.

Vires.

Species.

Chrysolitus. *Chrysolitus*, seu *Chrysoprasus* veterum, succi porrorum viriditate ex aureo fulgentem eleganter refert, unde nomen.

Porro *Topazius* inter lapides facile limā admittit; cætera gemmæ core aliisque faxis poliuntur.

Vires.

Est vero mirum, quod *Topazius* in aquam feruentem iniectus, non modo amplius bullire impedit, sed ipsius feruorem adeo temperat & æstum obsecrat, vt absque læsione nuda manus statim in illam ipsam immitti queat.

Hæmorrhagiam à quacunque parte sistit, iram sedat, tristitiam vel tollit, vel minuit, phrenitidem impedit, & animū oblectat.

CAP. VIII.

De lapide Lazuli.

Nomina.

QUEM *Mesue* & *Arabes* reliqui lapidem *Lazuli* vocant Græci *λάζυλος*, Latini *Cyanon*, & aliquando *Cyaneum*, lapidem stellantem, radiantem, & ceruleum nominant. A Gallis prærogatiua quadam absolute, & sine adiuncto lapis vocatur. Interdum ab *Auicenna* & *Serapione Armenus* & *Armeniacus* dicitur.

Discrimen inter lapidē Armenium & Lazulū.

Diffident tamen inter se *Armenus* & *Lazulus*, hic siquidem aureis stellulis, & velut radiis micat cum cæroleo flutescentibus, ille maculis multis, & viridibus, & cæruleis, & quibusdam subnigris distinguitur: unde Itali *Verdazuro*, quasi viride ceruleum appellant. Vtriusque tamen vires adeo affines sunt, vt alter alteri facile substitui possit: in iisdemque fodiis vterque fere reperitur, & maxime in ærariis venis & argentariis: porius tamen *Lazulus* in aurariis, à quibus maculas & puncta aurea mutuatur quamplurima.

Is vero vt pulcherrimus, sic & optimus. & multum expetitur, non modo ad mulierum armillas, & alia ornamenta, sed etiam medicamenta.

Vires.

Gestatus *Lazulus* confert visui, & a-

nimum exhilarat. Præparatus & sumptus multa commoda pollicetur; nam tritus & lotus, vt decet, potenter & innoxie humorem melancholicum purgat. Vltus & ablutus interiora recreat. Superstitiosum est nimis, quod de eo multi scripserunt, hominē quippe blandum, diuitem, & bene fortunatum asserentes, qui illum gestarint.

CAP. IX.

De Magnete, seu lapide Heracleo.

NIHIL in orbe toto natura mirandum magis creauit *Magnete*, quem *D. Augustinus* mirabilem ferri raptorem vocat; quem cum primum vidi, inquit, vehementer exhorui: quippe cernebam à lapide ferreum anulum raptum atque suspensum: denique tanquam ferro, quod raptuerat, vim suam dedisset, communemque fecisset, idem anulus alteri admotus est, eumque suspendit; sic accessit & tertius, & quartus; iamque sibi per mutua circulis nexis, non implicatorum intrinsecus, sed aduentium extrinsecus, quasi catena pependerat annulorum. Eadem scribuntur à *Plin. lib. 34. sua historia c. 14.*

Augustinus de Magnete.

Eius autem trahendi ferri virtus primum innotuit cuidam armentario, cuius calceis cum ferrei clauis essent confixi, is armenta sequens in monte *Inda*, ad quendam locum venit, vbi *Magnes* copiosus latitabat, ex quo vix discessit, nisi clauis extractis, aut crepidis relictis, & baculo altera parte ferrea cuspe armato.

Cuinā virtus Magnetis primo innotuerit.

Ille autem pastor vocabatur *Magnes*, à quo & lapis hic hucusq; nomen retinuit. *Nicaner, Plin.* Dicitur & *Heracleus*, nō ab *Heracleo* inuētore, vt credidit *Taisnieri*, sed ab *Heraclea* *Lydiæ* ciuitate, vbi laudatissimus gignitur. *Syderites* adhuc alio nomine vocitant, quod ferrum alliciat, trahatq;. Et aliquando lapidē nauticum, quod nautis plurimū inseruiat.

Magnes unde habeat nomen. Vnde dicatur Heracleus. Syderites. Lapis nauticus.

Agnoscentur vero quinque eius dif-

Magnetis species.

pp 2 seren-

ferentia; prior dicitur Æthiopicus, secundus Magnesiacus; ille ab Æthiopia regione, hic à Magnesia ciuitate defertur.

Tertius inuenitur in Alexandria: quartus in Echio Bæoriæ, quintus omnium pessimus in Capo Verlychi Natoliæ. Est enim læuis & spongiosus instar pumicis. Æthiopici omnibus præstantiores iudicantur: atque omnes cuiuscunque generis sint eo meliores, quo magis carulei. Laus quoque summa datur ponderosis, & potenter ferrum trahentibus.

Meliores qui.

Quidnam Magnetis vim attrahenti ferrum impediatur.

Adamas autem impedit, ne ferrum trahatur à Magnete, vt etiam allium eidem affictum. Tam valida enim illius in trahendo ferro virtus non est, quin facile possit eludi, obscurari, superari: Vnde ridiculum credo, quod scripsit Taisnerius, quasdam naues clauis ferreis compactas, mare Æthiopicum oberrantes, & tempestate ad promontoria agittatas, in fundum à Magnete attractas fuisse, aut saltem clauis Magnetis virtute extractis, in mille partes dissolutas. Hæc enim vetularum sunt infomnia, viri docti calamo nimis indigna.

Quomodo Magnes ferrum trahat.

Attrahit autem Magnes ferrum tanquam sibi simile, ad sui conseruationem & alimoniam: ob id eius scobs solet in pyxidibus asseruari: respicitque partem Aquiloniam, tanquam matricem, vnde ad Antarcticum dirigi nautis dicitur.

Theamedes.

Gignitur & in monte quodam Æthiopiæ lapis alius oppositæ virtutis, quem Theamedem nominant, qui nempe ferrum omne respuit, abigitque.

Vires.

Sunt, qui Magnetem vltum pro Hamarite vendunt, magnum tamen est inter vtrumque discrimen, vt ex singulorum descriptione patet. Dioscor.

Magnes, præter dotes enumeratas, quasdam adhuc medicas habet, vnde ad emplastrum diuinum, & alia medicamenta accedit. Sunt, qui putant, Magnetem per os parua quantitate sumptum adolecentiam conseruare: Ob id Rex Zeilan

fertur patinas ex Magnete iussisse confici, in quibus cibus eius coquatur. Garcias ab horto.

CAP. X.

De aliis quibusdam gemmis, in medicina rarius vsurpatis.

INFINITÆ, pene dixerim, aliarum traduntur gemmarum, & aspectu perpulchrarum, ac elegantium, & viribus non temendis insignitarum, quarum quod rarissimus sit vsus, de singulis singula capita constituere non decreuimus: Satis enim est, si nostro satisfaciens instituto, eas tantum accurate describerem, quæ Officinæ à nobis instructæ confectiones ingrediuntur. Ne tamen Pharmacopœus gemmas adeo paucas esse existimet, hoc vnico capite, velut in fasciculum & breuem epitomem, alias plures simul contraham.

Inter eas autem frequenter occurrit *Thurcheſa* *Augites*. *Eranus*, *Turcheſa* Gallis, *Peruzaa* Arabibus, *Callais*, & *Augites* Plinio dicitur; cuius color ex cyaneo, & viridi eleganter videtur confuse mixtus. Nascitur in India, præcipue circa montem *Cokas*.

Iaspis viridis est lapis, aut magna sui parte viridi commixtus & elegans, cuius species omnes recensere nimis esset fastidiosum; nam

Iaspidis esse decem species, septemque feruntur.

ait Macer. Vim habet insignem ad sanguinis fluorem sistendum.

Sumpsit Hamarites gracum de sanguine nomen;

Gestatu enim & sumptu sanguinem vndeunque fluentem cohibet. È Iaspidū genere creditur: est enim lapis virefcens, variegatus, & guttis cruentis confusus.

Achates sic dicitur à fluuio Achate, in quo reperitur. Eius multa dantur discrimina, sed vulgatiores ex obscuro candidat, venis quibusdam modo rubellis, modo nigellis intercutantibus. Pyrrhus

rex

rex elegantissimum fertur habuisse, in quo nouem musæ sola naturæ manu erant sculptæ. Visus est aliquando Achatès, instar coralli rubeus, *Corallochates* ob id dictus.

Corallochates.

Amerhy-stus.

Amerhytus lapis est ex India delatus, colore purpureus, violaceo permixtus, leniter quasdam flammulas emittens. Eius quinque species perhibentur: communior violacei est coloris, refertque eius species quædam vini colorem aqua multa diluti. Ebrietatem quidem impedire, sed in somnia excitare dicitur.

Vt adamas laudatur ex candido coruscans, Smaragdus viridis, Carbunculus flammeus ac rubeus, Saphyrus cæruleus, Chrysolitus aureus; sic *Opalus* varius, cui ignis Carbunculi micat, est, Amerhysti purpurea fulgens, Smaragdi mare vitæ; atque cuncta pariter mixtura incredibili lætentiâ, nihilque inter gemmas pulchrius esse potest. A Plinio *Paderos* vocatur. Nascitur in insula Zeilan inque multis aliis Indiæ regionibus, in quibus *Argenon* nominatur. In Ægypto etiam inueniuntur quidam *Senites* nuncupati.

Opalus.

Paderos.

Argenon.
Senites.

Est *Opalus* alius minus elegans & nitens, quem *Pseudopalum* & *Oculum catti* nominant. Vt verò vero *Opalo* minus pulcher sic minus expeditus. Forfan is est lapis, qui ab Isidoro *Ophthalmius* nominatur.

Pseudopalus.
Oculus catti.

Ex *Opalorum* genere est alius lapis, qui à *Pardalis*, seu *Pantheræ* animalis variegato colore *Panthera* nominatur. Nam

Panthera.

Pantheram patet esse feram diuersicolorum,

ait Macer. Tot autem virtutes, quot colores habere creditur.

Selenites.

Selenites, quod imaginem Lunæ refert, sic dicitur. Lapis est ex candido, melleoque fulgore nitens, qui ad incrementum aut decrementum Lunæ, & crescere, & decrescere videtur. Eius

quædam species pallidior, alia viridior deprehenditur.

Girasola quibusdam *lapis solaris*, aliis *Leucopetalos* dicta, inter gemmas reponitur, quæ ex candido nitent, & aureum fulgur emittunt.

Girasola.

Est quædam gemma non ignobilis *Dionysia* dicta, quæ trita & sumpta vini saporem ut unque refert, ebrietati resistit: sic à Poeta describitur:

Dionysia.

Nigra micat rubeis Dionysia confusa guttis.

Beryllus gemma est alias multas eisdem nominis sub se complectens, quarum alia maris viriditatem referunt, alia pallidiores, alia flavescentes, & ex aureo colore fulgentes, quæ *Chrysoprasi* sæpe vocantur: alia olei coloris, alia aliiu ita, ut noue eius varietates enumerentur. *Beryllus* obscure micat, ni forma sexangula poliatur.

Beryllus.

A paucis annis ex Hispania noua delatus est lapis variegatus, ex viridi & lacteo permixtus, quem *Nephriticum* nominant. Is enim brachio alligatus, mira proprietate calculos atterit, & cum vrina propellit.

Nephriticus lapis.

Ætites est lapis veluti prægnans, alio cum quatitur, quasi sonante. Ab Aquilis nomen habet, à quibus ut multi ferunt, defertur, ad ouorum calorem contemperandum, ne nimis calefiant, dum incubantur. Alii aliter sentiunt, & sæpe falsa enuntiant. Vt sit, iste lapis creditur partum accelerare, si femoribus alligetur; retardare, si super stomacho, aut inter gemmas gestetur. Eius quatuor differentiarum notantur, quas ex Plinio quis ediscere quit.

Ætites.

Lapis Iudaicus à natali solo nomen habet. Candidus est, forma elegantissima, glandis magnitudine, & lincis inter se æqualibus, veluti torno factis distinguitur. Tritus, ac læuigatus, & sumptus calculos in renibus & vesica comminere dicitur.

Iudaicus lapis.

Chrysolapis.

Chrysolapis interdiu subpallida est, ac fusca, noctu vero ut ignis splendescit. In Æthiopia nascitur. Rarissime tamen ad nos deuehitur.

Alias penè innumeras recensent, & Plinius, *cap. 10. lib. 37.* & qui de lapidibus libros in lucem ediderunt. Sed multa sæpe scripsere, quæ nec norunt, nec viderunt vquam: atque multos interdum lapides quadam affinitate coniunctos, pro eodem vsurpant, & sæpe eundem multis nominibus designatum, multiplicem constituunt. Infinitæ enim sunt lapidum nomenclaturæ, ait Plinius *c. 11. eiusd. libri.*

Superfunt & alii lapides eximie virtutis, & multum pretiosi, sed quia ex animalibus desumuntur, cuiusmodi sunt vniones, seu margaritæ, lapis Bezaar, & alii multi, de his in libro de medicamentis ex animalibus, aut eorum partibus sumptis agemus.

CAP. XI.

De lapidibus quibusdam medicatis, nec pretiosis, & primum de Marmore.

*Marmoris species.**Nobilissima.*

MARMOR notissimum & durissimum lapidis genus est, cuius tot videntur discrimina, quot loca, è quibus eruuntur. Omnium nobilissima hæc dicuntur, Phengiticum, Parium, Zeblicum, Porphyrices, & Ophites. Probantur vel improbantur omnia colore, nitore, perspicuitate, duritie. Quod vel viride est, vel pluribus coloribus variegatum, sic quoque durissimum, & pulcherrimum, & præstantissimum habetur. Laudatur quoque plurimum eximie candidum & solidum, hoc seligendū ad vnguenti Citrini confectioem.

Phengiticū marmor.

Phengiticum marmor maxime niter, imaginesque reddit. Eo constructum est à Nerone Fortunæ templum, quod intus ad eo nitebat, vt etiam clausis foribus & fenestris perpetua claritas perciperetur.

Parium non vniusmodi est. Aliud enim candidissimum, quod in Italia frequentissimum est; aliud cinereum; quoddam viride; aliud ferreum. Hoc postremum tam durum est, vt ex eo nonnulli incudes faciant.

Zeblicum in Missena inuenitur: Omnium mollissimum est, & aduersus venena prodesse creditum. Si ita est, hac conditione cæteris marmorum generibus antecellit.

Porphyrices marmor rubeis vt plurimum maculis variegatur; ex Ægypto deferri solet, quod maculis candidis distinguitur, *Leucosticton* nominatur. Ex eo pilæ & molulæ fiunt optima & elegantes.

Ophites, seu *serpentinum marmor*, partim viride est, partim aliis coloribus multis corii serpentum instar variegatum, vnde nomen Maculæ frequentiores in vulgariori pallidæ sunt, cum aliis valde dissimilibus.

Sunt & marmorum genera à viris & regionibus nobilitata, vt marmor nigrū Luculli, vt marmor Augusti, Tyberii; vt Ægyptium, Thebaicum, Ephesium, Lacedæmonium.

E marmorum generibus est Alabastrices, sic ab Alabastro vrbe Ægyptiæ dictum, plerumque album & perspicuum, quo & imagines sculpuntur, & vasa excipiendis, & conseruandis vnguentis idonea fieri solent.

CAP. XII.

De Crystallo.

CRySTALLUS non est aqua congelata, vt plerique existimant, sed lapis mineralis, albus, pellucidus, aqua clarissima modo nitens. Ex humore aqueo & purissimo, non frigore, sed vt multi volunt, diuini cuiusdam caloris virtute concreto, ortum ducit. Neque etiam ex glacie fit, licet ea id illi nomen dederit, & inter nives soleat inueniri, sed ex humore sui generis. Nam glacies igni excalesceta facile liquescit;

*Parium.**Zeblicum.**Porphyrices.**Ophites.**Alabastrices.**Crystallus quid.**Vnde oritur.*

liquefcit; Cryftallus vero non nifi ignibus circumdata affidueque vento & flammis agitata liquatur.

Inter lapides autem & fub terra cryftallus cœcra reperitur, etiam in regionibus æftuofiffimis, in quibus humor cryftallinus, tum à caufa vniuerfali dicta, cum potentia quadam terreftri lapidefcit; non fecus ac *succinam* & *corallium*, quæ primum fuerunt humor, dein in lapideam foliditatem, non frigore, fed materię aptitudine concreuerunt.

Cryftallus eligenda puriffima, perlucidiffima, ac eximie nitens. Ex ea non tantum calices, vafa, armillæ, & alia pleraque elegantiffima fiunt opificia, fed etiam medicamenta quædam parantur. Eius pulvis *unguenti Citrini* compositionem ingreditur, ad dentificia commendatur, & alia medicamenta ornatui inferuentia.

CAP. XIII.

De Gypfo.

GYPSUM cuique notiffimum, præfertim Lutetiæ, cuius mœnia, ædes, palatia, magna ex parte gypfo cæmentantur: fodinæ fiquidem illius suburbianæ totæ gypfatæ sunt, nec filicem, aut alterius generis lapidem in earum cuniculis inuenire facile eft.

Est vero Gypfum lapis candidus, utunque nitens, in laminas facile fciffilis, adificiis & muris fruendis idoneus. Crudum gypfum vix ad ædium fabricas vfurpatur; fed in furno coquitur, donec tabefcat, plane abefcat, & in puluerem citius redactur; qui aqua dilutus, mox lapidefcit. Antequam tamen induruerit, fidelia agitur, fubigitur, duciturque, vt citius reddatur molle, & fequax ad alios lapides simul agglutinandos, & alia opera induftriole fingenda. Præftantiffimum eft recens coctum, nam diutius afervatum humidius eft, & aquæ immixtum non ita folide lapidefcit.

Eius duo notantur discrimina; vulgatius, quod obfcure nitet; alterum ratius, quod in laminas finditur, fere *specularis lapidis*, aut *talchi* modo splendens, vnde multi *Talkum*, improprie ramen nominant. Est enim *Talkum* magis & tenue, & squamosum, & album, & lucidum. Sunt, qui Selenitem vocitant. Agyrtæ nonnulli ex talcho arte deceptoria oleum parant ad vetulas fucandas, erugandasque, & ad faciei nigredinem dealbandam, ficque imprudentes mulierculas, quæ deformitatem ægre ferunt, vanis pollicitationibus quotidie fallunt, caute, nec illicite (*conferendi enim & volenti non fit iniuria, neque dolus*) in illarum crumenas manus iniiciat.

Gypfum vim habet astringendi & obstruendi, inquit Dioscor. Sanguinisque eruptiones & sudores cohibet. Ob id vtiliter ad emplaftrum contra rupturam accedit, & ad alia medicamenta externa, quæ ad meatuum laxitatem imperantur. Per os autem non fumendum, quia strangulationis modo interficit.

CAP. XIV.

De Calce.

CALX & gypfum, duo funt lapidum fciffimul agglutinandorum in ædificiis diuturnum cœtruendis vincula, nam pauperum ædiculæ fola fere terra fubacta, aut luto cæmentantur. Sed gypfum postquam femel aquam ebiberit, & coierit, eius eft impatientiffimum. Calx vero, & aqua nutritur, & diutius ac melius conseruatur. *Calcem* cum dico, coctam intelligo, quæ alba multum eft, facile pulverabilis & friabilis, & aquæ effufione ignibilis.

Cruda vero lapis eft durus, ponderosus, aqua quæ nec diluitur, nec incandefcit, ob id non calx absolute, fed lapis calcarius appellatur.

In quibus antea terris calx reperitur, in his

Vfus.

Gypsum
quid.

Speciei

Talkum.

Vires.

Calx cruda.

Calx optima qua.

his gypsum nullum; ut in quibus gypsum, in his nullus lapis calcarius effoditur. Calx ea optima est, qua superfusa maximos strepitus edit, & igne concipit, eaque recens, & admodum cinerea, nam verus albius est, & infirmior, quam scilicet aer ingressus est, & imminutus est ignis.

Fit quoque calx secundum Dioscor. ex buccinorum marinorum, cochlearū & ostreorum testis, tam diu igni combustis, vsquedum vehementer inalbuerint.

Ex calce vina & auripigmento eximium paratur psyllothrum, quo partes hispidae facile depilantur. Pyrotica quoque; ex illa fiunt, paucis adhibitis, quæ partem, cui admoventur, inurunt, & elcham relinquunt.

Aqua calcis

Pluries aqua pluuiali, aut fontana calx elota, vtiliter vnguentis permiscetur, quibus vlcera cadauerosa curantur. Aqua extincta, & bis terve lota, si denuo in aquam proiecta abluatur, ea posterior aqua valde conuenit vlceribus pudendorum, & aliis aliarum partium phagedenicis, cadauerosis, & curatu difficillimis. Pluries enim lota mordacitatem omnem exuit, & acris esse desinit, calefacit tamē & siccat manifestissime; proinde vlceribus confert exsiccaendis, & ad cicatricem perducendis.

CAP. XV.

De lapidibus Spongiarum.

Sexus.

Spongiarum differentia.

Spongiæ proximam plantis, non animantibus, habeat naturam; crescunt enim, augenturque, sed non sentiunt, contra multorum opinionem. Earum quasdam Dioscorides mares facit, tenui fistula spissas, quarū duriores tragos nominant; alias foeminas, quæ contrarias dores habent. Aristoteles quatuor varietates earum agnoscit; alia, inquit, rara, qua amyliissima sunt, alia spissa, qua mollissima, alia tenuissima, qua duriores, alia spississima, & validissima, quæ

Achilleus nuncupant. Quæ summis saxis nascuntur, duriores sunt; quæ in tranquillis tractibus maris, molliores.

Nobis autem tres Spongiarum differentiarum notissimæ; prima, & vulgatissima, & mollissima raras, & patentissimas fistulas habet, magnitudine & forma hepatis humanum referens. Secunda densior & minor, duriorque, ac fistulis minoribus petua. Tertia densissima, valida, cinerea, & Aleyonio similis. Omnis spongia fungus marinus solet vocari.

Fungus marinus.

In spongiis autem lapides vel concrescunt, vel aliunde appulsi stabulantur, inquit Plinius. Vtrique satis noti sunt, in omnibus enim fere spongiis inueniuntur. Seligendi vero, qui his innascuntur, quibus vis ad frangendum calculum datur. Eam tamen non adeo validam Galenus putat, ut eum, qui in vesica stabulatur, lapidem comminuere valeat.

Lapis spongia.

Vires.

CAP. XVI.

De lateribus.

NON ex gemmis solum & lapidibus, sed etiam lateribus, & fractis, & antiquatis, atque etiam ex solea detrita, sæpeque ex luto Medicus opem largitur ægrotis. Nihil enim est qualitatis expertus, que qualiscumque fuerit, à perito & probato Medico opportune usurpata prodesse potest.

Multa autem sunt, quæ recentia efficacissimas vires habent; inueterata vero exolescunt, & qualitatem amittunt, ut medicamenta vulgaria; alia vix nisi antiquata, medicata, ut lateres, qui de nouo cocti muris tantum ac ædibus construendis inferunt; veteres medicis vsibus optatissimi, & efficacissimi. Hoc ex oleo de lateribus constat: quod ad morborum multorum curationem eximiis viribus pollet, ut in Officina nostra docuimus.

SECTIO III.

raptus, lites, homicidia, pugna. Si vero quis eo bene utatur, non solum ad vitæ subsidia, sed etiam sanita:is tutelam, intro sumptum valde prodesse creditur. Non de Chymistarum auro potabili, vel potius esculento loquor, plebeculam, quod mendaciis & vanis expectationibus reficit, vel potius decipit. Demus enim licet liquorem quendam flavescentem, auriliquati æmulum arte chymica paratum, is tamen nullus est insignis in medicina vsus, tatum abest, vt elephantiasim, hydropem antiquatum, & alios morbos deploratos sanare, & senectutem tardare, & iuuentutem conseruare vegetam ac floridam valeat, vt ipsi iactant. *Natura siquidem auri cum longissime distet à nostra natura, neuiquam nostra per illam licebit instaurari, ait Scaliger. exercit. 272.* Multa enim cū sint nostræ naturæ similitiora, eidem reficiendæ conuenientiora; estque absurdum dicere, aurum alere, & substantiam nostri corporis reparare, atque in illam ipsam mutari: sic enim qui auro vesceretur, tandem fieret aurum.

Aurum non alere nec substantiam nostri corporis reparare.

Medici igitur aurum non destruant, vt dissoluāt, & bonitatem natium amittendo, alienam & inutilem, & sæpe noxiam inducant. Sed melius vel in tenues bracteolas, vel scobem, ac indiuidua corpuscula comminuunt, vt ad partes facilius sese valeat insinuare.

His apparatus modis vtiliter accedit ad confectionem *electuarij de gemmis & pulueris latifecantis Galeni*, optimeque permisceatur medicamentis corroborantibus. Soleo ego feliciter ditioribus puellis fœdis coloribus detentis, pro chalybe præparato limaturam auri, cum aliis quibusdam idoneis medicamentis in forma catapotiorum, & aliquando tabellarum præscribere.

Vires.

Auri medicatæ vires multæ quidem sunt, non tamen tot ac tantæ, quantas Chymiatræ prædicant. Laudatur potif-

simum ad melancholicos, & præternaturam tristes exhilarandos.

CAP. II.

De Argento.

EST quoque *argentum & anima & sanguis mortalibus.* Ab auro enim omnium metallorum est præstantissimum, quod nulla verustate rubiginem contrahit, nec deterius euadit, sed semper acidum, splendidum ac syncerum, quod facile ducitur & liquatur. Fit in terræ visceribus ex hydratgyro mundo & candido, & ex sulphure puro, claro, firmo, & albo æqualiter simul contemperatis. Sicque candidum & fulgens redditur, propterea quod calor sulphuris bene mundati, vt loquuntur Chymistæ, dealbat & subtilius reddit, adeoque exliccat, vt fonorum, durum & tinnulum euadat.

Argentum esse animam & sanguinē mortalibus.

Argentum unde fiat.

Solum autem inter metalla splendorem videtur emittere translucidum: Sua enim in fodina, quasi lux est in tenebris, veluti rudimenta stellarum referēs; magis tamen multo splendet purum, & igne examinatum, & septies repurgatum, cui connexa sunt, quæ Psalmista *Psalm. 11.* sic cecinit; *eloquia Domini, eloquia munda, argentum igne purgatum.* A Chymiatris Lunæ comparatur, cuius nomen mutatur, sed non qualitates æmularur.

Auro censetur frigidius, cuius tamen vires & dignitatem quadantenus refert, secundum perfectionis & puritatis gradum obtinens: Sua naturali complexionone frigidum & humidum est temperate, vnde membris spiritualibus auxiliari creditur. Multum quoque valet ad cordis palpitationem; ipsum namque roborat, & hæmatosim adiuuat; efficitq; laudabiliorem. Ex eo arte Spagyrica oleum educitur morbis cerebri pluribus commendatum; Dogmatici tamen, seu veri Medici tantum solent in medicamentis eo vti vel in scobem, vel in tenuissimas laminas redacto, perinde vt auro. *Qui se- cius faciunt, in labore dolus.*

Vires.

Dogmatici veri Medici.

CAP. III.

De Stanno.

STANNUM aliud metalli genus est in fodinis cum argento inuentum, quod Plinius *plumbum candidum* vocat ad differentiam plumbi nigri, quod velut argenti stannique quoddam purgamentum in fornace remanet. Qui Ioui sacrum faciunt stannum, id ex hydrargyro, puro, claro, & ex sulphure crasso & immundo generari dicunt.

Stannum unde fiat.

Stanni & plumbi communia qua.

Sunt porro multa plumbi & stanni inter se communia; neutram enim rubiginem contrahit, sed potius squalorem & sordiciem quandam, plus tamen plumbum, quam stannum: neutrum quoque valde sonorum est, nec valde durum. Plumbo tamen durius stannum & magis tinnulum.

Est vero stannum vel simplex & purum, ac prope defæcatum; vel impurum & ex aliis metallis compositum, quod naturam, vel artificio tale redditur, cuius multæ sunt differentie pro rerum mixtarum ratione & diuersa earundem proportionem. His autem vires rerum, ex quibus componitur, mixtionem respondent.

Stannum duplex.

Multis vero vsibus humanis inferunt stannum: verum ex eo rarissime medicamenta parantur, sed vasa sæpissime, in quibus illa ipsa reponuntur & seruantur. Audio, Chymicos oleum ex Stanno parare, ad vulcerum & vlcerum curationem commendatum, sed alia prostant medicamina, & paratu facilia & vtiliora, & ad id præstandum efficaciora.

CAP. IV.

De Plumbo.

Μολυβδον seu *plumbum* secundum Chymistas & Saturno dicatur, & Saturnus dicitur, atque ex ipsorum iudicio ex hydrargyro impuro & crasso & sulphure modico & impuro generatur. Non

solum autem in terræ latibus inclusum, sed sub dio positum crescere perhibetur, atque ideo recta sua gravitate labefactare existimatur, inquit Cardanus, qui eius quatuor facit discrimina, vulgare, album, quod multi *stannum* appellant, *Bisemurum* huc que incognitum, & quod è Stibio paratur.

Plumbi cics.

Plinius agnoscit tantum vulgare seu nigrum, & album. Nigro duplicem originem tribuit: aut ex sua, inquit, nascitur vena, nec quicquam aliud ex se parit; aut nascitur cum argento, mistisque veis conflatur. Primus liquor, qui in fornacibus fluit, album *plumbum* & *stannum* vocatur; secundus *argentum*, quod remansit, Galeno dicitur, & Latine *plumbago*, ex qua plumbum elicetur.

Plumbago.

Extrahitur quoque è gleba quadam plumbaria, è fodinis eruta, quam lapidem *Molibdoidem* nominant. Secretum autem & liquatum plumbum, adhucque calens aqua frigida perfunditur, quousque scoriam quandam exuat, quæ *recrementum plumbi* nuncupant.

Lapis Molibdoides.

Ad vsum autem medendi ex plumbo fiunt mortaria & pistilli, nec non turundæ fistulosæ, canulatas dicunt, internis & profundis vlceribus dicatæ, quæ aliis quibusvis etiam aureis æque sunt efficaces.

Paratur quoque pulvis è plumbo ad vlcerum exsiccationem commendatissimus. de quo mentionem alibi fecimus.

Est autem plumbum refrigeratoriæ facultatis, ait Galenus; ipsumque Chironiis, quæ vocant, vlceribus & cancris & putredinosis, tum ipsum per se, tum quibusdam aliis permixtum conuenit. Elotum vero, vt etiam vltum vires habet commendatitias. Abluendi & vrendi modum, & qualitates & effectus docet Dioscorides. Ex plumbi adhuc la-
minis cerussa sit, de qua mox ageatur.

Vires.

CAP. V.

De Aere.

ÆS Veneri dicarum, ab insula Cypro, in qua laudabile & copiosum eruitur, *Cuprum* vulgo dictum, vel aurei coloris est, ob id à multis *Aurichalcum* dictū, vel ad rubedinem accedit, & absolute æs dicitur: quod apud veteres magis fuit in vsu, quam aurum, vel argentum, vel ferrum: Nam prima hominibus mōta fuit ex ære, vnde *ararium publicum*, vnde *as alienum*, & *quæstor ararius*. Itemque bellatorum arma olim non ex ferro, sed ex ære fuerunt, vt etiam statuæ & templorum valuæ.

In Pharmacopoliis autem hæc passim occurrunt, *Æs vstum*, *flos æris*, *squama æris*, & *ærugo*, sed quæ singula sint, omnes lectionis Pharmacœuticæ studiosi non certo dignoscunt. *Æs vstum*, inquit *Dioscorides*, fit è clauis solutarum nauium, fictili crudo compositis, subperso sulphure, cum sale pari: Omnibus vicissim inspersis, fictile circumlito creta singulari spiramento, fornacibus inditur, donec percoquatur.

Astringit, exsiccat, reprimat, extenuat, attrahit, vlcera purgat, & ad cicatricem perducit, vitia oculorum emendat. *Diosc.*

Flos æris fit, cum fornacibus æs fustum in receptacula delabitur per colla fistularum ad ea pertinentium. Et antequam cœat in massam duram super ipsam adhuc ignitum, aqua frigida infunditur: Tum siquidem repentinò concretu ac densatione velut expuitur, & erumpit *flos* ante dictus. Vapor quoque concretes delabitur granulis milio proximis ac rubidis, quæ pro *flore æris* habentur.

Squama seu Batitura æris Squama vero seu *Batitura æris* fit, dū id malleis percutitur: Præstantior est ea, quæ ex ære, quo clauis fiunt, excutitur, *Helitis* proprie dicta. Omnium deterrima, quæ ex vili promiscuoque ære, aut candido habetur. Astringit, extenuat,

reprimat, erodit, nomas coærcet, & vlcera ad cicatricem perducit. *Vires.*

CAP. VI.

De Aerugine.

ÆRUGO non tantum pictoribus inservit, sed etiam Medicis, qui eam multis medicamentis permiscunt, curandis vlceribus dicatis, cuiusmodi est, medicamentum Galeno, *Lite* dictum, atque alia multa, quæ ipse describit *lib. 2. comp. med. gener.*

Est autem ærugo, non quidem æris *Ærugo quid* flos, vt putarunt nonnulli, sed *quadam* velut *rasura viridis*, quæ illius laminis acciti vapore madidis effloruit.

Eius duæ traduntur à *Dioscorid.* varietates; vna vulgaris, simpliciter *ærugo* dicta; altera *Scolecia*, seu in vermiculorum speciem effigiata. Eaque duplex, fossilis vna, & altera factitia. Vtraque autem rarissima; altera enim non queritur aut quærita non reperitur; altera non præparatur. *Species.*

Vulgaris autem copiosa est, & venalis vbique reperitur, & multis paratur modis, quorum vsitatio est, qui scit fit.

In dolium aut aliud vas satis amplum *Æris præpa-* acutum acerrimum infunditur: vas *randi mo-* neu & inuersum superponitur, præsertim concameratum: Si id planum fuerit, ita obstruatur, vt nullum habeat spiraculum: post decem dies exempto opetculo, insidens ei ærugo deradetur. *dos.*

Hoc adhuc modo visitatissimo habetur. *Æris* lamina vna aut altera in dolio acutum continente ita suspenditur, vt acutum non attingat, & elapsis postea diebus adnata ærugo deraditur. Quin etiam ex laminis iisdem aceto maceratis haberi potest ærugo.

Qualitatem habet acrem, digerentem, attrahentem, & liquantem carnem non modo teneram, sed etiam duram. *Galen. 9. simpl.* Non tantum vero gustum mordicat ærugo, sed ipsa etiam vlcera.

Quod *Vires.*

Cuprum vnde dicitur. Aurichalcum vnde. Vnde as.

Æs vstum.

Flos æris.

Squama seu Batitura æris.

Quod si eius pauculum cerato non pauco admiscueris, id, quod ex ambobus erit mixtum, citra morsum extergeat. *Falluntur autem multi in multis compositionibus, quibus non recte sarcoticam, aut epuloticam facultatem ascribunt, ut ipse, cum ipsa id præstare nequeant, verum ea, quæ ex ipsis composita sunt.* Galen.

CAP. VII.

De Ferro.

FERRO vix quicquam communius, vixque aliquid & vtilius & nocentius. Neque enim ædicula aut stabulum, nec nauicula, neque quæ ad hominis vestitum & alimentum spectant, sine ferro fieri, aut haberi, aut parari queunt. Nullum siquidem labor suscipitur, nullum opus absoluitur sine ferri adiutu. Omnes enim artifices ferreo quodam instrumento, ut agant, opus habent. Omnia specialius nolo persequi, cum satis etiam rusticis innotescant.

Documenta.

Ex eo autem non solum vomer, serra, securis, falx, forfex & acus, sed & enses, hastæ, iacula, sagittæ, & bombardarum globi, quibus non tantum ciuium ædes, sed ciuitates & propugnacula ruunt, homines enecantur, & mille cædes perpetrantur. Quod ægre ferens Plinius, *Ferro, inquit, utimur non cominus solum, sed etiam missili volucrig, nunc tormentis excusso, nunc balistis, nunc vero pennato: ut ocyus enim mors ad hominem perueniat, alitem illam facit, & pennas ferro tribuit.*

Quid si vidisset Plinius Bombardas, seu tormenta bellica, quibus nunc non modo urbium mœnia, sed montes & saxa ruunt, & dimouentur?

Ferrum autem tot malorum causa non est, sed humani fraus ingenii sceleratissima, quæ pessime ferro utitur, quod ex se malum haudquaquam iudicandū. Ex eo enim abscessus seu vomica aperitur, sanguis putridus in venis educitur, empyemat's purulenta sanies extra thoracem eicitur, ossium fragmenta, aut

aliæ res cerebro moleste extra caluariam ducuntur, confecti carie dentes euelluntur, vlcera cadauerosæ caro tollitur, membrum putre, ne in consortium totum trahat, abscinditur. Quid plura? ferro vix vita, imo nullo modo carere potest, alioquin pro domibus speluncæ vnguibus effodiendæ, & belluarum morte victandum.

Sunt autem ferri duo genera; vnum *Ferri speciei.*

generis nomen retinens, absolute *ferri* dicitur; alterum quod magis defæcatum, *chalybem*, & ab acie, quam gladiis ex eo factis præbet, *acierium* vulgus Gallorum nominat. Illud rursus duplici *Species chalybis.*

discrimine agnoscitur, vnum enim est, quod & liquefit & ducitur, ex quo nempe multa fiunt instrumenta rustica; aliud, quod liquefit quidem, sed non ducitur, & facile frangitur, ex quo fiunt lebetes fusiles, & alia multa ad vsum culinarum. Post id operis, non inutile est, ut credit Scaliger *exercit. 88.* denuo enim funditur, ut etiam alterum, quod ipse scripsit tantum mollescere: vtrumque enim ignis vi ardentissimi liquari vidimus. Suntque nonnulli Lutetiæ, qui ferrearum ollarum fragmenta quarunt & emunt, quæ ad fornaces denuo liquanda conuehant.

Chalybs autem à multis dicitur *Chalybs quid. Vnde dicitur. Optimus quis.* *ferrum accurate defæcatum*, multique ex eo illum efficere iactitant. A Chalybone oppido Assyriæ nomen habet. Laudatur omnium maxime *Damascus*: Gladii enim Damasceni etiam ferrum scindunt.

Ex chalybis scobe paratur puluis, quæ *Crocus Martis.* Chymiatti *Crocum Martis* vocitant. Verum scobs ferri ut decet apparatus, æque valere comperitur. De vtroque in officina differuimus.

Ut autem ex ære sit ærugo, sic ex ferro *Ferrugo.* ferrugo, quæ ipsius rubigo est, à qua velut in vindiſtam, quod sanguinem effundat humanum, eroditur & absumi-

99 3 tur,

Ferri necessitas.

Ferrum ex se minime malum.

ur, & ferrum omne hominis cruore tinctam, quam mox rubiginem contrahit.

Scoria ferri.

Eruatur adhuc quoddam excrementum, quod modo *scoriam*, modo *squamam*, modo recrementum, modo stercus ferri nuncupant. *Squama* tamen seu *batitura* magis proprie dicitur, quæ è ferro, dum malleis percutitur, excutitur; recrementum siue stercus, quando tantum ignitur, expuitur.

Rubiginem ferri curandis vlceribus conferre assueverant, eaque Telephum Myrsinorum regem ab Achille fauciatum, sanatum scribunt: Ea enim, vt & scoria, stringit & siccat; vnde emplastris quibusdam exsiccatoris facultatis permiscetur.

Vites.

Ferrum autem omne vim habet roborantem, atque ex eo aquæ quædam Normannæ, *Forgenses* vocant medicatas, & eximias vires mutuatur.

C A P. VIII.

De septimo metallo.

SEPTIMUM metallum nonnulli dicunt esse *Mercurium*, alii *Electrum*, neutrum tamen vere metallum est, nisi potentia tantum tale *argentum viuum* dixeris. Verius metallum dici videretur *Stibium alterum* in signo *Chymistarum* Idolum, vnicum *Empiricorum Catharticum*, quo omne morbi genus expugnare iactitant, sed aliis aluum susque deque mouendo anxie perturbant, alios hypercatharsi semper molesta misere laceffunt, nonnullos interimunt, paucos sanitati restitunt.

Stibium alterum chymistarum idolum.

Historia memoranda de usurpato antimonio.

Medicus Anglus ex Paracelsistico genere, alioqui in arte Chymica valde insignis, inquit Louaniensis Medicus Corn. Gemma *libr. de diuin. natur. charact.* febre quadam detentus, vna cum vxore, tum huic, tum sibi ipsi porrexit antimonium præparatum, vt vocant. Illa quidem celeriter in maniam fortissimam versa vitam cum morte commutauit: hic

autem primo conquestus in somnia, vigiliasque continuas à deiectione non pauca ante septimum diem in delirium venit; à delirio statim factus est epilepticus: ex epilepsia in coma lethargicum incidit, cui quid apoplecticum misceretur. Eo sopore detentus triduum iustus ad insaniam rediit, horrendo que furore agitato, non multo post exspirauit, & à communi lecto communem vxori tumulum est ingressus.

A multis tamen tanto artificio præparatur antimonium, vt opportune darum miros effectus producat. Ex eo enim fit eximium quoddam sudorificum, quod nulli cedit. Nec improbandus est omnino puluis ille, quem *Stibij* florem appellant, qui à peritis artificibus paratus, & à doctis exhibitus, sæpe mirum in modum prodest. Huius parandi modum & exhibendi consuetudinem veri Medici solent aspernari, quod alia multo præstantiora habeant medicamenta, quibus morbis quibuslibet medentur securius.

Flos Stibij.

C A P. IX.

De Cerusa.

VT ferrum ferruginem, æs æruginem, Cerusa sic plumbum *plumbagem* quandam eructat, quam alij *cerusam*, alii *plumbi florem*, alii ex Galeno *g. simpl. psymmitihion* nominant.

Licet autem cerusa aceti beneficio erumpat, sicut & ærugo, non tamen vt ea viridis est, sed albißima, vnde pictores, quibus inseruit frequentissime, *album plumbi* vocitant. Fit autem ad hunc vel similem modum.

Infunditur acetum acerrimum æstate in vrceum oris lati, aut aliud fictile vas idoneum: superponitur lamina plumbea; ita operitur vas, vt nihil exspirer: vbi lamina fuerit resoluta, vt decimo die, & aliquando citius, aliquando tardius contingere solet, & deciderit crassamentum in fundum vasis, colligendum & sicandum

Modi conficiendi cerusam.

2.

dum; mox trusatuli mola terendum, cribrandum, deinde in massam aut pastillos cum pauco aceto cogendum & seruandum.

2. Fit adhuc ex scobe plumbi in acetum perquam acerrimum decem dies immersa & resoluta. Aliquando etiam ex laminis eiusdem infusis & derasis, iterumque maceratis & adhuc derasis. Atque hoc deuo repetito, donec laminae sint resolutae: tum colligitur rasura, teritur, cribratur, cum aceto cogitur.

Albissimam autem cerusam non modo pictores exoptant, sed & mulieres ad faciem fucandam, eius tamen indebito vsu dentes nigrescunt, carie eroduntur, & oris foetura nascitur. Laudatissima est *Rhodiacca*, vel illi similis, quae nunc *Puteolis* dicitur.

Qua optima.

Torretur porro cerusa fictili nouo, prunis flagrantibus, & vstione colorem rubrum acquirit, sitque non quidem *sandaracha*, ut quidam male putarunt, sed *sandix*, quae *minium* quoddam artificiale est, de quo *supra* mentionem fecimus.

Antequam autem cerusa in emplastrorum, vnguentorum & collyriorum veniat compositionem, debet preparari, hoc est, abluī, ut mediocriter desiccet & astringat, sine aliqua mordicatione, in liquore conueniente, ut aqua interdum simplici, saepe rosacea hoc modo:

Cerusa preparatio.

Cerusa quantitas idonea sumitur, in mortario lapidei cum pistillo ligneo teritur; dein aqua affunditur, agitur; tū quiescere permittitur: ubi in pileae fundo cerusa quiescerit, aqua abicitur. Rursus alia affunditur, agitur, residere crassamentum sinitur; aqua, ut ante, eiicitur, atque deuo noua immittitur: idque toties iteratur, donec aqua vltimo affusa & agitata pura & clara, & fordis omnis expers appareat.

His rite peractis, cerusa super porphyrio laeuiganda, siccanda, atque rursus terenda, cum aqua rosarum in pastillos

tingenda, & ad futuros vsus reponenda sunt, qui aceto terunt, & subigunt in massam; alii alio liquore intentioni accommodato.

Cerusa refrigerat, siccatur, astringit, extenuat, explet, ex crescentia leniter reprimat, & ad cicatricem perducit. Per os autem non sumitur, nisi periculose.

C A P. X.

De *Cadmia* vtraque, factitia & fossili.

CADMI^A, *Climia* Arabibus dicta, vel fossilis est, ac natiua, quae *Lapis Calaminaris*, vel *Cadmia lapidosa*, & *araria* nuncupatur. Ea enim artifices vtuntur, ad efficiendum aes luteum, quod officinae *Aurichalcum* & *Orichalcum*, vulgus *Lethonem* nominat.

Natiua autem reperitur saepius in metallorum fodinis, licet eorum sit expers. *Subflauus est lapis, admodum durus, luteum, dum accenditur, colorem eructans.* Non accensus autem bicolor apparet, videturque is esse lapis, quem *Albertus Didachon*, seu *Damonis lapidem* vocat. Aliquando in rimulis Cypri & torreatibus inuenitur *Lapis Calaminaris*, qui quod vnicolor non sit, à quibusdam *Iris gemma* vocatur, de qua *superius*. Reuera tamen nec *Iris*, nec *Didachos* est.

Cadmia fossilis quid.

Lapis Calaminaris. Iris gemma.

Cadmia vero factitia corpus est dense concretum ex fuligini aeris liquati in fornacibus, egesta flatu, & lateribus, cemitisque fornacum inhaerente. At si non terram, sed lapidem, inquit *Galen. c. 38. lib. 9. simpl.* nuncupare volueris, ex quo in fornacibus secernendo, partim fit *aes*, partim *Cadmia*, partim *Diphryges*, nihil sane retulerit. Quin & ex *Pyrite lapide* in fornacibus vsto fit *Cadmia*.

Cadmia factitia.

Sunt autem *Cadmiae factitiae* quinque varietates: Prima dicitur *Capnitis*, quae in ipso fornacum ore reperitur; estque tenuissima, exusta & nimia renuitate similis fauillae. Secunda est *Ostracitis*,

Capnitis.

Ostracitis.

itis, quæ magna ex parte nigra est, testaceamque faciem habet, & grauitatem maiorem; ob id in terram & infimam partem fornacis, seu in pauimentum delabitur, omniumque sordidissima est, & *Spodos*, seu *spodium* Galeno dicitur, de quo mox plura dicemus. Tertia & quarta in media fornacis parte reperiuntur, *Placitis*, nempe & *Botrytis*. *Placitis*, seu *Placodes*, quasi crustosa est, & segmentis quasi zonis quibusdam cincta, quæ minus ponderosa est, & lateribus fornacis adhærescit. Sub hac *onichitis* comprehenditur. *Botrytis*, hoc est racemosa, modice grauis est, facie & colore *spodii*, quæ fracta cinerulenta est, & ærugiosa. In editiore fornacis parte, quam *placodes* coacta reperitur & colligitur. Quinta est velut æris liquati tenuior *fuligo*, quæ superiori parti fornacis adhærescit, de qua post fusus.

Qua optima Omnis autem *Cadmia* in Cypri fornacibus optima & maxime, quæ ex eo lapide fit, quem dignitate quadam *Cadmiam* nominant. Fit quidem etiam in fornacibus argenti candidior, ac minus ponderosa, sed comparanda nunquam *araria*.

Vires. *Cadmia* leniter desiccatur, abstergit, & vlcera humida & putrescentia adiuuat, & ad cicatricem ducit.

CAP. XI.
De *Spodio*.

Nihil tam frequenter inculcatur in pharmacopoliis, vel potius auditur, nihilque minus intelligitur, quam *Spodium*, quod omnes, quotquot nouerim, pharmacopœi duplex constituunt, vnum Græcorum, & Arabum aliud; atque vtrumque, vt idem nomine, sic re & natura longe diuersum. Sed vt libere dicam, *Spodium* nullum Arabicum, nisi fictitium, vt alibi docuimus, moxque docebitur.

Spodium Græcorum ubi quædo fiat. *Spodium* Græcorum, quod vnicum est, in æris fornacibus inuenitur, vbi

pompholix, cui congener est, ac consociabile, sitq; tum, cum fauilla è metallo, dum coquitur, emicantes, sursum ascendunt, & propter grauitatem in terram, seu pauimentum delabuntur: Simul enim vt refrigerantur, sordibus commiscetur. Hinc concretus ex iisdem fauillis *glomusculus*, spurcitia quadam inquinatus, *Spodium* Græcorum dicitur, cuius tantum est vsus ad externos affectus.

Spodium Arabicum, si quod sit, ex materia fit multum dissimili, ex canna videlicet radicibus tantum vstis: quibus tor ac tam eximias dotes tribuit *Auicenna* c. 617. tract. 1. lib. 2. vt mirari subit nimiam hominis credulitatem, aut in scribendo simplicitatem. A ratione siquidem alienum est, eiusmodi radicem vltam, ipsi *Spodium* dictam, cor recreare, animi deliquio prodesse, sit, inflammationi stomachi, tremori, melancholix, & aliis affectibus multis ab eo enumeratis conferre.

Demus autem Arabicum hoc *spodium* hæc omnia recensita præstare, attamen non debet præscribi, quia nondum ad nos est delatum. Eius veroloco nimis oscitanter pharmacopœi ebur vltum submitrunt, *Spodium*que imperite nominant; cum potius sit *antispodium* velut id ipsum, quod fit, frondibus ficulneis myrtheis, & rebus aliis concrematis, de quibus plura dicit *Dioscoridus*.

Vt vero crudum ebur viribus & natura multum dissidet à canna crudis, sic & illud vltu ab ipsis vstis. Crudum enim ebur præstantius est seipso concremato ac vsto.

Cum igitur *Spodium* Arabicum non habeatur, nec si haberetur, viribus ab *Auicenna* enumeratis est insignitum, neque analogum datur illi *antiballomenon*, seu substitutum, ex remediorum formulis expungendum, cum vere vnicum tantum sit *Spodium*, Græcorum nempe, quod per os nec solet, nec debet assumi.

Est

Tabaxir.

Est autem in Barbaræ linguæ interpretes reiiciendus error, qui pro *Tabaxir* Arabum, seu *Traesir* Indorum *spodium* vertunt. Est vero *Tabaxir* Persica vox secundum Garciam, quæ lacteum humorem, seu liquorem aulæcum dulcem signat, à Barbaris *Sacar mambu* dictum. Gignitur in arundinibus, vel potius arboribus adeo magnis, ut ex earum trunco cymbas multas faciant, quæ singulæ inter duo interodia tantum excavatæ duos viros admittere queant, in quibus Indi vecti celeriter nauigant, & à crocodilis tuti sunt.

Succus porro earum arborum admodum niger ac cinereus *Tabaxir* est, quem non solum inepte *Spodium* dixerunt, sed & cineres earundem vstarum eodem nomine donarunt. Cum autem *Spodium* fiat ex cineribus, secundum Dioscorid. possunt quidē cineres cannarum anti*spodium* dici, & *Spodium* Græcorum defectu substitui, nunquam autem per os sumi. Ergo cum *Tabaxir* non detur, ex quo inique *Spodium* quoddam fictitium detorsertur, & ridicule ebur pro illo vsserunt, vnicum tantum *Spodium*, Græcorum videlicet, admittendum; quod *cadmia* *facilitia* species est, ut etiam *pompholix*, cuius nunc suscipitur inquisitio.

CAP. XII.

De Pompholige.

Pompholix quid.

POMPHOPIX tenuissima & volatilis, est fanilla, qua, dum as in fornacibus perficitur, in altum euolat, & superna earum parti adhaerescit. In principio cum fit, velut in bullas prodit, aut glomusculos vellerum similes coit, & farinae modo contacta dispergitur. Est autem veluti candidus cinis, & vsque adeo leuis, ut in sublime facile feratur, & farinae volatilis ritu superiori fornacum tecto hæreat. Ea, dum propter leuitatem sursum effertur, alia propter grauitatem in pavementum recidit, quæ *spodos* est, de quo supra, fiuntque simul ambo in eadem fornace, atque tantam habent inter se cognationem, ut vnus defectus, alterius vice poterit facile suppleri.

Spodium Græcorum.

Pompholix à *Seplasiariis* quibusdam *Nil* & *Nibili* vocatur *Nil*, & aliquando *Nibili*, ab aliis *bulla Cadmica*, à Mauritanis *Tushia*: cuius *Tushia*. duas nonnulli tradunt varietates; vna subpinguis est, quæ ad æris colorem vergit; altera magnopere candida & leuitatem summam nacta, minus laudata: nam optima creditur *Cypria*, inquit Dioscorides lib. 5. cap. 85. quæ accepto aceto halitum æris præstat, colore aliquantum piceo, sapore cœni horrido.

Antequam autem in vsum veniat, solet *Tushia præparatio*. præparari, hoc est, abluï, hoc modo: *Pompholix* linteolo modice raro excepta, & ligata in vase aqua limpida pluuiali aut fontana pleno, huc illuc ducitur & tribulatur, ut eius vtilior & tenuior pars in aquam effluat, impurior, & magis excrementosa atque inutilior in linteolo remaneat: Residuum permittitur, & aqua effunditur, atque alia denuo affusa, idem opus repetitur, donec in linteolo nihil vile maneat. Alii multi sunt eius abluendæ modi, quos Dioscorides fusissime describit.

Pompholix medicamentorum prope *Vires*. omnium, quæ citra morsum deficcant, præstantissima: ob id ad vlcera crancrofa & alia maligna, & oculorum fluxiones efficacissima. *Galen. 9 simpl.*

CAP. XIII.

De Lithargyro.

LITHARGYRVS, seu *Lithargyrium*, *Lithargyrum* est metallorum igni purgatorum velut *quid*. spuma: vel est fax tenuior argenti à *plumbagine repurgati*, vi *folium excussa* & *expulsa*. Licet autem eius materia multiplex *Vnde fiat*. sit, quam alii *plumbum*, alii *argentum*, alii *aurum*, alii *Galenam* dicunt, à *plumbo* tamen fere solo suam ducit originem, quod argenti crementis commixtum, & igni liquatum ac excoctum, tandē secernitur. Omnia enim argenti crementa facile per ignem secernuntur, quæ si fuerint *plumbea*, ut esse solent, vel *ærea*, coctione in *lithargyrum* vertuntur: qui vbi refrixit, nonnunquam aureus, nonnunquam

R r argen-

argenteus apparet, pro coctionis breuitate aut diurnitate.

Chrysis. Qui aureum colorem ementitur, modo
Celauritis. *Chrysis*, modo *Celauritis* nominatur; qui
Argyritis. argenteum, *Argyritis*: non tamen quod
hic argentum contineat, aut ille aurum,
sed quia alteruter vel magis, vel minus fu-
erit excoctus, vel plus erei, vel argentei va-
poris ab argēto detracti, intra se receperit.

Lithargyrus
vbi fiat. Firmiter potissimum lithargyrus in for-
nacibus, in quibus repurgatur argentum ē
plumbo argenti recementis admisto: vn-
de potius ab argento, quam auro, aut aliis
metallis nomen habet; lithargyrus enim
quasi lapidem argenteum portendit.

Omnis ergo lithargyrus argenti quædā
est soboles, nec qui auri modo flauer, ab
auro proficiscitur, vt putarunt nonnulli; li-
cet ab eo cognomen sortitum, lithargyrus
auri dicatur. Gradus enim & intentio ca-
loris non modo colorem mutat, sed calo-
rem sepe intendit, aut minuit, & nomen
variat. Sic *Diphryges*, quasi bis coctum, aut

Diphryges
quid. tostum dicitur, quod *aris perfecti* veluti *sax*
est subsidens, & *in a fornacum parti coha-*
rens, tanquam vstorum in foco lignorum
cinis: ablato ære vistor, post aquæ frigidæ
affusionem. Acre est, vt æs vstum, vehe-

Eius vires. menter siccat, vlcera rebellia sanat. Duo-
bus aliis adhuc modis fit secundum Dio-
scoridem & Plinium.

Præter autem duas lithargyri differen- *Molybditis*
cias, quas Dioscorides pro vnica tantum v- *vbi & vnde*
surpat, alias adhuc duas recenset, nempe *fiat.*
molybditin, quæ fit in fornacibus ex arena,
donec perfecte igni incandescat: & præ-
terea alteram, quæ fit ex plumbeis laminis,
quæ omnium est vtilissimā, quia fre-
quentissima.

Omnibus autem præfertur *Chrysis*, so-
let tamen à plumbo & scoria repurgari,
priusquam medicamenti cuiusdam ingre-
diatur compositionem. Ex Dioscoride vri-
tur & lauatur, vt *Cadmia*. Nunc vero tan-
tum tenuissime læuigatur in mortario, a-
qua desuper limpidissima affunditur & a-
gitatur; dein in aliud vas coniicitur: tum a-
lia affunditur & agitatur, & vbi turbida fu-
erit, ad præcedentem adiungitur: idq; to-
ties iteratur, donec plumbum & fæces in
mortario subsideant, & omnis substantia
tenuior cum aqua fuerit educta, quæ quie-
scere permittitur, vt in fundo remaneat li-
thargyrus solus ac syncerus, qui aqua prius
effusa, colligendus & super marmore ita
læuigandus, vt nulla eius in lingua asperi-
tas percipiatur.

Lithargyrus refrigerat, astringit, repri- *Vires.*
mit, occludit, caua explet, extergit, ad ci-
carricem ducit, & ad femorum in-
tertrigines valet.

FINIS LIBRI SECUNDI,

DE

DE MATERIA MEDICA

LIBERTERTIVS.

De medicamentis ex animalibus integris, aut eorum partibus sumptis.

P R A E F A T I O.

NATURA rerum mater optima nihil imperfectum aut frustraneum vnquam agens, plantas animalium gratia, & cætera cum plantis animalia produxit: Mansueta quidem propter alimoniam & aliam vtilitatem; fera, etsi non omnia, illorum tamen plurima propter cibum & alia adiumenta, vt medicamenta & indumenta. Propter victum alia aliis insidiantur, vt minoribus maiora, quæ quod à se grandioribus tanta nõ sint, solerter cauent. Muscas enim venatur, & vorat, aranea, araneam lacerta, lacertam pauogallus, homo pauogallum, lupus hominem, lupum canis, canem interdum lupus. Omnia vero homini inserviunt, & vsum aliquem præstant. Nullum siquidem est adeo putidum insectum, ex quo quondam sibi non vendicet vtilitatem. Sape autem ex imperfectis & intemperatis quæritat medicinam, ex perfectioribus & temperatis alimentum & medicamentum, ex quibus nunc vngues assumit, & cornua, nunc pilos & excrementa, nunc sanguinem, carnem, & medullas, nunc coagulum, testes, & ossa. Animalium porro quedam aliis medentur, vt vt sit formicæ, has siquidem illi ad famem explendam non ingerunt; Alia malis ab eis inflictis, vt scorpiones vulneribus ab iisdem illatis; Alia aliis etiam sui generis, atq; etiam sibiipsis, nam canis sauciatus plagam lambendo deterget, siccat, & ad cicatricem ducendo sanat, & mumia, sanguis, & axungia hominis homini sanando sæpe conducunt. Nam vt calor manus ad ventriculum

*Animalia
animalibus
medentur.*

R r 2

admotæ

admota familiaritate quadam eius robur firmat, & coctionem iuuat, sic axungia hominis, parti cuiusdam imbecillæ adhibita eam roborat, & vi diffusoria excrementitios humores resoluit. Vix tamen, vt libere dicam, ex humano cadauere medicam materiam soleo mutuari, cum tota tellus infinitis aliis medicamentis scatet, quæ viribus eximii nobilitantur, quæque præstat ad vsum medendi vlturpare, quam ad hominis carnificinam confugiendo inefficacioris perquirere. Ne tamen quid huic posteriori libro desit, in quo medicamenta ex animalibus integris, vel eorum partibus sumpta describuntur. De sanguine humano, & Mumia, breuiter aliquid proferemus.

CAP. I.

De sanguine humano.

CHYMISTÆ ex sanguine hominis oleum educit, & aquam stillatitiam, Dogmatici fere tantum vlturpant ad emplastrum enterocelæ dicatum. Cuius loco suillus recte consilio Galeni lib. 3. de alimentis substitui potest; Sanguis suillus, inquit, ad sanguinem humanum maxime accedit, ita vt quisquæ humanum sanguinem alicui morbo utilem esse ait, id in suillo comprobet.

Est autem sanguis naturæ thesaurus, iecoris *ai p. r. r. r. r. r.* primi organi, calore, ex puriore chyli portione, in maioribus venis genitus, per quas tanquam per tubos ad singulas partes corpori alendas defertur, in illisque quandiu continetur, liquidus est & ruber, extra effusus citissime concrescit; Damarum tamen & ceruorum sanguis, quod fibris careat, cito firmo non concrescit, sed fluido, *cap. 6. lib. 3. de hist. anim.* Arist. lib. de carn. instar lactis, nam sanguis omnis non concrescit fibris ademptis, inquit Hippocrates.

Materia corporis.

Sanguis autem, cum totius corporis sit materia, ex Philosopho *cap. 5. lib. 3. de part. in homine, qui regula est omnium viuentium*, tenuis & syncerus est, calidus & humidus, & succorum optimus. Non tamen simplex humor, sed pituitæ & vtriusque bilis est particeps: Ob id Hippocrates quatuor humores materiam esse generando

homini tradidit, ait Galenus lib. 2. de temp. lib. 2. de elementis.

Sanguis igitur humor est ex temperata chylis parte, in hepate genitus, substantia, & quid omnibus qualitatibus mediocris, rubeus colore, dulcis sapore, in venis & arteriis naturaliter contentus, vt in partes omnes dirigitur lib. 3. de partib. animal. Quemadmodum enim de vno fonte, & vna origine aqua riuus multis deducitur, alique ab aliis ductus excipiunt, quousque humor in omnes partes deueniat; sic natura sanguinem per totum corpus censuit deriuandum, cum is omnium materia sit.

Non est vero sanguis ægrotorum, aut cuiuslibet intemperati viri colligendus & seruandus in officinis ad emplastri dicti confecturam, sed è bene temperato & minime morbofo homine, si fieri possit, habendus, velut ex his, quibus iudicis statuto caput truncatur. Sic enim venis simul & arteriis lectis, promiscue sanguis arteriosus & venosus colligitur, qui statim grumescit.

Neque tamen sanguis hic, neque alius animalis magni ducendus est ad emplastrorum astringentium confectioem, quod is siccatus & asseruatus, vix quicquam natiuæ bonitatis retineat, nec vllam qualitatem astringentiam, aut aliam acquisititiam infirmam assumat.

CAP.

CAP. II.

De Mumia.

MUMIA Rhafi & Auicennæ vox Arabica est, *Pissaphaltum* indicans. Isaac Persicam esse dicit, quæ liquamen quoddam in sepulchris inuentum notat, in quibus hominum cadauera aromatis condita multos annos seruata fuere. Abs quodam dicta est *Cerops*, ratione mihi prorsus ignota, nisi forsitan, ceræ quod habeat consistentiam: Num enim Persis ceræ est, olim tamen erat liquidior.

Reperiebatur tantum in regum & heroum Ægyptiorum sepulchris, qui quandam futuræ resurrectionis cognitionem habentes, vt humanum corpus diutissime sine corruptela seruarent, *myrrha*, *cinnamon*, *aloe*, aliisque pluribus aromatis condebant.

Multos autem post annos, cum per bella milites omnia deuastarent, sepulchra funditus euertentes, in quorundam feretris, liquorem quendam mellaginis instar spissum, odoratum, nec insuauem inuenerunt, quem cum Ægyptii Medici ac Philosophi, probabilissima ratione fulti, eximiis pollere viribus arbitrarentur, ad quorundam affectuum curationem valere crediderunt, & dederunt; nec eos fefellerit euentus. Multos siquidem sanitati illius vsu restituerunt.

Quapropter hac experientia facti audaciores, hanc condituram in aliorum, præsertim magnatum, sepulchris quæserunt, quibus inuerfis & exhaustis, sic enim sæuiebant in mortuos, tandem ad viro- rum infimæ fortis tumulos manus iniecerunt. In quibus licet multo deterius liquamen, cadauerosam nempe sanie inuenirent, eam ipsam tamen assumbant, Mumiam appellabant, & ægrotis dabant.

Sic ita huius inualuit vsus, vt multorum corpora seu peste, aut lue Indica, vel elephantiasis, aut psora mortuorum, sale & a-

lumine conspersa fuerunt, è quibus post aliquot menses, sanies putris decidens pro Mumia habita & empta sit. Et quod mirum est, multi multorum in Arabiæ desertæ mediis arenis suffocatorum, & exsiccatorum cadauera Mumiam vocitant, & horrendum dictu, per os assumenda tradunt.

In eoque multi sunt adhuc errore, vt *Inepta de Mumia* tantum sit cadauerosa, ac putris *Mumia* quocaro corporis cuiusdam corrupti. Memirundam opinique vidisse doctum quendam virum, sed *in re medicamentaria non satis versatum*, qui cum in cœtu quodam clarissimorum virorum de Mumia sermo haberetur, qui nullam nunc veram haberi contenderent, dicerentque, hanc ipsam, quæ nunc circumfertur, tabum quoddam esse, seu illuuiem fœtidam potius, quam antiquorum Ægyptiorum regum, à multis annis conditorum in sepulchris liquamen, quod nõ modo suauiter fragrabat, sed eximiis pollebat viribus: Imo, respondit ille, *mumia corporum est exsiccatum adhuc costæ inharscentem*.

Sic impia credulorum animis in hæsit opinio, qui ex hominis carnificina virus quoddam tertium, olidumque colligentes, nefaria consuetudine à perditis viris introducta ægrotis exhibent. Tantum enim abest, vt Ægyptiorum antiquorum habeamus mumiam, quæ paucissima fuit, breuique desit, cum ne quidem Auicennæ mumia, quæ ex sanie humana *pissaphalto* mixta, constabat, nobis suppetat, sed tantum expressus putridi cadaueris succus inspissatus, qui nunc magno mortalium damno, in Pharmacopoliis seruatur, quem periti ac prudentes viri nunquam ad medicum adducunt vsuram.

Ab-
furdum enim est dicere, Mumiam eius-
modi his prodesse, qui ex alto ceciderunt:
Quin potius his obesse, atque aliis omni-
bus, qui ea sint vsuri, sit credibilis: Qui-
bus enim veremur, ne ob casum, aut iccũ
sanguis gruniescat, conducibilis est po-
scam,

Mumiam antiquorum non amplius haberi.

Mumiam nõ prodesse ad casum, sed potius obesse, atq; aliis omnibus.

Rr ; scam,

Cerops.

Cur Ægyptii corpora condebant.

scam, aut oxymel, aut aliud incidens medicamentum exhibere.

Cum autem nulla Officinæ nostræ cōposita medicamenta axungiam humanam excipiant, de ea fusius nihil.

C A P. III.

De sanguine hirci.

HIRCVS vel peregrinus est, ac cornutus, vt Æthiopicus, & Creticus, vel nostras seu nostra in regione natus, qui aliquando cornibus exultat, aliquando iisdem mutus est. Vtriusque sanguis, vt docuimus in Officina, apparatus plurimum ad calculos atterendos valere creditur, estque basis eius eximie confectiois, quam *Lithon tripticon* vocauimus, ad cuius commentarium illius præparandi modum adiunximus.

Hircorum peregrinorum varietas.

Hircorum autem peregrinorum, vt obiter dicam, multæ sunt varietates, inter quos commendatur Persicus, *Pazan* lingua vernacula dictus, ex cuius ventre lapis *Bezar*, seu *Bezoar*, vt loquitur vulgus, cuius vsus commendatur plurimum, eruitur, aduersus virulentorum animalium morsus, venena & morbos omnes malignos, vt postea fusius dicitur.

Hircus Creticus.

Creticus sic à Creta insula, quæ vt Anglia, lupis caret, Gallis *houcestain* dictus, pilis breuibus & flauescens induitur, bina cornua, longaque gerens ad dorsum incurua; Tanta agilitatis est animal, vt ex scopulo in scopulum desilire soleat, sex etiam passuum spatio distantem. *Bellonius.*

In rebus venereis socium facile admittentes, vnde dicatur cornuti.

Strepsiceros.

Inter hircos seu capras syluestres numerantur *Ibices*, *Rupicapra*, *Oryges*, *Dama*, & *Pygargi*: hæc tamen animalia multum à se inuicem distant, & omnia ab hirci nostre, qui solus inter animantia in rebus venereis socium patienter admittit, vnde qui non ægre idem patitur, *Cornutus*, hircorum instar, per *Sarcasum* dicitur.

Strepsiceros quibusdam hircus dicitur, verius tamen aries dicendus, cui duo sunt cornua, in gyrum canaliculata, vt vnicor-

nu erecta, ad vsum medicum nusquam expetita.

Strepsiceros in memoriam reuocat *Monocerotem*, quem in rerū natura dari multi dubitant, tam rarum enim est animal, vt vix viuat aliquis, qui id viderit. Dubium hinc nascitur, quod rarum sit, quod ignoretur illius natura, quod inter se dissentiant auctores, qui de illo scripserunt.

Datur tamen, etiam sacra paginæ testimonio, eiusque cornu quotidie visitur, & à Medicis aduersus venena, venenatosque & malignos affectus præscribitur. Non minoris tamen, vt libere loquar, facio cornua cerui, aut rhinocerotis, quam monocerotis, de quo multi magis mira, quam vera prædicant. Quodnam autem sit animal, cuius naturæ, vbi degat, & quibus dotibus polleat illius cornu, postea pluribus explicabitur.

C A P. IV.

De sanguine Leporis.

LEPORIS assatum sanguinem calculo comminuendo plurimum valere, grauissimi viri scripserunt, & experientia cōprobauit. Est autem lepus animal notissimum, timidissimum, & velocissimum, cui soli pilos in ore, & sub pedibus Aristoteles annotauit. Sunt, qui candidos vidisse scribunt; Tales tamen non esse, sed apparere, certum est, nempe hyeme, dum niuius, tanquam alba veste teguntur.

Venatu cepit vnum cornutum illustri heros D de Vitri, cuius cornu Iacobo Anglorum regi dono obtulit. Fabulosum est, quod iam diu plebecula mentibus inhæsit, leporibus scilicet, vtrumque sexum, tanquam hermaphroditis esse, & vim vtramque gignendi, concipiendi ac pariendi habere.

Non solum autem sanguis leporis, sed & lepus integer, olla fictili operculata impositus, & in clibano vstus calculos atterit, & expellit cum pauco vino albo aut aqua, vel decocto idoneo sumptus: ob id recte ad *Lithon tripticon* accedit.

Est

Lepus marinus. Est & lepus marinus, sic dictus, quod in mari nascatur, & terrestris referat effigiem, pulmonibus & grauidis inimicissimus, de quo videndus Rondeletius.

CAP. V.

De pinguedinibus, & primo de Medulla Cerui.

*Medulla-
rum in ge-
nere vires.*

MEDVLLA in quouis animali ossium est alimētum, calefacit, dolorem sedat, resoluit, emollitque scirrhus partium quarumuis, maxime ceruina, deinde vitulina. In aliis animalibus vel acrior & intēperantior. Ob id venatores studiose ceruorum medullas eximunt & seruant.

Est autem ceruus animal notissimum, quod reliqua cornigera siue formæ pulchritudo, siue cornuū amplitudo, siue ramorum varietas spectetur, facile superat. Ceruæ tamen cornua natura denegauit, quæ mari primum oriuntur recta subularum instar, vnde *subulones* tum vocantur. Dein bifida, postea trifida, primique mensibus cute quasi vestita, & lanugine tenui ac molli hispida, sed vbi creuerint, & aeri ac soli fuerint exposita, aspera, dura, glabraque redduntur.

Omnia animalia cornigera caua cornua habent, solus ceruus solida, quæ quotannis decidunt, tuncque cerui tanquam inermes sese occultant interdiu, antequam noua renata sint. Illa priora cornicula æque laudantur ad corroborandum, & venenatos affectus oppugnandos, atque cornu Monocerotis. Genitale cerui ad pleuritidem, colicum dolorem, nec non ad dysenteriam plurimum valere, experientia comprobauit. In maiore oculorum cantho ceruorum antiquiorum concreuit liquor quidam gummi modo, *lacrymam cerui* vocitant, qui mira proprietate sudorem mouet copiosum, & venenatam pestis aliorumque malignorum affectuum qualitatem oppugnat.

Euryceros & Platyceros ex ceruino sunt genere, sed eorum omnium naturam his

describendam relinquo, qui absolutam animalium historiam susceperunt.

CAP. VI.

De seuo caprino.

MEDVLLA, seuum, adeps, & axungia, valde cognata sunt, quæ in sanguine præditis animalibus tantum reperiuntur, sed non in omnibus omnia. [*cap. 5. lib. 2. de part. anim.*] Aliis enim alia tantum sunt, vt cornigeris seuum, adeps bifidus quibusdam, adeps cunctis auibus & quadrupedibus multis. Sic enim axungiam ab adipe distinguunt multi. Alii volunt, axungiam esse veterem, vt salitam, quam Gallorum vulgus, *vieloing*, vocitare solet, vt recentem, *saing dontx*, quæ scilicet salis est experts, nec à fibris purgata.

Differt autem seuum ab adipe, quod seuum vsque quaque fragile sit, & cum refrigit, concrecat: adeps liquidus sit minimeq; aptus indurari, ait Aristotel. *cap. 17. lib. 3. de histor. animal.* Locis etiam discrepant, quod adeps inter cutem, carnemque soleat consistere, seuum in omento, circa renes, ac in fine carnis semper est.

Quorum autem sanguis corpulentior est, hæc seuum potius habent. *Seuum enim terrenum est*, ait Philol. *cap. 5. lib. 2. de part. anim.* vnde fit, vt fibrosi sanguinis modo cogatur. Quamobrem, quæ non vtrinque dentata, sed cornigera sunt, quia natura sunt arida & terrena, hæc seuum habent. Sed quæ cornuum expertia sunt, & vtrinque dentata & multifida hæc vice seui adipe habent, qui quod terrenam non habeat naturam, minus cogitur.

Seuum ergo cum adipe sit magis terrestre, potius sumitur ad unguenti *Citrini* confectionem. Seligitur vero caprinum, seu hædinum, sed arietinum minus idoneum non duco. Caper autem seu hædus, cum animal sit notissimum, de eo plura verba facere frustraneum.

Adipis & seui discrimen.

Quanam animalia habeant seuum. Et qua adipe.

Subulones quid, & unde dicti.

Ceruorum genitalia.

Lacryma cerui.

CAP.

CAP. VII.

De axungia Suis.

*Axungia
unde dicta.*

AXVNGIA sic ab axibus vngendis ad rotarum faciliorem circumactum dicta, multi est in medicina vsus; maxime vero suilla ad quorundam vnguentorum, vt rosati, & emplastrorum, vt *Vigonii* compositionem. Omnium est liquidissima, instarque olei sæpius effluit, magisque emollit, concoquit, & resoluit, quam oleū, habetque qualitatem lenientem, & anodynā. Propterea humorum acrimoniarū mitigandā, doloris sedando, inflammationi contemperandā, & humoribus resolvendis vtiliter adhibetur, & cataplasmatibus ad eisdem effectus institutis per apte permiscetur. Quæ ex animalibus calidioribus, vt leone, detrahitur, resoluentem vim habet maiorem. Suillum enim genus non est multum in qualitibus primis intemperatum: ob id facile & cito pinguescit: estque animal multiparum, quod ante exactum priorem ætatis annum venere stimulatur, & congressum appetit, exercetque. Rostrum habet repandum, collum breue & crassum, fetis rigidis hispidum. Testes mari hærent retro, nec longi penduli prominent, omnia fere quadrupedum ritu. Dentes exerti & longi conspiciuntur, quibus sæmina caret, aut certe ei multo breuiores, & vix extra os apparent. Vtrique cauda intorta, vt etiam apro, quem porcum syluestrem nominant.

CAP. VIII.

De axungia Vrsi.

VRST axungia calidior & siccior est suilla, & vtraque qualitate inferior leonina, velutiq; inter ambas media. Non tantum ad alopecias & pernioles commendatur per se, sed vnguentis resoluentibus mista qualitatem eorum reddit efficaciorē.

Est autem vrsus animal aspectu horridum & mugiat, nam vox illius iracunda & minax est.

Plenaq; terroris rauco de gusture fertur.

Os illi valde patulum, dentes ferrati, nares hiulca, aures decurrata, totum corpus prolixioribus pilis hispidum, & cauda tam breuis, vt vix queat agnosci.

Vrsa veneris est appetentissima, maremque sæpius ad congressum sollicitat, supinaque inquit mulierum more, & similibus, ac mutuis complexibus. Informem autem molem non parit, quam postea lambendo effigiat, vt plebecula hucusque credit: quem errorem improbat Scaliger exercit. 15. contra Cardan.

CAP. IX.

De axungia Anseris.

INGRATI quid omnes habent axungia, quæ ventriculum subuertunt: Anserina tamē suauitatem quamdam præ se fert, quæ eam commendat in rusticorum culinis, à quibus auide expetitur. In Pharmacopoliis quoque celebratur ad medicinam; Nam & per se adhibetur meatui auditorio ad tinnitum, qui grauem auditum præcedere solet, atque pluribus aliis medicamentis externis, resoluentibus commiscetur.

Est autem anser & carniuora, & frugiuora auis, quæ tum in aquis & palustribus locis, tum in solo sicciore versatur, amphibitumque volucre perhibetur, tam domesticum, quam agreste ac ferum, quod sedem ac solum certis temporibus mutat, gregatimque volat, vt grues.

Anseres autem non minus solertē præbere custodiam, quam canes, superstitioni credunt, quod semel atque ex euentu Romanis profuerint, quos à somno profundiore clangore suo excitantes, Capitolium seruauerunt. Illi enim excitati quosdam ac paucos milites Gallos conspexere, qui scallis ad ipsius muros erectis conscendebant, in quos vi & violentia quamplurimi irruerunt.

*Suilli generis
temperies.*

Cur sues facile pinguescant.

Vires.

entē

De anseri-
bus super-
stitio Roma-
norum.

entes suum Capitolium seruarunt. Cuius beneficentia memores Romani per tempora multa sacros habuerunt anseres. Postea tamen deposita ac spreta illa superstitione, inter suauiores epulas anseres transulerunt. Satis enim laudabilem corpori præstant alimoniam, & odorem, dum aslantur. Et saporem dum eduntur, satis gratum & suauem exhibent. Ad anserinū genus referunt multi *onocrotalum*, & *olorem*, seu *cygnum*. Sed de his coqui, quam Pharmacopœi, veritas & vberius loquuntur.

CAP. X.

De axungia Auatis.

Viros.

ANATIS axungia nec omittitur in arte medicamentaria, qua & per se vitur in artuum dolore, neruorū frigida intemperie, & vnguentis quibusdam, vt resumptiuo, & emplastris multis permixta. Qualitatem enim habet emollientem, calefacientem, resoluentem, anodynam.

Epalmipedum autem genere est anas, quæ seu domestica, seu syluestris; locis aridis & aquaticis, vt lacubus æque viuunt. Ex domesticis aliæ sunt omnino albæ, aliæ prorsus nigre, quædam picarum ritu, partim albæ, partim nigre, aliæ subcineritiæ, cuiusmodi omnes sunt syluestres.

Anas tam agrestis, quā domestica semper femina maior est, & colore magis vario, præsertim circa alas & collum, in quo plumulæ ex cæruleo viridi mixto nitent.

Caro anatum ferarum, seu syluestriū & pinguiū utrunq; suavis est, licet dura, nec inutilem sanguinem gignit; Sed quæ in urbibus versantur; carnem habent excrementosam, & minus suauē. Aluntur enim spurcissimis ac fecitissimis edulsi, vt animalium interaneis, & sæpe bufonibus, quos nonnunquam integros vorant.

Anates autem Ponticas venenis educari multi credunt: vnde Mithridates earum sanguinem antidotis aduersus venena instituitis permiscebat. In fluuiis, lacubus, & locis palustribus viuunt, aliæ aues multæ inter anates numeratæ, vt *Querquedula*,

Boscus & *Colymbis*, quæ non in parua cibatorum gloria habentur.

CAP. XI.

De axungia Gallinarum.

AXUNGIA gallinarum mediæ est inter *Viros*. sinillam & anserinam naturæ. Recens & salis expers affectibus veteri prodest. Cōfert adhuc labiorū scissuris, aurium doloribus, & pustulis erumpentibus in papillis.

Ea in ueterata magis calefacit & resouit. Est autem gallina auis homini vtilissima, ob id fecundissima, quæ nō modo suas carnes edendas præbet, sed omni tēpore fecunditatem exhibet commodissimā. Sunt enim quæ quotidie vel oua pariunt, vel incubant, vel pullos excludunt, qui vbi pipiones adhuc sunt, à quibusuis etiam delicatulis expetuntur: Adultiores facti omnium palato arrident. Castrati autē & saginati, vt Cœnomani capones etiam aulicorum mensas *Capones Cœnomani.* explent & ornant.

Est enim gallinacem omne genus optimi succi, & coctionis facili, omnibus naturis & temperamentis idoneum. Non multum vero illorum sententiam probō, qui ius galli veteris potius, qui semper macilentus est, quam iunioris & pinguis exhibendum ægrotis statuunt. Ego capi aut pinguis gallinæ iusculum prætulerim, & vbi nitrosæ quædam qualitas desideratur, aliunde quærerem. Gallinacem enim omnes excarnes fere & exueci sunt, præsertim veteres, quia quicquid habuere succi laudabilis, veni impenderunt. *Gallinarum differentia.*

Tres autem gallinarum differentie apud nos visuntur; quædam magnitudine alias superant, quæ rostro & pedibus, vt plurimum sunt luteis, & oua maiora pariunt, sed minus fecundæ sunt; vt Londunenses, quæ è Varrone *Medica* vocantur, quia à *Gallina Medica.* Media fuerint allatæ.

Aliæ paruæ, quibus crispæ sunt plumæ, quæ sæpius, quam annis singulis decidunt, ita, vt nonnunquam implumes cernantur, hyemis rigiditatem ægre ferentes. Sunt & vulgares perpetuo plumis indutæ, quarum

ss alie

aliæ profus nigrae sunt, quæ putantur meliores, aliæ albæ, quæ deteriores, aliæ variegata, quæ mediæ.

Sunt, qui stomachicis imperant tunicam interiorem secundi ventriculi gallinarum, ad augendam coquendi facultatem, quod lapillos conficiat, nullo tamen successu sumitur. Illius enim temperies vitiatu interitu & desiccatione, destruiturque vis coquendi. Multa siquidem viuus inesse comperimus, quæ mortuis non superesse certissimum est.

Præter Gallinas nostrates aliæ multæ sunt rusticæ, vt *Attagan gelinottam* vocat, *Fulica* seu *gallina aquatica* & *Ascolacus*, seu *Rusticula*, & *gallina syluatica*, Septentrionalibus *videoq*, vel potius *voodcock*, secundum Anglos dicta, apud quos *vood* est sylua, & apud Germanos *vvalldidem*; Et *cock*, gallinaceus.

Sunt quædam gallinæ peregrinæ, vt *Indica*, & *Numidica*, quas *Phasianos* multi arbitrantur, & *Meleagrides*, à quarum variegato colore, herba quædam florem multis veluti punctis maculatum gerens, apud nos *Meleagris* dicitur.

Multarum autem auium color, vt variegatus est, sic & oua, è quibus illarum generatio pendet, variegata, vt *meleagridum*, *perdicum*, *gallarum* *indicarum*; *Noftratum* vero ac *vulgarium* gallinarum oua alba sunt, sicut & *anserum*, *anatum*, *columbarum*.

Porro sapissime in re medicamentaria ouis vitimur, nam vitellos in clysmis soluimus, vixque sine eorum aditu *terebinthinam* diluimus. Ex iisdem induratis oleum extrahimus: atque ab ouo eximium quoddam electuarium habemus denominatum, cuius vires aduersus pestem mirum in modum commendantur.

Sapius vero in cibatu ouis vitimur: *Habent enim quod robustum*, & *alunt*, & *inflant*, inquit Hippoc. lib. 2. *de diæta*. Robustum quid habent, quia generatio est animalis: alunt, quia hoc est pulli lac; inflant, quia ex parua mole in magna diffunduntur.

Quæ autem tremula dicitur, ad n utri-

endum sunt omnium præstantissima. *Frixa*, & in cineribus vsta, mala. Cæterum gallinarum, phasianorum, & perdicum omnibus sunt præstantiora, *Galen. lib. 2. de aliment. & lib. de Euchy*.

Ouum vnam solum prauitatem admittit, inquit Galenus lib. 11. *de simplic.* quam adfert vetustas, quam facile effugies, si recentibus vtaris.

CAP. XII.

De Butyro.

Lactis parte magis terrena caseus con-
crescit, è pinguiore, quam cremorem vocant, crebro agitato in oblongo vase, *Lactuburiam* dicunt, butyrum cogitur, quod multæ nationes habent in deliciis, præsertim, quod suauitate palato plurimum arridet, vt *Vanueum*, quod in agro Parisiensis fit, & *Normanicum*, quod eius provincie, præsertim Constantiensis incolæ sale condunt, in vasa fictilitia, prælonga demittunt, & ad cæteros Gallos mittunt, quibus olei vicem explet: facit enim, vt omnia fercula sapiant, & auidius commendantur.

Vtiliter admiscetur *Eclegmati de Pincis* & medicamentis pluribus externis, dum lenire, humectare, emollire, & dolorem sedare consilium est. Temperie enim cum fit calidum & oleosum, bubones & parotidas iuuat. Humores in pectore latitantes litu & linctu coquit, & ventrem soluit. Maxime vero, quod ex lacte fit vaccino, tum quod copiosius habeatur, tum quia præstantius, suauius ac salubrius. Ex ouillo enim & caprino quibusdam in regionibus aliquando fit, sed quod in Gallia nec gustatur, nec visitur, nec probatur.

Est autem vacinum, seu bubulæ genus quatuor ætatis gradibus distinctum. Prior ætas est vitulorum; secunda iuuenorum; tertia bouum nouellorum; quarta vetulorum, quæ ad extremum extenditur senium.

Quæ iam adulta, sterilis est, *taura* à bubulæ solet nominari. Quæ prægnans, *Horða* quæ *horða* *fordaræ* dicitur.

Pro regionibus autem, & solis calique condi-

Videoq vnde dicta.

Decussis.

Vires.

Butyrum Vanueum.

Horða quæ horða.

conditione, boues corporis habitum, pilorum colorem, mores, & naturam habent. Asiatici enim aliam formam, Epyrotici aliam, Gallici aliam habent.

Boues sine cornibus.

In boum genere cornua gerunt tam mares, quam feminae. Apud Myrios tamen, & circa paludem Maotim, boues sine cornibus viuunt. Et aliquando apud Indos nonnulli visuntur vnicornes, alii vero tricornes. Aonijs bos vnicum tantum cornu gerit, in medio capite instar monocerotis.

Sunt alia boum, ac vacarum varietates multae, quas exactius disquirere nostri non est instituti. Sat est nunc, si dixerim, ex bubulo genere lac & butyrum haberi, quibus nonnunquam in Pharmacopolijs opus habemus. Lac enim non tantum nutrit, est enim dealbatus sanguis, sed pluribus affectionibus medetur, vt dysenteriae, phthisi ac pulmonum vitijs, quibus asininum, post muliebre maxime conuenit.

Lac, & eius vires.

Homini autem tot, tantaque commoda bos suppeditat, vt vix possint numerari. Illius enim in labore & agricultura non tantum socius est, dum viuunt, sed mactatus mensas opulentat, & alimoniam exhibet firmam & laudabilem.

Ad bubuli generis familiam spectant vri, bisones, bubali, & tauri Aethiopici, quorum naturam illis describendam relinquo, qui perfectam animalium historiam explicandam susceperunt.

CAP. XIII.

De pulmone Vulpis.

PVLMO vulpis à Mesue commendatur ad vitia pulmonum, & ab eo quoddam Eclegma denominauit, quod phthisicis conducere asseruit. Vt liberetamen dicam, sapore eius acer & ingratus, & teter odor efficiunt, vt minus, quam creditur, valere à doctioribus iudicetur.

Vulpes.

Est autem vulpes animal astutum, caudam habens multum villosam, & genitale pene offeum, calculo atterendo, & expellendo idoneum. Insidiatur gallinis, & alijs avibus iuuenulis, nec non leporibus. Spe-

luncam fodit altam, multos habentem anfractus & exitus, procul inter se distitos, vt facilius venatorum eludat conatus.

Illius caro temperie sicca est, & digerentis facultatis particeps. Vnde oleum, in quo fuerit elixata, oleum vulpinum dictum, humores ad extimam corporis superficiem euocat, & discutit: eaque ratione morbo articulari vtiliter datur.

Illius adeps liquat, & auri infusus, dolorem ipsius sedat.

CAP. XIV.

De testiculis Castoris.

CASTOREVM Medici vocant fibri seu Castoris testes ad multos medicos vsus expetitos & aptos. Est autem fiber, seu Castor animal amphibium, ex albo cinereum, in dorso nigricans, quod partim in aqua, partim in terra vicitat, & ex vtroque loco pabulum venatur, lutrarum modo, quibus valde simile est, cauda excepta, quae Castori glabra est, & lata, & piscium modo squamosa, lutris longa, rotunda, hispida, rufa, & ad castaneam accedens, vt & totum corpus.

Circa fluuios Ponti Castores plurimi sunt, necnon in Hispaniae paludibus: vtrum ex eis Castoreum, vt vocant, non eandem habet cum Pontico Galatiae vim.

Est autem horridi morsus Castor. Nam hominem dum mordet, partem comprehensam non deserit, antequam fracta conerepare ossa senserit & audierit. Eius testiculi potissimum appetuntur in vsu medicum, quos non proprijs dentibus amputat, à venatoribus coactus, vt fabula de ipso narratur.

Porro ad medicamenta seligi debent testes conuexi, ex vno ortu dependentes, liquore intus ceroso, odore graui, & viroso, gustu acri & amaro. Est vero Castoreum medicamentum, & celebre, & multi vsus, inquit Galenus, adeo, vt Archigenes de Castorei vsu totum conscripserit librum.

Excalfacit autem manifesto, serpentum venenis medetur, menses & partus ciet, le-

St 2 thar-

Vires.

Oleum vul-

pinum.

Castor.

Morsus Castoris.

Testes castoris.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

Excalfacit.

thargicis & veterinosi prodest, & neruorum affectibus.

C A P. XV.

De excrementis animalium, & primum de Moscho.

ANIMALIUM quædam venatu coguntur, capiunturque propter esum, vt cerui, lepores, apri: Alia propter medicinam, vt viperæ; Alia propter odoramenta & voluptatem, vt Moschus, & catus zibethicus. Fiber etiam & Sebellina, vt ex his medicamenta & vestimenta fiant, expetuntur.

Est autem moschus, & excrementi, & animalis, à quo id ipsum habetur, nomen. Animal vero exoticum est, idque Indicum, in regno Pegu, ac potissimum in agro Tumbascorum admodum frequens, capræ non multum dissimile, ac corpore prægrandi, Dorcadem moschi, gazellam Indicam & capreolum moschi nominant, ex cuius inferiore maxilla æque dentes vtrinque singuli porcorum instar exeruntur.

Huic cum Venenis æstro percillitur, furoris vehementia vmbilici regio intumescit, ibique congesto sanguine multo & crasso fit apostema: atque tum ferum illud animal potum cibumque auersatur omnem, & humi sese prouoluens atque lapidibus & arborum truncis turgentem partem quadam voluptate confricans, dirumpit, ac vomitacum aperit, ex qua sanies quadam excernitur, quæ verus est moschus, omnium rerum odoratissimus & suauissimus, qui quæ alias omnes moschi varietates, quæ nunc multæ circumferuntur, bonitate superat.

Illam autem sanies super arborum truncis aut saxis relicta, calore solis ac cæli bonitate coquitur, elaboratur, & virosus ipsius odor, si quis sit, dissipatur, sicque præstantissimus ille moschus, quo reges & magnates donantur & vruntur. Qui vero passim venditur, bonitate longe inferior est, & ab animalibus venatu captis carpitur. Capta enim fera venatores partem cum corio simul abscindunt, cruorem effluentem ex-

primunt, colligunt, exsiccant, & seruant cum vtricularis aut pellibus eorundem animalium, quorum sæpe sanguis exsiccat, pauculæ recrementi dicti portioni commixtus, pro puro moscho ab infistoribus seu adulteratoribus venditur.

Est quoddam genus mustellæ maioris, quæ quod martia sit & pugnax (gallinas enim etiam grandiores enecat) quibusdam Martes, alius Marturella, vulgo Fcuina dicitur, cuius excrementa moschum redolent, vt sæpe obseruauit.

Sunt & quædam plantæ & fructus, qui huius aromatis suauitatem naribus & palato referunt, vt geranium moschatum, herba moschata, dictum, rosa moschata & pyra moschatelina.

Sunt autem moschi vires eximie: nam cor frigidum & tremulum roborat, exhilaratque, & omnibus ipsius affectibus confert, nec non cerebrum recreat, & spiritus omnes reficit. Calefacit ordine secundo, siccatur tertio.

C A P. XVI.

De Zibetho.

ANIMALIA tria gratum odorem spirare perhibentur, Panthera, quam tamè brutis tantum, non hominibus sua uolentem multi credunt; Gazella, seu Capreolus moschi; & felis, seu Catus Zibethi, qui Græcis recentioribus Zapetion, vulgo Ciuetta nominatur, de cuius natura veteres non satis inter se conueniunt. Animal ferum est, dentibus ferox, feli non tam simile, vt multi scribunt. Maius enim est, sæpe vulpem excedens, caput, collum, pedes, atque alias partes habet illi valde dissimiles. Os ei oblongum est, vt meli, seu taxo animali, corpus longum, maxillæ inferius alba, vt etiam barbitium, pedes nigri, laterales ventris partes albicantes, dorsum ex obscuro cinereum, maculis nigris conspersum, cuius recrementum Zibethum dicitur, ob fragrantiam à ditiorebus expetitum, ob vires insignes à Medicis celebratum.

Zibethum

Moschus
quid.

Moschus
quis opti-
mus.

Martus.

Moschi
vires.

Animalia
gratum odorem
spirantia.
Catus zibe-
thi.
Zapetion.
Ciuetta.

Zibethum quid, & quo modo colligatur. *Zibethum* ergo odoramentum est aliud à *moscho* diuersum, suauissimum, pingue, crassum ac nigricans, ex animali eiusdem nominis, cui est cati figura, vnde *Catus zibethicus* *zibethicus* sapius vocatur, desumptum. Illius enim strigimentum est, seu sudor circum testes, ac pudenda concrescens, qui cochleari corneo, aut argenteo, aut alio quouis eradi solet.

Quomodo *Zibethum* in *Catis* augetur.

Indicum quidem animal est, sed nunc apud Europeos valde frequens & cicuratum. Quotidie siquidem Lutetia in multorum aedibus visitur & contrectatur. Vt vero maiorem dicti recrementi copiam suggerat, irritari solet, fatigari, & ad iracundiam cieri; tunc n. genitalia multo sudore glutinoso madet, qui postea eraditur. De rasus primis diebus grauis est, mollesq; nares ferit; sed postea concretus & aeri expositus, virus omne deponit, ac suauitatem acquirit gratissimam.

Vires.

Vt odor illius *moscho* affinis est, sic & qualitas. Maxime autem confert vteri strangulationibus, si eius aliquot grana in vmbilici cauitate indantur.

Muscorda. *Stercus caninum*.

Animalium stercora propter fetorem & ingratum saporem auersantur, & aegri, & Medici. Malunt enim ingenui viri alia perferutari, contrectare, & exhibere medicamenta, quam putidorum animantium excrementa; *Muscorda* tamen multum prodest cum vino albo ad calculum atterendum & excludendum, & *stercus caninum* probatur à Galeno ad anginam: humanum vero laudatur à multis ad suppurandum. Epilepsia autem, quae fit per partium infernarum consensum, & materiae tenuis ad caput ascensum, nihil aequè prodest, atque *pauonis stercus*. Verum de eiusmodi excrementis, cum medicamentorum nostrorum compositiones non ingrediantur, agere non instituius.

CAP. XVII.

De *Ichthyocolla*.

MULTA glutinis in officinis Pharmacoporum varietas inuenitur; vñ

minerale est, quod auro coniungendo rite coëuenit, & *Chrysocolla* dicitur; aliud, quod vulnera ac carnem glutinat, & oculorum fluxiones inhibet, atq; arboris cuiusdam in Perside nascentis gummi est, quod *Sarcocolla* vocatur, de his duobus supra; tertium quoddam est, ex coriis bubulis factitium, quod *Taurocollam* nominant, & à frequentiore, quem praestat, vsu, lignis videlicet arctissime simul firmandis, *Xylocolla* nonnullis dictum. Est & *Ichthyocolla*, seu gluten ex ventre cuiusdam piscis confectum: cui, quod vis in sit opplere, siccare, atq; etiã quadamtenus mollire, recte miscetur emplastris glutinantibus, & aliis, quae lepras tollunt, & faciem erugant. Ab Arabibus *Alcanna* vocari solet.

Vt a *Taurocolla* non tantum ex corio bubulo, sed ex omnium quadrupedum auribus, pedibusq; fit, sic & *ichthyocolla* non tantum ex ventre vnus piscis, sed ex omnibus viscidis ac glutinosus fieri potest. Sapius vero fit è quodam pisce, quem *Rondeletius* ex *sem*, alii *moluam*, alii *moronam*, quidam *Moruam* appellant.

Est a. Ex ossis piscis cetaceus, cartilagineus, absque squamis, spinis, & ossibus, nisi paucissimis. Caput ei crassissimum est, latumque, os magnum, è cuius maxilla superiore molliuiculae & oblongae apophyses deorsum pendulae emergunt. Carne est praedulci & glutinosa, proinde male grata, nisi longe ante esum sale condiantur.

Non solum vero ex corio, sed etiam intestinis, ventriculo, pinnis, & cauda piscis. Ex ossis *Ichthyocolla* conficitur adhuc modum. Partes dictae in frustula tenuissima secantur, in nouo fictili ponuntur, aquae calidae quantitas idonea affunditur, si diem vnum aut alterum, macerantur: tum lento igne coquantur, donec in cremorem aut pulvis consistentiam abeant. Postea ab igne semouentur, antequam haec confectura refrigerit, à fictili eximenda, & in parres disjungenda, ne in massam tenacissimam concreseat.

SS 3.

CAP.

Chrysocolla.

Sarcocolla.

Taurocolla.

Xylocolla.

Ichthyocolla.

Alcanna.

Moruam & molua.

Ex ossis piscis.

Ichthyocolla conficienda modus.

CAP. XVIII.

De Oesyfo.

Oesyfus seu Iſopus humida quia.
OESYPVS officinis Iſopus humida, est succidarum lanarum arte detracta & concreta pinguitudo, à qua emplaſtrū quoddam à Philagrío deſcriptum, *Oesyſpatum* vocatur; quod ad lienis dolorem, ſtomachi & hepatis duritiem, & aliarum partium nodofitates commendatur. Emollit enim Oesyfus & explet, præſertim vlcera fedis ac vuluæ cum *meliloto* & *buryro*; ſine exceſſu calefacit, & dolorem lenit.

*Vires.**Oesyfi conficiendi modus.*

Conficiendæ autem Oesyfi ratio hæc eſt; lana ſuccidæ è collo feminibus & femoribus ouium ſumuntur, aqua feruenti hora octo macerantur, commiſcentur, & rudicula aut baculo agitantur: deinde ferueſcunt, quouſque in aquam depoſuerint totam pinguitudinem.

Tum expreſſis & ſemotis lanis, aqua illa pinguis, ac ſordida ex alto in aliud vas ita infunditur, vt multum ſpumæſcat. Spuma de nouo accipitur, atque adhuc tam diu agitur in aqua, donec amplius nullam ſpumam emittat.

Hiſita peractis pinguedo collecta in aqua pura lauatur, & manibus agitur, donec oesyfus admota linguæ leuiter tantū aſtringat, nec mordeat, & candida ſpectetur: tum in fictili vaſe reponitur. Verum omnia ſub feruido ſole fieri debent. Nōnulli addunt ad lotionem aquam marinam, ſed dictus modus vſitatior & melior iudicatur.

Ouillum autem genus nulli nationi nō notiſſimum, homini infinita commoda ſuppeditat: illius enim lana tegitur, carne alitur, ſimo paſcua pingueſcunt & fecundantur.

Aries vnde dicitur.

Ouium iuniores pulli agni dicuntur; grandiores & integri, arietes, ab ara, in qua olim immolabantur; Caſtrati, verueces, Italis *Caſtrones*. Sic enim veruex ab ariete

Cantherium.

differt, vt cantherius ab equo, capus à gal-

lo, caper ab hirco. Sectarius veruex vocitari, ſolet, quem agni ſequuntur.

Habitus arietis, quem Galli *Bellerium*, à bellando, vt credibile eſt, nominant, commendatur, dum altus ac procerus eſt, vètre promiſſo, cauda longiſſima, velleris denſi & candidi, fronte lata, cornibus intortis & patulis, raiis oculis, auribus amplis, pectore, ſcapulis, & clunibus amplis.

Arabia duo miranda arietum genera profert; vnum caudam adeo longam gerit, vt non ſit tribus cubitis breuior; alterū cubitali latitudinæ eandem gerit. Cætera de pecuino genere cuiq; vulgaria.

CAP. XIX.

De offibus medicatis, & primum de offe cordis cerui.

SI animalium excrementa etiam foetidiffima vim habent commendatitiā ad multos affectus curandos, vt ad anginā ſtercus caninum, quod faceti viri *Album Gracum* vocitant, multo magis partes illorum integrantes, vt alces vngula ad epilepſiam, capræ ad eos, qui noctu ſtragulas permingunt, & offa multorum & pilcium, & volatiliū, & quadrupedum.

Os etiam hominis homini medicina eſt; *Cranii humani facultas.* nam cranium inſepultum, vt decet apparatus & exhibitum, morbum comitiale ſanat. Os de corde cerui, cornu rhinocerotis, dentes elephantis, apri, & lucii multis morbis conducere, experientia comprobauit.

Rem autem medicamentariam ceruus *Præſtantia cerui ad medicinam.* multum adauget: Ei enim cornua ſuggerit, ſeuum, adipem, medullam, lacrymam, priapum, & officulum illud, quod ad baſim cordis inuenitur.

Eſt vero ceruus animal nobiliſſimum, quod pulchritudine, celeritate, dignitate & vtilitate reliqua fere animalia ſuperat: vnde regibus ſolis, ac illius miniſtris eos inſectari ac venari fas eſt: eorum caro laetiora

hora etiam conuiuia ornat, & quæ mensis non congruunt, pharmacopœorum tabernas locupletant.

Maxime autem celebratur illud officulum, quod ad basim cordis ceruorum anosorum habet adhæsum, quod à figura crucis, quam non male refert, venatores

Cruce cerui.

Cruce cerui nuncupant, plurimumque ad cordis affectus valere, non solum ipsi experientia ducti docuerunt, sed & Medici præter experimentum ratione docti confirmarunt.

In ceruis iunioribus non os, sed cartilago tantum est. In valde senibus concrevit aliquando in utroque oculorum canto maiore lacryma quædam mira vi sudorem proliciens, & morbis venenatis conducens, vt ostendimus supra. Os autem de corde cerui ad diaphragmæ confectioem accedit, vt vim eius cardiacam icuet & reddat efficacior.

Lacryma oculorum in ceruis senioribus.

C A P. XX.

De Ebore.

In quadrupedum genere maximum & homini obsequiosissimum est Elephas: Dominum enim non modo suum, sed & vocem agnoscit, iussa capit, obsequitur, peragit. Visus est, qui domino iubente responderit *hoo, hoo*, hoc est, volo, vt Barbarorum idioma notat.

Elephas locutus.

Alterum scripsisse viri fide digni affererunt: Ego, inquit *Ælianus*, recte & ordine in tabula quadam latinæ literas vidi Elephantum scribere: verum tamen manus doctus subiiciebatur ad literarum figuram & lineamentum instituens animal: cumque Elephantus scriberet, eius oculos immotos & deiectos esse peripexi, vt quendam Grammaticum dixisses.

Elephantum ingenium admirandū.

Trium esse illud, ait *Oppianus*, Elephasos inter se loqui, verum non omnibus, sed solis dormitoribus illorum colloctionem notam esse.

Tam prope accedunt Elephanti ad ho-

minis ingenium, vt nonnulli prudentiores iudicentur, quam in locis quibusdam homines. *Vartoman*.

Obsequiosi sunt, gloriæ cupidi, beneficiorum, & iniuriarum memores, atque retributionis & vindictæ cupidissimi.

Notum est illud *Æliani*: Qui elephantum, inquit, hordeum admetiendi procurationem habebat, partem hordei suberaxisset. & in eius locum lapidibus admixtis ac suppositis, ipsi tamen mensuram debitam ac solitâ cumulate seruasset, vt dominum utriusque, se quando vidisset, falleret: Elephantus videns eum, qui sibi debitum fraudabat, potentiam coquere, promiscue sabulum collegit, & in ellam infudit, sieq; solerter iniuriis iniurias sibi illatas ultus est.

Ei autem parui sunt oculi pro corporis magnitudine: proboscidem pro nare gerit, qua vitur vt manu, ad qualibet contrectanda, & maxime ad esculenta, potentiaque assumenda, & in os ingerenda; linguam habet valde paruam: dentes ytrinque quatuor crassos & breues, alimentum atterit & molit: duos præterea longissimos & crassissimos, quos verius cornua dixeris, qui certo tempore decidunt, & postea renascuntur.

Eorum autem materia ebur est, vsibus humanis pene infinitis, sed potissimum medicis accomodum.

Atque id ipsum est, quod magno errore pharmacopœorum vulgus vrit, vt pro spodio Arabum fictitio sumant.

Neque enim vstum, neque crudum recte pro spodio ponitur. Vis siquidem vsti non recte prorit; crudum vero nequaquam est spodium analogum: nam proprie loquendo, vnicum paritantum est spodium. Græcorum nempe, quod pompholix nominatur.

Arabum vero quorundam falso creditū spodium est *Tabaxir*, quod cum ebore vsto conuenit, vt *rhabarbarum* cum *saccharo*; sed ea de re latius alibi differuimus.

Ebur autem crudū facultates habet eximias; nā viscera omnia roborat, moderate refrigerat & astringit, stomachi dolores abigit,

Descriptio.

Ebur vstum.

non recte pro-

spodia vstr-

unicum pari-

quod spodium-

quid.

quid.

quid.

quid.

quid.

quid.

quid.

quid.

abigit, vomitum cohibet, vermes enecat; aiuturnis obstructionibus prodest, & huius potu mulieres ad concipiendum fecunda aptissima redduntur.

C A P. XXI.

De cornu Monocerotis.

Homo cornutus.

SI quæ animalia cornibus natura mutata voluit, aliquando cornuta visa sunt, hæc inter raro contingentia reponuntur. Sic pro monstro habitus est rusticus quidam Canomanus, cuius fronti cornu adnatu crassissimum, duos palmos longum ad occiput incurvum Lutetia anno Domini 1600. vidimus. Sic & perrarum, imo nusquam, nisi forsaa semel visum, alteri homini cornu in dorso prominulum, cuius meminit Philippus Ingrassias.

Animalia tricornia. Et quadricornia.

Multa vero cornuta sunt, præsertim mascula, quorum maxima pars bicornis est, vt bos, vtus, capra; alia tricornia sunt, vt boum genera quædam in India, ex Solino; quædam quadricornia, vt in arietibus multis obseruati.

Vnicornia.

Nonnulla tantum vnicu cornu gerunt, idque in fronte media, vt Onager Indicus, vacca quædam in Zeila vrbe Æthiopia, Camphur animal amphibiu in insulis Molucis frequens, vt aues quædam Æthiopia, ex Aliano, & pisces nonnulli, cuiusmodi est, Vletifin Indico mari frequentissimus. Ludouic. Roman.

Aues & pisces cornuti.

Omnibus his dignitate antecellit, literis non modo humanioribus, sed diuinis tantopere celebratum illud animal, quod Hebraei *Rem*, & *Reem*, Auicennas *Achercheden*, ex Arabibus nonnulli *Barkaran*, Græci *Monocerotem*, Latini *unicornem*, Indi *Carraxonos*, Galli *Licorniam* nominant.

Varia de monocerote opinio.

De hoc animali varia varii auctores scribunt: alii enim dicunt, esse procerum, nonnulli pumilum. Sunt, qui asserunt, esse perpetuo ferum & syluestre, alii non tantum arte cicurari, sed etiam visis puellis mansuescere, & aliquando iuxta eas in somnu delabi, earumque amore & odore allici.

Sunt & qui illarum cornu nigrum, alii rufum, alii album pronuntiant.

Ex eorum autem opinione communi, qui nouum orbem lustrarunt, monoceros elephanto humilior tenuiorque est, & magnitudinem equi tantum mediocri æquans colore mustellino, seu subrufo, & secundum quosdam cinereo, capite cerui, collo non oblongo, nec oblonga iuba, sed admodum rara, & altera colli parte pendula, hircina barba, sed breuiore: vngulas bifidas habet, tibias non valde crassas, caudam apri modo. Solin. Plin. Ælian.

In capitis summa & anteriore parte cornu gerit vnicum, rectum, crassum, velut in spiras intortum, quatuor aut quinque pedes, aut plus minusue pro ætatis ratione longum, solidum, ac durum, nullis squamulis asperum, nullis rimis hiulcum, exterius subrufum, interius velut eburneum, sed nullis lineolis undulatum, in ambitu tanquam crasso sortice linea circulari à reliqua parte dirempto obvallatum, quem insitiores incepta, licet, vsitata voce, *Laridum vnicornis* vocitant.

Laridum

Cum igitur monoceros animal sit & rarum & ferum nunquam cicurabile, nisi *cornis*. forsân, cum adhuc pullus capitur, nec ei, vt ceruis cornua quotannis decidant, non mirum, si illius cornu rarum sit & pretiosum: vnum tamen longissimum & hominis proceritatem æquans tanquam thesaurus ditissimus seruatur in templo D. Dionysii iuxta Parisios, & multa leginina singuli pharmacopola Parisienses in officinis seruant, vt quoties vsus postulat, hoc insigni præsidio iuuentur.

Laudatur autem plurimum aduersus *Vires venena*, & ad partes nobiles exhibaradas & roborandas. Proinde solet dari pesti, morbis contagiosis, & omnibus venenatis. Verum cum omnes ægrotæ que non valeant opibus, debet tantum diuitibus exhiberi; aliis fortunæ tenuioris cornu rhinocerotis, vt etiam cerui præscribo succellu non minus felici.

C A P.

CAP. XXII.

De lapide Bezaar.

Vnde habent
nomen.

LAPIS Bezaar sic dicitur vel ab animali quodam orientali, ex quo habetur, quod Persica lingua *pasan*, aliquando *bazar*, & Indica *bezar* nominatur, vel à facultate bezaardica, hoc est, alexiteria & eximia, qua pollet aduersus venena; & ea ratione lapis quidem metallicus & alexiterius, apud quosdam Arabes Bezaardicus dicitur, vt omnia virus expugnandi qualitate prædita ipsi bezaardica dicuntur. *Anicen*.

Bezoar.

Lapis autem Bezaardicus nunc vulgaris & in vsu medico frequens, vulgo *Bezoar* dictus, è fodinis metallicis non eruitur, sed è ventre, ac partibus internis cuiusdam animalis eximitur, in Persia, Corasone, promontorio Comorim & multis aliis Indiae locis & montibus Chynë finitimis, frequentissimi; quod qui viderunt, hircum credunt & nominant; incolæ *capram montanam*: forma enim & magnitudine hircos Europæos refert, sed pilis breuioribus hispidos: magis quoque proceros. N. Monardus asserit, atque ceruorum æquate proceritatem, & recte *Cernicapræ* nominari opinatur, quod partim ceruorum, partim caprarum ideam gerat & naturam.

Cernicapra
quid.

Ocyllimum & agile est animal è scopulo in scopulū facile desiliens, ferocissimū, quod in venatores Indos iruens sæpe eos occidit, bisuleum; ungulas enim vt capra bifidas habet; tibias parum crassas, caudam prominulam ac breuem, corpus hispidum quidem, vt genus caprinum, sed breuiusculum ex cinereo rufum & fere ceruinum, caput hircinum, binis armatum cornibus in obtusum mucronem desinentibus, ad dorsum multum incuruis, admodum nigris, crassiore & inferna parte cauis, tuberculis pluribus obfatis: duo vidi Coubertin in castello Dom. de Virty.

Lapis be-
zaar ubi
generatur.

In huius autem animalis ventre dictus lapis generatur, cuius non modo varia est magnitudo, sed etiam forma atque color: magnitudo quidem pro animalis natura &

ætate; nā in seniore & maiore maiores lapides inueniuntur, in iuniore & minore minores. Omnes fere ouali figura cernuntur, sed alii illis rotundiores sunt, alii magis quadrati.

Color vel obscurus ac nigricans, vel rufus aut magis pallidus pro animalium temperatura, quorum quæ lapides crassiores generant ac gerunt, minus agilia sunt, & ad cursum saltum que minus apta, & magis tristia viuunt, quod & venatores quasi primo intuitu agnoscunt. Forfan eiusmodi lapides illis animalibus infensilunt & contra naturam, vt hominibus calculi.

Corticatim autem generantur ex parvulo rudimento, quod sæpe palea quedam est, aut puluis coagmentatus, cui nouus humor apponitur, adhærescit, agglutinatur, assimilatur: & in laminas multas crassas, aut tenues ceptum modo, pro lapidis magnitudine & appellentis humoris appositione.

Puluis hic in centro contentus eiusdem est, imo maioris efficacæ, quā alia lapidis partes, ac laminæ, quæ singulæ tam internæ, quam exteriores leues sunt, expolita & splendentes; quod in adulteratis lapidibus non ita est, in quibus nunquam puluis interior inuenitur, vt in veris & naturalibus.

*Puluis be-
zaardicus
naturalis.
Signum ve-
rum lapidē
ab adulte-
rato distin-
guens.*

Ex bezaardicis lapidibus Persici omnium præstantissimi, dein orientales maxime vero qui animalibus eruuntur, quæ in montibus Persiæ degunt; nam quæ in campestribus & planis locis videntur, cum plantas bezaardicas & æque salutes minime depascantur, perinde ac ea, quæ excelsa loca incolunt, minus efficaces lapides gignunt.

*Lapides be-
zaardici
præstantissi-
mi qui.*

Omnes multum commendantur aduersus virulentorum animalium morsus: nam eorum puluis sumptus, vel admotus vulnera à scorpionibus, viperis, aut aliis serpentibus instricta sanat, atque iisdem animalibus viuis inspersus, eadem torpida & minime nocua reddit. Aiunt, Cordubæ regem à sumpto veneno quodam pernicio-

Vires.

Historia.

T r s s i m o

*Nominis
interpretatio.*

fissimo huius lapidis usu liberatum. Ob id nonnulli recte *Bezaar* ab Hebraeis deducere videntur, apud quos *Bel* dominum notat, & *Zaar* venenum; unde *Bezaar*, quasi dominus veneni.

Eadem ratione morbis omnibus venenatis, & contagiosis multum prodest, ut pesti, morbillis, exanthematis, variolis, & similibus. Animi quoque deliquis, palmo, longis mceroribus, hystericis affectibus, & aliis pluribus malignis feliciter medetur, de quibus vide *N. Monard. Christoph. à Costa, & Clusium.*

C A P. XXIII.

De Margaritis ac vnionibus.

*Margaritæ
& Vniones
quomodo
differant.*

MARGARITÆ ex conchis quibusdā, seu piscibus testaceis, ostreorum valde similibus, in Indico mari visitantibus sumuntur; quæ si parvæ fuerint, *Margaritarum* nomen seruant; si crassæ & ponderosæ, *Vniones* appellantur, quia scilicet singuli in singulis conchis inueniuntur, iuxta illud poetæ *Marbod.*

*Vniones
sunt dicti.*

Vnio dictus ob hoc, quod ab una nascitur vnus,

Nec duo vel plures vnquam simul inueniuntur.

Huic tamen opinioni refragatur *Ælianus*, & experientia docet in eadem & sola concha multos sæpius vniones generari & reperiri pro pisciculi redūdante excremento humore, puro & lucido, à quo generantur. *Vniones* igitur Latini vocant, non quod in vnica concha vnicus tantum reperitur, sed quod duo nunquam in diuersis in eadem inueniantur, inquit *Rondeletius*. Probantur candore, rotunditate, magnitudine, pondere & læuore, quales reginæ in torquibus gereve solent.

Generatio autem margaritarum est è conchis multis, sed præstantiores è quibusdam exoticis, quæ reperiuntur tum in mari Persico, quod in oriente est, unde & *orientales* dicuntur, tum in *Chynarum* tractu & multis Indiæ regionibus, in quibus concha margaritifera ab incolis *Berberi* vocatur,

& à quibusdam Barbaris *Cheripo*, ab aliis *Chanquo*, quod mater, seu vt vulgus loquitur, *Nacra perlarum* perhibetur.

Nacra perlarum.

Magna vero est illa concha, spissa, modice caua, pectinum æmula, non vtrinque aurita, sed tantum altera parte, exterius minime striata, sed plana, & aliquantulum flavescens, intus læuis, splendida & argentei coloris. In illius carne generatur margarita, vt in suilla grando, vel in vesica calculus, aut in aliis partibus lapilli. Vidi siquidem virum quendam, qui lapidum quantitatem per secessum excreuit, quorum singuli castaneam aut glandem æquabant.

In illustri viri cadauere secto tres lapides in hepate reperti sunt. Vidit quendam *Fernelius*, qui è thorace multos lapillos margaritis similes cum sputo eduxit.

Lapides in multis partibus generari.

Sed ad propositum redeam, concha, quas matres vnionem vocat, aeri exposita hiant, vel ferro aperiuntur, atque intus vna cum carne margaritæ reperiuntur, quæ re vera nec ossa sunt, nec partes eorum pisciculorum, sed quid illis adnatū, & veluti excrementum, ad testarum instar, quibus teguntur, concretum & splensum. Verum exterius scabrum est & impositum, interius læuissimum & aspectu pulcherrimum, videturque esse vulgaris *Nacra perlarum*, seu mater margaritarum, quæ naturaliter nunquam, sed arte tantum proferantur.

Vniones quid.

Maiores sunt, quæ ex maioribus conchis, atque ex alio mari sumptis eruuntur. A mulieribus tam studiose queruntur, vt nulla etiam mediocris fortuna se satis ornata credat, præsertim *Lucretiæ*, si è collo suspensas margaritas, *Perlas* vocant, non gestant.

Earum vero usus plurimum ad rem medicamentariam commendatur; vno enim consensu recentiores cum veteribus margaritas valde cordiales asseuerant, & ad cor exhilarandum imperant. Ex his arte *Chymica* solutis, liquor perlarum, vt vocant, habetur, de quo *Spagyrici* multi multa, & sæpius ridicula prædicant & promittunt.

Noni

*Historia
cuiusdam
mendacissi-
mi Empi-
rici.*

Novi Lutetiae chirurgulum empirico-
rum astutissimum, qui sex aureos postula-
bat, quod hyrudines duas aegroto admo-
uisset; quod cum mirarentur multi, *maio-
rem*, inquit, *mercedem deberem efflagitare,*
*quia menssem integrum illa duo animalcula
liquore perlarum cibavi.*

De margaritis & conchis, in quibus ge-
nerantur, deque illarum natura, præstan-
tia, duratione & viribus, doctam apud
Rondeletium lectionem habes, *lib. 1. de
Testaceis, cap. 51.*

CAP. XXIV.

De Umbilicis marinis.

UMBILICVS marinus vel integer pisci-
culus est, cuius meminit Rondeletius
lib. 2. testaceorum, cap. 38. & 39. vel pars,
& velut os, aut tegumentum alterius ma-
ioris. Prior turbinata ac parua quædam
concha est, ita umbilico similis, ut aullus,
qui viderit eam, umbilicum non nomina-
re possit.

*Bellericus
marinus.*

Est alius umbilicus, totus ossæus, *Belleri-
cus & Belliculus* marinus in officinis dictus,
qui vel testa, vel os alterius putatur. Multis
enim piscibus ossa quædam insunt, quæ vel
ad spinarum, quibus vitam suam tuentur,
insertionem natura tribuit, vel ad corporis
firmamentum & motum. Sic Sepia suo sta-
bilitur osse, sic Raix dorsum ossiculis plu-
ribus spinosis armatur, quæ leui coctura
facile à toto corpore seiungitur, nec male
forma & magnitudine, spinam si exeme-
ris, umbilicum marinum repræsentant.

*Umbilicus
marinus
vnde.*

Umbilicos ergo marinos in pharmaco-
poliis frequentissimos cum Bern. Dessenio
suspicamur, à marinis animalibus de-
fumi, & in littoribus cum reliquis lapidi-
bus sæpius inueniri, non tamen lapides si-
milis cum iisdem generis esse. A quibus-
dam *gemma marina* dicuntur, non tamen
vires habent adeo eximias, ut inter gem-
mas debeant reponi. Forma illorum no-
tissima est, color in quibusdam albus, in al-
iis rubellus. Frequentes vaneunt in cele-
bribus totius Gallix ciuitatibus.

CAP. XXV.

De Dentalio.

DENTALIVM concha parua quædam
est, oblonga, candida, exterius aspe-
rula, intus lauissima, tubuli modo conca-
ua, & altera parte canini dentis instar acu-
minata, vnde Dentalii nomen. Testa enim
dentis æmula, in quo vermis procreatur &
viuit oblongus & tenuis pro conchæ con-
cauo, qui foras interdum sese exerit hau-
riendæ aquæ & queritandi victus causa.
Nascitur cum suo tubulo, & veluti fistula
testacea in saxis marinis, & super concha-
rum vetustarum testis. Eandem habet
virtutem ac umbilicus marinus, & reli-
quorum pisciculorum conchæ, quæ *un-
guenti citrini* æque possunt ingredi com-
positionem.

*Dentalii no-
men vnde.*

CAP. XXVI.

De Antalio.

ALIVD quoddam testaceum marinum
Antalium in pharmacopoliis dictum
sequitur, cuius parum frequens est in arte
medicamentaria vsus, *unguentum citreum*
si exceperimus.

*Tubulus est testaceus, in mari prognatus, Antalium
digitum minorem longus, foris striatus, intus quid-
leuis ac concavus, è cuius alueo eductus est
pisciculus paris magnitudinis.*

Videtur is esse paruulus piscis, quem A-
thenæus *Solenem* nominauit; nam *Solen* ex
concharum longarum genere est, duplici
constans testa, læui, tenui, arundinis modo
caua, & extremis duobus semper apertis. A
Plinio *dactylus*, seu *digitus* vocatur, quod is
digiti humani longitudinē, vel vnguis si-
militudinem, ut malunt nonnulli, referat.
Vt sit, *Antalium*, quo officinæ vtitur, sa-
tis est vulgare; & si desierit, non valde pre-
tiosum & eximiū medicamentū deest; cuius
loco conchyliæ quæuis, ut *peclines ma-
rini, buccina & concha* omnes, præsertim
albæ & striatæ, quas peregrini è mari illius
montis percelebris, qui D. Michaëli sacer
est, aduehant, possunt substitui. Omnium

Solen.

Dactylus.

*Gemma
marina.*

Ita enim

enim vis æque conuenit ad vnguenti dicti
confecturam: ad aquam accedit & aliud,
ne quidem verbo tenuis satis notum, quod
alii *Amentum*, alii *Amiantum* vocant. Ad-
huc enim certatur, post grauissimorum vi-
rorum disquisitionem, an *Amentum* sit
Amiantus lapis ille, qui ex albo virefcit, &
à multis *alumen scissile* vocatur; à quo ta-
men non parum distat.

Amentum.
Amiantus.

Alumen
scissum &
plumeum
qui differat.

Alumen enim scissum vim habet astrin-
gendi manifestissimam, & prunis iniectum
vritur. *Plumeum* vero acre est, & à flamma
rutum, nec male vocatur *Amiantus*, vel
forfan *Amentū*, aut *Amiantum*, quod *vnguentum*
citreum admittit. Hoc tamen
certo asserere non ausim, cum *Amenti*
vox barbara sit, à paucis, imo nullis, vt cre-
do, intellecta, vt ex varia authorum, qui
de *Amento* locuti sunt, opinione constat.
Theophrastus enim nomen arboris putat;
Matthæus Syluaticus vitrū coctum; *Man-
lius gypsum* vstum; nonnulli sebum, seu
axungiam vitri; alii *talkum*, seu lapidem
specularem, qui re vera huic vnguento
valde conuenit, vt etiam *alumen plum-
beum*, quod non sine ratione *Pharmacopœi*
pro *Amento*, seu *Amiantho* vsur-
pant.

Blatta bi-
zantia.

In officinis quoque fit sæps mentio de
Blatta bizantia, quæ conchylii operculum
est, ei simile, inquit *Dioscorides*, quo pur-
pura piscis integitur. Illa tamen similitu-
do tantum est, penes substantiam & facul-
tatem, non formam: nam tegumentum
purpuræ rotundum est, ex *Rondeletio*,
conchylii longum & strictum, quod in la-
cubus nardiferis inuenitur, suauem ideo
spirans odorem, quod inibi conchyli-
nardo vescantur, diciturque *Vnguis odora-*
tus: halitum enim *castorei* quadam tenuis
spirat. Eius autem historiam non fusius
describo, quod nulla medicamento-
rum ingrediatur, quæ in no-
stra officina conge-
runtur.

Vnguis odo-
ratus.

CAP. XXVII.

De Testudinibus.

TESTUDINES vel aquaticæ sunt, quæ
scilicet in mari aut aqua dulci viuunt;
vel amphibix, quæ partim in terra, partim
in aquis, aut locis palustribus ac lufosis.
Vnde *Plinius* in genere eas omnes quater-
nario numero complectens, cap. 4. lib. 32. *Testudinū*
genera.
nat. hist. vocat *marinas*, *Emydæ*, *terrestres*
& *lutarias*. *Emydæ* interpretantur, quæ in
aqua dulci viuunt.

Est autem testudo animal caudatum, *Testudo*
quadrupes, squamatum, ingratum visu,
cuius testa forma ovali, longa, lata, intus
concaua, exterius instar scuti extuberans,
sub qua collum, caput, pedes & caudam mo-
do recondit, modo foras prout vult exerit.

Sola inter squamata animalia renes &
vesicam habet, ex *Aristotele* c. 8. & 9. lib. 3.
de part. animal. Oua durioris testæ & bico-
lora edit, eaque in scrobe effossa, forma dolii
reponit, atque cooperta, & complanata ter-
ra, postea incubat, sicque foetus excludit.

Testudines tantæ magnitudinis esse in
Indico mari *Solinus* refert, vt testis duabus
superna parte iunctis inferna diductis, *Indo-*
dorum vulgus suas ædes constituat, in qui-
bus numerosa familia non arcte recipia-
tur, & à quibusdam vsurpantur cymbarum
loco, qui illis deuecti nauigant inter insu-
las rubri maris.

Apud *Troglodytas* cornigeræ, sed mi-
nores inueniuntur.

Sunt autem testudines & in re cibaria &
medicamentaria vsus magni: decoctum *Vires.*
phthificis & attenuatis rescendis valde
conducit: ob id vtiliter ad syrapi resum-
ptiui confectionem accedit. Caro à multis
suauissime editur: animal tamen est adeo
deforme capite, cauda, pedibus serpentes,
forma, colore, maculis referens, vt natura
ipsa ipsum nobis insensum esse, & insalu-
bre notare videtur. Quod etiam fatentur
hi, apud quos in deliciis est; verum appa-
tus & condimenta reddunt minus noxiū,
sine quibus innoxie vix ingeri possit,
CAP.

CAP. XXVIII.

De Ranis.

RANIS vtuntur integris Myropolæ ad *Emplaftri Vigonij* compositionem, quod auctor descripsit, ad gentis suæ morbi curationem. Probat earum decoctum Syluius ad dentium doloris sedationem, si eo os colluatur. Valet earum cinis cum *pice*, secundum Dioscoridem, vel potius cum *melle*, secundum Plinium ad explendas inanitates Alopeciarum. Vnguenta & emplastra, quibus permiscetur, siccandi, discutiendi que vim habent, præsertim in iuncturarum doloribus. Contra serpentum omnium venena pro antidoto sunt, inquit Dioscorides, si ex sale & oleo decocta edantur, iusque earum itidem sorbeatur.

Omnes autem Ranae esculentæ minime sunt; earum enim multæ sunt varietates, nam quædam in aqua tantum delectantur, maioremque partem vitæ in illa transigunt; aliæ in solo arido; quædam amphibie, quæ æque in aqua & terra sicca degunt.

Ex aquaticis, nonnullæ in aqua palustri ac cœnosa viuunt, & perniciosæ sunt, ad bufonum enim naturam accedunt; aliæ in aqua limpida, vt fontium, & fluuio-rium, quæ non insalubres sunt, & inter cibos referuntur.

Ex his, quæ in aridis locis victum quaerunt, aliæ, inter arundines, aliæ in rubis, ac vepribus, & frutetis viuunt: illæ *calamita*, quæ omnium minimæ sunt, hæc *Rubeta* Latinis, *Phrynos* Græcis dicuntur, quæ palustribus non sunt minus perniciosæ, vt etiã *Dryophites*, quæ quercus scandunt, & in his, & sub his degunt, quæ sunt viridissima, & *Diopetes*, quæ per tempestates & imbres tepidos ex aere decidunt.

Quanam ranae sint vocales. Omnes autem hyeme mutæ sunt, atque inter eas vocales tantum sunt aquaticæ; quæ circa hyemis finem, & veris initium *Gyrini* qualem modo coaxare incipiunt, quando scilicet in aquis putrentibus secus vias *gyrini*

procreantur, quos male ranarum sperma, aut ranarum pullos nonnulli vocitant. *Aristot.*

Hinc Chymiatrici cuiusdam à multis irridetur medicina, qui aquam spermatis ranarum ad omnes oculorum, faciei, totiusque corporis phlegmonas imperat. Possent n. totius Gallie ranas venari, exenterare, vasa seminalia perquirere, secare, exhaurire, nec vnquam suæ campanæ fundum illarum spermate oblinire.

Gyrinos autem sponte ex limo terræ nasci, nec in ranas abire experientia docet, & doctissimus Rondeletius notum fecit, *libro de palustribus*. Sunt vero ranae omnes malignæ & esu perniciosæ, præter aquaticas, vt etiam, quæ inter eas punctis pluribus nigris sunt maculatæ, bufonum ritu, quorum naturæ sunt participes. Et qui esculentis sæpe vtuntur, ait fide dignus auctor, colore plumbeo inficiuntur, propterea non cibi, sed medicamenti ratione sumi debent: Reddunt enim corpus putrefactioni opportunum.

Ad emplatrici autem Ioannis de Vigo cõfecturam, alii ranas palustres, alii rubetas adiiciunt. Ego amphibias prætulerim.

Rubetæ enim, & quæ in vepribus, dumetis, locisque siccis degunt, venenatæ cum sint, & acriores, qualitatem quandam medicamento impertiunt, qua id ipsum cutim vellicat, & pustulas interdum excitat: aquaticæ vero inefficaciores. Quæ in aqua partim, & partim in solo victitant, vt mediæ, sic eligendæ.

CAP. XXIX.

De Cancris.

CRVSTACEORVM piscium innumera pene est varietas, quorum alii longum habent corpus, vt Locustæ, Astaci, Squillæ; alii rotundum obtinent, vt Cancrorum omne genus, tam marinorum, qui quam plurimi agnoscuntur, quam fluuialium, qui multo pauciores & minores reperiuntur.

Vt Cancro marinorum alii sunt maiores,

Tr 3 iores.

RANARUM
VARIETATES.

DIOPETES
RANA.

QUANAM
RANA
SINT
VOCALIS.

GYRINI
QUALEM
MODO
COAXARE
INCIPIUNT.

RANA QUADAM
MALIGNA.

iores, vt *Maa* dicti, & *Paguri*; alii minores, vt *Pinnophylaces*: sic fluuiatiliū nonnulli magni sunt, cancris latipedibus marinis similes, sed maiores; alii parui, *Astaci* dicti, quos vulgus caneros fluuiatiles vocat, & in cibis, & in medicamentis vsurpat, vt ad hereticos Auicennæ consilio rescindendos, ad cane rabioso demorsos, & ad vnguenta quædam mundificatiua apparanda.

Cancrorum autem multiplex genus abunde describitur à Rondeletio *lib. 18. de piscibus*, & *libro particulari de fluuiatilibus*, vt etiam à Matthiolo *super Dioscoridē*.

Sat enim est nobis de his in genere mentionem fecisse, & de quibusdam paulo vberius, qui nonnunquam ad medicos adhibentur vsus.

CAP XXX.

De Viperis.

VIPERARVM caro plurimum siccatur & digeritur, & moderate calefacit. Vis eius ad cutem properat, & corporis excrementa ad eam propellit, atque virus, si quod sit, oppugnat. Vnde ex illa, eo modo, quæ in Officina docuimus, apparatus, fiunt trochisci Theriaci, & ex his percelebris illa confectio Theriaca ad venenatos affectus tantopere commendata. Vnde & *medicamenta theriaca* dicuntur, quæ venenis ab animalium morfu intro subeuntibus medentur; vel quibus noxa ab animalium venenatorum siue morfu, siue instratu, siue illitu aut suffitu illata curantur.

Vocantur etiam *alexipharmaca*, quod ex veneno periculum arceant: alii tamen hæc tantum sic dici medicamenta, quæ veneno intro per os sumpto medentur, perhibent.

Dicitur autem *Theriaca* à *θηρ* & *ια*, id est, à feris & venenatis animalibus potius, quam à serpentum quadam specie certa, quanquam vipera, in cuius genere mas nomine proprio, *ἴχτις*, femina *ἰχθίνα* vocatur, à Græcis aliquando *θηρ* dicitur. Videtur omnium serpentum ac ferarum maxime insignis, & *μαρ* *ἰχθίνο* nomen

hoc interdum sibi vendicat: ob id *Theriacæ* non tam sic dicitur, quod viperarum carnem recipiat, quam quod ferarum morsui conueniat.

Est autem *vipera* longitudine cubitali, & sæpe prolixiore, colore subflauo, pluribus conpersa maculis rotundis. Mas Græcis dicitur *Echis*, caput habet angustum, & acutum, collum crassius, & reliquum corpus tenuius, quam foemina. Paulatim illi cauda gracilescit, aliarum serpentum ritu, non aceruatim, vt Echidnæ, seu foeminæ. Squamas habet ad extremum caudæ asperiores, quas ita percitus subrigit, non aliter, quam gallinæcis iratis plumæ inter pugnandum rigent.

Dentes canini duo illi, foeminæ plures, iuxta illud Nicanri à Gorrhæo traditū:

Huic gemmi apparent dentes in carne, venenum

Fundentes, verubus sed foemina pluribus atrox.

Huic adhuc meatus est in cauda, ventri propinquior, contra quam in foemina, cui ille ad extrema caudæ propius accedit: incessus quoque maris alacrior.

Viperæ foeminæ subruæ sunt, elata ceruice, oculis subrubentibus, & lucentibus, inuerecundi atque ferri intuirus. Caput habent latiusculum, caudam breuem, & excarnē, & squamis durioribus asperam, nec paulatim gracilescantem, sed simul & vniuersim: meatumque suum habent ad caudam propius accedentem, & ventrem prominentulum, & incessum tardiozem.

Dicitur Latinis *Vipera*, quæ vipariat, vel vt *Vipera cur* alii malunt, viuū pariat, contra serpentum dicitur.

Vipera quidē ouum procreat piscium ouis simile, sed intra se tantum, tantumque viuos catulos parit membranis inuolutos.

Euenit autem aliquando, vt posteriores quærentes exitum, & imparientes moræ parians. Quomodo diuturnioris, erodant matris vterum, & latera, sicque matricidæ prodeunt. Raro tamen id contingit; vt nunquam accidisse certum est, marem in coitu caput in os foeminæ

Astaci.

Alexipharmaca.

Theriaca unde dicitur.

Vipera mas.

Vipera foemina.

Quomodo parians.

scemur inferere; illudq; eam voluptatis dulcedine vehementius comotâ truncare.

Cum ceteri serpentes terræ latibula hyeme subeant, viperæ tamen sese tantū sub saxis occultant, & senectutem exuunt aliorum reptilium more.

Ad confectionem autem Theriacis viperæ omnibus serpentibus præferuntur, quod minus aliis tabificam vim obtineant. *Galen. cap. 10 lib. de Theriaca.*

Cur in præparatione viperarum cauda & caput abscindantur.

Abscinduntur vero capita & caudæ, quod pessimum humorem, nempe virus in se contineant. *cap. 11 lib. de Theriac. Viperæ n. inter feras omnes caput habet perniciosissimum.* Certam vero mensuram, & capitum, & caudarum præscindere, ridiculum esse dicit Dioscorides.

Abiiciuntur quoque interrana, spina dorsis, & venter.

Porro non solum in Italia reperiuntur viperæ ad dictæ solennis Opiatæ condituram aptissimæ, sed etiam in Gallia, ut in agro Pictaviensi, ex quo numerosæ Lutetiâ aduehuntur: ex quarum carne pastilli fiunt & adeps ad emplastrum Vigoniû servatur: eius extrahendi & parandi modus facilis est. Adeps primum cum tunicis sumitur, & aqua limpida ac frigida pluries lauatur, donec ipsa sincera remaneat. Dein membranæ separantur. Tum adeps in duplici vase liquatur spatula lignea subinde agitando. Liquefactus colo transmittitur in aquam frigidam, quæ postea abiicitur, & solus adeps servatur, reponiturq; in vase idoneo. Nonnulli denuo abluunt, ut totum virus eximatur.

Axungia viperæ paranda modus.

Vix autem eorum opinioni assentior, qui credunt, eos longam senectutem agere, qui viperis vescuntur. *Earum enim caro pessimi est succi, valenter que digerit & siccat, ita ut quidam, qui eam comederunt, vehementissima sint siti cruciati, ac proinde illas Dipśadas cognominant. Sunt autem, qui dicant, ait Galenus, demorari à viperis, sanari non posse potando, sed dirumpi citius, quam siti liberari.*

Historia notanda.

Elephantiasis porro viperas multo con-

ducere, pluribus historiis probat Galenus *cap. 1. lib. 11. simplic. Homo quidam, ait, in Asia Elephanticus, cui foedus erat aspectus & odoratus grauis, primo quidem cum sodalibus versabatur & conuivebat: ubi vero ex consensio nonnulli inquinari capere, ite quo iam factore & horrenda forma detestandus esset, in tugurium quoddam iuxta fontem, relegatus est, & illi quotidianum alimentum ministratum. Proxima estate circa canis ortum, cum vinum fragrans, messoribus allatū esset à famulo, qui urnam vinariam circa marginem agri dimiserat, ecce, ubi bibendi tempus aduenisset, adolescens vinum in craterem fundens, una cum vino excidit viperæ exanimata. Coloni autem perterriti aqua sitim sedarunt, & vinum Elephantico dederit, misericordia quadam ducti, ac rati expedire ille potius mori, quam vivere in ea miseria. At ille novo quodam, proorsuq; admirando euentu, ab ipso potu conualuit. Excidit enim tota cutis, non secus ac si locustis testam, qua consequntur, abscideris.*

Nec dissimile in Mysia Asia, non procul Alia histo-

ab urbe nostra accidit. Vin erat distissimus & ria.

elephanticus: hic ancillam suam formosam deperibat; contra, foedum hominem illa odio habebat, aliisque amatoribus clandestine miscbatur. Cum autem ager spe salutis resarcienda ad quosdam calidarum aquarum fontes, quibus locus vicinus squalidus erat, & viperarum plenus esset profectus, ex illa una in urceum vini irrepsit, quam cum suffocaram deprehendisset ancilla, gratum habens, quod fors in manum dederat, domino vinum illud propinas, atque ille ebibit. Cui eadem euenerit, atque precedenti, & perfecte sanatus est.

Alias adhuc historias recenset Galenus, quibus probat, viperas Elephantiasis curandæ multum conferre. Quomodo autem earum caro sit apparanda, antequam accedat ad Theriaca confectionem, in Officina docuimus.

C A P. XXXI.

De Scincis.

C A R O renum Scincorum optima est *Vires car-*
contra.

*nk venenum
Scincorum.*

contra venena antidotus, & ad stimulan-
dam viris libidinem, iusto pigriorem effi-
cacissima medicina; Tentiginem enim
veretri facit, vnde non immerito Diasaty-
rii ingreditur confectionem.

*Scincus qua-
le animal.*

Est autem Scincus animal paruum, qua-
drupes, squamis exiguis, frequentibus, &
subluteis tectum, capite longo vix colli
crassitudine superante: ventre quadam
tenus alato, cauda rotunda, lacertæ ritu,
sed breuiore, & ad terram incurua, à capi-
te ad eam cæsa discurrente.

*Alumnus est aut Egypti, aut India, aut
rubri maris, inquit Dioscorides, quamuis
etiã inueniatur in Lydia Mauritaniæ. Pro
eo perperam nonnulli Salamandram a-
quaticam vsurparunt. A Plinio Crocodilus
terrestris vocatur: effigiem enim Croco-
dili Nili perbelle refert.*

*Crocodilus
perpetuo cre-
scit.*

Inter vtrumq; tamen nulla dimensio-
num proportio; Scincus enim semper est
paruus, & raro cubitalis, Crocodilus non
modo ad quindecim, aut duo de viginti
cubita excrescit, sed non vllus ei significa-
tur crescendi terminus, licet ab ouo non
maiore, quam anseris prodierit, vitamque
habet terræ, amni que communem. Ocu-
los habet suis, & visum in aqua hebetem,
extra acerrimum.

Solû hoc animal, Pstacum si exceperis,
maxillam supernam mouet. Linguam ha-
bet paruam maxillæ inferiori adhaerentē;
erura à latere adiuncta, pedes paruos pro
corporis magnitudine, vngues robustos,
cutem squamosam, crustaceam, & contra
ictus omnes fere inuictam, in ventre satis
mollem, Annos viuit 60. Totidem oua, to-
tidem diebus pariunt, totidemque dies
hæc fouent, vt excludant, & totidem in
spina vertebrae habent. Totq; adhuc den-
tes habere comprehenduntur, quot dies
sine cibo in latibulis hyeme degunt. Ple-
niorem Crocodili descriptionem ex Ari-
stor. Plin. & recentioribus multis, qui Æ-
gyptum & Orientales tractus lustra-
runt, curiosus rerum scruta-
tor habebit.

*Crocodili a-
tus.*

CAP XXXII.

De Scorpionibus.

EX Scorpionib. oleo infusus & extinctis
fit oleum, quod ab iisdem cognomi-
natum multos vsus in medicina prebet. Il-
litum enim, calculos in renib. & vesica at-
terit, pellit, & vrinam mouet: Demorsus à
viperis, aut aliis serpentibus, & feris vene-
natis sanat: Axillis & inguinibus si adhi-
beatur tempore pestis, ab ea vel præser-
uat, vel curat. Vulnus ab iisdem inflictum,
non modo dictum oleum sanat, sed & ipsi
triti & appositi idipsum ad perfectam san-
nitatem ducunt.

Est autem Scorpio animalculum terre-
stre, longam & nodosam caudam gerens, in
cuius extremo, longo & obliquo armatur a-
culeo, tenui foramine peruiso, quo venenum
pungendo effundit. Brachia habet & chelas
bisulcis dentatas forcipibus: semper cauda
præsto est ad ictum, nulloque tempore
deest ferendi occasione, feritque obliquo
ictu.

Scorpio mas in ventre & chelis macu-
las gerit, eique virus perniciosius; fœminæ
mitius: alii contrarium scribunt.

Scorpionum autem octo recensentur
genera; primum albicat, nec lethiferum
putatur: secundum ore rufescente, ex cu-
ius ictu vehemens ardor sequitur, & inex-
hausta sitis: tertium nigricat, cuius ictus
membrorum deprauat morum, & facit a-
mentes, & risus edit ineptos: quartum ad
viridem inclinat colorem, & plura habet
in cauda internodia, nempe septem. Ab eo
ictu perpetuum & ingens frigus sentiant,
etiam feruentissima ætate. Quintum pal-
lido ac liuido colore est, à quo qui percu-
titur, ei tumor inguinis superuenit. Sextum
paruulo cancro marino simile est. Septi-
mum chelas habet grandiores, & Cancro
paguro formam valde similem. Octauum
Melichloron, à melleo colore dictum, alas
habet locustæ similes, & extremum no-
dum caudæ nigrum.

Rari autem apud nos Scorpiones visun-
tur

tur alati, in India & Aphrica frequentes, & magni, & cū septem in cauda internodiis.

Varietas scorpionum à colore.

Si à colorum varietate Scorpionum varietatem sumamus, alii dicuntur flauī, alii rufi, alii cinerei, alii virides, alii ferruginei, alii vinosi, alii albi, alii fuliginis colore.

Scorpionum ictus quibus deterior. Et quietiam inter ipsos saniores.

Scorpionum autem ictum fœminis periculosorem esse, quam viris, compertum est, præsertim virginibus, quibus fere semper lethalis est, nisi mature succurratur. Et qui septem in cauda habent internodia, longe sœuiores iudicantur.

Vermiculos ouorum specie procreant & incubant, exiisque prolem suscipiunt, quam vbi perfecerunt, ab ea pelluntur, dicunturque Scorpiones à suis liberis interimi. Sed hæc de virosis istis animalculis, plusquam res pharmaceuticæ postulant, dicta videntur.

CAP. XXXIII.

De Lumbricis.

ANIMALIA multa parua ex vermibus, & vermes ex multis animalibus magnis generantur. *Arif. c. 19. lib. 5. de hist. animal.* Imo ex rebus omnibus alteratis & putrentibus fit horum animalculorū procreatio, intra lapides, ossa, ligna, fructus, caseū, carnes, videnturque omnia in vermes primum abire, nam *hominis propria caro à vermibus absumitur, veluti vestimentum, quod comeditur à tinea, vt loquitur Iob.* Et licet quæ frigida sunt, putredini maxime resistent, ex niue tamen *frigidissima vermes generantur,* & visi sunt in salis horreo nonnulli aliquando procreati. In animalibus quoque viuientibus quotidie generantur, quorum scilicet corpus putridis humoribus scatet: ibi enim *vermium generatio, vbi putredo, quæ illorum est mater.* Vidi è vena brachii secta, vna cum sanguine vermem palmam longū proflire, in intestinis adhuc, & aliis multis humani corporis partibus generantur, necnon in ceruorum capitibus, *cap. 15. lib. 2. de histor. animal.*

Omnia autem insecta vermem generant, excepto quodam papilionum genere; vt

qui ab insectis prodit, in aliud sæpe insectum dissimile accrescit, iuxta illud poete,

Et sic volucris, qui modo vermis eram.

Porro cum latissimū sit vermium genus, de terrestribus nunc tantum loquor, qui in medicos admittuntur vsus. Ex his enim albo vino lotis, apparatus, in oleo maceratis, ac vase duplici, vt decet, elixatis, habetur oleū, ad neruorū affectus cōmodatissimū.

Per os quoque sumuntur aliquando, rite præparati, loti nempe, siccati, tenuissime læuigati, & aliis quibusdam pulueribus admixti, ad fœdos virginū colores sanandos.

A multis *intestina terra* vocantur; ab aliis *vermes terreni*, à quibusdam *lumbrici terrestres*. Corpus habent oblongū, rotundum, minime osseum, & oculos nullos, vt neque aures. Ita ingrediuntur, vt præcedente parte priore, reliquum corpus ad eam cōtrahant, sicque è loco vno in aliū feruntur.

Intestina terra.

Procreantur è kimo terræ, & ab eadem causa, atque cætera animalcula & insecta animantur. Oculis, auribus, pedibus, artibus, destituuntur, suntque velut oblongæ & crassiores fibræ, nullam partium discriminationem obtinentes, præter internodia quædam, & velut aponeuroses, quæ paulo ultra medium corpus conspiciuntur.

Hos pluuiæ vernaes, aut hybernae, nec glaciales, sed temperiores eliciunt. In terra pedibus conculcata, nec libere, nec vbere gignuntur: in pingui, nec trita frequentes inueniuntur. Hi triti & appositi præciosos neruos, vt etiam vulnera recentia conglutinant.

Vires.

CAP. XXXIV.

De Cantharidibus.

CANTHARIDES tantum nomine tenus, cantharis, seu scarabeis conueniunt: magnitudine enim, colore, & natura multum inter se dissentiunt. In vsus enim medicos sæpe trahuntur *cantharides*, canthari nunquam. Illas siquidem probat Galenus ad psoras & lepras, & ad vretica sæpe Medici practici salubriter adiiciunt.

Cantharus & cantharis differunt.

Sunt vero putida animalcula, quoniam

Vu extali

Ex niue etiam generari vermes.

Et item in sale. Historia.

des. quanam ad vsum medicum maxime proventur.
 ex tali materia cōstituta, inquit Arist. & in multis fruticibus, vt *ligastro*, & in arboribus proceris, vt *fraxino* numerosæ procreantur, aluntur, reperiuntur. Probantur & in frumento inuenta, vericōlores, & quæ transuersas in alis lineas habent, oblongo corpore.

Quomodo a. inndem preparatur.
 Aptiores vero sunt, si in vas fictile, aut aliud idoneum iniiciantur, cuius os raro linteo subligatur deorsum vertitur, vt excepto halitu aceti quam acerrimi feruentis æstu exanimentur, postea siccantur, & in pyxidibus ligneis, aut vasis vitreis, fictilibusve reponuntur, & per biennium seruantur.

Historia.
 Parua quantitate nonnunquam medicamentis permiscetur, quæ urinas mouent, etiam Galeni consilio, qui integras præscribit *lib. 11. simplic. cap. 41.* Recentiores tamen alas & pedes abiciunt. Cum nobilis matrona Lutetia febre continua renum æstu, aliisque grauibus comitata symptomatis laboraret, & suæ sanitatis curam Dom. Martino, doctissimo & clarissimo Medico Parisiensi, commisisset, querundam suasu Riuiierium aulicum Medicum accersuit; hic mox vbi pulsus ægre contrectauit: *si me, inquit, citius vocasset, dragmā vnam cantharidū regioni renis magis affecti adhibuissem, & statim conualuisset.* Sicque discedens anxiam reliquit matronam, & Medicum ordinariū, hominis male sani humoribus, moribus, dictis & factis attonitum; qui tantum abest, vt tantam cantharidum cateruam, vt ne quidem vnam adhibuerit, & sanitati suam egram restituit. Nā cum cantharis siccissimū leuissimumq; sit insectum, vix quidem granum vnum pendere credibile est. At vero sexaginta cantharidas, tot enim dragma pēdet, reni adiuuere æstuant, quid nisi carnificium? hæc tamen obiter dicta sunt, non vt homini succenseam, sed ostendam, cantharides vesicæ inimicissimas, & renibus, & partibus iisdem inflammationē inducēdo multū aduersari; paula tamē quātitate medicamentis aliis mixtas nonnunquā prodesse.

CAP. XXXV.

De Formicis.

Nec formicis adhuc Pharmacopœorū tabernæ destituuntur, è quib. oleum paratur ad receptos vtilesq; vsus cōmendatum. Partibus n. generationi dicatis iusto frigidioribus competit calefaciendis, & ad statū meliorem ac vegetiorē reducendis.

Insectorum autem laboriosissimum, officiosissimumque genus formicarum, quæ non interdiu solū, sed etiam noctibus plena luna laborem exercent, & eadem semper semita ambulantes, cibaria ad cellas promptuaras deferunt, & in annum recōdunt. Animalia non venantur pusilla, vt araneæ, sed reperta & mortua degustant, grana congerunt, & onera morsu gerunt.

Sunt vero formicæ vel alatæ, è quibus infusus oleum formicarum dictum paratur; vel impennes, quæ frequentiores in locis siccis & minus cultis reperiuntur, quibus visi ægrotantes sanitatem querunt.

Est in India quibusdam regionibus, in quibus aurum effoditur, quoddam formicarum genus, quod magnitudine vulpem æquat. Inuenio & quaedam paruulas *Hippomyrmeces*, seu *Equites* dictas, & alias quaedam *Herculaneas*; alias *Solifugas* & *Solipugas*, sed cum Pharmacopœus nusquam his opus habeat, pluribus illarum historiam describere nolo.

CAP. XXXVI.

De Serico.

EA nunc gloria datur vestibus bombycinis, quæ olim byssinis. quibus primi seculi reges tantum induebantur, & in Evangelio *Luca 16.* legitur, diuitem quendā bysso & purpura veitum. Erat autē byssus tenuissimi lini genus, proximum ab *Asbeto dignitatem*, ex quo subtilissima sunt vestes, qua mulierib; præcipue olim in deliciis erant, inquit *Plinius c. 1. li. 19. hist. natural.* qui circa *Elim* Achaia nasci scripsit, Pollux vero in India & Ægypto, Pausanias in Græcia ex arbore, populo haud dissimili, foliis vero *falicis.*

Oleum formicarum.

Formica magnitudinis vulpibus pares.

Byssus quid.

salicis. Seu autem herba, seu arbor sit *byssus*, nobis est prorsus incognita planta, quæ nõ solum frondes, sed lanam quoque tenuissimam profert, quam *Seres* Scythiæ Asiaticæ populi artis nendi peritissimi depectüt, & in fila exilia ducunt, ex quibus vestimenta ditioribus dicata conficiuntur, quæ à *Seribus Serica* dicuntur. *Asbetum* vocant, vel lapidem quandam ferrei coloris, in Arcadiæ montibus nascentem, qui semel accensus, extinguí non potest, vel lium, aut stamen, ex quo mappa texuntur, quæ stammam concipiunt quidem, sed non vtuntur, cuiusmodi esse dicitur *alumen plummeum*, lapis *Amiantus* multis dictum.

Apud nos autem nec eiusmodi stirpes *byssigera*, nec vestimenta ex earundè lanugine contexta visuntur, sed tantum *bombycina*, quæ nunc, vt olim *byssina*, *Serica* nuncupantur, & ad eosdem dignitatis non modo gradus, sed præterea medicos vsus multos commendantur. Nam apud *Pharmacopæos Arabü* dogmata secutos, adeo inualuit de *bombycino* stamine opinio, vt credant, omnes *bombycinum* filum, *sericum* vocant, sanguinem purgare: virtutè vitalem roborare, cor recreare, spiritus illustrare, facultates omnes reficere, & spiritibus omnibus opem ferre. Hæc sunt encomia bellissima, quibus *Barbari* excrementum insecti virosi nobilitarunt. Quia vero liberum est cuiq; philosophari, & de re qualibet proposita sententiam ferre, ingenue dico, me parui facere ad medicos vsus *sericum bombycinum*; Est enim sicci animalculi imperfecti crementum, inodorum, exuccum, aranearum retibus, aut erucarum telis cognatum, homini sanando ineptissimum & inefficacissimum.

Forlan *byssinum*, quod ad *bombycinum* recentiores transtulerunt, vires quasdam habet non temendas, sed cum nullibi reperiat, aut ad nos minime deferatur, de illo ne quidem per infomnium *Pharmacopæ-*

polæ loquuntur. Miror autem multum, qua ratione ducti crudü *sericum* non nunquam ægrotis exhibeant: *Cocco* quidem tinctum vires quasdam promit eximias, sed mutatas tantum, & ab infectione *Kermes* acceptas. Proinde mallam ego per *sericam Baphicam* præscribere, quam eorum succum inficiendo *serico* frustra impendere. De hac autem re iudicent *Apollinæ* artis peritiores, qui non nisi, quod ratione est stabilitum, pro lege habent.

Sunt vero *bombyces animalcula*, ex *Bombyces paruis seminibus rotundis & nigricantibus, quæ oia nominant, leui calore fora, animalcula, quæ in minutos vermes primum conformata, qui frondibus utriusque mori, sed potissimum alba contecti & educati paulo post cum adoleuerint, tenuissima neui stamina, seu fila sericea ex se mittunt, quibus ad luxum panni pretiosi contextuntur.*

Adhuc autem adultiores facti gignunt ex se cucullos, & follicula, in quibus sese recondunt, ibique post aliquot dies in papillones candidulos abeunt, qui inuicem pariunt semina, seu oia parua, e quibus denovo vermes alii generis eiusdem nascuntur. Hæc autem cum sint etiam pueris, & mulieribus notissima, longiorem descriptionem minime postulant.

Felle multorum animalium, iecore & intestinis luporum, cerebellis passerum, testiculis gallorum, & asellis, qui sub vasis aquariis delitescunt, interdum Medici vtuntur, sed hæc cum descriptis in Officina nostra compositiones non ingrediantur, fusius describere nostri non est instituti. Sicque tribus libris Medicam materiam breuiter, & perspicue diuini numinis subsidio fulti perstrinximus,

laus, honor, & gloria
in omne æuum.

**

*

FINIS LIBRI TERTII.

Vu 2

OFFI-

OFFICINA
 PHARMACEVTI-
 CA, DVABVS PARTIBVS
 DISTINCTA;
 PRIOR DE MEDICAMENTIS IN-
 ternis, altera de externis agit.

Quibus breuis præmittitur Isagoge.

A V T H O R E
 IOAN. RENODÆO,
 Med. Parif.

P R Æ F A T I O.

ORVM, quæ natura rerum genitrix gibbo terræ
 vel exposuit, vel visceribus inclusit, cū maior por-
 tio homini inferuiat alendo, aut medicando, nec
 semper liceat, nec quauis hora, dum rei necessitas
 exigit, illius penetralia subire, aut cis maria confe-
 stim exotica simplicia perquirere, iustis rationibus
 artis Medicæ proceres statuerunt, vt in Pharmaco-
 poliis ad futuros vsus selecta medicamenta, tan-
 quam in penu quodam asseruarentur, perinde ac olim in Æsculapii tem-
 plo eorundem formulæ à peritioribus magis probatæ & expertæ descri-
 bebantur. [Plinius capite 1. libr. 28. Hippoc. epist. ad Abderit. Herophil.]

Cum enim Medicina sit donum Deorum, & medicamenta Deorum ma-
 nus,

nus, Officina Pharmaceutica, si non diuitiis, saltem dignitate gynæceo quouis est præstantior, in qua, quicquid torus complectitur orbis, quod sanitati tuendæ, aut resarciendæ conferre potest, tanquam in sacra pyxide coarctatur. Nihil enim Medicum è pelagi sinu, aut abyssi profundo eruitur, nec ab ære quicquam ad ima nutat, delabaturque, quo non luxuriet Pharmacopolium. Ex eo siquidem tot medicamenta depromuntur, quibus humani corporis hostes, morbi, causæ, & symptomata dimicantur, expugnanturque, seu à Diætæ vitio exoriantur, seu extrinsecus adueniant; Idque vel à causâ manifesta, vt intemperie & solutione continui, quibus febres nascuntur, phlegmone, pterygium, polypus, hepatitis, lienteria, enterocæle, œdema, scyrhus, & alii pene innumeri; vel à causâ latente, vt pestis, Indica lues, Hydrophobia.

Porro nõ vt ubiq; terrarum, sic locorum Officina Pharmacopœorum, in qua nempe medicamenta præparantur, reponuntur, & venduntur, extrui recte potest, sed certis in locis, vt melius asseruentur ipsa; aliis, vt citius ac pluris vaneant, vt ilius erigitur: Minime tamen ferendi sunt auari Seplasiarii, qui luro nimis inhiantes, domum in vico sordibus conspurcato, infalubri, ac pene congestitia sitam, modo emptoribus & singulis transeuntibus obuiam, seligunt, in qua medicamenta non conficiunt, sed inficiunt. Velut Botanopolæ multi, qui varia simplicia, & adhuc viridia Lutetiæ vendunt ad statumen, aut stipitem, vel si mauis, paxillum ligneum, in triuio maioris fori olitorii defossum, *le pillier des haies*, vulgo dictum. Illic siquidem permulta simplicia venalia reperiuntur, sed quæ sæpe diu asseruata, inquinantur luto, vel putrent ac contabescunt.

Hæ a. potissimum in Officina Pharmacopœorum spectanda sunt, situs; instrumenta necessaria, quibus scilicet. medicamenta parantur; vasa, in quibus reponuntur; simplicia, quibus constant; eorum facultates, & particularis ea medicamenta componendi modus, quæ ad futurarum ægritudinum præcautionem aut curationem asseruantur. In nostris vero institutionibus ea seligendi, parandi, vt & componendi præcepta generalia dedimus, remediiorumq; formulas omnes, quæ in rem præsentem imperantur, accurate descripsimus, nec ad perfectum Pharmacopœum quicquam præterea desideratur, quam vt his præceptionibus recte institutus, & in cognitione simplicium, atq; eorum maxime, quæ tribus libris de materia medica peruestigauimus, optime versatus, medicamenta in officinis asseruanda, vt & alia quæuis soletter componat. Quod in hoc opere secundo, iuuante Numine, exequi pollicemur, præmissis quibusdam in hac Isagoge, quæ ad Pharmacopolarum officinam spectare videntur.

CAP. L

De domo & officina Pharmacopœi.

Cibi prima omnium a. catu.

PRIMA omnium græte fructus erant homini pro pane, aqua pro vino, & forsân idem alimentum atq; boui & equo [*Hipp. lib. de veter. med.*] Sed cum illius nutritioni & sanitati fruges, & quæ ex terra sponte nascuntur, minus sufficerent, ex tritico macerato, à cortice purgato & trito primi patres panem confecerunt, vel potius pulverem, qua etiam populum Romanum longo tempore vixisse certû est [*Ausonius.*] Nauseante tamen stomacho super eiusmodi cibo, nec solo pane contenti, aues quoque cœperunt gustare, dein feras piscesq; venari. Sicque luxuriante paulatim cupedia, vitis cultum & mille alia gula irritamenta adinuerunt, cum olim communis pecori cibus, atque homini glans, inquit Ausonius, communis & utriq; domus, arboris umbra.

Ædes anti- quorum.

Isto siquidem ævo priore, latebræ erant pro ædibus, tecta sylvarum pro tuguriis, rupes, & loca verrucosa pro vrbibus: atque longo postea tempore, Dardani sub simo fordidas ædes habuerunt, & Baleares in saxis concauis, vt adhuc hodie Indi multi suas ædes ex ostreorum vel testudinum testis construunt; alii ex arundinibus, aut aliis palustribus herbis intertextunt. *Alexand. ab Alex. cap. 24. lib. 5.*

Nunc vero, vt hominû mores politiores sunt, & victus lautior, si c singulorum domus dissimili multum materia artificioque extruuntur. Sunt, qui in medio flumine ædificant; alii in montium cacumine; non nulli in sylua; alii ad maris litus pro cuiusq; arbitrio & voluptate.

Vbi domus Pharmacopœi sit instruenda.

Domus vero Pharmacopœi in nullo istorum loco extruenda, sed in vrbe potius, quam in oppido, in loco aeri exposito ac lucido, quam opaco & umbroso, & in vico emaculato, vel ex se nitido, quam sordid, inquinato.

Quanta.

Si vero satis ampla, excelsaque, vt in hor-

reo, seu parte illius superna, simplicia reponantur, quæ non nisi arido in loco feliciter asseruantur; in inferiore, vt in cella vinaria, quæ locum vñum postulant, vt *as-fia & vinum.*

Inter vtramque multa cubacula sunt, *Qualis.* vel saltem vñum, in quod Pharmacopœus sese recipiat. Subtus vero officina amplissima, quadrata, & lucida, ita tamen, vt neque Sol medicamenta nimis calefaciendo, liquando, vel siccando noceat, neque ventus vehementius irruens molestus.

In ea duæ ianux debent extrui, antica vna, quæ foras pateat, ad vestibulum scilicet officinæ; altera, quæ det ingressum ad popinam & aulam proximam; in qua Pharmacopœus non modo epulabitur, sed prudens obseruabit per se estellam, in intermedio septo structam, quid in officina agatur, quid detur, quid accipiat. Sic enim velut in excubiis positus aduerteret in tyrones, ne vel in otio degant, aut minus accurate fideliter exequantur, quibus dominus opus habet.

In alterutro culinæ angulo prope caminum, constituatur velut æstuarium, seu hypocæstum, in quo sacharum, tragemata, & solida confectioes, ad tutiorem cõseruationem reponantur. Et si loco permiserit amplitudo, proxime taberna quædã posterior extruatur, in qua recondantur multa semina fructus, atque illa simplicia, quæ non nisi magna quantitate à Pharmacopœo solent emi, vt *orixa, pruna, amygdala, mel,* semina quædam radices, & ligna plurima.

In officina medicamenta potissimum reponantur composita, vt & simplicia quædam, quæ vel rara sunt, & pretiosa, vel quæ non ita rara, sed ad frequentiore vsum expetita, vt *Tamar-Indi, passula, glycyrrhiza, polypodium, senna, &c.*

Vt autem Pharmacopolio medicamēta optime disponantur, ab ima eius parte supernam asseres multi per classes eo ordine collocandi sunt, defixis ad parietes & septum medium, quo à popina dirimitur, *muta-*

lis aut clavis ligneis, ferreisve, ut quædam eorum classis arcus suffulcat minores; alia maiores; quædam vasa fictilia; alia vitrea; alia stannæa; alia pyxides. Ea tamen prudentia ac sedulitate, ut quæ sunt in usu frequenti & in raro, non in classe eadem collocentur, sed illa in propinquiore, quæ scilicet ad manum sæpe debent esse, hæc in remotiore, quæ videlicet rarius veniunt ad medicos usus.

Singulis vero vasis, ut & sacculis, ad trabes & tigilla suspensis, medicamentorum inclusorum nomina inscribantur, ut citius medicamentum exhibendum seligatur, neve alterum pro altero sumatur.

CAP. II.

De instrumentis officinae necessariis.

Instrumenta utilia. **I**NNUMERA suppellex ex officinae vel utilis tantum, vel prorsus necessaria. Utilis est, quæ raro interviit, vel quæ ad apparatus maiorem ornatumve expeditur: cuiusmodi sunt multa vasa argentea, quibus ignari quidam apud vulgus gloriam captant. Quod enim doctrina nequeunt, isto luxu externo comparare student, reprehendunturque; ab Hippocrate *lib. de med.* qui talem ornatum, ac curiosam suppellectilem odiosam & illiberalem vocat.

Necessaria. Necessaria est illa suppellex, quæ interviit medicamentis, vel reponendis, ut vasa multa terrea, vitrea, argentea, stannæa, plumbea, cuprea, ænea, syrupis, sapis, elegendatis, electuariis, pulcibus, oleis, ceratis, unguentis destinata, de quibus postea: vel parandis, ut pilæ, mortaria, pistilla, lignea, lapidea aut metallica, spatula, cacabiles betes, pelues, patinæ, patelle, frictoria, sartagine, lima, scalpra, cribra, colatoria, torcularia, manica, trutinæ, forfices, cultri, marmoreæ tabellæ, alembici multiplices, canales refrigeratori serpenti dicti, infundibula, & alia pleraque, quibus aut raro, aut semel tantum in anno Pharmacopœum uti contingit.

Præter hæc Chymicis aliquot peculiaris suppellectilia sunt, quæ facetus quidam non illepe de fallacia, quam Pharmacia potius instrumenta vocavit, hoc tamen de abusu, quam de usu dictum malo.

Multorum porro Pharmaceuticæ officinæ instrumentorum appellatio ac formatio, quam usus specialis agnoscitur. Scalprum enim, limam, malleum, cultri quilibet facile dignoscit. His vero solum vitur Pharmacopœus, vel ad dentes apri radendos, aut ebur vel guaiacum, in scobem attendenda, atque ad ea omnia læuiganda, quæ attritu pulverari non possunt: reliqui vero artifices ad opera suæ artis industria se peraganda, ut faber ferrarius ad claves effingenda, aurarius ad annulos, monilia aut argentea vasa elegantius formanda: vtuntur & omnes malleis, incudibus, forficibus, ad singulorum opus peculiare destinatis.

Cultri autem officinæ necessarii non vniusmodi sunt, sed alii alius maiores sunt, alii oblongi, alii breviores, alii aliter formati. In frequentiore sunt usu oblongi & mucronati, quibus radices raduntur, ac purgantur, lignorum rami minores finduntur & herbarum cauliculi scinduntur. Breuiore quidam sunt non acuminati, sed obtusi, & dorso seu parte aciei opposita valde crassi, quibus sacharum in frusta secatur. Alii breves quidem sunt, sed latissimi, figura lunari, ac his similes, quibus coria sutores diuidunt, quibus semina quædam oleagina, & cortices conditæ, quæ pistillo in pulverem attenuari non queunt, minutissime secantur.

Interviunt etiã glycyrrhizæ in paruula frusta diuidendæ, ut confuse accedat ad tragetæ communis confectionem.

Est & alius culter omnibus longior, cuius mucro ita refectitur, ut hamulum efficiat, qui alio hamo in tabula defixo inunctus, mira vi ligna aut radices diuidit, dum altera manu illius manubrium premitur.

Non omnes autem hæc cultrorum differentia in omnibus officinis habentur. Itē multis

Suppellectilis Chymicæ facultatis instrumenta.

Cultorum varietas.

multis n. idem; qui ceram diuidit, in culinam panem fecat, & sæpe n. apos radit. Vtrum enim ancillarum genus, id sæpe mali molitur officinæ ministris, vt multa furentur ipsa, vel malitiose occultent.

C A P. III.

De Mortariis & pistillis.

INTER instrumenta officinæ necessaria, nullum æque desideratur, nec in vsu adco frequenti est, atque mortarium. Vix n. quicquam apparatus, aut apparatus in vsu venit absque illius ope. Nam cum materia omnis medica ex magna parte sit velut rudis quædam ac indigesta moles, quæ raro, imo nunquam talis exhibetur, qualis est sinu nature profiliit, multa in mortario tritura diuidenda est, ducenda, læuiganda, & cum aliis admiscendis subi- genda.

*Mortariorū
materia.*

Cum autem illa materia vniuersi non sit, sed varia ac multiplex, varia quoque præparatione eget, non modo, quæ sit sola manuum industria, sed etiam instrumentorum adiutu, in quibus non tantum forma conueniens requiritur, & debita magnitudo, sed præterea idonea materies, à qua medicamentum paratum non nihil mutuatur. Idcirco pilæ seu mortaria ex varia materia fieri consueuerunt, vt ex marmore, achate, alabastro, aut alio lapide, ex stanno, plumbæ, ferro, ære, in primis Cyprio, quod Cupreum vocatur, ex vitro, ebore, vt etiam ad ostentationem potius, quam necessitatem, ex argento vel auro.

Sufficit vero vnum plumbeum, aut vitreum, vt etiam lapideum, sed ænea debent esse multa, vnum valde amplum, his terendis, quæ vel duriora sunt, vel magna quantitate tundenda, accommodatum: vnum minimum, moscho, ambro, Zibetho, bezabardico lapidi, & aromatis similibus læuigandis idoneum.

Inter vtrumque multa sunt ac multiplicis magnitudinis, vt alia potioni tantum, alia clysteribus, dissoluendis, aut electua-

riis magna quantitate parandis, inferuiant.

Totidem vero pistilla, quot mortaria, & ex consimili materia solent haberi. Plumbeo n. mortario plumbeum pistillu magis aptatur, vitreo vitreum, æneo æneum, ferreum tamen omnibus metallicis etiam conuenit, vt ligneum semper lapideis, vt & aliis, in quibus herbarum recentes tundenda recipiuntur. Dum arida teruntur, mortarium papyro, vel corio simplici, vel interdum duplici tegendum, ne vel puluis tenuior foras euolet, ac pereat, vel moleste nares tundentis feriat.

Ad multa terenda minutissime tabula marmorea, seu lapis porphyrius vulgo dictus, mortarii vicem gerit, vt molula pistilli, quibus margaritæ & lapilli pretiosi tenuissime læuigantur, superaffusa pauca rosarum aqua, aut alia, pro Medici scopo.

C A P. IV.

De spatulis & cochlearibus.

SPATULÆ & cochlearia sunt veluti secundæ Pharmacopœorum manus, quibus dum medicamenta in mortario terunt, vel patinis incoquant, subinde versant, vt æquabilis fiat omnium partium pulueratio & coctio, atque ex ipsis medicamenta apparatus in vasis recondunt, & de dicantur. *Spatula vniuersi usus tempore eximunt. Dicuntur spatulæ, quod altera parte latissima sint, insistant ossium scapularum, quæ à Barbaris spatula nominantur.*

Est autem omnium spatularum figura ferme eadem, triquetra nempe ac oblonga, sed materia diuersa. Quædam enim fiunt ex argento, vt paruula, quibus vt solent chirurgi multis, alia ex ligno, vt palma ramo, cuiusmodi ea est rudicula, qua emplastrum palmeum versatur, inter coquendum; alia ex ferro, vt reliquæ fere omnes, vel magnæ, vel minores, quibus Pharmacopœi medicamenta molliusculata, vt mel, oleum hybernũ, electuaria liquida, & similes confectioes attingunt.

Cochlea-

*Cochleariū
materiam.*

Cochlearia ex ferro & orichalco ut plurimum cūduntur ad officinam, ex argento ad mensas, Eligno quoque cauantur ad usus rusticorum, & tenuioris census hominum, maxime in oppido degentium. Paruula adhuc sunt ex ebore & cornu, ut quæ minutis speciebus, & quibusuis pulueribus inseruiunt assumendis, & ad trutinam committendis. Quædam præterea in multorum culinis sunt magna & foraminulenta, quibus spuma detrahuntur. Ligna vero & argentea in officinis sæpius expetuntur. Non item vitrea, quod facile frangantur, nec ferrea, quod cito rubiginem, ut ærea æruginem contrahant; quibus tamen uti nihil vetat, modo officinæ ministris sedulo caueant, ne fordida diutius asseruentur, sed statim, ubi inquinata fuere, diligenter abstergantur.

C A P. V.

*De Ahenis, & aliis quibusdam vasis
metallicis.**Ahenum
quid.*

AHENUM & cacabum multi pro eodem usurpant, sed proprie ahenum vas est, ex ære ductum profundum, operculatum, atq; altera parte tantum ansam habens, quam manibus teneri solet, & pro arbitrio claudi vel aperiri. Inseruit, ut plurimum aqua elixanda; quæ vel sola bibitur, vel vino permiscetur.

Ad eosdem usus, diuites, quibus tuendæ sanitatis, & sæpe vanitatis magna cura est, habent eiusmodi formæ vasa argentea, ut aqua cocta minus nidorulenta sit, nec vlllo modo cuprum redoleat.

Patina.

Patina vas est aliud æneum, multo latius & amplius, in quo medicamenta simplicia coquantur, composita parantur, fructus cōdiuntur. Huic confixæ sunt velut aures duæ, seu ansæ, utrinque vna, ut igni adhiberi, & ab eo remoueri possit facilius. Super ferreo instrumento tripode ad ignem apponitur, suppositis prunis ardentibus, ut incalcescat, & contentus liquor ferueat.

Patina vas aliud est affine, æneum & paruum, attamen paruum, quod per di-

minucionem patella dicitur, cui velut caudex longus, seu manubrium ferreum configitur, ut commodius imponatur igni, & alterutra manu absq; noxa seu vitione teneatur.

Patella.

In ea coqui solent medicamenta, quæ parua quantitate desiderantur, ut dosivna vel duæ, medicamentorum, ut paruum quoddam electuarium tabularum, ut zulu-pium rosaceum, & similia.

Sartago aliud patellæ genus est, valde patulum, ferreū, ac in longum appendice protensa caudarum, quo in culina, carnes friguntur, in Pharmacopolio multa femina, ut coriandrum cum aceto, ad illius cuiusdam qualitatis castigationem, ut milium cum vino, aut alio liquore parti cuiuspiam admouendum.

Sartago.

Cacabum Latini cum Græcis *lebetem* nominant, Barbari Caldarium, aliud quoddam vas æneum, quod crematæ unco prehensum supra focum pendet, ut quicquid in eius concavo retinetur, ebulliat, & coquantur. Popinaria autem cum sint hæc dicta vasa, ut & ollæ multæ figulinæ, in his describendis nolo diutius immorari, cum ea facile dignoscat Pharmacopœus, qui his sæpissime vitur ad decocta simplicium paranda, & gelatinæ, syruporum, vnguentorum, aliarumque multarum confectio-num præparationem.

*Cacabus.
Lebes.*

C A P. VI.

De Torcularibus & prælis.

SVASUNT & Pharmacopœis parua quædam torcularia, quibus in officinis succos & olea quasi torquendo, exprimunt: Præla tamen magis proprie dici videntur, vel quod humore profuente præluentur, seu madefiant, vel materiam, ex qua sunt educendi succi, validissime premant. Fit vero prælum eiusmodi ex duabus breuibus trabiculis, magnitudine & forma similibus, quarum singulæ foramina duo habent ita affabre excavata, ut intro sint velut insculpti circuli in seiplos non recurrentes instar spirarum, quibus introdu-

*Præla unde
dicta.*

cuntur duæ cochleæ, quæ dum extrorsum vertuntur, trabeculas abduunt, &periuntque, cum introrsum, adducunt & claudunt, atque materiam interpositam premunt, & succum exprimunt, vel aqueum, vel oleosum.

Quot præla in officinis requirantur. Proinde præla duo debent in officinis haberi; vnum, quod succis aqueis inseruiat exprimendis ex fructibus & virentibus herbis; alterum, quod oleis ex oliuis, & aliis pinguibus.

Ius carniū. Quæ autem exprimenda sunt, antequam prælio subiiciantur, vel coctione, vel tritura apparanda sunt. *Coctione*; vt carnes, à quibus succus exprimendus est, qui solet ægrotis longo morbo attenuatis exhiberi. *Tritura*, vt ligna quædam oleagina, fructus & semina multa. Ne vero diffuant aut dissiliant exprimenda, quodam sacco debent includi, aut forti panno inuolui, vt cannabino, aut setaceo, vt validior fiat compressus, & substãtia tenuior à crassiore & sicciore facilius, ac tota separetur. Sic oleum amygdalinum dulce, vel amarum educitur. Sic lentiscinum, balaninum, & quod è nucibus, vel nucleis persicis, vel semine lini, aut vicini exprimitur, vt pluribus postea demonstrabimus.

C A P. VII.

De cribris & incerniculis.

IAM vetus hæc increbuit apud Pharmacopœos consuetudo, cribra vocitare ea instrumenta, quibus purior ac tenuior tritorum medicamentorum portio à crassiore separatur. Licentiosa tamen nimis est, ac abusiva vocabuli enuntiatio, cum cribra vix Pharmacopœorum, sed rusticorum instrumenta sint ex pelibus, vt plurimum, arietinis, crebris foraminibus peruia, quibus frumenta purgantur, vnde & frumentaria solita nuncupari.

Sunt & alia cribra, è crinibus equorū in telæ modum contexta, farinæ à furfuribus secernendæ gratia, excogitata, farina ob id à pistoribus dicta, quibus non-

nunquam vtuntur aromatarij, ad pulueres cernendos, & medullam prunorum vel cassiæ fistularis ab acinis repurgandam, atque ab ipsis *Subcernicula setacea* vocantur, & aliquando excussoria incernicula, quod inter manus agitata pollinem, seu puluerem tenuem excutiant. Fiunt interdum ex ligno, vt cortice tiliaceo, in fibras tenues & longas discerptos, & cancellatim connexo, ad puluerem crassiuscule tritorum cribrationem.

Sunt autem cõmunia multis dicta cribra incernicula, sed aliud quoddam peculiare relinquitur aromatariis, industriosius magis contextum artificio, quod *Tamisium* vulgus Pharmacopolarum nominat. Fit vero interdum ex tela equina, sæpe ex syndone, seu linteo tenui, vel panno sericeo, & inferne ac superne operculo exempti, ex pelle arietina clauso, vt puluis superiore capsula exceptus arceatur, nec inter excutiendum euolet, sed per intermediam telam traiciatur, & sine vlla iactura descendat in inferiorem.

Ex his aliâ aliis minora sunt, pretiosis pulueribus cernendis magis idonea, quæ manibus tantum mollissime versantur, vt sine violentia solus puluis tenuior descendat. Aliâ non nisi numeroso percussu in mensam aut abacum Pharmacarium succussantur.

Aliud quoque frequenti est in vsu, forma pyxidis lignæe grandiuscula, in cuius medio tela quædam intenditur, per quam excepti pulueres superne transmittuntur inferius, superposito cum pulueribus potere quodam stanneo, aut argenteo, vt id suo motu & grauitate, dum excussorium incerniculū vna tantum manu in corpus aliquod solidum, vt abacum, impellitur, puluerum traiectionem breuiorem reddat, ac faciliorem.

Omnia porro cribra & incernicula, dū siccis rebus cernendis inseruiunt, mouentur, versantur, impelluntur, agitantur; dum humidis, quiescunt, ac immota manent, sed iuuatur rerum cernendarum traiectione, *coch-*

Subcernicula setacea.

Tamisium.

cochleari, aut spatula: quo modo pulpa *Tamar Indorum, cassia*, aut *prunorum* transmittitur, vt & radices & herbae ad putrilaginem coctae ad cataplasmatum confecturam.

C A P. VIII.

De Colatoriis.

NEc carere quoque debet officina colatoriis multis, setaceis, lineis, cannabinis, laneis & stamineis vocatis, quorum alia rara sunt, alia densa, alia inter ambo media. Et quaedam noua, alia pene detrita. Illa tamen frequentiore sunt in vsu, quod cōpressu validiore, totus succus rei colandae, absque telae crepatura traiciatur.

At vero pro diuersa succorum cōsistentia modo haec, modo illa sumuntur. Quae ex se tenuia sunt, de se colo egent, vt quicquid in eis sordium non transmeat, sed tantum succi pars tenuior. Quae crassa sunt ac lenta, vix nisi colo raro traici possunt. Quae media sunt, medicis texturae colatorium postulant.

Tria vero postulant crassa & viscida; vt probe colentur, vt humore ampliore diluantur, vt colo rariore, ac nouo traiciantur, & ante colaturam calefiant diutius: Sic enim illorum densitate magis rarefacta, multo facilius transmeant. Et multa vix nisi calidissima percolantur; alia facile etiam frigida; quaedam tepida tantum; & nonnulla colatura tantum egent vnica; quaedam duabus, alia pluribus, vt perfecte clarescant. Prima quidem in colo raro: secunda, in denso: tertia, in magis compacto, vt sordes omni transitu prohibeatur. Quae consistentiam habent valide liquidam, etiam si bis; aut ter colanda sint; eodem panno traduci queunt.

Manica seu caliga Hippocratis.

Inter colatoria numerantur lanæ quaedam cola oblonga, ac figura pyramidis, vel potius cuculli formata, quae *caligas* vel *Manicas Hippocratis* appellant, quibus vinum hippocraticum vulgo dictum, ter quaterq; colatur, donec clarum euaserit. Inseruiunt adhuc melicrato, gelatinis &

decoctis pluribus percolandis, vt res quaedam extranea, si quae forsitan admixta sit, per istam traiectionem separetur, ac si quor tantum syncerus remaneat, vt in nostris Institutionibus demoustrauimus.

C A P. IX.

De Fornacibus.

FORNACVM alia decoctionibus tantum inseruiunt, excipiuntque cacos, patinas, athena, & alia vasa, in quibus simplicia coquuntur, parantur, & componuntur; Alia distillationibus & cucurbitas, retortas, vesicas, ollas, & alia vasa excipiunt, his accommodata distillationibus, quae vel per ascensum vel per descensum suscipiuntur.

Quae decoquendis medicamentis inseruiunt, non sunt vniuersi modi: Alia enim portatiles sunt rotundae, ex ferro vel fusso, vel cusso factae. Quaeq; vt inferne tribus validis pedibus innituntur, sic superne tribus velut auriculis oblongatis, ac extra fornacis labra prominentibus, exasperantur, quibus vasa calefacienda superponuntur.

Pars illarum suprema patula est, ac instar mortarii cuiusdam hians, in qua carbones immittuntur, supposita crate, aut trabeculis ferreis, quae cineres delabi sinunt in inferiorem cameram, ex qua per ianuam altera eius parte structam, postea eximuntur. Alia ex argilla & lateribus extruuntur, fere quadrata, fixa, ac immobiles, nec pedibus vllis fulcitur, intus vero prioribus non multum dissimiles.

Quae distillationibus inseruiunt, seu materiam, ex qua fiunt, seu formam spectemus, multifariam quoque extruuntur. Alia enim ex ferro, alia ex cupro, alia ex terra sigillina, alia ex argilla vulgari, lateribus, & aliis rebus multis, quae structuram connectunt, & firmant. Præterea, alia rotunda sunt, vt metallicæ ansas vtrinque habentes, vt circumferri possint, alia quadrilatera, pentagona, multiformes, fixa ac immobiles, in quibus tria locumta extruuntur infernum, supernum, medium.

*Fornacem
vsus multi-
plex.*

*Fornax tri-
pes ac me-
tallica vul-
garis offic-
narium.*

Cineritium
seu *conisterium*
quid.

Infernum, quod cineres excipiat, *cineritium*, & vsitato Chymicis nomine, *conisterium* appellant, in quo ianua adaperitur, per quam accensi carbones aeris ingressu ventilantur, pabulum igni suppeditatur & cineres eximuntur. Media fornacis regio, in qua ignis fouetur, craticula quædam à conisterio diuisa, focus à recentioribus vocatur. In ea siquidem caloris fomes cõtinetur, arceturque, vt supra positum vas calefiat in superna nempe fornacis camera, quæ pro varia excipiendi vasis magnitudine & figura varie formatur, iuxtaque eam partem tubi fumarum, seu ventilia quædam construuntur, per quæ fumus exit. Fornacis vsitatissimæ descriptio tradita est in nostris Institutionibus, nempe *cap. 3. lib. 2.*

Fornaces
turrifæ.

Vt autem varia, sic elegans fornacum multarum, quæ distillationibus dicatæ sunt, constructio. Quædam enim sunt turrifæ, testudineatæ & simplices, quæ vas tantum vnicum suffulciunt, aliæ industrioso multum artificio structæ & multiplices, vt quæ quinq; vel pluribus turrulis assurgunt, quarum singulæ suum, ac peculiare vas admittunt, vt vna vas aliquod aqua calida plenum ad distillationem per balneum Mariæ, alia cinerem, alia arenam, alia aliam materiam pro diuerso operantis scopo. Tot vero fornacibus Pharmacopoliū obruere, non æquum putamus, cum medicamentis potius, quam similibus instrumentis præstet impleri.

C A P. X.

De Alembicis & Cucurbitis.

Alembici
n. utriplex
ceptio.

ALEMBICILATOR acceptio multa cõplectitur: cucurbitas nempe, retortas, ollas vitreas, & instrumentum quoddam cupreum ac tripes triplici instructum camera, in quarum infima cineres excipiuntur, in media prunæ ardentes, in superiore Boccia admittitur, capitello operta rostrato, coniforme, & aliquando rotundo cum refrigeratorio, instar parvæ cupæ formato, vt copiosorem aquæ quantita-

tem continere valeat, quæ dum paulo vehementius incaluit, per epistomium in eius parte decliu situm effunditur, & alia denuo frigida scilicet affunditur.

Angustior vero illius significatio distillatorium tantum quoddam vas rostratum, ac alteri iunctum vasis, quod superna parte fornacis admittitur, enunciat. Cuiusmodi sunt alembici vulgares plumbei, vel cuprei, stanno intus obducti, vel vitrei, aut figulini, coniformes seu in parte superna acuminati, in inferiore lati, campanarum instar, vnde & Campanæ subinde nominantur; nonnulli tamen capitati sunt & rotundi, & sæpe vase quodam refrigeratorio dicto obuallati, & modo capitella, modo pilei vocantur: quia vt caput pileo tegitur, sic alembico conceptaculum, seu vas illud materiam distillantam continens, quod pro varia figura variam appellationem sortitur. Quoddam enim dicitur *Boccia*, aliud *cucurbita*, aliud *vesica*, *matratium*, *olla*, *matula*, alia aliter nominantur.

Campana igitur vel sola, vel conceptaculo inserta *alembicus* vocatur, cuius duæ præcipuæ differentiæ dantur: vnus enim rostratus est, quiscilicet ex se longum canalem instar promuscidis propendentem emittit, per quem vapores condensati delabuntur in subiectum vas seu excipulum; alter hoc tubo caret, & cæcus nuncupatur, estque Spagyricorum proprius, à quibus vsurpatur ad sublimandum, vt rostratus ad distillantandum, cuius prominens tubus sæpe adeo longus est, vt per medium dolium frigida plenum traiciatur, ad aquæ proleatæ, ac delabentis maiorem concretionem & contemperationem.

In multis rostrum flexuosum est, instar serpentis, à quo nomen habet, conuenitque maxime aquæ vini distillandæ, quæ vulgo *aqua vita*; & à Chymistis nonnullis *Elixir vita* nominatur.

Varia quoque est conceptaculorum magnitudo, vt & figura: quædam enim amplissima sunt & ventricosa, vt loquuntur,

Alembici
specialior
vsurpatio.

Campana.

Capitella.

Alembicus
rostratus.

Alembicus
cæcus.

Serpentina.

Conceptaculorum
varietas.

cur, alia tam parua, vt nucem iuglandem mediocrem non excedant, quæ scilicet Chymicis operibus destinantur, alia mediocria, & quædam recta sunt, vt *ampulle, vesica, olla, matula, seu cucurbita maiores, seu cucurbita minores*, seu separatoriæ, ac rectæ; alia inflexa, vt *Retorta; Boccia quadã inflexa*; & quæ *Cornumusa* vocantur.

Cornu-
Musa.

Rectis ea destillantur, quæ facile in altum subleuantur, vt radices, semina, folia, flores, aromata: Obliquis, quæ difficilius attolluntur, vt resina, lacrymæ, pinguedines, & gummi.

CAP. XI.

De Mensis & abaco officina necessariis.

NVLLA est adeo tenuis supellex, vel tam inopis tugurium, in quo mensa quædam ad epulandum, aut aliud quippiam agendum non inueniatur. Non enim semper omnis mensa dapibus, sed aliis operibus multis inseruit, vt in officina simplicibus excipiendis, seligendis, cernendis, parandis, mensurandis, ordine disponendis, antequam veniant in compositionem.

Proinde cum solennis ac magna quædam compositio paranda est, vt *Theriaca, Mithridaticum, aurea Alexandrina*, mensa quædam longior, non in loco communi, vt officina, sed in cubiculo quodam idoneo præparanda, vt liberius singula simplicia Pharmacopæus seligat, accuratius ponderet, tutius custodiat, & exactius misceat ac componat.

Abacus
supputato-
rius.

Abacus vero nummularius vnus, aut alter in Pharmacopolio perpetuo maneat, ad multa valde necessarius. Superponuntur enim fere cuncta, quæ emuntur aut venduntur, mensurantur aut trutinantur, paruo mortatio teruntur, aut forficibus diuiduntur, vel integra exhibentur.

Forma eius quadrilatera est, in antica parte multas exemptiles capsulas habens, & velut locula menta, in quibus pleraq;

semina includuntur, & ad rei exigentias asseruantur: In altera parte subsellium versus, cui solet Pharmacopæus insidere, aliquot arculas maiusculas, seris ferreis obfirmatas, in quibus medicamenta quædam pretiosa continentur.

In parte vero superna hiæ rima quædam seu scissura, qua datur aditus in cistulam subiectam, in quam nummi ex labore quotidiano lucrati & accepti demittuntur.

Supra abacum pender instrumentum quoddam trabeculis confixum literæ *L.* inuersæ, non multum dissimile, in cuius ima parte clauilignei vel ferrei configuntur, in quibus lances diuersæ magnitudinis, forlices, spatulæ, & alia quædam instrumenta suspenduntur, quæ vt ad manum sæpe esse debent, sic cito oculis obiciuntur.

Rastrum
suspensum
in officinis
quid conse-
rat.

Præter mensas ligneas tabulæ quædam marmoreæ, vel Porphyreticæ in officinis habentur, cum similis materiæ modulis, quibus margaritæ & lapilli pretiosi læuigantur, vt *lib. 2. cap. de triturata* notauimus.

Tabula
marmorea.

Ad suffulciendum maiores pilas, seu mortaria in officina rectum stat quoddam paruum velut statumen, aut truncus breuis, cui ad ornatum variæ imagines in sculptæ sæpe visuntur.

CAP. XII.

De arculis, pyxidibus, & aliis officina vasis.

OMNIA Pharmacopoliæ vasa medicamentis inseruiunt vel parandis, de quibus abunde *supra* vel reponendis, de quibus nunc agendum. Ea autem sunt lagenæ, lecythi, ollæ, capruncula, vrceoli, arculæ, & pyxides.

Lagenæ omnibus notæ, aut vitreæ sunt, aut fictiles, in quibus aquæ destillatæ reponuntur, quæ imum in Pharmacopolio locum solent occupare, quod aquæ ipsi cõtentæ ceteris medicamentis grauiores sint.

Lagenæ.

Xx 3

sint, & maxima quantitate feruentur. Adueniente vero hyemis rigiditate, cum aqua facile concrefcant, vt à gelu tutè sint, lagenæ in cella vinaria reconduntur, donec frigoris sæuitia defierit.

Lecythi.

Lecythi reponendis oleis dicantur, suntq; nonnunquam figulini, sed frequentius & vtilius stannei, & operculo obducti, vt ad nutum claudi valeant & aperiri. In ipsis olea per infusionem parata conuenientissime reponuntur & feruantur.

Olla.

Ollarum magnus est in officinis numerus, quarum maior portio ex stanno est, nonnullæ ex terra figulina, & pauca quædam ex plumbo. Inferiunt vnguentis recondendis, & secure conseruandis.

Capruncula.

Capruncula fictilia sunt omnia, intus candore, læuoreque nitentia, altera tantum parte anam, qua manu teneri quæst; altera tubum habentia, quo liquorem admixtum effundant. Os vero admodum superne patulum habent, vt eodem ipse liquor affundatur. Multis coloribus variegatis diuersisque figuris exornantur, & syrupis reponendis, ac tuto conseruandis destinantur.

Vrceoli.

Præter ista vasa, alia quædam admodum parua, vrceolorum instar, habentur, vitrea ac fictilia, in quibus pulueres cordiales vulgo dicti custodiuntur, peculiaremque in officina locum, ac artificio quodam magis exornatum tenent.

Vrceoli.

Sunt & alia parua quædam stannea, operculata, in quibus variæ pilularum massæ corio singulæ singulo inuolutæ reponuntur.

Sports.

Lignea quoque vasa sunt quædam ad medicamentorum repositiones, vt sports, arcule, pyxides. Sports ex ramulis vimineis, vel iuncis contextæ, fructibus multis reponendis dicantur; fereque in taberna reconduntur posteriore, aut altero officinæ angulo. Cum tamen parue sunt ad huius conuagationem sepius suspenduntur.

Arcula.

Arcule quadrilateræ sunt ex quinque tenuibus & breuibus asserculis præter o-

perculum affabre iunctis constructæ, quibus reponuntur cortices, ligna, fungi, flores, tabellæ, ossa, cornua, vngues, & liccatæ partes animalium.

Pyxides.

Pyxides rotundæ sunt, & profundæ, atque vel torno, vt olim, vel lato ac tenui asserculo in circulum adducto, vt nunc formam teretem assecutæ, in quibus succi sicci, lacrymæ, gummi, mineralia, & radices quædam exsiccatæ includuntur.

Arcularum & pyxidum pars illa anterior, quæ Officinæ vestibulum spectat, variis imaginibus, vt cercopithecis, sagittariis, anseribus loriceis, & similibus picturis exornatur, relicta tantum parte, in qua medicamenta intus contenta, literis vel aurei, vt sæpe fit, vel quibuslibet designantur.

Stirpes aridæ modo in arculis, modo in sacculis inclusis asseruantur, vt & radices multæ; præsertim tenues; nam crassiores filo traiciuntur, ac sic suspensæ optime arefcunt & custodiuntur.

Sic videor omnium Officinæ supellectilium descriptionem & vsum paucis dedisse, quæ si quis omnia ob fortunæ tenuitatem habere non queat, saltem magis necessaria habere debet.

C A P. XIII.

De simplicibus, vel integris, vel eorum partibus, in Pharmacopolio seruandis.

DEFINIRI vix potest certus simplicium numerus, quibus Pharmacopola nonnunquam opus habet. Cum enim omnia sata, genitaque, vel verius, quæcunque homo calcare, contrectareque potest, in illius subsidium dirigi possint, qui breui quodam catalogo totam complecti materiam medicam tentant, simile quid his aggrediuntur, qui vniuersi vastitatem parua quadam tabella depingunt. Nicolaus quidem Præpositus, in *initio sui antidotarij*, pluribus capitibus simplicia multa recensuit, quibus munitus, vt cum eo loquar, Pharmacopœus esse debet, sed qui

qui ne proculdubio, centesimam eorum, quæ medicis vñibus inferuiunt, partem attigerit. Nam tellus quæuis medicamentum quoduis non profert, sed forsân illa quædam Nicolo nota; hæc alia, quæ nec ipse vidit, nec eorum vnquam fecit periculum. Et quotidie ex India, & regionibus aduenis aliquor simplicia aduehuntur nostratibus inuisa, & prorsus incognita.

Vt sit, onerosum nimis videtur, ac superfluum omnia simplicia, quorum vsus celebratur, recensere, & singulorum nomen & faciem describere, cum primæ notæ Medici, qui ea in re defudant, animum etiam tyronum non ita expleuere, quin eorum multi, multa vel obliuiscuntur, vel superflue dicta confiteantur. Sed valent isti sycophantæ, quibus ne quidem Iupiter placet, nostrumque institutum persequamur, ac præcipua quedam simplicia, quæ in Officinis debent asseruari, recensemus.

Ea autem in vsum veniunt, vel adhuc viridia, vel iam sicca. Viridia partim vicinioribus, partim hortus aliquis suppeditat, & cum vsus exigit, ex alterutro loco depromenda, vt hortensia ex hortis, syluestria ex syluis, & aliis locis agrestibus & incultis. Quocirca, & inutile foret, omnes herbas virides, quas quotidianus postulat vsus, ad Pharmacopolium deducere, sic superfluum, his omnibus Pharmacopœum muniri; Cum sat illi sit, opportuno tempore pauca quedam habere, quæ rei exigenti satisficiant.

Aceruus enim stirpinum viridum diutius asseruarum putrescit, & copia & qualitate non parum obest. Vnde prudenter Pharmacopœi virides herbas pro hebdomada tantum dimidia, vel integra colligunt, aut emunt. Imprudentis enim esse hominis officinam onerare maluis, violis, mercuriali vtraque, brancha vrsina, parietaria fumaria, endiuia, taraxaco, portulaca, borragine, hyosciamo, & aliis innumeris, quæ tantum virentes vsurpan-

tur, & parua quantitate colliguntur. Proinde eas sacculis includi, vel arculis, aut pyxidibus reponi ridiculum foret, cum facile ex hortis aut rure, cum tempus postulat, aut res, depromi valeant, aut alia quedam pro Medici prudentia & consilio substitui.

Sicca igitur tantum seruantur, vt inter Radices sicca asseruan-
radices, quinque aperientes, & alia multa alterantes, & purgatoria, vt radices cypedi, angelica, enula campana, graminis, glycyrrhiza, rubia maioris, tormentilla, bistorta, oionis, gentiana, pæonia, iridis, acori, galanga, zinziberis, calami aromatici, aristolochis vtriusque, azari, cyclaminis, dictamni, pyrethri, caryophyllata, peucedani, osmunda regalis, filicis, Scrophularia, eryngii, Stryrionum, buglossi, oxylapathi, chyna, sarsaparilla, althea, scilla, alliorum, consolida maioris, bryonia, mechoacana, turpethi, polypodii, rhapontici, hermodactylorum, rhabbarbari, ebuli, sassa, alleberi vtriusque & alia multa minus vitata, præter eas, quæ adhuc virentes vsurpantur.

Inter caules & folia potissimum seruantur absynthium vtrumque, menta, balsamita, abrotonum, chamædris, chamæpythis, hyssopus, calamencum, nepeta, marrubium, pulegium, satureia, thymus, organum, anethum, ruta, lauendula, maiorana, ozymum, serpillum, horminum, scordium, chamamelum, melilotus, centaurium minus, dictamnus, ceterach, cuscuta, cimbalaria, hypericum, centinodia, betonica, melissa, rosmarinus, clematidis, vronica vtraque, verberna, althea, perum, sapsus barbarus, salvia, stæchas, samariscus, matricaria, polium, folia senna, laureola & lauri.

Pauci admodum flores seruantur, quod eorum facultas vix perduret. Maxime autem tres cordiales vulgo dicti, custodiuntur, vt etiam flores rosarum, granatorum, salvia, anthos, chamameli, meliloti, genesta, arantiorum, cedri, stæchados, keiri, iasmini, tunicis, betonica, hypericonis, nenupharis, & croci.

Semi-

Semina,
quo debeant
seruari.

Semina necessaria sunt, quatuor frigida
maiora; & totidem minora, *semen althea,*
atriplicis, raphani, berberis, plantaginis,
citiorum, psyllii, lini, fenugraci, cumini,
anethi, anisi, foeniculi, coriandri, agni casti,
ameos, bardana, carthami, ebuli, ricini, pe-
troselinii, apii, rusci, asparaginis, milii solis,
nigella, papaueris, ozymi, portulaca, pastina-
naca, dauci, angelica, sinapi, nasturtii, thla-
spi, sesleos, leuistici, crucea, grana alkekengi,
lauri, hedera, iuniperi, cubeba, cardamomi,
& *piperis omnes species.*

Fructus in
officina ne-
cessarij.

Fructus quoque multi in Officinis ha-
bendi sunt, ut *amygdala dulces, & amara,*
auellana, nuces, arantia, mala citria, poma
fragrantia, curripendula, colocynthis, sorbs,
cornu, pruna, dactyli, mora omnia, ficus,
mala, granata, iuiuba, galla, oliua, cappa-
res, nuces cupressi, glandes, tamarindi, myro-
balani, persica, cerasa, passula, pistacia, sebe-
sten, anacardi, poma mandragora, & pini, &
siliqua castia.

Cortices
qua adser-
uanda.

Cortices, vel ex radicibus plantarum
exuuntur, ut cortex *capparis*; vel ex cranco
ut *cinnamomum*; vel ex fructibus, ut *arā-*
tiis, granatis, citriis, & similibus. Pauca au-
tem seruantur, quia facile dum vsus postu-
lat, ex fructibus aut radicibus ipsis possunt
haberi.

Gummi
qua seruan-
da.

Gummi multa necessaria sunt, ut *am-*
moniacum, galbanum, serapinum, bdelliū,
opoponax, asa utraque, resina, colophonis,
tragacanthum, storax, gummi cedri, hedera,
cerasi, pruni, iuniperi, gummi elemi vulgo
dictum, Arabicum, mastiche, lacca, myr-
rha, thus, ut & alia quaedam lacryma, tam
resinosa, ut serebinthina, laricea, abietina,
quam gummosa, ut *bdellium, eanea-*
mum.

Succi qui-
dam ser-
uandi.

Ceteri succi quidam seruantur, vel ad-
huc liquidi & lagenis excepti, superfluo o-
leo, ut *succus limonum, Ribes, berberis, vel*
siccati, ut glycyrrhiza, succus, ut Opium,
Acacia, Elaterium, Aloe, Scammonium.

Aqua de-
stillata.

Adseruantur quoque plures aquae, de-
stillatae, quam quae à Nicolao recensentur,
Dici enim vix potest, quot, & quam

variae, tam simplices, quam compositae,
nunc in Officinis destillentur, non modo
ex stirpibus, sed etiam ex animalibus, vel
integris, vel eorum partibus.

Maxime vero celebratur vsus aquarum
cordialium, ut *scabiosa, morsus, cardui, ul-*
maria, buglossi, borraginis, oxycrithilli, rosa-
rum, calendula, acetosa, scordij, & refrige-
rantium, ut enauiua, cichorij, nenupharis,
portulaca, plantaginis, solana, lactuca, ut &
alia quaedam, quae caput, vel pulmonem,
vel renes, aut aliam partem respiciunt, cu-
iusmodi sunt aquae *betonica, melissa, eu-*
phrasia, veronica, rufflaginis, hepatica, a-
grimonii, scolopendrij, tamarisci, pimpinel-
la, raphani, parrisifraga, parietaria, hyssopi,
arthemisia, &c.

C A P. X I V.

De Mineralibus & Metallis in Officina seruandis.

AQUAE errant, qui à medicamento-
rum censu mineralia prorsus able-
gant, & qui sola ad morborum omnium
expugnationem vsurpant: Morbis enim
ut omnibus vix conferre, sic multis aliqua-
do prodesse certum est; Nam ex minera-
libus omne medicamentorum genus ha-
bemus, alterantium, roborantium, & ca-
tharticorum. Alterat *calx, lithargyrus, vi-*
triolum; roborat *hyacinthus, terra Lemnia,*
smaragdus; purgat *lapis cyaneus, Stibium &*
Mercurius. Ipsis quoque metallis vim in-
esse eximiam, praeter virorum probatissi-
morum testimonia, effectus comprobat.
Aurum enim in bracteolas redactum, &
cum aliis idoneis medicamentis sumptum,
multis affectibus medetur, [*Auicenna*]
praesertim melancholicis; atque his omni-
bus, in quibus facultates roborandae sunt,
ac spiritus exhilarandi, vnde scobs illius
ditioribus nonnuquam exhibetur, vel
cardiacae confectiones, quae eius bracteol-
as excipiunt, ut *aurea Alexandrina, Con-*
fectio Alkermes, & Elethuarium de gemmis.
Primum autem locum inter metalla
tenet

Mercurium
esse potentia
potius, quæ
actû metal-
lum.

tenet aurum, dein argensum, tum æs, stan-
num, plumbum & ferrum. Septimum ad-
diderunt nonnulli, nempe, mercurium,
qui tamen potentia, quam actû potius
metallum est. Mineralia vero penè in-
numera sunt, vt terræ multæ species, inter
quas Lemnia primas tenet, dein *bolus
orientalis*, postea terra *Erethria*, *Selinusia*,
Samia, *Synopica*, *Oebra*, & quæ ex pluri-
bus fodinis ac terræ visceribus eruun-
tur, vt *sales fossiles*, *gypsum*, *talchum misti*,
forj. minimum, *calx vitrioli*, *chrysolilla*, *au-
ripigmentum*, *alumen*, *sulphur*, *crystallus*, *sti-
bium*, & quæ vel metallis adnascuntur,
vel ex fornacibus, in quibus liquantur,
colliguntur, vt *stos æris*, *cadmia*, *cerusa*,
squmæ æris, *plumbago*, *pompholix*, *spodium*,
liihargyrus, *diphryges*.

Inter Mineralia quoque plurimum
celebrantur lapides multi, tum ob vires
eximias, tum ob pulchritudinem, pre-
tiosi dicti, vt *Saphyrus*, *Rubinus*, *Carbun-
culus*, *Smaragdus*, *Hyacinthus*, *Granatus*,
Topassus, *Berillus*, *Achates*, *Sarda*, *Carche-
donius*, *Hamatites*, *Laspis*, *Selenites*, *Magnes*,
Pumex, *Alumen*. Quibus adduntur ea,
quæ ex mari & aquis desumuntur, vt
ambra odorata, *sal marinus*, *alcyonium*,
bitumen, *corallium*, *succinum*, *gagates*, *anta-
lium*, *dentalium*, *coralina*, *spongia*, aliaque
nonnulla, quæ, quod medicam vim ha-
beant imbecilliorum, omittuntur.

C A P. XV.

De Animalibus, aut eorum partibus in
Pharmacopolio seruandis.

ANIMALIA nos vel incolumes alunt,
vel moribidos sanant, vel utroq; in
statu induunt, aut alio modo seu
viuentia, seu interèpta, in nostrum ve-
niunt emolumentû, vt cum his integris,
vel eorum partibus aut excrementis, ad
multorum morborum vtimur curatio-
nem, aut corporis nutritum, & vitium

instaurauonem: *Moschus* enim & *zibe-
thum*, licet excrementa sint, cordi tamè
& spiritibus roborandis mirum in mo-
dum conferuat.

Integra solent vsurpari insecta, vt *can-
tharides*, *aselli*, *vermes*, *lacerta*, *formica*, *ru-
pera*, *scorpiones*, *rana*, *canceri*, *hirundines*, &
quædam auiculæ.

Partes animalium multæ sunt medi-
cis viribus insignitæ, vt os *cranii humani*
insepulti, & de *corde cerui*, *cerebella* *passer-
um*, & *leporum*, *dentes apri*, & *Elephantis*,
cor ranarum, *pulmo vulpis*, *tecum hirci*, *inte-
stina lupi*, *testiculi castoris*, & *gallorum*, *ves-
fica suis*, *genitale cerui*, *cutis seu senecta ser-
pentis*; *Axungia humana*, *suilla*, *anseris*, *ouis*,
anatis, *tæxi*, *cuniculi*, *capra*, *anguilla*, *colu-
bri*; *Medulla ceruina*, *vitulina*, & *hircina*;
Sanguis humanus, *columbinus*, *hircinus*; *Lac*
omne, & quæ ex lacte prodeunt, *serum*,
caseus, *butyrum*; *Oua gallinarum* *perdicum*,
formicarum; *mel*, *cera*, *propolis*; *Cornua cer-
uorum*, *damarum*; *monocerotis*; *ungula al-
ces*, *capra*, *bubali*; *testis ostrearum*, *margari-
ta* ex ipsis desumptæ, & *concha multorum pi-
scium*.

Excrementis adhuc sua virtus cum
non desit, ea ipsa quoque in Pharmaco-
polio haberi non dedecet, vt *stercus ca-
prinum*, *caninum*, *ciconia*, *passionum*, *colu-
barum*, *assyrum*, *sericum*, *moschum*, *zibethi*,
& pilos quoruam animalium.

Atque vt omnia in pauca contraham,
omnia simplicia medicamenta Pharma-
copolæ maxime necessaria sunt, quæ in
tribus libris de materia medica a nobis
describuntur.

C A P. XVI.

De Medicamentis compositis in Officinis
Pharmacopæorum seruandis.

Cum ars Pharmaceutica hucusque in
artem minime redacta fuerit, nec
medicamenta, nisi paucissima certa

methodo descripta, nec ordine optimo digesta, vix dum statim paruit, quoniam compositiones in Pharmacopoliis parandæ, retinendæ, & seruandæ.

Nicol. Præpositus medicamenta quidem multa describit, sed eorum partem quandam ipsemet improbat, aliam non fideliter transcripsit, aliam, quidpiam immutando, deprauatam reliquit, adeo, vt ex eius scriptis, quænam medicamenta recipi, vel reici debeat, non satis facile sit coniectare.

Nicol. Alexandrinus tantam medicaminum farraginem simul congeffit, vt Pharmacopæorum ingenia potius obruerit, quam iuuerit.

Actuarius quoque, Actius, & Oribafius, multa descripserunt, quæ quod simplicibus, vel incognitis, vel nimium raris consistunt, vel inepte descripta comperiuntur, vel nullis viribus eximiis commendata, negliguntur.

Inter recentiores Fernelius, Syluius, & Rondeletius medicamenta à veteribus inuenta, sedulo examinarunt, eorumque multa vt indebite concinnata despexerunt, alia meliori iudicio inuenta, & viribus insigniora probarunt, com-

mentariis illustrarunt, & commendarunt.

Ex omnibus, quæ præstantiora à doctis viris, & probatiora à senioribus & expertis creduntur, selegi; Ex quibus elegantiori ordine libris sex coactis, Officinam Pharmaceuticam extruxi hoc est, Antidotarium edidi, in quo medicamentorum omne genus optimorum & probatissimorum describitur, alterantium, purgantium, & roborantium. Quæ cum vel intrinsecus assumantur, vel adhibeantur extrinsecus; Illa sub forma syrupi, vel sapæ, vel cõseruæ, vel Eclegmatis, si alteratia sint; vel Electuarii liquidi, vel solidi, vel trochiscorum, vel pilularum, si purgatoria; vel pulueris aut confectiois opiatae, aut pastillorum, si roboratiua sint, exhibentur: hæc vero olei tantum forma, aut vnguenti, aut emplastri imperantur.

Quas omnes medicamentorum formulas distinctis libris, & sectionibus optima methodo descriptas exhibemus, in quibus omnia medicamenta continentur, quibus Pharmacopolia instructa esse debent, ac munita. Pluribus non opus est, nec multo paucioribus rite carebit, qui singulis humani corporis affectibus bene mederi cupit.